

2430

Dr. NICODIM MILAS

CANOANELE
BISERICII ORTODOXE
... INSOȚITE DE COMENTARII ...

VOL. II PARTEA II

CANOANELE SFINȚILOR PĂRINȚI ȘI CANOANELE INTREGITOARE

TRADUCERE FĂCUTĂ DE

Dr. NICOLAE POPOVICI

Profesor la Academia teologică din
Arad

și

UROȘ KOVINCICI

Protoiereul ortodox sârbesc al
Aradului

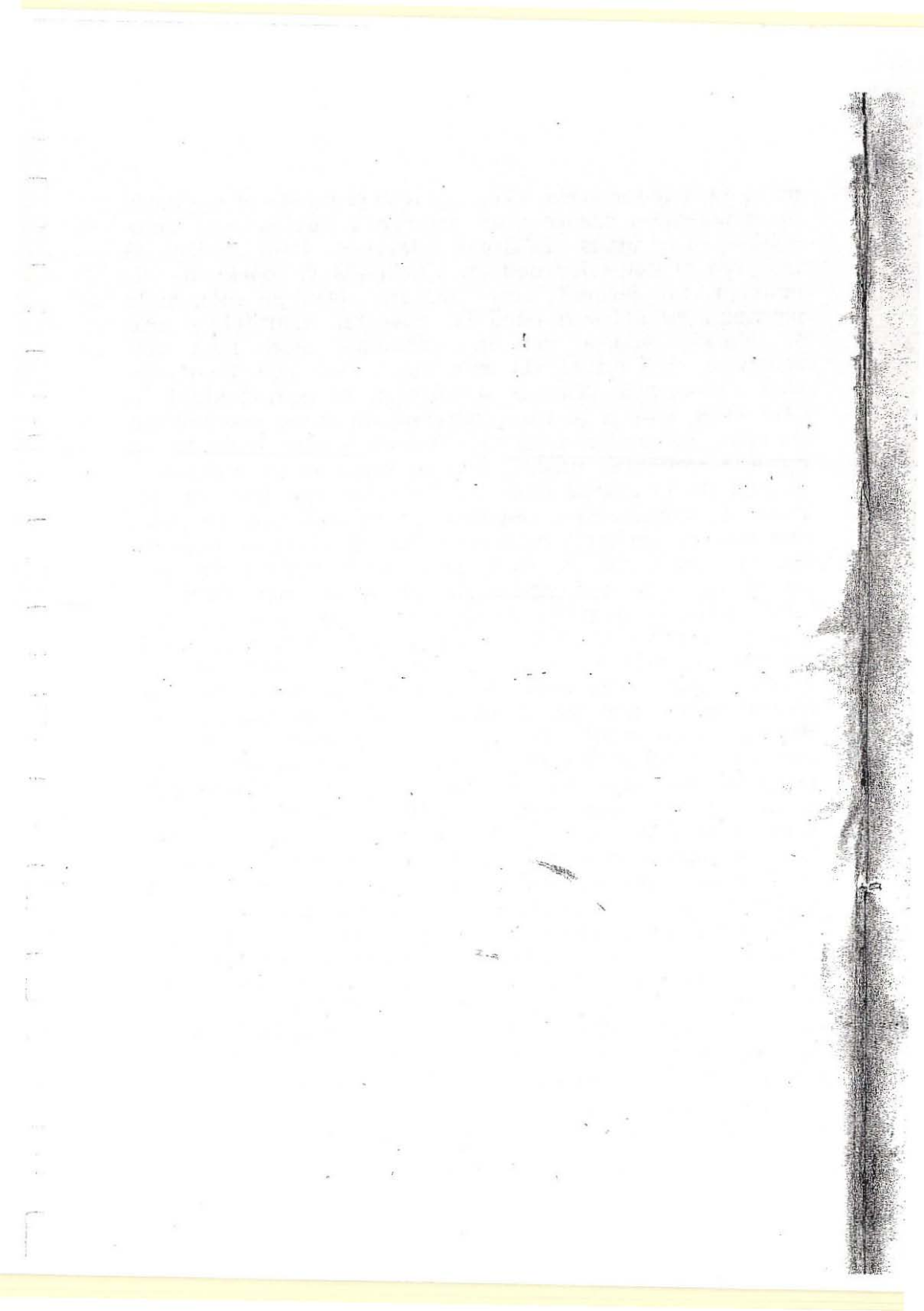

ARAD
Tipografia Diecezană
1936.

Nr. 1 N^o . . .
Mitropolia Moldovei și Bucovinei
Cota:

**Canoanele
Sfinților Părinți.**

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

Canoanele Fericitului Dionisiu, Arhiepiscopul Alexandriei.

Canonul 1.

Mi-ai scris, fiul meu prea credincios și prea înțelept, întrebând în care ceas trebuie a se lăsa ajunarea în ziua Paștilor; anume zici că unii frați zic că trebuie să se facă aceasta către cântatul cocoșilor; iar alții că se cade de cu seară; că frații din Roma, precum zic, așteaptă cocoșul; iar despre ceice sunt aici, ziceai că mai degrabă. Deci cauți a se pune termen precis, și ceas deplin măsurat, care lucru este și dificil, și greșit. Căci de toți se va mărturisi la fel cumcă sărbătoarea și veselia trebuie a se începe după timpul Învierii Domnului nostru, smerind până la acel timp sufletele cu ajunări. Dar prin cele ce mi-ai scris ai dovedit foarte corect și înțelegând din evangheliștii dumnezeești că nu se vede nimic precis la dânșii în privința ceasului, când a înviat. Căci evangheliștii au scris în feluri diferite despre ceice au venit la mormânt în timpuri diferite, și toți au zis că au aflat pe Domnul înviat, «și târziu sâmbăta» (28,₁), precum zice Mateiu; «și de dimineața, fiind încă întunec» (20,₁), precum scrie Ioan; «și des de dimineață» (24,₁), precum Luca; «și foarte de dimineață răsărind soarele» (16,₂), precum Marcu. Dar când a înviat cu adevărat, nici unul nu spune lămurit; se mărturisește însă că în seara sâmbetei, care lumina spre cea dintâi [zi] a săptămânii, până la răsăritul soarelui acelei dintâi [zile] a săptămânii, ceice au venit la mormânt nu l-au mai aflat pe El zăcând acolo. Și noi zicem că evangheliștii nici nu se deosebesc și nici nu se contrazic între oalță; căci deși se pare a fi o deosebire mică în privința chestiunii [ridicate], dacă toți se potrivesc că în noaptea aceea a răsărit lumina

lumii, Domnul nostru, ei se deosebesc [numai] în privința ceasului, dar noi să ne sârguim a le potrivi pe cele zise cu pricepere și cu credință. Deci cele zise de Mateiu sunt așa: «Târziu sâmbăta, când se lumina de ziua întâia a săptămânii, a venit Maria Magdalena și cealaltă Marie, ca să vadă mormântul. Și iată s'a făcut cutremur mare; că îngerul Domnului pogorîndu-se din cer, venind a rostogoli piatra, și a stat deasupra ei. Și înfățișarea lui era ca fulgerul, și îmbrăcămintea lui albă ca zăpada; și de frica lui s'au cutremurat străjerii și s'au făcut ca morți. Iar îngerul vorbind femeilor le-a zis: Nu vă temeți, voi, căci știu că pe Iisus cel răstignit căutați. Nu este aici, că s'a sculat, precum a zis» [28,₁₋₆]. Iar cuvântul acesta «târziu», unii adică cred că după graiul comun însemnează seara sâmbetei, iar ceice înțeleg mai înțelepțește zic că nu este aceasta, ci noapte adâncă, deoarece «târziu» însemnează după o întârziere și după un timp lung; iar cumcă zice [că era] noapte, iar nu seară, a adaus: «care lumina spre cea dintâi [zi] a săptămânii». Și [femeile] au venit, dar nu cum zic ceilalți, aducând miresme, ci ca să vadă mormântul, și au aflat că se făcuse cutremur și pe îngerul șezând pe piatră, și au auzit de la el: «Nu este aici, s'a sculat». Asemenea Ioan zice: «În cea dintâi [zi] a săptămânii Maria Magdalena a venit de dimineață la mormânt, fiind încă întunec, și a văzut piatra luată de pe mormânt» (20,₁), după el deci, ea a venit încă întunec fiind. Iar Luca zice: «Și sâmbătă s'au odihnit după lege. Iar în întâia [zi] a săptămânii des de dimineață au venit la mormânt, aducând miresmele cele ce gătiseră; și au aflat piatra răsturnată de pe mormânt» (23,₂₆, 24,₁₋₂). Acel «des de dimineață» poate că însemnează zorile ce se ivesc mai înainte de dimineață în [ziua] întâi din săptămână, căci trecuse deja desăvârșit împreună cu noaptea sâmbăta întreagă și s'a început altă zi când au venit ele aducând miresmele și mirurile; de unde este evident că înviase cu mult mai înainte. Acestuia urmează și Marcu, zicând: «Au cumpărat miresme ca să meargă să-l ungă; și foarte de dimineață în cea dintâi [zi] a săptămânii au venit la mor-

mânt răsărind soarele» (16,1-2); deci și acesta zice «foarte de dimineață», ceea ce este asemenea cu «des de dimineață», și a adaus «răsărind soarele». Este evident că pornirea și calea lor des de dimineața și foarte de dimineață s'a început; au întârziat însă pe cale, și la mormânt au petrecut până la răsăritul soarelui; și zice și atunci tânărul cel în vestminte albe [le-a zis] acestora: «S'a sculat, nu este aici». Deci așa fiind acestea, descoperim celor ce cercează cu deamănuntul în care ceas, sau și în care jumătate de ceas, sau pătrime de ceas, se cuvine a începe bucuria pentru Învierea din morți a Domnului nostru; deci pe ceice se prea grăbesc, și deja pe la miezul nopții se lasă [de ajunare], ca pe leneși și neînfrânați îi dojenim, ca pe unii cari cu puțin mai înainte [de țintă] întrerup calea, căci zice un înțelept: Nu este lucru mic în viață, chiar dacă puținul lipsește; iar pe ceice se mai înfrânează și rabdă mai mult, și rabdă până la a patra strajă, la care și celor ce călătoreau pe mare s'a arătat Mântuitorul nostru umblând pe mare, îi primim ca pe niște viteji și iubitori de osteneală. Dar să nu prea osândim nici pe aceia, cari au încetat între timp sau fiindcă au fost îndemnați, sau fiindcă nu au putut; deoarece nici cele șase zile de ajunare nu le rabdă toți în același și asemenea fel; ci unii perseverează petrecându-le nemâncați chiar pe toate; alții două, alții trei, alții patru, iar alții nici una; iar celorce s'au trudit foarte întru prelungirea (zilelor de ajunare), încât au obosit și numai că nu s'au istovit, li se dă învoire pentru gustare mai grabnică; iar dacă unii, cari nu numai că nu au perseverat, dar nici nu au ajuns, sau chiar desfătându-se în cele patru (zile) trecute, apoi ajungând la cele două din urmă, și numai pe acestea le-au petrecut (ajunând), vineri și sâmbătă, și cred că fac vreun lucru mare și strălucit dacă stăruesc până seara, eu socotesc că aceștia nu au rădat aceeași nevoie ca aceia, cari mai multe zile s'au înfrânat. Și le-am scris acestea, precum cuget, sfătuind în privința acestora.

(66 ap. ; 89 trul.).

— Acest canon, împreună cu cele trei următoare, alcătuiesc

scrisoarea lui Dionisiu adresată lui Vasilid, episcopul din Pentapole (în Libia), carele l-a rugat pe Dionisiu să-i lămurească unele chestiuni, despre cari tratează acea scrisoare. Canonul prezent (1) al lui Dionisiu servește de bază pentru canonul 89 al sinodului trulan, care se lămurește mai detaliat prin acest canon al lui Dionisiu ¹⁾.

Canonul 2.

Iar în privința femeilor, cari au curățirea luntară, dacă se cuvine, aflându-se ele așa, să intre în casa lui Dumnezeu, socotesc că și a întreba este de prisos; deoarece cred că nici ele, fiind credincioase și cucernice n'ar îndrăzni, afându-se așa, sau să se apropie de masa cea sfântă, sau să se atingă de trupul și de sângele lui Hristos; căci nici ceea ce avea curgerea [sângelui] de doisprezece ani nu s'a atins de El spre vindecare, ci numai de poalele lui; dar este lucru neprihănit a se ruga, oricum ar fi cineva, și a-și aduce aminte de stăpânul, oricum s'ar afla, și a se ruga spre a dobândi ajutor; iar

¹⁾ În Cormciaia (I, 259) canonul prezent se găsește fără numerotație și este tradus în formă abreviată din Sinopsa canon. (Sint. At. IV, 393). În aceeași Cormciaia după acest canon urmează drept canonul 1 următoarele: „Prescripțiunea aceluiaș Sf. Părinte în privința aceloră, cari fiind afuriși, și ajungând în pericol de moarte au fost cuminecați și apoi s'au făcut sănătoși; Celce a fost sub epitimie, și prin urmare oprit dela sf. împărtășanie, și apoi s'a bolnăvit și a fost deslăgat de epitimie și i s'a dat sf. împărtășanie din cauză că a fost amenințat de moarte, dacă se face sănătos să nu se mai oprească din nou dela sf. împărtășanie, dacă între timp n'a mai păcătuit. Dacă însă nu dovedește că s'a îndreptat, după ce s'a făcut sănătos, și după ce a fost admoniat la smerenie și să se spele de păcate prin post, și [pentru viitor] să se ferească [de păcate], dar totuși nu vrea să asculte, ci se împotrivesște, acesta să se afurisească din nou“ (locul citat). După observația redactorului traducerii rusești făcută de pe comentatorii bizantini (III, ₁₂) acest canon este alcătuit din a doua scrisoare a lui Dionisiu adresată episcopului Conon, sau din Liber de poenitentia ad. Cañonem ep. Hermăpolitanum (Cf. G. Cave, Scriptorum eccles. historia literaria, Genevae, 1705., p. 83). Euseviu în a sa Istorie bisericească (VI, ₄₈) menționează această lucrare a lui Dionisiu, dar Ieronim, în a sa De viris illustribus, cap. 59 (ed. Bernoulli, Freiburg, 1895, p. 83) nu vorbește nimic despre aceasta, ci citează numai *canon de poenitentia*, precum și alte epistole ale lui Dionisiu *de poenitentia*.

celce nu este cu totul curat și cu sufletul și cu trupul se va opri de a se apropia de cele sfinte, și de sfințele sfinților.

(44 Laod.; 6;7 Timot. Alex.).

— Se vorbește despre femeile, cari au obișnuita scurgere de sânge lunară, și canonul prezent le interzice intrarea în biserică până când se găsesc în această stare, și cu atât mai vârtos le interzice sf. împărtășanie până ce nu vor fi deplin curate cu trupul. Noi nu am tradus cuvântul *afedron*, deoarece acesta nu are numai sensul de scurgerea lunară a sângelui (*ἡ τῶν ἐμμησίων ῥύσις*, sau *quinis meustri fluxus*), ci după interpretarea lui Zonara dela acest canon, acest cuvânt este luat din viața evreiască, și adică evreicele, când aveau curățirea lunară a sângelui, stăteau singure și nu comunicau cu nimeni, până ce nu treceau șapte zile și de aici derivă cuvântul *ἐν ἀφεδρῶν*, carele arată că femeile, cari se găsesc în această stare, se separă de ceilalți în privința locului unde ședeau (*ἀπὸ τῆς ἔδρας*) fiind necurate (*ὡς ἀκαθάρτους*).¹

Canonul 3.

Iar ceice sunt independenți și căsătoriți trebuie să-și fie lor și judecători; fiindcă au auzit pe Pavel, carele scrie că este lucru cuviincios a se depărta la un timp unul de altul prin consimțământ, pentru ca să stăruiască în rugăciune, și apoi să se apropie (I Cor. 7,4).

(13 trul.; 3,4,25 Cartag.; 5, 13 Timot. Alex.).

— În privința dispoziției din acest canon, Dionisiu se referă la Ap. Pavel, pentruca soțul și soția să se rețină prin consens (*ἐκ συμφώνου*) pe timpul de rugăciune dela împreunarea sexuală; dacă nu ar face aceasta, conștiința lor să le fie judecător.

Canonul 4.

Iar celorce li se întâmplă scurgeri noaptea fără de voie, aceștia încă să urmeze propriei lor conștiințe; și să se cerceteze pe sine ori de au îndoială pentru acea-

¹) Sint. At. IV. 7.

sta, ori nu; căci întocmai ca și la mâncări, zice [apostolul]: «celce se îndoiește ori de să mânânce, este osândit» [Rom., 14,²³]; astfel și în privința aceasta tot celce se apropie de Dumnezeu să fie cu bună conștiință și să aprecieze după propia sa convingere. Aceste întrebări ni le-ai pus tu nouă, dându-ne cinste (iar nu fiindcă nu le cunoști), pentruca prin aceasta să ne predispuși a fi de aceeași părere, precum și suntem, și de acord cu tine. Iar eu, nu ca învățător, ci cu toată simplitatea, precum se cuvine când vorbim între oaltă, ți-am expus părerea în chip nepărtinitor, asupra căreia tu, fiul meu cel prea-înțelept, să judeci, și să-mi scrii în privința acestora, dacă ceva ți se pare drept sau mai bun, sau dacă ești de părerea să fie așa. Mă rog, iubitul meu fiu, să fii sănătos, slujind în pace Domnului.

(1 Atanasie c. M.; 12 Timot. Alex.).

— Sub scurgerea fără de voie din cursul nopții, despre care vorbește canonul prezent se înțelege *scurgerea sămânței*. (*σπέρματος*). În canonul 1 al lui Atanasie cel Mare, numit altcum scrisoarea lui cătră Amun, se numește *φυσική ἔκκρισις* (naturalis excretio), și acolo se vorbește mai detaliat despre aceasta. Cu acestea să se compare: Zonara *Λόγος πρὸς τοὺς τὴν φυσικὴν τῆς γονῆς ἐκροὴν μίανμα ἡγουμένου*¹⁾, și tot așa și răspunsul al 10-lea canonic al lui Valsamon.²⁾

Partea a doua din acest canon este partea finală din epistola lui Dionisiu adresată către episcopul Vasilid.

¹⁾ Sint. At. IV, 598 etc.

²⁾ Sint. At. IV, 455. Vezi și Harmenop., Epit. can., sect. 5, tit 2 (Leunclav. I, 51).

Canoanele Sfântului Grigorie, făcătorul de minuni, Arhiepiscopul Neocezareiei.

Canonul 1.

Nu mâncările ne îngreunează pe noi, sfințite papă, dacă cei robiți au mâncat cele ce le-au pus înaintea lor ceice-i stăpâneau pe ei, mai ales fiindcă toți sunt de părerea că barbarii, cari au năvălit în părțile noastre, n'au jertfit idolilor. Iar Apostolul zice: «Mâncările [sunt] pentru pântece, și pântecele pentru mâncări; dar Dumnezeu le va desființa și pe acela și pe acestea» [I Cor. 6,¹³]. Dar și Mântuitorul, carele curățește toate mâncările, zice: «Nu cele ce intră [în gură] spurcă pe om, ci cele ce ies». [Mat. 15,¹¹]. Iar în privința necinstirii femeilor robite, batjocorindu-se de barbari în trupurile lor, [acestea să nu se osândească toate la fel]. Ci dacă viața vreuneia și mai înainte era prihănită, mergând după ochii celor desfrânați, precum s'a scris, este evident că deprinderea de desfrânare se presupune și în timpul sclaviei și unele ca acestea nu trebuie să se împărtășească prea ușor de rugăciunii. Dar dacă vreuna viețuind în deplină castitate și mai înainte a dovedit viață curată și afară de orice bănuială, și acum de silă și din nevoie a căzut în ocară, [în privința acesteia] avem pilda din Deuteronomiu despre fecioara, pe care un om a găsit-o în câmp, și siluindu-o, s'a culcat cu dânsa: «Tinerei, zice [Sf. Scriptură], să nu-i faciți nimic, căci nu este păcat de moarte în acea fecioară, că precum s'ar scula omul asupra aproapelui său și ar omori sufletul lui, așa este lucrul acesta; a strigat fecioara, dar n'a fost cine să-i ajute» [V. Molsi, 22,²⁶⁻²⁷]. Așa este și aceasta.

(62,67 ap.; 11 sin. I ec.; 27 sin. IV ec.; 4,5 Ancira; 14 Petru Alex.; 49 Vasile c. M.).

— Canonul prezent, împreună cu următoarele nouă, alcătuiesc epistola canonică a lui Grigorie trimisă unui oarecare episcop din Pont, pe care Grigorie îl numește *επιστολή πρὸς πάπα*, precum se numeau în genere episcopii de către popor pe acea vreme, și care epistolă este adresată tuturor episcopilor din Pont. Epistola se referă la cei, cari pe timpul invaziei barbarilor (Vozazi și Goți) mâncau din jertfele idolilor (*εἰδωλόθυτα*) și comiteau și alte păcate, precum se spune această chiar și în titlul epistolei și pedepsele în această privință se prescriu în 10 canoane.

Canonul prezent în primul rând vorbește despre acei sclavi creștini, cari au mâncat la barbari, apoi despre femeile slave, ale căror trupuri au fost murdărite de barbari. Canonul prezent, din cauza diversității subiectelor, în Cniga Pravil, precum și în Pidalion este împărțit în două canoane.

Canonul 2.

Groznică este lăcomia, și nu se pot cita într'o scri-soare dumnezeieștile Scripturi, în cari se spune că este grozavă și înfricoșată nu numai fâlăria, ci în general lăcomia și atingerea de cele străine pentru agonisirea urită; și orice de acest fel este lepădat dela biserica lui Dumnezeu. Iar ceice în timp de prigoană «întru atâta suspin și atâtea plângeri, îndrăsnesc să creadă că timpul aducător de toată pierzarea este pentru ei timp de câștig, aceștia sunt oameni necinșitori de Dumnezeu și urâți de Dumnezeu, și cari întrec orice răutate. Drept aceea s'a hotărât ca toți aceștia să se lapede ca nu cumva să vină urgia peste tot poporul, și mai întâiu peste însuși întâi stătătorii, cari nu cercetează [aceste lucruri]; căci mă tem, precum zice Scriptura: «nu vei pierde cu cel nelegiuit pe cel drept» [I. Moisi, 18,23]; căci zice [Sf. Scriptură]: «desfrâul și lăcomia sunt cele prin cari vine urgia lui Dumnezeu peste fiii pierzării [Col. 3,6]; deci nu vă faceți împreună părtași ai lor; că ați fost oarecând întunerec, iar acum lumină întru Domnul; ca fiii luminei să umblați (căci rodul luminei este întru toată bunătatea, și dreptatea, și adevărul), cercând ce este bineplăcut Domnului și nu fiți părtași lucrurilor celor fără de roadă

ale întunerecului, ci mai vârtos muștrați-le chiar, căci cele făcute în ascuns de dânșii, rușinos este chiar a le spune; și toate de lumină vădindu-se se arată» [Efes., 5,6-13]. Unele ca acestea le zice Apostolul. Iar unii, cari au fost pedepsiți pentru lăcomia lor din timp de pace, dacă chiar în timp de urgie iarăși se vor îndrepta spre lăcomie, câștigând din sângele și din pieirea unor oameni, cari au fost alungați, sau robiți, sau uciși, ce trebuie să se aștepte altceva [dela acest lucru], decât că ceice practică lăcomia îngrămădesc urgie atât asupra lor, cât și asupra poporului întreg?

(5. Cartag.; 14 Vasile c. M.; 6 Grig. Nis.).

Canonul 3.

Au nu iată Ahar fiul lui Zara cu greșală a greșit [luând] din cele aduse [lui Dumnezeu], și peste toată adunarea lui Israil s'a făcut urgia? Și acesta singur a păcătuit, dar oare singur a murit întru păcatul său? Și nouă ni se cuvine în acest timp să considerăm anatema totul ce nu este al nostru, ci străin câștig. Căci și acel Ahar a luat din pradă; aceștia acum tot din pradă; dar acela [a luat] cele dela vrăjmași; iar aceștia, acum, dela frați, câștigându-și câștig de pieire.

(72 ap.; 10 sin. I-II; 61 Vasile c. M.; 6,8 Grig. Nis.).

Canonul 4.

Și nimeni să nu se amăgească pe sine, nici ca și cum ar fi găsit; căci nici celui ce găsește [ceva] nu se cuvine a câștiga; căci Deutoronomiul zice: «Să nu freci cu vederea văzând vițelul fratelui tău sau oaia rătăcind pe cale; întorcându-te să le întorci la fratele tău. Iar dacă fratele tău nu este aproape de tine, nici nu-l cunoști, le vei aduna pe ele și vor fi cu tine până ce le-ai căuta fratele tău și le vei da lui; așa vei face cu asinul lui, și așa vei face cu haina lui, și așa vei face cu tot ceea ce a pierdut fratele tău, cu orice a pierdut el, și tu le-ai aflat [V Moisi, 22,1-3]. Așa spune Deutoronomiul. Iar în Exod [se spune] că nu numai ale fratelui de le-ar

găsi cineva, ci și ale vrăjmașului. «Întorcându-te», zice, «le vei întoarce la casa stăpânului lor» [II Moisi, 23,4]. Iar dacă nu este îngăduit a câștiga dacă fratele, sau vrăjmașul, în vreme de pace ar lenevi și s'ar desfăta, neîngrijându-se de ale sale, cu cât mai puțin când este în nenorocire, și fuge de vrăjmași, și silit își părăsește ale sale?

(6. Grigorie Nis.).

Canonul 5.

Dar mulți se amăgesc pe sine ținând în locul lucrurilor lor pierdute pe cele străine ce au găsit; căci dacă Voradii și Goșii au tratat cu ei ca vrăjmași, apoi ei se fac altora Voradi și Goși. Deci am trimis la voi pe fratele și împreună bătrânul Eufrosiu pentru acestea, ca să dea și acolo asemenea fel de procedare după cel de aici, și ale căror acuze se cuvine a se primi, și cari trebuie să se oprească dela rugăciuni.

(74 ap.; 6 sin. II ecum.; 2,3 Grig. Neoccez.).

Canonul 6.

Ni s'a vestit însă nouă că în țara voastră se face un lucru de necrezut, negreșit de necredincioși, și de nelegiuși, și de ceice nu cunosc nici numele lui Dumnezeu; că adică unii la atâta cruzime și neomenie au ajuns, încât rețin cu sila pe unii dintre sclavii scăpați [dela barbari]. Trimiteți pe câțiva prin țară, ca să nu cadă fulgere peste ceice fac unele ca acestea.

(85 Iruł.; 3 Gang; 64 Cartag.).

Canonul 7.

Deci ceice s'au numărat între barbari, și s'au dus cu ei în robie, uitând că au fost [odată] din Pont și creștini, și s'au salvăcit într'atâta încât ucid chiar pe cei de un neam cu dânșii sau cu lemn, sau prin sugrumare, și arată barbarilor, cari nu știau, căile sau casele, aceș-

tia trebuie să se oprească și dela ascultare, pânăce adunându-se sfinții, și Duhul Sfânt înaintea lor, ar hotări ceva de obște în privința lor.

(9 Ancira; 11,13 Vasile c. M.; 5 Grig. Nis.).

Canonul 8.

Iar pe ceice au îndrăznit să năvălească asupra caselor străine, dacă, acuzați fiind, s'ar dovedi, să nu-i învrednicești nici de ascultare; iar dacă singuri ar mărturisi și vor da înapoi [ceea ce au luat], să se proștearnă în rândul celor ce se convertesc.

(61 Vasile c. M.; 2 Grig. Neocéz.; 6 Grig. Nis.).

Canonul 9.

Iar ceice în câmp au găsit, ceva, sau în casele lor din ce au lăsat barbarii, dacă se vor dovedi, fiind acuzați, de asemenea să fie între ceice se proștern; iar dacă vor mărturisi singuri, și vor da înapoi, să-i învrednicești și de rugăciune.

(61 Vasile c. M.; 2,5,8 Grig. Neocéz.; 6 Grig. Nis.).

Canonul 10.

Iar ceice îndeplinesc porunca, trebuie să o îndeplinească afară de orice câștig urât, nici să nu ceară răsplată de denunț, sau de salvare, sau de găsire, sau ori cu ce nume le numesc pe acestea.

(4,5 Grigorie Neocéz.; 6 Grigorie Nis.).

Canonul 11.

Plângerea este afară de ușa casei de rugăciune, unde stând cel ce a păcătuț, trebuie să se roage credincioșilor celor ce intră ca să se roage pentru el. Ascultarea este înlăuntru de ușa din tindă, unde trebuie să stea cel ce a păcătuț până la catehumeni, și de acolo să iasă; că auzind, zice [Vasile cel mare], Scripturile și invă-

fătura, să se scoată afară, și să nu se învrednicească de rugăciune; iar proșternerea este ca înlăutru de ușa bisericii stând, să iasă cu catehumenii; și starea împreună ca să stea împreună cu credincioșii și să nu iasă cu catehumenii; cea mai de pe urmă este împărțirea cu sfintele taine.

(11 sin. I ec.; 4,8,9 Ancira; 22,56,75,81,83 Vasile c. M.).

— Am spus (vol. I, partea I, pag. 51) că acest canon este un adaos de mai târziu la epistola lui Grigorie din Neocezarea, care formează primele 10 canoane, dar care canon în cursul timpului în toate colecțiunile canonice a fost considerat drept parte componentă a aceleiași epistole.¹⁾ Deasemenea am spus că acest canon (11) s'a alcătuit din dispoziția cu acelaș cuprins a lui Vasile cel Mare, și în special din canonul 75 al lui Vasile cel Mare. Despre treptele de penitență se vorbește detaliat în *Συνοδικαὶ τῶν κανόνων*, care s'a tipărit în Sintagma Ateniană (IV. 405) și aici aceasta se găsește tot sub numele lui Vasile cel Mare. Tot în felul acesta se găsește și în Cormciaia (cap. 23), unde întocmai ca și în acest canon se menționează patru trepte de penitență: plângere, ascultare, proșternere și starea împreună.¹⁾ — În privința dispoziției din acest canon s'a spus cât a trebuit la comentarul canonului 11 al primului sinod ecumenic și pentru ca acela să se poată înțelege cât mai bine trebuie să se vadă și iconografia de acolo (vol. I, partea II, pag. 59).

¹⁾ În ediția Migne avem o notiția historico — literară la scrierile lui Grigorie din Neocezarea și în aceasta se spune (sub IV) că dominicanul Al Noel († 1714) a căutat să dovedească despre acest canon că la tot cazul trebuie considerat drept parte indivizibilă din epistola canonică menționată a lui Grigorie din Neocezarea, bazându-se în privința aceasta asupra împrejurării că Grigorie menționează treptele de penitență în canoanele sale 7,8 și 9. Oratorianul Ioh. Morinus († 1659) a dat la iveală opinia corectă asupra originii acestui canon, și această opinie s'a și primit din partea științei. Vezi nota 63 dela pag. 29 vol. I partea I din lucrarea prezentă.

¹⁾ Ed. cit. I, 251.

Canoanele fericitului Petru, Arhiepiscopul Alexandriei și martirul.

Canonul 1.

Deoarece s'au ajuns acum a patra oră Paștile în persecuție, a fost destul pentru ceice au fost urmăriți și întemnițați, și au răbdat chinuri cumplite și bătăi de nesuferit, și alte multe nevoi grele, și după aceea s'au predat din cauza neputinței trupului, dacă [aceștia] la început nu au fost reprimiți din cauza căderii mari, căreia s'au supus, totuși deoarece ei mult s'au nevoit și mult timp s'au luptat împotriva (că nu de voie au venit ei la aceasta, ci predându-se din cauza neputinței trupului, fiindcă și ranele lui Iisus se arată pe trupurile lor, și acuma au al treilea an de plângere) să li se dea lor penitență, spre aducerea aminte despre întoarcere, alte patruzeci de zile, pe cari deși le-a ajunat Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos după ce s'a botezat, totuși a fost ispitit de diavolul, astfel și dâșii, exercitându-se mai mult în timpul acelora, și deșteptându-se mai tare, de aci înainte vor priveghia în rugăciuni meditănd asupra ceea ce a zis Domnul către celce-l ispitea pe el să i se închine: «Mergi înapoia mea Satano; că scris este: Domnului Dumnezeuului tău să te închini, și lui singur să-i slujești» [Mat. 4,10].

Canonul 2.

Iar celorce numai după ce au fost întemnițați, și au răbdat asupra și infecțiile din temniță, ca în strâmtoare, iar apoi fiind robiți neluptând cu chinurile, după multă lipsă de putere, și după oarecare orbire s'au înfrânt, — li va ajunge un an către celalalt timp; fiindcă și ei cu totul s'au dat pe sine și spre a fi asupriți pen-

tru numele lui Hristos, deși au și primit în temniță dela frați mare mângăiere, pentru care au să răsplătească înmulțit dacă doresc a se elibera de robia prea amară a diavolului, aducându-și prea bine aminte de celce zice: «Duhul Domnului peste mine, pentru carele m'a uns, m'a trimis spre a propovedui săracilor, a binevesti robilor iertare, și orbilor vedere, a slobozi pe cei înfrânți întru ușurare, a propovedui anul cel primit al Domnului și ziua răsplătirii» [Isaia, 61,₁₋₂; Luca 4,₁₈₋₁₉].

(62 ap.; 10 sin. I ec.; 1,2,3,9,12 Ancira; 73,81 Vasile c. M.; 2,5 Grig. Nis.)

Canonul 3.

Iar celorce chiar nimic nu au pățimit ceva de acest fel, și nici nu au arătat rod de credință, ci singuri au alergat la răutate, și s'au predat de lașitate, și de frică, iar acum au venit la pocăință, de lipsă și potrivit este a li se pune înainte parabola smochinului celui neroditor, precum zice Domnul: «Avea oarecine un smochin sădit în via lui, și a venit căutând rod în el, și n'a găsit. Atunci zise către vier, iată trei ani de când vin căutând rod în smochinul acesta și nu găsesc, taie-l, pentru că și pământul îl face nefolositor. Iar el răspunzând, zice lui: Doamne, lasă-l și anul acesta, până-l voi săpa împrejur și voi pune gunoiu, și poate va face rod? iar dacă nu, îl vei tăia la anul cel viitor». [Luca 13,₆₋₉]; pe care [parabolă] luându-o ei înaintea ochilor, și arătând rod vrednic de pocăință în cursul unui timp îndelungat de pocăință, vor avea mai mult folos.

(62 ap.; 6,9 Ancira; 2 Grigorie Nis.)

Canonul 4.

Iar celor, în privința cărora nu este nici o nădejde și sunt nepocăiți, câștigându-și piele de Etiop neschimbată, și împestriri de panteră, li se va zice celece [s'au zis] celuilalt smochin: «Să nu se mai facă din tine rod în veci, și se uscă smochinul îndată [Mat. 21,₁₉]. Se plinește însă asupra lor și cele zise de Eclesiastul: «Ce

este strâmb, nu se va putea îndrepta, și ce lipsește nu se va putea număra [Ecl. 1,¹⁵]; că de nu se va îndrepta mai înainte cel strâmb, este cu neputință să se împodobască; și de se va împlini mai întâi lipsa, este cu neputință a se număra aceasta. Drept aceea și la sfârșit li se va întâmpla lor cele zise de Isaia Prorocul: «Și vor vedea deci, zice, mădulările oamenilor, cari s'au lepădat de mine; că viermele lor nu va muri, și focul lor nu se va stinge, și vor fi spre vedere la tot trupul» [Isaia, 66,²⁴]. Fiindcă și precum mai înainte s'a zis de dânsul: «iar cei nedrepți, ca marea înviforată, așa se vor turbura, și nu vor putea să se odihnească; și cei nelegiuți nu se vor putea bucura, a zis Dumnezeu» [Isaia, 57,²⁰⁻²¹].

(62 ap.; 10 sin. I ec.; 9 Ancira; 2 Grigorie Nis.; 84,85 Vasile c. M.).

Canonul 5.

Iar în privința celorce s'au prefăcut ca David, care s'a făcut epileptic, ca să nu moară, căci n'a fost epileptic, și cari nu au iscălit simplu cele de lepădat, ci după multă strâmtorare și-au bătut joc de vicleniile vrăjmașilor ca niște copii cumiți și înțelepți între copiii fără de înțelepciune, și sau ca și cum au trecut prin altare, sau ca și cum au scris cu mâna, sau ca și cum au pus păgâni în locul lor (deoarece, precum am auzit, unii dintre ceice au mărturisit au dat iertare unora dintre aceia, căci mai ales cu multă evlavie au evitat ca însuși cu mâinile lor să facă focul și să tămâieze pe demonii necurați), și deoarece prin ignoranță a rămas ascuns că ei au făcut această nebunie, totuși li se va mai da acestora un timp de șase luni pentru convertirea la pocăință; astfel și ei mai mult vor avea folos, cugetând neîncetat la cele spuse de Prooroc, și cari zic: «Prunc s'a născut nouă, fiu, și s'a dat uouă, a cărui stăpânire peste umărul lui și numele lui se chiamă Înger de mare sfat» [Isaia, 9,⁶]; carele precum știți în a șeasa lună a zămislirii celui alt prunc, carele mai înainte a propovedit înaintea

feței ieșirii lui pocăința spre iertarea păcatelor, s'a zămislit și el însuși ca să propoveduiască pocăința. Căci noi îi auzim pe amândoi propoveduind mai întâi nu numai despre pocăință, ci și despre împărăția cerurilor, care, precum am învățat, în lăuntru nostru este, [Luca, 17,²¹], că aproape de noi este cuvântul, pe care-l credem în gura noastră și în inima noastră; pentru care și ei aducându-și aminte se vor învăța a mărturisi cu gura lor pe Domnul Iisus, crezând în inima lor: că Dumnezeu l-a sculat pe el din morți; pe cari auzindu-le că cu inima se crede spre dreptate, iar cu gura să mărturisește spre mântuire [Rom. 10,⁸].

(62 ap.; 1,6 Ancira; 7 Petru Alex.; 2 Grig. Nis.).

Canonul 6.

Iar în privința celorce au pus sclavi creștini [să jertfească idolilor] în locul lor, și sclavii, ca unii cari sunt sub stăpânire, și sunt într'un fel oarecare întemnițați de stăpâni și îngrozându-se de aceștia și de frica lor au venit și au alunecat la aceasta, — aceia într'un an vor arăta faptele pocăinții, învățându-se pentru viitor să facă voia lui Dumnezeu, și să se teamă de el ca robi ai lui Hristos, mai ales auzind că fiecare, dacă va face ceva bine, aceasta va lua dela Domnul, fie rob, ori slobod» (Efes. 6,⁸).

(62 ap., 3 Ancira; 3 Grigorie Nis.).

Canonul 7.

Iar cei liberi [adică stăpânii acelor sclavi, cari au fost siliți să jertfească idolilor] trei ani se vor cerceta întru pocăință, ca unii cari s'au fățarnicit și au silit pe ceice sunt împreună sclavi să jertfească [idolilor], fiindcă nu au ascultat pe Apostolul, carele voiește ca stăpânii să facă aceeași ce fac sclavii, lăsând amenințările; știind, zice [Apostolul] că Domnul din ceruri și al nostru și al lor este [Efes., 6, ⁹]. Iar dacă toți avem un domn, carele nu caută la față, «căci și toate și întru toți este Hristos,

și între barbari și între Sciți, și între sclavi și între slobozi [Col., 3, ₁₁], deci sunt datorii a reflecta asupra celor ce le-au făcut, voind a-și mântui sufletele lor ceice pe sclavii, cari sunt laolaltă, i-au atras la idolatrie, cari și ei puteau scăpa, dacă li s'ar fi dat lor dreptate și și ce este potrivit precum zice iarăși Apostolul [Col., 4, ₁]

(62 ap.; 1, 6 Ancira; 5 Petru Alex.; 2 Grig. Nis.),

Canonul 8.

Iar în privința celorce au fost trădați și au căzut, sau cari singuri au intrat în luptă și au mărturisit că sunt creștini, și s'au aruncat în temniță fiind chinuți, rațional este a le da ajutor întru veselia inimii, și a-i face părtași la toate, și în rugăciuni, și întru cuminecarea sângelui și trupului lui Hristos, și în mângăierea cuvântului; pentruca mai cu tărie nevoindu-se să se învrednicească și ei de darul chemării celei de sus. «Fiindcă chiar de șapte ori, zice, de va cădea dreptul, iarăși se va ridica» [Pilde, 26, ₁₈]; ceea ce dacă ar fi făcut toți cei căzuți ar fi arătat pocăința cea mai deplină și din toată inima.

(62 ap.; 12 sin. I ec.; 3 Ancira; 9 Petru Alex.; 3 Vasile c. M.).

Canonul 9.

Și în privința celorce ca [treziți] din somn au sărit în lupta cea aducătoare de chinuri și care va avea loc în viitor, și cari își pricinuesc sie-și ispită de a se lupta cu marea și cu multe valuri, dar cari mai ales împotriva fraților aprind jăratecul păcătoșilor, cu aceștia încă trebuie să se comunice, deoarece în numele lui Hristos au venit la aceasta, deși nu iau aminte la cuvintele lui, carele învață: rugați-vă să nu intrați în ispită, și carele iarăși zice către Tatăl în rugăciune: »Și nu ne duce în ispită, ci ne mântuește de cel viclean« [Luca, 11, ₄]; și poate că aceia nici nu știu că însuși Stăpânul și învățătorul nostru de multe ori i-a evitat pe ceice voiau a-i

instiga, și că uneori umbla printre ei nevăzut [Ioan 11,₅₄], și că atunci când s'a apropiat vremea patimei lui, nu s'a predat, ci a așteptat până ce au venit asupra lui cu săbii și cu fuști; atunci zise către ei: »Ca la un tâlhar ați ieșit cu săbii și cu fuști să mă prindeți“ [Mc.14,₄₈], cari l-au și dat pe el, zice, lui Pilat; dar ceice întru asemănarea lui și după scopul lui au umblat, au pățimit, aducându-și aminte de cuvintele lui dumnezezești, prin cari ne ajută pe noi în prigoane, zice: »Luați aminte de voi, că vă vor da pe voi la adunări, și în sinagogile lor vă vor bate pe voi«; și vă vor da, a zis, iar nu: predați-vă singuri pe voi. »Și vă vor duce, zice, înaintea ighemonilor și împăraților pentru numele meu [Lc. 21,₁₂], dar să vă duceți înși-vă; fiindcă el voiește și ca noi, persecutați fiind pentru numele lui, să pribegim din loc în loc; precum iarăși îl auzim că zice: »Și dacă vă alungă pe voi din cetatea aceasta, fugiți în cealaltă [Mat., 10,₂₃]; că el nu voiește să ne ducem singuri către scutierii și lăncierii diavolului, ca să nu ne facem lor pricinuitori și de mai multe morți, ca și cum i-am sili pe aceștia să se sălbăticească și mai tare și să săvârșească deplin faptele de moarte aducătoare, ci [dimpotrivă el voiește] să așteptăm, și să avem grijă de noi, să priveghiem și să ne rugăm ca să nu intrăm în ispită [Mat. 26,₄₁]. Astfel Ștefan, cel dintâiu, carele a primit martiriul pe urmele Lui, târit fiind în Ierusalim de cei fărădelege, și adus fiind în sinedriu, a fost improșcat cu pietri în numele lui Hristos, s'a slăvit rugându-se și zicând: »Doamne, nu le șocoti lor păcatul acesta« [Fapt. Ap. 7,₆₀]; astfel [și] lui Iacov al doilea, prins fiind de Irod, cu sabia i s'a tăiat capul; astfel [și] Petru, cel mai ales dintre Apostoli, de multe ori fiind prins, și închis, și necinslit, mai pe urmă s'a răstignit în Roma; deasemenea și prea vestitului Pavel, fiind predat de multe ori, și primejduit până la moarte, și mult nevoindu-se, și întru multe goane și necazuri laudându-se, și lui întru aceeași cetate i s'a tăiat capul cu sabia, carele întru celece s'a laudat, a isprăvit; și că în Damasc s'a slobozit cu coșnița noaptea peste zid, și

a scăpat din mâinile celuice căuta să-l prindă. Căci cea dintâi țintă a lor a fost să binevestească și să învețe cuvântul lui Dumnezeu, întru care întărind pe frații ca să rămână în credință; ziceau ei și că prin multe neazuri trebuie să intrăm noi întru împărăția lui Dumnezeu [Fapt. Ap. 14,³²]; căci ei nu căutau folosul lor, ci al multora, ca să se mântuiască [I. Cor. 10,³³]. Și sunt multe [încă] de a le spune lor în privința aceasta pentruca să lucreze în chip cuvenit, dar, precum zice Apostolul, nu ne ajunge vremea a spune [Evrei, 11,³²].

(62 ap.; 3,5 Ancira; 8 Petru Alex.; 2 Grig. Nis.).

Canonul 10.

Drept aceea nu este rațional să mai rămână în slujbă [bisericească acei] clerici, cari au fugit [de martiriu], au căzut și iarăși au luptat, fiindcă au părăsit turma Domnului și pe sine s'au batjocorit; ceea ce nici unul dintre Apostoli nu au făcut. Căci și fericitul Apostol Pavel, carele multe prigoane a suferit, și s'a distins prin multe biruințe din lupte, cunoscând că mai bine este a se libera și a fi cu Hristos, adaogă și spune: »Dar a mai rămânea în trup, este mai trebuincios pentru voi« [Fil. 1,²⁴]; Căci având în vedere nu folosul său, ci al multora, ca să se mântuiască, a socotit că este mai necesar a rămânea cu frații și a purta grijă de ei, decât a se odihni [I. Cor. 10,³³]; carele voiește ca celce învăț să fie model credincioșilor în învățătură [Rom. 12,⁷]. Drept aceea cei osândiți în temniță, căzând din slujbă și s'au întors iarăși la luptă, sunt foarte nechibzuiți; căci cum se roagă ei pentru ceea ce au părăsit, putând să fie fraților de folos în acelaș timp? Fiindcă pânăce nu greșiseră aveau iertare pentru fapta lor nesocotită; iar dacă au greșit, ca unii cari s'au mândrit și s'au prihănit pe sine, nu mai pot să slujască; din care cauză să se îngrijască mai vârtos întru smerenie cum să sfârșască [viața] părăsind slava cea deșartă. Căci acestora este suficientă comuniunea ce vor avea în liniște și în deplinătate din ambele motive, atât pentruca să nu li se pară că au

fost împovărați când vor fi duși cu sila din descompunerea de aici, cât și pentruca unii căzând să nu pre-
 texteze că au slăbit din pricina penitenței, cari mai mult
 decât toți ceilalți vor avea rușine și ocară, în chipul a-
 celuia, carele a pus temelie, dar nu a fost în stare să
 o desăvârșească. Că, zice toți ceice trec pe acolo vor
 începe să-l batjocorească, zicând: omul acesta a pus te-
 melie și n'a fost în stare să desăvârșească [Luca,
 14,29—30].

(62 ap.; 10 sin. I. ec.; 1,2 Ancira; 3 Atan. c. M.; 10 Vasile
 c. M.; 2 Teofil Alex.).

Canonul 11.

Iar ceice, intrând la început în toiul prigoanei, au
 stat în fața judecății și privind pe sfinții mucenici, s'au
 grăbit cătră răsplata chemării de sus, [și] străduindu-se
 cu bună râvnă, s'au supus pe sine la aceasta [muceni-
 cie], întrebuițând multă îndrăzneală, mai ales văzând pe
 ceice se chinuesc, și pe ceice cad, din cauza cărora
 mânați fiind de un glas intern și îndemnându-se să poarte
 războiu împotriva celui ce se mândrește și se împotri-
 vește, se sârguiau spre aceasta, ca să nu i se pară
 [diavolului] întru sine că este înțelept din cauză că i s'a
 părut că biruește prin viclenie [Pilde, 3,7], de și s'a
 făinuit că a fost biruit de ceice au suportat chinuri prin
 sfășierile trupului și prin bătăi, și ascuțișul sabiei, și
 arderile focului, și cufundările în apă; și pentru aceștia,
 cari au scăpat cu credință să se facă rugăciuni și cereri,
 și se cuvine a fi cu considerare la ceice s'au pedepsit
 în temniță, și au suferit de foame și de sete, ori la ceice
 afară de temniță înaintea judecății foarte s'au muncit prin
 sfășierea trupului și bătăi și mai pe urmă s'au biruit de
 slăbiciunea trupului. Că întru nimic nu se vațămă cineva
 dacă pălimim și ne doare împreună cu ceice plâng, și
 suspină pentru ceice s'au biruit în nevoie de multa
 silă a diavolului uneltitor, adică pentru părinți, sau frați,
 sau fii; căci știm că și pentru credința altora au dobân-
 dit unii bunătatea lui Dumnezeu, întru iertarea păcatelor

și sănătatea trupului și învierea morților. Deci aducându-ne aminte de multele lor patimi și mizerii, pe cari le-au suferit pentru numele lui Hristos, [și aducându-ne aminte] că ei s'au și pocăit și s'au tânguie de cele ce li s'a făcut prin trădare, întru slăbiciunea și omorârea trupului, ba încă și dovedind despre sine că au trăit viață retrasă, ne rugăm și ne cucerim împreună pentru curățirea lor pe lângă celelalte de cuviință, prin acela care s'a făcut pentru noi mijlocitor către Tatăl, celce curățește păcatele noastre. »Căci, zice, chiar de ar păcătui cineva, avem pe Iisus Hristos mijlocitor drept către Tatăl, și el este împăcare pentru păcatele noastre« [I. Ioan, 2,1-2].

(62 ap.; 4 Ancira ; 9 Petru Alex.; 2 Grig. Nis.).

Canonul 12.

Iar celorce au dat arginți ca să aibă deplină liniște de orice primejdie, să nu li se aducă învinovățire; fiindcă au suferit pagubă și pierdere de bani spre a nu se păgubi de sufletul lor, ori să-l piardă; ceeace alții din lăcomie urâtă nu au făcut; cu toate că Domnul zice: Că ce va folosi omul de ar dobândi lumea întreagă, iar de sufletul său se va păgubi, sau îl va pierde? și iarăși că nu puteți sluji lui Dumnezeu și lui Mamona [Mat. 6, 24; Lc. 16, 13]. Fiindcă aceia s'au arătat slujind lui Dumnezeu, urând arginții, și călcându-i în picioare, și defăimându-i, și împlinind și prin aceasta cele scrise: Răscumpărarea sufletului omului este bogăția sa [Pilde, 13, 8]. Căci și în Faptele Apostolilor am citit că cei târșiți în Tesalonic la mai marii cetății în locul lui Pavel și Sila, s'au liberat prin săturare [cu bani]. Că dupăce mult i-ă asuprit pentru numele [lui Hristos] și dupăce au turburat gloatele și pe mai marii cetății, luând ei, zice, din destul dela Iason și dela ceilalți, i-au liberat. Iar frații îndată noaptea au trimis pe Pavel și pe Sila la Berea [Fapt. Ap. 17, 9-10].

(62 ap.; 5 Ancira).

Canonul 13.

Drept aceea nici ceice au părăsit toate pentru mântuirea sufletului și s'au depărtat, să nu se învinovățească, fiindcă s'ar fi prins alții din cauza lor; căci și în Efes în locul lui Pavel au fârit în teatru pe Gaiu și pe Aristarh, pe soții lui Pavel, și voind el să meargă în popor, fiindcă din cauza lui s'a făcut turburarea, deoarece a înduplecat și a convertit mult popor spre cinstirea de Dumnezeu, «nu l-au lăsat pe el învățăceii, se spune, ba chiar și unii dintre căpeteniile Asiei, prietini fiindu-i, trimițând la el, îl rugau să nu se ducă la teatru» [Fapt. Ap. 19, ³⁰⁻³¹]; iar dacă unii ar stărui batjocorind pe ceice cu curățenie iașu aminte la celce zice: «Mântuind, mântuește-ți sufletul tău, și să nu privești înapoi» [I Moisi, 19, ¹⁷], să-și aducă aminte și de Petru, cel distins între Apostoli, carele aruncat fiind în temniță, și predat la patru căpetenii cu câte patru ostași ca să-l păzească, a fugit noaptea, și s'a liberat din mâna ucigașului Irod și din toată așteptarea poporului Iudeilor, după porunca Îngerului Domnului, [și] făcându-se ziuă, se spune, nu puțină turburare era între ostași, oare ce s'a făcut cu Petru? Irod deci căutându-l și negăsindu-l, cercetând pe păzitori, a poruncit să fie sugrumați» [Fapt. Ap. 12, ⁴⁻¹⁸], din cauza cărora nici o învinuire nu atinge pe Petru; căci se putea, văzând și ei cecece s'a făcut, să scape, precum și toți pruncii din Vitleem, și din toate hotarele lui, dacă părinții lor ar fi știut cecece se va întâmpla, cari s'au omorât de ucigașul Irod din cauză că el căuta să se piardă un prunc, dar carele și el a scăpat după porunca Îngerului Domnului, atunci în grabă a început a prăda și cu iuțeală a jefui potrivit chemării numelui, precum s'a scris: «Chiamă numele lui, pradă îngrabă, jefuiește la iuțeală; pentrucă mai înainte de a ști copilul să cheme pe tatăl său și pe mama sa, se va lua puterea Damascului și prăzile Samariei înaintea regelui Asiriei» [Isaia, 8, ³⁻⁴]. Deci și Magii, ceice au fost prădați și jefuiți, cu supunere și cu cinstire se închină pruncului, [și] deschizându-și vistierile și aducându-i preapotrivate și

preacuvincioase daruri, aur, și tămâe și smirnă, ca unui împărat, și Dumnezeu, și om; drept aceea nu au socotit ei a fi demn să se întoarcă la împăratul asirian, fiind călăuziți de providență. «Că luând înștiințare prin vis, se spune, să nu se întoarcă la Irod, pe altă cale s'au dus în țara lor» [Mat. 2, 16]. Deci văzând Irod, vărsătorul de sânge, că s'a înșelat de Magi, s'a mâniat foarte și trimițând, se spune, a omorât pe toți pruncii din Vit-leem și din toate hotarele lui de doi ani și mai jos după timpul aflat dela Magi [Mat. 2, 11-16]; cu carii căutând să omoară și pe celalalt prunc născut mai înainte de el, și neaflându-l, a ucis pe tatăl lui, pe Zaharia, între templu și altar [Mat. 23, 25], scăpând pruncul cu Elisaveta, mama lui, pentru ceeacă ei cu nimic nu se învinovățesc.

(62 ap.; 3, 5 Ancira; 2 Grgorie Nis.).

Canonul 14.

Iar dacă unii au suferit multă silă și nevoie, căs-cându-li-se gura, și [suferind] legături, și au rămas statornici în reproducerea credinții, și au fost statornici când li s'au ars mâinile, aducându-i fără de voie la jertfa nesfințită; după cum mi-au scris mie din temniță de trei ori fericiții mucenici, precum și alți împreună slujitori, în privința celor din Libia, unii ca aceștia mai ales când împreună mărturisesc pentru sine și pentru alți frați, pot să fie în slujba lor, rânduți fiind între mărturisitori, întocmai ca și cei omorâți în multe chinuri, și cari nu mai pot să vorbească și să-și ridice cuvântul, sau să se miște spre a sta împotriva celor cari îi chinuesc în zadar; dar cari nu s'au învoit cu urâciunea aceluia, precum cu adevărat iarăși am auzit dela cei împreună slujitori. Deci se vor pune între mărturisitori și toți aceia, cari viețuiesc după Timoteiu, și ascultă de celce zice: «Urmărește dreptatea, frica de Dumnezeu, credința, dragostea, răbdarea, blândețea; luptă-te cu lupta bună a credinței, apucă viața cea veșnică, la care ai și fost chemat, și ai mărturisit mărturisirea cea bună înaintea multor martori» [I Tim. 6, 11-12].

(62 ap.; 3, 5 Ancira).

Canonul 15.

Nu ne va învinovăți cineva pe noi fiindcă ținem Miercurea și Vinerea, în cari cu drept cuvânt ni s'a poruncit nouă după predanisire să ajunăm; de o parte Miercurea din cauza sfatului făcut de Iudei pentru vinderea Domnului; iar de altă parte Vinerea pentrucă a pățimit el pentru noi; iar Dumineca o ținem zi de bucurie pentru celce a înviat întru ea, în care am primit să nu plecăm nici genunchii.

(66, 69 ap.; 29, 89 trul.; 49, 51 Laod.).

Canoanele Sfântului Atanasie cel Mare.

Canonul 1.

Toate fapțurile lui Dumnezeu sunt bune și curate; fiindcă Cuvântul lui Dumnezeu n'a făcut nimic netrebnic sau necurat; căci după Apostol: »ai lui Hristos bună mireasmă suntem întru ceice se mântuesc« [III. Cor. 2,¹⁵]. Dar fiindcă săgețile diavolului sunt diferite și de multe feluri, și pe cei mai curați la minte se nevoiește a-i turbura și oprește pe frați dela străduințele obișnuite, să-mânând pe ascuns în ei gânduri necurate și spurcate, vino ca pe scurt să alungăm amăgirile diavolului prin harul Mântuitorului nostru, și să întărim mintea celor mai simpli. »Toate sunt curate celor curați; iar celor necurați și conștiința și toate li sunt spurcate« [Tit, 1,¹⁵]. Dar mă minunez de vicleșugul diavolului, căci fiind el stricăciune și pieire, stârnește gânduri la aparență curate; iar cece se face este mai curând cursă ori ispitire. Căci, precum am zis mai înainte, pentruca să rețină pe cei străduitori dela zelul obișnuit și mântuitor, și pentruca să se pară că a învins în această privință, întrebuintează astfel de momeli, cari nu aduc nici un folos pentru viață, ci provoacă întrebări și flecării, cari trebuiesc înlăturate. Căci, spune-mi mie, iubite și prea cucernice, ce păcat, sau ne-

curăție, are o scurgere firească. [Aceasta ar fi tot așa] ca și cum cineva ar voi să aducă învinuire pentru secrețiunea ce se elimină prin nări, și pentru scuipatul [ce se elimină] prin gură; dar avem să spunem încă mai multe și despre curgerile din pânțece, cari sunt necesare celui viu pentru viață. Și apoi, dacă credem că omul este făptura mâinilor lui Dumnezeu, după dumnezeieștile Scripturi, cum se putea face din putere curată un lucru spurcat? »Dacă suntem neam al lui Dumnezeu, după Faptele dumnezeiești ale Apostolilor [17,28-29], apoi nimic necurat nu aveam în noi«; fiindcă numai atunci ne spurcăm, când făptuim păcatul cel prea puturos. Iar când se întâmplă vreo scurgere firească involuntară, atunci pentru necesitatea firei, precum am spus, pe lângă celelalte o suferim și pe aceasta. Inșă fiindcă ceice vreau să grăiască împotriva celor ce se numesc drepte, sau mai bine [zis], celor făcute de Dumnezeu, se referă și la cuvântul evanghelic, după care »nu cele ce intră spurcă pe om, ci cele cari ies«, trebuie să se mustre și această nesocotință a lor (că nu o voiu numi întrebare). Fiindcă mai înainte de toate, nefiind întăriți, în neștiința lor vatămă Scripturile. Iar cuvântul divin este așa: Fiindcă unii iarăș au asemenea îndoială asupra mâncărilor, însuș Domnul, deslegând neștiința lor, adică dând în vileag eroarea lor, zice că: nu cele ce intră spurcă pe om, ci cele ce ies; apoi adaogă: și de unde ies? și răspunde: din inimă; căci se știe că acolo sunt vistieriile rele ale gândurilor spurcate și ale celorlalte păcate. Iar Apostolul învățând mai pe scurt despre aceasta, zice: »Măncarea nu ne va pune pe noi înaintea lui Dumnezeu« [I. Cor. 8,8]. Și de ar zice cineva acum deslușit că scurgerea firească nu ne va duce spre păcat; se poate că și doctorii (ca măcar dela cei din afară să se rușineze) în privința aceasta vor răspunde că celui ce trăește i s'a dat oarecari ieșiri indispensabile spre a elimina prisosința scurgerilor, cari hrănesc fiecare mădular din noi, precum cele de prisos ale capului sunt perii, și mucoasele cele ce se elimină din cap, și ale pânțecelui, ce se leapădă; deci cele de prisos ale canulelor de semință este aceea. Așadară

ce fel de păcat este în fața lui Dumnezeu, o bătrânule prea iubitor de Dumnezeu, când însuși Stăpânul celce a plâsmuit vietatea a voit și a făcut aceste mădulări, ca să aibă acest fel de ieșiri? Dar fiindcă trebuie a preintâmpina împotrivrile celor răi (căci ar zice: deci dară nu este păcat nici adevărata întrebuițare, dacă organele s'au plâsmuit de a toate Creatorul), în privința aceasta îi vom aduce la tăcere prin întrebări, zicând: »despre care întrebuițare vorbești? despre cea după lege, pe care a îngăduit-o Dumnezeu, zicând: Creșteți, și vă înmulțiți și umpleți pământul« [Moisi, 1,₂₈], pe care Apostolul o scoate la iveală zicând: »Cinstită este nunta și patul nespurcat« [Evrei, 13,₄], sau despre cea obișnuită, dar care se săvârșește pe ascuns și cu desfrânare? fiindcă și între celelalte, cari se întâmplă în viață, găsim că se fac în deosebite feluri; precum a ucide nu este îngăduit, dar în războiu a desființa pe vrăjmași este și legiuit și vrednic de laudă. Astfel că într'adevăr chiar de cinste mare se învrednicesc ceice s'au distins în războiu, și acestora li se ridică monumente, cari vestesc faptele [lor] curajoase; astfel, acelaș lucru, în unele împrejurări și la anumită vreme, nu este îngăduit, iar la alte împrejurări și vreme potrivită se îngăduie și se iartă. Deci aceeași concluzie [are valoare] și în privința împreunării. Fericit este celce în tinerețe având jug liber, a întrebuițat firea spre naștere de copii [Ier. 3,₂₇], iar dacă [a întrebuițat-o] spre destrăbălări, desfrăuri și adulter, va primi pedeapsa [cea arătată] de Apostol. Căci două fiind căile în viață pentru aceștia, una mai moderată și potrivită vieții, vorbesc [adică] de a nunții, iar cealaltă, cea îngerească și de neîntrecut, a fecioriei; dacă cineva ar alege pe cea lumească, adică nunta, nu se va învinui, dar nu va primi atâtea haruri; însă va primi, fiindcă și el a rodit treizeci; iar dacă cineva ar îmbrățișa pe cea curată și mai presus de lume, deși calea aceasta este mai aspră decât cea dintâi și mai cu nevoie de îndeplinit, însă are haruri mai minunate; căci a odrăslit rodul cel desăvârșit, însuțit. Drept aceea necuratele și viclenele lor întrebări, au avut deslegări specifice și au fost deslegate

din vechime de dumnezeieștile Scripturi. Deci, o Părinte, sprijinește turmele cele de sub tine, îndemnându-le din cele Apostolești, mângâindu-le din cele evanghelicești, sfătuindu-le din psalmi. Zicând, »viază-mă după cuvântul tău« [Ps. 118,₁₇]; iar cuvântul lui este a-i sluji din inimă curată; căci știind aceasta însuși Proorocul, ca cum pe sineși fălmăcindu-se zice: »Inimă curată zidește întru mine, Dumnezeule, ca să nu mă turbure gânduri spurcate«. [Ps. 50,₁₁]. Și iarăși David: »Și cu Duh stăpânitor mă întărește« [Ps. 50,₁₄], ca, dacă și mă vor turbura cândva gândurile, să mă întărească oarecare putere dela tine, fiindu-mi ca o temelie. Deci Insuși acestea și cele ca acestea sfătuind, zi către ceice fârziu se pleacă adevărului: »Învățavoiu pe cei fărădelege căile tale« [Ps. 50,₁₄], și nădăjduind în Domnul că îi vei convinge să se depărteze de o răutate ca aceasta, cântă: »Și necredincioșii la tine se vor întoarce« [Ps. 50,₁₅]. Fie deci ca ceice întreabă cu răutate, să înceteze de o zadarnică osteneală ca aceasta; iar ceice din cauza dreptei cinstiri sunt cu îndoială, să se întărească cu Duh stăpânitor. Iar câți cu încredințare cunoașteți adevărul, păstrați-l nevătămat și neclătit, în Iisus Hristos Domnul nostru, cu carele Tatălui să cuvine slavă și stăpânire, împreună cu Sfântul Duh în vecii vecilor, amin.

(5,51 ap.; 4, 13 trul.; 4 Dionisiu Alex.; 12 Timot. Alex.).

— Atanasie a scris epistola prezentă adresată celebrului călugăr ntrric Amun înainte de anul 356. Unii dintre călugării se simțeau din cauza unor visuri de peste noapte, și în special când în vis aveau scurgere de sămânță, și credeau că aceasta le întinează curățenia trupească, și din cauza aceasta s'au adresat pentru sfat lui Amun. Amun a întrebat despre chestiunea aceasta pe Atanasie, carele drept răspuns i-a trimis epistola prezentă. Aceasta este interpretarea detaliată a celor 4 canoane ale lui Dionisiu din Alexandria. — Important este ceea ce se spune în partea finală a epistolei lui Atanasie despre cele două căi în viață: calea **căsătoriei** (τοῦ γάμου) și cea a **fecioriei** (τῆς παρθενίας). Atanasie aprobă căsătoria, dar fecioria o consideră mult mai sublimă, deoarece, zice, cea dintâi aduce omului rod numai de treizeci de ori, pe când fecioria aduce rod însușit. Atanasie își

bazează această învățătură a sa pe Sf. Scriptură (Mat. 19,²⁹, Mc. 10,²⁹⁻³⁰, I. Cor. 7,¹⁻³²⁻³⁰ și pe alte locuri¹⁾.

Canonul 2.

Dar fiindcă despre eretici am pomenit ca despre morți, iar despre noi ca de unii cari avem spre mântuire dumnezeieștile Scripturi, și mă tem ca nu cumva, precum a scris Pavel Corintenilor [II Cor. 11,³], unii dintre cei curați din simplitate și din curățenie să fie seduși de viclenia oamenilor, și astfel să înceapă a se folosi de cărți străine, ce se zic apocrife, amăgindu-se prin identitatea de numire a cărților adevărate, — vă rog să aveți răbdare dacă vă scriu și eu pomenind despre cele ce le cunoașteți, pentru nevoia și folosul bisericii. Și voind a pomeni despre aceste, mă voi folosi spre întărirea îndrăzneții mele de pilda Evanghelistului Luca, zicând și el: De vreme ce unii s'au apucat să alcătuiască loru-și cele ce se zic apocrife, și a le amesteca cu Scriptura de Dumnezeu însuflată, despre care ne-am încredințat deplin, precum au predanisit Părinților ceice din început le-au văzut și au fost slujitori ai cuvântului, mi s'a părut și mie îndemnat fiind de adevărații frați, și învățându-mă dintru început, care să se socotească cărți canonice, și predanisite, și a fi cărți dumnezeiești, ca fiecare, de s'a amăgit, să osândească pe ceice l-au amăgit, iar de a rămas curat, să se bucure, iarăși aducându-și aminte. Deci toate cărțile Vechiului Testament sunt la număr douăzecișidouă. Că atâtea s'au predanisit a fi, precum am auzit, și literele la Evrei, iară pe rând și după numire fiecare este astfel: întâiu Facerea; apoi Iesirea; apoi Leviticul; și după aceea Numerile; și apoi A doua lege; iar după acestea este Iisus al lui Navi; și Judecătorii; și după aceasta Rut; și iarăși apoi patru cărți ale Împăraților; și dintre acestea cea dintâi și a doua se numără într'o carte; iar a treia și a patra asemenea într'una; iar după acestea, întâia și a doua a Paralipo-

¹⁾ Vezi comentarul lui Zonara la acest canon (Sint. At. IV, 70 etc.), precum și comentarul Arhim. lui Ioan (Op. cit. II, 2 etc.).

menelor asemenea o carte se numără; apoi Esdra întâi și a doua, asemenea într'una; iară după acestea cartea Psalmilor, și apoi Pildele; apoi Ecclesiastul, și Cântarea cântărilor; către acestea este și Iov; și apoi Proorocii, cei doisprezece într'o carte se numără; apoi Isaia, Ieremia, și cu dânsul Varuh, Plângerile și epistola, și cu dânsii Iezechiil și Daniil. Până la aceste stau ale Testamentului Vechiu, și pe ale celui Nou nu stăm la îndoială a le spune; și [aceste] sunt următoarele: patru Evanghelii, a lui Mateiu, a lui Marcu, a lui Luca, și a lui Ioan; apoi după acestea Faptele Apostolilor, și șapte epistole ale Apostolilor numite catolicești, astfel: una a lui Iacov, două ale lui Petru, apoi trei ale lui Ioan, și după acestea una a lui Iuda; către acestea sunt patrusprezece epistole ale Apostolului Pavel, cari pe rând sunt scrise astfel: întâia către Romani, apoi două către Corinteni, și după aceste către Galateni, și apoi către Efeseni, apoi către Filipeni, și către Coloseni, și două către Tesaloniceni, și cea către Evrei; și apoi două către Timoteiu, iar către Tit una, și cea din urmă către Filimon una; și iarăși Apocalipsul lui Ioan. Acestea sunt isvoarele mântuirii, ca celce însefează, să se sature de cuvintele dîntr'insèle, în acestea singure se binevestește învățătura dreptei cinstiri; la acestea nimeni să nu mai adauge, nici să scoată ceva dintru acestea. Și pentru acestea dojenea Domnul pe Saduchei, zicând: «Vă rățăciți, neștiind Scripturile, nici puterile lor» [Mat. 22, 29]; iar pe Iudei îi sfătuia: «Cercetați Scripturile, că acestea sunt, cari mărturisesc despre mine» [Ioan, 5, 39]; dar pentru mai deplină exactitate este necesar să adaug și aceea cumcă sunt și alte cărți afară de acestea, dar [cari] nu sunt în canon, rânduite fiind însă de Părinți a se citi de către ceice se convertesc de curând și vreau să învețe cuvântul dreptei cinstiri: Înțelepciunea lui Solomon; Înțelepciunea lui Sirah, și Estir, și Iudit, și Tovie; și învățătura ce se zice a Apostolilor, și Păstorul. Dar însă, iubiților, [să știți] că nici între cele canonisite, și nici între cele ce se citesc, nicăiri nu se amintește de cele apocrife; ci [acestea] sunt născociri ale ereficilor, cari

scriu că le voesc pe ele, și le acordă și le adaogă lor [vechime] de ani, ca considerându-le a fi vechi, să aibă pretext a seduce din acestea pe cei nevinovați.

(60, 85 ap.; 60 Laod.; 24 Cartag.; Grigorie Teologul și Amfilochiu despre cărțile Sfintei Scripturi).

— Canonul prezent a fost intitulat: *ἐκ τῆς λθ'. ἐορταστικῆς ἐπιστολῆς*, și a fost scris de Atanasie în anul 367. Epistola aceasta este foarte importantă, deoarece vorbește despre temelul și despre primele isvoare ale credinței creștine ortodoxe, și pe această scrisoare, împreună cu celele ce spun despre aceeași chestiune Chiril din Ierusalim,¹⁾ Grigorie Teologul,¹⁾ Amfilochie și canonul 60 al sinodului dela Laodicea, se întemeiază doctrina de astăzi a Bisericii ortodoxe despre Sf. Scriptură și despre cărțile, cari o alcătuiesc.²⁾ Cele ce se spun în această epistolă despre numărul cărților Sf. Scripturi, să găsem și în *σύνοψις ἐπιτομος τῆς θείας γραφῆς*, care a ajuns la noi sub numele lui Atanasie, precum și în *ἔκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὁρθοδόξου πίστεως* a lui Ioan Damascinul (cartea IV, cap. 17).

Atanasie vorbește în această epistolă a sa despre cărțile *canonice* ale Sf. Scripturi, apoi despre cărțile necanonice, și la sfârșit menționează pe cele *apocrife*.

Despre *cărțile canonice*, adică despre cărțile, cari sunt primite în canon (*κατανομιζόμενα*), Atanasie zice că acestea sunt astfel de cărți, cari pe calea tradiției au ajuns în Biserică până pe vremea sa în calitate de Scriptură inspirată de Dumnezeu (*θεοπνεύστοι γραφή*), cari toate sunt recunoscute de cărți dumnezeiești (*θεῖα βιβλία*), și acestea sunt isvoare ale mântuirii (*πηγαὶ τοῦ σωτηρίου*), deoarece numai printr'însele (*μόνοις*) se propoveduește învățătura dreptei credințe, și prin urmare nimeni nu are voie să adaoge ceva la acestea, nici să scoată ceva dintr'însele. Atanasie, scoțind la iveală în acest chip solemn importanța cărților canonice ale Sf. Scripturi, citează pe rând aceste cărți, și anume întâlu cărțile Testamentului Vechiu, despre cari spune că sunt *douăzecișidouă* la număr (după numărul alfabetului evreesc, precum le numărau și evreii, citând sub un număr și două sau

¹⁾ Invățătura despre catehum. IV, 35 (Migne).

²⁾ Vezi: *Catehismul Bisericii creștine ortodoxe răsăritene*, capitolul: Despre Sf. Scriptură în special (Ediția din Belgrad, 1877, pag. 10—15).

și mai multe cărți), apoi înșiră toate cărțile Testamentului Nou, precum le primește și le recunoaște și astăzi Biserica ortodoxă.

Dintre cărțile Testamentului Vechiu la Atanasie cartea «Judecătorilor» și cartea «Rut» se găsesc sub număr separat, și anume din cauză că nu este menționată cartea «Estirei»,¹⁾ și astfel avem exact 22 de cărți, dupăcum tot atâtea se menționează și în canonul 60 al sinodului dela Laodiceia,¹⁾

Dintre cărțile Testamentului Nou Atanasie menționează **douăzecișapte**, după cum tot atâtea menționează și Amfilochie, Ioan Damaschinul și catehismul nostru.

Atanasie, menționând cărțile canonice ale Testamentului Vechiu și Nou, citează mai departe **cărțile necanonice** (*ὁ κανονιζόμενα βιβλία*), cari prin urmare n'au intrat în canon, dar pe cari dânsul le recunoaște deasemenea de bune și de citit cu folos, mai ales pentru ceice doresc să devină creștini și să se instruiască în învățătura dreptei credințe (*τοῖς ἄρτι προσερχομένοις καὶ βουλομένοις κατηχεῖσθαι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον*). Dintre acest fel de cărți necanonice Atanasie menționează 5 din Testamentul Vechiu și 2 din timpurile creștine și anume:

1. *Σοφία Σολομώντος* (Înțelepciunea lui Solomon).
2. *Σοφία Σειράχ* (Înțelezciunea lui Sirah),
3. *Ἔσθῆρ* (Estir),
4. *Ἰουδήθ* (Iudit),
5. *Τωβίας* (Tovie),

¹⁾ La Chiril din Ierusalim (loc cit) cartea Rut se găsește la olaltă cu cartea Judecătorilor, dar cartea *Estirei*, care deasemenea este carte *canonică*, se găsește sub număr separat. Atanasie cel Mare nu menționează cartea aceasta, și tot așa nici Grigorie Teologul, nici Meiton din Sardica (Euseb. hist. eccl. IV, 26), din cauză că nu a fost confirmată în întreaga Biserică creștină, de și cartea aceasta (Estir) a fost considerată drept carte canonică la toți Evreii (din Palestina și din Alexandria), iar această împrejurare era decisivă la mulți Părinți bisericești în privința canonicității sau necanonicității cărții din chestiune. La Amfilochie și în expunerea credinței (loc. cit.) lui Ioan Damaschin cartea aceasta este trecută între cele canonice, întocmai ca și la Chiril din Ierusalim. Deasemenea și în catehismul nostru (loc cit.)

¹⁾ Vezi § 125 din Introducerea în teologie de Macarie, unde sunt menționate multe dovezi în privința aceasta. În Biserica romano-catolică se consideră de canonică însă și alte cărți din Testamentul Vechiu, despre ceace vezi comentarul canonului 24 cartaginean.

6. *Διδαχὴ καλουμένη τῶν Ἀποστόλων* (așa zisa : *Învățătura Apostolilor*) și

7. *Ποιήν* (Păstorul).

Cartea Esirei a fost trecută între cărțile necanonice probabile din motivul că pe atunci Evreii alexandrineni nu erau încă de acord cu cei palestineni în privința canonicității acestei cărți, precum o considerau cei de mai târziu, și după cum Chiril din Ierusalim i-a recunoscut canonicitatea pentru Biserica ortodoxă răsăriteană.¹⁾ Următoarele patru cărți: Înțelepciunea lui Solomon, Înțelepciunea lui Iisus, fiul lui Sirah (ecclesiasticus), Iudit și Tovie, în Biserica ortodoxă răsăriteană erau considerate de regulă drept cărți cari sunt afară de canon, dar cari totuși sunt bune, instructive și sfinte.²⁾ Celelalte două cărți: *Învățătura Apostolilor* și *Păstorul*, menționate de Atanasie, totdeauna erau considerate în Biserica de cărți bune, din cari să se instruiască catehumenii.

Despre cea dintâi (*Învățătura Apostolilor*) Zonara zice că unii spun (*τινὲς λέγουσιν*) precumcă sunt Așezămintele Apostolilor adunate de Climent, și pe cari sinodul trulan (can. 2) le-a interzis să se citească.³⁾ Într'adevăr *Învățătura Apostolilor* (*Διδαχὴ τῶν ἀποστόλων*) era considerată identică cu Așezămintele Apostolilor (*Διαταγὰὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων*)⁴⁾, și prin urmare se poate presupune și aceea că Atanasie sub *Διδαχὴ* a înțeles *Așezămintele Apostolice*. Descoperirile științifice mai recente au dovedit că nu este așa. Sub *Διδαχὴ* Atanasie n'a înțeles Așezămintele Apostolice, ci o altă carte, care s'a compus în prima jumătate a secolului al II-lea în Egipt (după alții în Siria sau în Pales-

1) Vezi nota 1 dela pag. 33.

2) Afară de cărțile necanonice menționate (4), după doctrina Bisericii ortodoxe tot necanonice mai sunt din Testamentul Vechiu: Cărțile II și III ale lui Esdra (sub cartea II a lui Esdra menționată mai sus drept canonică trebuie a se înțelege cartea lui Neemia), și toate cele trei cărți ale Macabeilor, precum și unele locuri anumite din cărțile canonice ale Testamentului Vechiu. Vezi § 127 din *Introdurea în teologie de mitrop. Macarie*.

3) Comentarul acestei epistole, IV, 81. Același lucru îl citim și în Sintagma lui Viastar (Sint. At. VI, 146) și la Arhim. Ioan. II, 10.

4) Despre această colecțiune vezi lucrarea prezentă, vol. I, partea II, pag. 312 etc.

tina). Cuprinsul acestei cărți astăzi este în general cunoscut.¹⁾²⁾ Ea este o scriere independentă, care cu Așezămintele Apostolești are numai acea comunitate, că a servit de Isvor părții prime (cap. 1—32) din cartea a VII-a a Așezămintelor Apostolice. Iar că Atanasie s'a gândit chiar la această scriere în epistola sa, și nu la Așezămintele Apostolice, se dovedește prin împrejurarea fiindcă se știe că însuși Atanasie s'a folosit de această scriere, și în special că *Σύνταγμα διδασκαλίας πρὸς μονάζοντας*, care a ajuns la noi sub numele lui Atanasie, nu este altceva în prima sa parte decât ediția prelucrată din *Διδαχή*.

Cartea a doua *ὁ Ποιμὴν* (Păstorul), scrisă de Herma la începutul secolului al II-lea, după cuprinsul său în unele părți stă în legătură cu *Διδαχή* și în Biserica veche s'a bucurat de mare cinste; Iba Origen o considera chiar divinitus inspirata. În urma acestei mari importanțe a «Păstorului», Atanasie l-a putut recomanda catehumenilor spre întrebuințarea pe lângă *Διδαχή*.³⁾

Atanasie, după ce a înșirat în această epistolă a sa cărțile Testamentului Vechiu și Nou, apoi cărțile, cari n'au intrat canon, dar cari sunt folositoare pentru catehumeni, menționează cărțile *ἀπορύφους βιβλους* (libros reconditos), plăsmuite de eretici spre a abate pe oamenii mai simplii dela adevăr, și pe cari ereticii le prezentau drept cărți vechi, dar cari cuprindeau numai doctrina creștină denaturată. Atanasie a scris epistola prezentă chiar cu scopul ca să ferească pe credincioși de astfel de cărți eretice mincinoase, precum însuși spune aceasta la începutul epistolei. Cele cuvenite despre aceste cărți s'au spus în comentarul canonului 60 ap.

1) Textul grecesc împreună cu traducerea sârbească și cu note a fost editat de prof. J. Vukovici: *Învățătura Apostolilor*. Zadar, 1885. Literatura acestei cărți am menționat-o în nota 3 dela § 37 din Dreptul bisericesc.

2) Traducerea românească se găsește în lucrarea: *Scrierile Părinților Apostolici* de Pr. I. Mihălcescu, Ec. M. Păstaru și Ec. G. N. Nițu, Chișinău, 1927. (Nr. Tr.)

3) Vezi ediția critică a „Păstorului” în Hefele, *Patrum apost. opera* (Tubing. 1855), pag. 322—438, iar locul citat din Origen vezi *Prolegomena*, p. XCIII din aceeași ediție.

Canonul 3.

Tu scrii precum se cuvine fiului iubitor către tată; deci și eu, apropiindu-te prin scrisoare, Rufiniene, te îmbrățișez ca pe celce-mi ești mai presus de toți dorit. Dar și eu, putând să-ți scriu ca unui fiu și la început și la mijloc, și la sfârșit, am luat aminte ca nu din scrisori să se cunoască comuniunea și mărturia; căci tu-mi ești epistolă după cea scrisă, cunoscută și citită în inimă. Deci crede că așa mă aflu, crede într'adevăr, te îndemn, și te rog să-mi scrii; căci nu puțin, ci mult mă înveslesc făcând aceasta. Și fiindcă cu iubire și bisericeste (căci aceasta iarăși se cuvine cucerniciei tale) ai întreat în privința celorce cu forța au fost târâți, dar nu s'au stricat în credința cea rea, și ai voit ca să-ți scriu cele hotărâte în privința lor în sinoade și pretutideni, să știi, stăpâne al meu prea dorit, că la început după ce a încetat violența, ce se făcea, s'a ținut sinod, fiind de față episcopi din părțile din afară; dar s'a ținut [sinod] și la împreună slujitorii ceice locuesc în Elada, tot așa cu nimic mai puțin la cei din Ispania și Galia; și s'a hotărât ceea ce aici și pretutideni [s'a lucrat] ca celor ce au căzut și au apărât nelegiuirea, pocăindu-se să li se dea iertare, dar să nu li se dea lor loc în cler; iar celor ce nu și-au însușit nelegiuirea, ci s'au târât de silă și prin forță, s'a hotărât [nu numai] să li se dea iertare, [ci] și să ai-bă și loc în cler, mai ales că au adus apărare vrednică de crezământ, și s'a părut că aceasta s'a făcut cu oarecare iscusință; deci au dovedit că nu s'au convertit la nelegiuire. Dar ca să nu se pună oarecari nelegiuși să strice bisericile, au preferat să accepte calea violenței și să poarte greutatea, decât să se piardă popoare. Și zicând ei aceasta ni s'a părut că ne spun în chip demn de crezut și cu scopul ca să se și desvinovățească ca Aron, fratele lui Moisi, în pustie a acceptat păcătuirea poporului, și [asfel] să se justifice, ca nu cumva înforcându-se poporul în Egipt, să rămână în idolatrie. Dar se și părea a fi probabil că dacă ar fi rămas în puștle puteau să se rețină dela nelegiuire, iar mergând în Egipt,

s'ar fi întezit și întărit nelegiuirea în ei; din cauza aceasta li s'a și admis acestora să fie în cler; iar celor cari au fost amăgiți și au suferit violențe, să li se dea iertare. Acestea le fac cunoscut și evlaviei tale, nădăjduind că și cucernicia ta va primi cele hotărâte, și nu va osândi slăbiciunea celorce s'au învoit astfel. Binevoiește dar a cili acestea preoșimei și poporului supus ție, ca, cunoșcându-le și ei, să nu te învinuiască pentru această atitudine a ta față de unii ca aceștia; căci nu se cuvine să-ți scriu dacă și cucernicia ta poate să le expună concepția noastră în privința acestora, și să plinească toate ce lipsesc. Laudă fie Domnului, care te-a desăvârșit în tot cuvântul și în toată cunoștința. Deci ceice se căesc cu adevărat să anatematisească în special credința cea deșartă a lui Eudoxiu și Euzoiu; deoarece ei hulind [pe Fiul lui Dumnezeu] a fi creatură, s'au înscris drept apărători ai eresului arian; și să mărturisească credința mărturisită de Părinții dela Niceia, și să nu prefere nici un alt sinod față de acesta. Salută frățimea cea de pe lângă tine, iar cea de pe lângă mine te salută în Domnul.

(62 ap.; 10 sin. I ec.; 1,5,3,5,8 Ancira; 10,14 Petru Alex.; 2 Teofil Alex.).

— Pe timpul, când arianismul era foarte puternic, și când acest eres sub scutul protectorilor imperiali, mai ales pe timpul lui Valent, mulți preoți erau constrânși cu forța să mărturisească eresul arian. Mai târziu, când violențele au încetat, și când ortodocșii puteau să-și mărturisească liber credința lor, mulți dintre acei preoți s'au lepădat de eres și s'au întors din nou la Biserica ortodoxă. Din această împrejurare s'a născut întrebarea cum trebuie să se primească în Biserică aceste persoane, dar nu existau reguli generale în privința aceasta. Episcopul Rufinian, la care, după cum se vede, erau mulți de acești convertiți s'a adresat lui Atanasie pe la anul 370 pentru deslegarea acestei întrebări. Atanasie a răspuns lui Rufinian printr'o scrisoare, care alcătuiește canonul prezent. Atanasie menționează câteva sinoade, cari s'au ținut în această chestiune în Spania, Galia și Elada și în special un sinod compus din episcopii teritoriilor externe (ἀπὸ τῶν ἕξω μερῶν ἐπισκόπων), care a emis un canon în această chestiune. Acesta este sinodul dela Alexandria din anul 362, care s'a ținut sub pre-

ședinția lui Atanasie, spre a se restabili pacea din Biserică și unitatea dintre creștini, cari s'au desbinat în urmă arianismului. La acest sinod, între altele, s'a hotărât ca toți aceia, cari au fost siliji prin violență să treacă de partea arienilor, dar cari în fond și după convingerea lor nu s'au făcut arieni, să fie iertați și să li se permită să rămână în acea treaptă din ierarhia bisericească, în care se găseau și mai înainte; dar conducătorii și apărătorii erezului, dacă se convertesc și se pocăesc, deasemenea se pot primi în Biserică, însă nu mai pot face parte din cler.¹⁾ Atanasie comunică lui Rufinian hotărîrea aceasta a sinodului dela Alexandria, ca și el să se conformeze acelei hotărîri. Deoarece însă pe acel timp mai ales Eudoxiu, episcopul Constantinopolului (360-370) și Euzolu, episcopul Antiohiei (364-376), au fost aderenții cei mai aprigi ai doctrinei lui Arie și au proclamat credința ariană drept ortodoxă, Atanasie face atent în această epistolă a sa pe Rufinian ca să pretindă dela toți, cari se convertesc dela arianism la Biserică, să anatematizeze în public mărturisirea de credință a acestor două persoane și să mărturisească în chip solemn simbolul niceian.²⁾

¹⁾ Hefele, Conciliengeschichte, I, 727-728.

²⁾ Dintr'o epistolă a lui Vasile cel Mare adresată celor din Neocăzarea (ep. 204, 6, ed. Migne) se vede că Atanasie a scris despre aceeași chestiune și lui Vasile.

Canoanele Sfântului Vasile cel Mare.

Canonul 1.

În privința întrebării despre catari, și care întrebare s'a pus mai înainte, și de care bine îți aduci aminte, că se cuvine a urma obiceiului din fiecare loc, deoarece atunci, când s'a tratat în privința acestora, au fost diferite păreri despre botezul lor. Dar cel al Pepuzienilor mi se pare că este fără de nici o rațiune; și m'am mirat cum de Dionisie cel Mare, canonist fiind, l-a trecut cu vederea. Căci cei vechi au hotărît să se primească acel botez, neabătându-se întru nimic dela credință; drept aceea pe unele le-au numit eresuri, și pe altele schizme, iar pe altele adunări nelegiuite; deci eresuri [au numit] pe ceice cu totul s'au lepădat, și s'au înstrăinat chiar dela credință; iar schizme [au numit] pe ceice se deosebesc în concepții cu privire la unele chestiuni și întrebări bisericesti corijabile: și adunări ilegale [au numit] adunările ce se fac de presviteri sau episcopi neascultători și de poporul neînvățat; precum dacă cineva fiind găsit în greșală a fost înlăturat din slujbă, și nu s'a supus canoanelor, ci singur și-a atribuit sie-și întâietate și slujbă, și împreună cu dânsul au plecat [și] alții, părăsind catoliceasca biserică aceasta este adunare ilegală; și schizmă este când [cineva] în privința pocăinței se deosebește de cei dela biserică; iar eresuri sunt precum [de pildă] al Maniheilor, al Valentinienilor, și Marcionișilor, și al însuși Pepuzianilor acestora; căci [la aceștia] deosebirea este chiar cu privire la însași credința în Dumnezeu. Deci cei vechi au hotărît ca cel al ereticilor [botez] desăvârșit să se anuleze; iar al schizmaticilor ca al unora, cari sunt încă în biserică, să se primea-

scă, iar cei ce sunt în adunări ilegale, îndreptându-se prin pocăință cuvenită și prin convertire, să se împreune iarăși cu biserica, precum adeseori și ceice [se găesc] în vreo treaptă [bisericească], mergând împreună cu cei neascultători, după ce se vor căi, să se primească în aceeași stare. Deci este evident că Pepuzienii sunt eretici, căci au hulit asupra Duhului Sfânt, atribuind lui Montan și Priscilei în chip nelegiuit și nerușinat numirea de Mângăitor. Căci sunt vrednici de osândă sau ca ceice au îndumnezeit pe oameni, sau ca unii cari pe Duhul Sfânt l-au batjocorit prin asemănarea cu oamenii, și astfel sunt vinovați osândei celei veșnice, pentru că hula cea împotriva Duhului Sfânt este neiertată. Deci care este motivul, pentru care să se considere valid botezul aceloră, cari botează în Tatăl, și Fiul, și Montan, și Priscila? căci nu sunt botezați ceice nu s'au botezat întru cele predăsite nouă. Drept aceea deși lui Dionisiu cel Mare a scăpat aceasta din vedere, noi însă trebuie să ne ferim de a imita greșeala; căci absurditatea este vădită dela sine însăși și lămurită tuturor celorce cât de puțin știu a judeca. Și Catarii încă sunt dintre cei desbinați; dar s'a părut celor din vechime, de cei împreună cu Ciprian și cu Firmilian al nostru vorbesc, a-i supune pe toți aceștia unei hotărâri, pe Catari, și pe Encratiți, și pe Idroparastați, și pe Apotactiți. Căci începutul desbinării s'a făcut prin schizmă; iar ceice s'au lepădat de biserică n'au mai avut harul Duhului Sfânt peste ei; căci a lipsit comunicarea prin întreruperea succesiunii. Căci cei dintâi, cari s'au depărtat, aveau hirotoniile dela Părinți, și prin punerea mâinilor peste ei aveau harul duhovnicesc; dar ceice s'au rupt, devenind mireni, n'au avut putere nici de a boteza, nici de a hirotoni; nici nu puteau da altora harul Duhului sfânt, dela care ei au căzut; pentru aceasta [Părinții] au hotărât ca cei botezați de dânșii ca de [niște] mireni, viind la biserică, să se curățescă din nou cu adevăratul botez al bisericii. Dar fiindcă în general unora din Asia li s'a părut ca din interesul conducerii multora să se primească botezul acestora, fie primit. Iar pe cel al Encratiților trebuie să-l

considerăm ca pe o faptă rea, deoarece spre a-i face inacceptibili pentru biserică, au căutat să-i ia deja în stăpânire cu botezul lor; prin ceace au stricat și obiceiul lor. Deci socotesc că nouă ni se cuvine să lepădăm botezul lor, deoarece în privința lor nimic nu s'a hătărit lămurit; și dacă cineva l-ar fi primit dela ei [acela] venind la biserică, să se boteze. Dar dacă aceasta ar fi piedică ordinii obștești, să se aplice iarăș obiceiul și să se urmeze Părinților, cari au orânduit cele [de cuviință] pentru noi. Căci mă tem ca nu cumva, întrucât hotărîm să zăbovească în privința botezului, să-i împiedicăm pe ceice să mântuesc prin asprimea orânduelii; iar dacă aceia păstrează botezul nostru, aceasta să nu ne înspăimânte; căci nu suntem răspunzători prin [împrejurarea] că le dăm lor har, ci ne supunem precizunii canoanelor. Dar negreșit să se dispună ca ceice vin dela botezul acelora, să se ungă adică de credincioși, și așa să se apropie la taine. Căci știu că pe frații Zaiu și Saturnin, fiind ei din acea rânduială, i-am primit în scaunul episcopilor; drept aceea pe ceice au fost împreună cu tagma acelora, nu mai putem a-i despărți de biserică, deoarece prin primirea episcopilor am așezat ca și un canon cele în privința comuniunii cu dânșii.

(46, 47 ap.; 8 sin. I ec.; 7 sin. II ec.; 95 truf.; 7 Laod.; 47 Vasile c. M.)

— Canonul prezent, și următoarele până la canonul al 16-lea inclusiv, alcătuiesc prima epistolă canonică (*ἐπιστολή κανονική*) a lui Vasile cel Mare scrisă în anul 374 lui Amfilochiu, episcopul Iconiei din Frigia, și în aceasta Vasile răspunde la diferite întrebări canonice, pe cari i le-a adresat Amfilochiu, și îi lămurește câteva locuri din Sf. Scriptură, în privința cărora deasemenea l-a rugat Amfilochiu. Vasile își începe epistola sa astfel: „Se zice că neînțelegătorului i se socotește de înțelepciune dacă întrebă despre înțelepciune [Pilde, 17, 28]; iar întrebarea înțeleptului, precum se vede, înțelepțește și pe cel neînțelegător; ceace cu darul lui Dumnezeu ni se întâmplă [și] nouă, de câte ori primim scrisorile sufletului tău celui iubitor de osteneală; căci prin acea întrebare pentru noi înșine devenim mai băgători de seamă și

mai înțelepți, învățând multe dintre cele nu le știm; și grija pentru răspuns se face învățător al nostru. Firește și acum, deoarece nici odată nu ne-am gândit la întrebările tale, ne-am silit a le cerceta temeinic și a ne aduce aminte dacă vom fi auzit ceva dela cei vechi, și a reflecta asupra celor ce le-am învățat dintre cele de acelaș fel*. — Prima întrebare pusă de Amfilochiu lui Vasile se referă la aprecierea botezului săvârșit în unele asociații eterodoxe, și dacă oare vor trebui să se boteze ceice s'au convertit dela acele asociații la Biserica ortodoxă. Răspunsul lui Vasile la această întrebare alcătuiește acest canon 1.

Spre a putea judeca asupra validității botezului săvârșit în sânul unei asociații eterodoxe și prin urmare spre a ști cum să se primească în Biserica ortodoxă aceia, cari se convertesc dela astfel de asociații, Vasile cel Mare relevă că Sf. Părinți din timpurile mai vechi au orânduit că trebuie să se țină seama de măsură, în care se abat aceste diferite asociații eterodoxe dela Biserica ortodoxă, și să se procedeze în conformitate cu aceasta. Toți ceice se abat dela unitatea Bisericii ortodoxe se împart în: 1, eretici, 2, schizmatici și 3 ceice fac adunări ilegale. Vasile face distincție clară și precisă între acești disidenți, întemeindu-să în privința aceasra pe cele stabilite de cei vechi (*οἱ παλαιοί*).

Eresul (*αἱρέσεις*, haereses) se formează de ceice se abat cu totul dela Biserică și se înstrăinează chiar și dela credință (*κατ' αὐτὴν τὴν πίστιν ἀπηλλοτριωμένους*). Zonara, referindu-se la acest canon al lui Vasile, expune aceasta mai detaliat și zice: „Eretici sunt toți aceia, cari învață în contradicere cu credința ortodoxă (*παρὰ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν δοξάζοντοι*), fie că au fost mai de mult sau mai de curând excluși din Biserică, fie că urmează vreun eres mai vechiu sau mai nou”¹⁾.

De altfel această învățătură potrivnică credinței ortodoxe nu trebuie să atingă bazele credinței ortodoxe pentruca să se considere eretică, ci este suficient dacă greșește chiar și numai cu privire la vreo dogmă, și ea este eretică. „Sub numirea de eretici se înțeleg și aceia, cari recunosc și mărturisesc tainele (*μυστήριον*) noastre, dar cari greșesc chiar și numai referitor la unele chestiuni din doctrina ortodoxă, și se deosebesc de concepția ortodocșilor (*διαφερουμένου τοῖς ὀρθοδόξοις*),” zice Zonara

¹⁾ Coment. can. 2 sin. II ecum., Sint. At. II, 182.

la comentarul canonului 14 al sinodului IV ecum.¹⁾ Și în genere, după doctrina canonică a Bisericii ortodoxe, celce nu este ortodox, este eretic: *αἱρετικός ἐστὶ πᾶς μὴ ὁρθόδοξος.*²⁾

Schizmă (σχίσματα) se alcătuește de aceia, cari se deosebesc în concepție cu privire la unele chestiuni și întrebări bisericesti, dar cari deosebiri se pot îndrepta ușor. Așa spune Vasile cel Mare în canonul său prezent; și arătând că botezul schismaticilor trebuie recunoscut, motivează aceasta cu împrejurarea că *aceștia fac parte din Biserică* (ὡς ἔτι ἐκ τῆς ἐκκλησίας ὄντων). Zonara în comentarul canonului 6 al sinodului II ecum. repetă aceste cuvinte ale lui Vasile despre schizmă³⁾, iar în comentarul canonului 33 laodicean le întregeste cu următoarele: „schismatici (σχισματικοί) sunt aceia, cari învață corect în privința credinței și a dogmelor, dar s'au despărțit de biserică din unele cauze anumite (διὰ τινὰς δὲ αἰτίας) și își alcătuesc adunări separate⁴⁾. Totuși schizmele au fost considerate în Biserică totdeauna ca unul dintre cele mai mari păcate săvârșite împotriva Bisericii. Optat din Mileve (sec. IV) consideră schizma ca pe una dintre cele mai mari răutăți, mai mare decât omuciderea și idolatria. Catholicam ecclesiam, scrie Optat, facit simplex et verus intellectus, intelligere singulare ab verissimum sacramentum et unitas animorum. Schisma vero, sparso coagulo pacis, dissipatis sensibus generatur, livore nutritur, aemulatione et libibus roboratur, ut deserta matre catholica, impii filii dum foras exeunt et se separant a radice matris ecclesiae, invidiae falcibus amputati, errando rebelles abscedant... Schisma summum malum et homicidio atque idolatria atrocius est.⁵⁾ Ioan Gurădeaur, comparând schizma cu erezia, zice că ruperea unității și deplinătății bisericesti (τὸ πλήρομα τὸ ἐκκλησιαστικόν) nu este un rău mai mic decât producerea unui eres⁶⁾. Și dacă din cauza aceasta fiecare schizmă este vrednică de a fi condamnată în așa chip, apoi cu atât mai vârtos este vrednică din cauza consecințelor, fiindcă

1) Sint. At. II, 252.

2) Nomocanonul în XIV titluri, XII, 2 (Sint. At. I, 261). Viastar. A, 2 (ib. VI, 74).

3) Sint. At. II, 183.

4) Sint. At. III, 199.

5) De schismate, I, 2.

6) Hom. 11 în epist. ad. Ephesios.

la urma urmelor oricare schizmă se transformă în eres. Opiniunile lui Ieronim și Augustin referitoare la această chestiune le-am citat la comentarul canoanelor 6 al sinodului II ecum. (vol. I, partea II, pag. 114).

Adunări ilegale (*παρασυναγωγή*, falsa *synagoga*, illicitus conventus) se fac dacă oarecari episcopi sau presviteri neascultători împreună cu poporul incult se adună la rugăciune separat de Biserică în adunări (*συνάξεις*); de pildă dacă o persoană sfințită a fost oprită prin autoritatea bisericească cu cădere dela săvârșirea funcțiilor preoțești, și nu vrea să se supună autorității bisericești, ci adună și pe alții lângă sine, despărțindu-se de Biserica ecumenică (*παταλιπόντες τήν καθολικὴν ἐκκλησίαν*) și începe să îndeplinească cu dela sine putere funcțiuni preoțești. Această determinare a lui Vasile despre adunările ilegale indică pe acele persoane preoțești insubordonate autorității, cari încunjurând pe episcopul lor legal, vreau să funcționeze independent în Biserică, și împotriva cărora s'au dat multe canoane (31 ap.; 18 sin. IV ec.; 31 trul. etc.). — După cum se vede adunările ilegale nepermise nu se deosebesc mult de schizmă, după felul în care Vasile definește schizma și din cauza aceasta în canonul 7 al primului sinod ecum. cei ce fac adunări ilegale nu se menționează, decât numai ereticii și schismaticii, cum să se primească în Biserica ortodoxă, înțelegându-se sub cei din urmă și cei ce fac adunări ilegale, în privința cărora de altfel și multe alte canoane conțin prescripțiuni.

Vasile după ce a vorbit despre deosebitele specii ale celor ce se desbină de Biserica ortodoxă, dă îndrumări lui Amfilochiu cum trebuie să se primească acești disidenți în Biserica ortodoxă dacă se convertesc. Aceste prescripțiuni în general au fost acceptate și confirmate de sinodul trulan (can. 95), și dispoziția emisă de acest sinod și astăzi este în vigoare în Biserica noastră.

Vasile menționează nominal în acest canon al său pe acești disidenți de Biserica ortodoxă: pepuzieni, manichei, valentinieni și marcioniști, cari sunt eretici, și apoi schismaticii: catari, encratii, idroparastași și apotactii.

Dintre cei dintâi, despre *pepuzieni* am vorbit la comentarul canonului 7 al sinodului al II-lea ecum. (vol. I, partea II, pag. 123—125). *Maniheii* derivă dela Manes (lat. Manichäus), carele a trăit în secolul al III-lea și doctrina sa și-a propovăduit-o întâia

dată în Persia, de unde apoi s'a răspândit și în Europa. Manes făcea parte din acea specie a gnosticilor, cari erau contrari iudaismului și afirmativ căutau să restabilească doctrina creștină în toată curățenia și independența sa și să o întărească ca pe singura religie universală. Manes și-a alcătuit sistemul său din dualismul vechiu persan al lui Zoroastru: lumina și întunerecul, cu eonii împărțiți după o ordine anumită. Pe sine însuși s'a numit mângâietor, carele a fost trimis să curățască doctrina lui Hristos, care a fost denaturată de Apostoli, și prin urmare a lepădat din Sf. Scriptură a Testamentului nou totul ceea ce nu era de acord cu sistemul său. Manihelismul a ființat până în secolul al VII-lea, deși în timpul din urmă pe ascuns (95 trul.)¹⁾ — Tot din această direcție antiiudaică făceau parte și *marcioniții*, cari își au origina dela Marcion din Pont, care a început să-și răspândească doctrina sa întâi la Roma în a doua jumătate a secolului al II-lea, care doctrină apoi s'a răspândit în Italia întreagă, în Egipt, și apoi la răsărit²⁾. *Valentinianii*, cari derivă dela Valentin din Egipt de pe la mijlocul secolului al II-lea, erau gnostici, dar de o direcție contrară, și anume iudaizanți. În sistemul lui Valentin nu se găsește dualismul în sens oriental, ci el a dezvoltat paralelismul dintre lumea superioară ideală și lumea inferioară vizibilă într'o formă, care se poate privi de cea mai dezvoltată și cea mai perfectă dintre toți ceilalți gnostici. Sistemul lui Valentin, ca atare, și-a câștigat autoritate pe timpul său și din școala sa au ieșit câteva persoane cu renume, cari au sedus pe mulți creștini și cari erau periculoși pentru creștinism.³⁾

Dintre schismaticii menționați de Vasile în acest canon, am vorbit despre *cafari* la comentarul canonului 8 al primului sinod ecum. (vol. I, partea II, pag 201—204) și despre *idroparastafi* la comentarul canonului 32 trulan (vol. I, p. II, pag. 515) Cei alți, *encratiiții* și *apotactiții* erau niște secte, cari își aveau ori-

¹⁾ Epiphani., haer. 46 (al. 66); Cyrill., hierosol. cat. 6; Photii contra Manihaios libri IV; — Cf. Walch, Historie der Ketzerien, I, 685—875; Neander, Gesch. der christl. Religion, II, 186 fg.

²⁾ Epiphani., haer. 22 (al. 42); Tertull. adv. Marc. Cf. Walch, a. a. O. I, 488, fg.; Neander, a. a. O. II, 160 fg.

³⁾ Epiphani., haer. 31; Clem. Alex., Strom. VII, 17. Cf. Walch, a. a. O. I, 335 fg. Neander, a. a. O. II, 105 fg.

gina din școala gnostică a lui *Taftian* din Siria din a doua jumătate a secolului al II-lea. Taftian, pe lângă doctrina sa gnostică despre origina lumii, care în fond semăna cu sistemul lui Valentin, propoveduia ascetismul cel mai riguros cu scopul ca sufletul omului să se poată libera de materie și să se poată apropia de Dumnezeu. În privința moralității învăța că adevăratul creștin trebuie să se înfrâneze riguros dela toate cele pământești, și în special dela căsătorie, carne și vin, ca dela lucruri rele și necurate, cari înstrăinează pe om dela Dumnezeu și îl țin legat de materie. Din cauza acestei înfrânări (*ἐγκράτεια*), dela toate, adepții lui Taftian s'au numit *ἐγκραῖται*,¹⁾ sau deoarece, urmând literal învățaturii evanghelice, după care celce nu renunță (*ἀποτάσσεται*) la toate ce le are, nu poate fi ucenicul lui Hristos (Lc. 14, 33), renunțau la toate cele lumești, s'au numit *ἀποακτίται*,²⁾ iar din cauză că la sf. cuminecătură întrebunțau apă în loc de vin, se numeau: *ὕδροπαρασῳτάται*.³⁾

În privința celor din urmă (catari și ceilalți schizmatici) Vasile zice în canonul prezent, că botezul săvârșit de preoții acestor asociații schizmatice, se poate considera ca un botez săvârșit de laici și scoate la iveală din acest prilej unul dintre principiile canonice fundamentale referitoare la ierarhia sacramentală a Bisericii, și anume când poate fi considerată ierarhia ca legală. Vasile zice despre schizmaticii menționați în canon: „Căci începutul desbinării s'a făcut prin schizmă; iar ceice s'au lepădat de biserică n'au mai avut harul Duhului sfânt peste ei căci prin întreruperea succesiunii a lipsit comuniunea. Căci ce; dintâi, cari s'au depărtat, aveau hirotoniile dela Părinți, și prin punerea mâinilor peste ei aveau harul duhovnicesc; dar ceice s'au rupt, devenind mireni, n'au avut putere nici de a boteza, nici de a hirotoni; nici nu puteau da altora harul Duhului sfânt, dela cari ei au căzut“. Așadară puterea deținută de episcop, prin care el poate să hirotonisească pe alții și să le dea darul preo-

1) Epiphanius, haer., 27 (al. 47). Cf. Walch, I, 437.; Neander, II, 160.

2) Epiphanius, haer. 26 (al. 46) et haer. 41 (al. 61). Cf. Walch, I, 440; Neander, II, 157 fg.

3) Theodoretus, Haer. fabul. I, 30. Cf. Walch, I, 437; Neander II, 160. Se numeau încă și *sacofori* (can. 47 Vasile c. M.) din cauză că totdeauna se îmbrăcau în niște saci, spre a arăta lumii că întreaga lor viață și-o petrec în căință.

ției depinde de *succesiune* adică de împrejurarea că întru cât a primit sau a moștenit această putere dela aceia, cari i-au putut-o transmite în chip legal și întru cât va putea să păstreze și să transmită și altora această putere moștenită. — Dacă un episcop pierde această putere sau prin schizmă sau prin eres, atunci firește că el nici nu o poate transmite altora, și prin urmare la acest episcop să întrerupe succesiunea, adică se pierde moștenirea, pe care a deținut-o în chip legal prin hirotonie, la fel cu toți ceilalți episcopi ortodocși. Acest principiu canonic în privința ierarhiei sacramentale din Biserică menționat de Vasile în acest carton nu este altceva decât expresiunea doctrinei Sf. Scripturi, a Părinților și Invățătorilor bisericești formulată pe scurt în această privință.

La comentariile canoanelor 47 și 68 ap. s'a spus că temeiul preoției legale îl formează transmisiunea neîntreruptă dela Apostoli până în prezent a puterii ierarhice. Puterea aceasta s'a transmis dela Apostoli episcopilor celor dintâi și dela acești episcopi dintâi a trecut în cursul tuturor veacurilor până astăzi la toți ceilalți episcopi, și prin urmare episcopul este succesori Apostolilor (*ἀποστολικὸς διαδόχος*, apostolorum successor), carele a primit dela Apostoli aceeași putere prin succesiunea neîntreruptă (*ἀλληλοδιαδόχως*, *successione continua*).¹⁾

Iisus Hristos după învierea sa a instruit pe Apostolii săi în privința misiunii lor mari din lume (Lc. 24, 46-48; Fapt. Ap. 1, 8), le dă puterea de a ierta păcatele (Ioan, 20, 23) și le poruncește să meargă ca să împărtășească tuturor popoarelor învățătura sa și să le introducă prin botez în împărăția sa, apoi că El va rămânea cu dânșii în toate zilele până la sfârșitul veacurilor (Mat. 28, 19-20). După ce Iisus Hristos a plecat dintre Apostolii săi, ei îndată și-au ales un alt soț în locul trădătorului Iuda spre a se întregi numărul lor de mai înainte (Fapt. Ap. 1, 21-26), și după ce ei au primit pe Duhul Sfânt promis lor (Fapt. Ap. 2, 4), îndată au început să-și îndeplinească slujba încredințată lor de Iisus Hristos, și anume începând cu Ierusalimul, unde au întemeiat și au consolidat prima comunitate creștină (Fapt. Ap. 2, 41-47). În fruntea acestei prime comunități creștine a fost lăsat Ap. Iacov (Fapt. Ap. 21, 18; Gal. 1, 19), iar ceilalți Apos-

¹⁾ Art. 10 din enciclicia patriarhilor răsăriteni.

toli au plecat să infemeieze alte comunități și afară de Palestina, purtând grijă permanentă și interesându-se de aceste comunități (II Cor. 11, 28). Când apol puțin după aceasta creștinismul s'a răspândit departe și Apostolii prin urmare nu se mai puteau îngriji personal de fiecare comunitate sau Biserică întemeiate de ei, atunci și-au luat pe lângă sine în aceste Biserici persoane probate în credință ca ajutători, dându-le puterea ca în numele lor să îndeplinească totul ce era de lipsă pentru consolidarea credinței și pentru ca să organizeze viața creștinească. (I Tim. 1, 3, 4, 5, 10-22; Tit 1, 3, 5, 2, 15). Acești ajutători (συνεργοί) ai Apostolilor în unele Biserici s'au numit ἐπίσκοποι, fiind dintre aceștia câte unul în fiecare Biserică, și care în calitate de împuternicit și succesori ai Apostolului respectiv se numea și dânsul Apostol (Filip. 2, 25). Sf. Scriptură menționează numai pe câțiva dintre acești episcopi, succesori ai Apostolilor: pe Tit din Creț, căruia Ap. Pavel îi spune că l-a așezat aici pentru ca între altele să numească presviteri în fiecare cetate (Tit, 1, 5), pe Timoteiu în Efes (5, 10-22), pe Epafrodit în Filipi (Fil. 2, 25), pe Diotref (III Ioan, v. 9), și pe cei șapte episcopi ai Bisericilor din Asia mică (Apoc. 1, 20). Pe temeiul acestor fapte din Sf. Scriptură, din cari am citat numai parțial, și-a format Biserica noastră doctrina sa canonică în privința puterii episcopilor primită prin succesiune dela Apostoli.

Doctrina aceasta a Sf. Scripturi a fost deplin lămurită de către Sf. Părinți și învățători ai Bisericii. Ucenicul Apostolilor **Climent**, episcopul Romei, în epistola sa adresată Corintenilor scrie următoarele: *Οἱ ἀπόστολοι ἡμῶν ἔγνωσαν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἔρις ἐστὶ ἐπὶ τοῦ ὀνόματος τῆς ἐπισκοπῆς. Αἰὰ ταύτην ὁὖν τὴν αἰτίαν πρόρρωοιν εἰληφότες τελείαν κατέστησαν τοὺς προειρημένους, καὶ μεταξὺ ἐπινομῆν δεδοχασιν, ὅπως, ἐὰν κοιμηθῶσιν διαδέξωνται ἕτεροι δεδοκιμασμένοι ἄνδρες τὴν λειτουργίαν αὐτῶν.*¹⁾ **Egeșip**, scriitor bisericesc din secolul al II-lea, a căruia *Ἰστορήματα* se menționează atât de Euseviu, cât și de Ieronim, a arătat în scrierea sa printr'un exemplu viu din viața bisericească acea doctrină apostolică în privința succesiunii (διαδοχή) episcopilor dela Apostoli, el citează anume consemnarea episcopilor din câteva Biserici, așa cum au urmat succesiv unul după altul

1) Ad. Corinth. I, 44 (ed. Hefele).

începând de pe vremea Apostolilor, și cum s'a transmis pe rând puterea apostolică *prin succesiune* la episcopii din fiecare Biserică în chip neîntrerupt.¹⁾ *Irineu din Lugdunum*, combătând pe diferiții eretici de pe vremea sa, somează pe acești eretici să dovedească împrejurarea că episcopii lor au primit puterea lor prin succesiune dela Apostoli, precum s'a întâmplat acest lucru la episcopii ortodocși. Irineu, într'un loc din această celebră lucrare a sa scrisă împotriva ereticilor, zice următoarele: Traditionem apostolorum in toto mundo manifestam, in omni ecclesia adest respicere omnibus qui vera velint videre: et habemus annumerare eos qui ab apostolis instituti sunt episcopi et successores eorum usque ad nos.²⁾ Și apoi: Obaudire oportet his, qui cum episcopatus successione charisma veritatis certum, secundum placitum Patris acceperunt: reliquos vero qui absistunt a principali successione et quocunque loco se colligunt, suspectos habere vel quasi haereticos et malae sententiae.³⁾ Apoi iarăși: Agnitio vera est apostolorum doctrina et antiquus ecclesiae status, in universo mundo, et character corporis Christi secundum successiones episcoporum, quibus illi eam, quae in unoquoque loco est, ecclesiam tradiderunt.⁴⁾ După Irineu vedem că același lucru îl spune și *Tertulian*, când combate pe eretici și îi somează să arate șirul episcopilor lor, cari ar fi legați între oală *prin succesiune continuă* (continuata succesiune) dela vreun Apostol, sau cel puțin dela un ucenic apostolic, precum pot să arate aceasta Bisericile, cari mărturisesc credința ortodoxă⁵⁾. Celebrul *Ciprian*, clasicul autor al unității bisericești, scrie următoarele: Hoc enim vel maxime et laboramus et laborare debemus, ut unitatem a Domino et per apostolos nobis successoribus traditam, quantum possumus, obtinere curemus.⁶⁾ Potestas peccatorum remittendorum apostolis data est et ecclesiis, quas illi a Deo missi constituerent, et episcopis, qui eis ordinatione vicaria successerunt. Hostes autem unius catholicae ecclesiae in qua nos

¹⁾ Euseb. hist. eccl. IV, 22. Cf. Hieron., de vir. ill. c. 22.

²⁾ Iren. contra haeres. III, 3, 1.

³⁾ 3 Ib. IV, 26, 2.

⁴⁾ Ib. IV, 33, 8.

⁵⁾ Tertull., de praescript., c. 22.

⁶⁾ Cyprian., ep. 42. ad Firmil.

sumus, qui apostolis successimus.¹⁾ Ieronim: Apud nos apostolorum locum tenent episcopi.²⁾ Omnes episcopi apostolorum successores sunt.³⁾ Augustin: In apostolorum locum constituit nos.⁴⁾ — Și așa mai departe am putea să cităm încă multe dovezi din scrierile Părinților, cari toate dovedesc că puterea episcopască din Biserică este legală din pricina că derivă prin succesiunea neîntreruptă până în ziua de astăzi dela Apostoli sau dela ucenicii Apostolilor. Exprimarea simbolică a acestei doctrine în Biserica noastră astăzi o avem în art. 10 din enciclicia patriarhilor răsăriteni. Și doctrina aceasta și astăzi este decisivă în Biserica ortodoxă, când este a se hotărî dacă este a se recunoaște sau nu preoștinea vreunei asociații eterodoxe, precum am văzut la comentarul canonului 47 ap.

Canonul 2.

Ceeace omăară [fătul] prin meșteșugire, se supune pedepsei uciderii; și la noi nu este după subtilitatea expresiunii de [făt] format și neformat; căci aici se osândește nu numai pentru celce se va naște, ci pentru că și pe sine s'a primejdui; căci mai de multe ori mor femeile în acest fel de încercări. Dar pe lângă aceasta se mai adaogă și omorîrea fătului, altă ucidere după intenția celor ce îndrăsnesc acestea. Dar nu trebuie să se întindă pocăința lor până la moarte, ci să se primească după un termen de zece ani, dar vindecarea să se hotărască nu după timp, ci după chipul pocăinții.

(65 ap.; 91 trul.; 21 Anciră; 8,33,52 Vasile c. M.).

— Vasile în acest canon al său repetă dispoziția canonului 21 al sinodului dela Ancira, care apoi s'a confirmat și la sinodul trulan (can. 91). Vasile spune că în Biserica creștină la acest delict nu se face deosebire dacă fătul a primit deja în pân-tece formă de om sau nu; și prin aceasta vrea să scoată la iveală dispoziția Bisericii Testamentului Vechiu, în care se făcea deosebirea aceasta și se și judeca altfel acest delict. În cartea a

¹⁾ Ep. 75, ad Firmil.

²⁾ Hieron., ep. 41. ad Marcellam.

³⁾ Ep. 146. ad Evang.

⁴⁾ Augustin., de Verbo Domini, sermo 24.

doza a lui Moisi se spune: Dacă se ceartă doi oameni și unul dintre ei lovește pe o femeie gravidă astfel încât fătul dintr'însa iese, care însă încă nu are o formă hotărîită, să plătească o pedeapsă în bani în suma hotărîită de soțul femeii; dacă însă fătul are o formă hotărîită (este format), atunci să dea sufletul pentru suflet (21²²⁻²³). Așadar în cazul prim păcătosul trebuia să plătească o pedeapsă pecuniară, iar în cazul al doilea — se supunea pedepsei cu moartea. În creștinism nu se dă pedeapsă în bani, ci femeia, care omoară fătul conceput se osândește ca o ucigașă, întâi din motivul, fiindcă a omorît fătul, și în rândul al doilea, fiindcă și-a expus pericolului și propria sa viață, deoarece de cele mai multe ori și femeile însași mor în astfel de cazuri.¹⁾ Vasile pedepsește pe aceste femei păcătoase, întocmai ca și sinodul dela Ancira, cu penitență de zece ani, admitînd ca acest termen să fie prescurtat, dacă se dovedește că se căesc sincer și din inimă de păcatul lor. În canonul său al 8-lea Vasile supune la pedepse cuvenite și pe femeile, cari dau altora doctorii pentru avort (vezi comentarul can. — lui 21 al sinodului dela Ancira).

Delictul acesta se consideră și ca motiv de divorț. Dacă soțul va cunoaște că soția sa a omorît intenționat fătul dintr'însa, dînsul are dreptul să pretindă desfacerea căsătoriei sale cu acea femeie. Aceasta s'a prescris încă pe vremea împăratului Iustinian și apoi această prescripție s'a repetat printr'o novelă specială a împăratului Leon Filosoful menționată de Valsamon în comentarul canonului 91 trulan.²⁾ Acest motiv de divorț este și astăzi în vigoare în Biserica ortodoxă³⁾.

Canonul 3.

Diaconul, care a desfrînat după [ce a intrat în] diaconie, va fi lepădat dela diaconie; dar fiind pus la locul mirenilor, nu se va opri dela împărtășire; căci ființează un canon vechiu ca cei căzuți dintr'o treaptă să se supună numai acestui fel de pedeapsă, urmînd; precum socotesc, cei din vechime, acelei legi care [zice]: «Nu

¹⁾ Coment. lui Zonara, IV, 304.

²⁾ Vol. I, partea II, pag. 472 din lucrarea prezentă.

³⁾ Sint. At. II, 520.

pedepsi de două ori pentru aceeași [greșală]» [Naum, 1,⁹]; dar și pentru altă pricină, căci ceice sunt în tagma mirenească, fiind scoși din locul credincioșilor, iarăși se primesc la locul din care au căzut; iar diaconului îi ajunge odată osânda caterisirii; deci fiindcă nu i se mai dă lui diaconia, în aceasta singură [osândă] să consiste pedeapsa. Acestea însă sunt după cele statornicite. Iar în deobște vindecarea cea mai adevărată este îndepărtarea de păcat; drept aceea celce pentru voluptatea trupului a lepădat harul, [acela] prin sfărâmarea trupului, și prin înfrânare cu toată supunerea depărtându-se de voluptățile, cărora a fost subjugat, ne va da dovada desăvârșită a vindecării lui. Deci pe amândouă trebuie să le știm noi, atât pe cea precizată [prin lege], cât și pe cea după obicei; și în privința celorce nu primesc [legea] cea mai înaltă, să se urmeze după chipul predanisit.

(25 ap.; 4,21,44 trul.; 15,16 sin. IV ec.; 19 Anc.; 27 Cartag.; 6,18,32,44,51,60,69,70 Vasile c. M.).

— În canonul prezent Vasile înrolește dispoziția canonului 25 ap., după care persoana profească prinsă în desfrâu se ceterisește, adică se despoaie de cinul profelesc, dar nu se exclude din comunitatea bisericească; și pentru motivarea acestei dispoziții Vasile citează acelaș loc din Sf. Scriptură (Naum, I,9), carele s'a citat și în canonul apostolic menționat. Pe temeiul acestui canon al lui Vasile s'a făcut deosebire în Biserica ortodoxă în privința pedepsirii persoanelor clericale și a celor laice, despre care deosebire am mai vorbit (vol. I, partea I, pag. 189—192).

Canonul 4.

În privința celor ce se căsătoresc a treia oră și a celor ce se căsătoresc mai de multe ori, am hotărît acelaș canon, care este corespunzător și pentru ceice se căsătoresc a doua oră; adică pentru ceice se căsătoresc a doua oră un an; alții însă [au hotărît] doi ani; iar pe ceice se căsătoresc a treia oră îi afurisesc pe trei, de multe ori și pe patru ani. Și pe una ca aceasta o numesc nu nuntă, ci poligamie, ba mai curând desfrânare, ce se pedepsește; pentru aceea și Domnul a zis Sama-

rinenții, care schimbase cinci bărbați: «Pe care-l ai acum, nu-ți este ție bărbat» [Ioan, 4,¹⁸]; pentru că ceice au trecut peste limita nunții a doua nu mai sunt vrednici să se numească cu numirea de bărbat, sau de soție. Apoi în privința celor ce se căsătoresc a treia oră am primit obiceiul de afurisire pe cinci ani, nu din vre-un canon, ci din urmarea celor primite mai înainte. Dar nu trebuie a-i opri pe ei cu totul dela biserică, ci a-i învrednici de ascultare doi ori trei ani, și după aceea să li se dea voie să stea împreună, iar dela împărtășirea [sfintei taine] celei bune să fie ținuți departe, și atunci, când vor arăta vreun rod de pocăință, să se așeze la locul împărtășirii.

(17 ap.; 8 sin. I ec.; 3,87 trul.; 19 Ancira; 3,7 Neocez; 1 Laod.; 12,30,41,50,53,80,87 Vasile c. M.).

— Vasile spune că limita legală pentru încheierea căsătoriei este *căsătoria a doua* și zice că persoanele, cari trec peste această limită, nu merită să poarte numirea de soț și soție, deși chiar și căsătoria a doua o privește numai ca pe o indulgență față de slăbiciunea omenească. Au fost însă persoane, cari nu ținneau seama de această limită fixată de Biserică, ci încheiau și *căsătoria a treia* ba chiar și *a patra*, și pe aceștia îi are în vedere Vasile în acest canon (deasemenea și în can. 50 și 80). Deoarece pentru ceice se căsătoresc a doua oră s'a fixat o epitimie de un an sau de doi ani, după felul pocăinții (coment. can. 1 Laod.), Vasile în canonul său al 50-lea zice că a treia căsătorie este interzisă de lege; iar pentru ceice din necesitate sau din alt motiv oarecare încheie o astfel de căsătorie, el prescrie o epitimie de cinci ani. Iar în canonul său al 80-lea căsătoria a patra el o consideră ca pe un păcat mai mare decât desfrăul și ca pe o faptă animalică (*ὡς κτηνώδη*, ut belluinam.) Această învățătură a lui Vasile era doctrina întregii Biserici, și legislația greco-romană o considera de obligatorie și pentru sine.¹⁾

La începutul secolului al X-lea s'a întâmplat un eveniment, prin care s'a violat această doctrină a Bisericii și care a dat ansă

¹⁾ Vezi Prochiron, IV, 25 (Cormciaia, cap. 48, ? 4,25), dar mai expres în novela 90 a împăratului Leon Filosoful (Jus. gr. — rom. II), 186), — deși, după cum vom vedea, acest împărat însuși a călcat dispoziția sa.

Bisericii să se ocupe din nou de întrebarea că de câte ori poate să se admită încheierea căsătoriei pentru o persoană rămasă văduvă. Aceasta a fost o întâmplare de deosebită gravitate, care a produs mare tulburare în Biserică. Împăratul Leon Filosoful a pierdut în timp de câțiva ani două soții și a fost nevoit să se căsătorească a treia oară, dar chiar în anul, în care s'a căsătorit, a murit și soția sa a treia. Împăratul, fiind încă tiner și neavând succesori legali, voia să încheie a patra căsătorie cu o femeie, dela care avea deja un copil nelegiuit. Nicolae I, patriarhul Constantinopolului, n'a voit să binecuvinteze această căsătorie, fiindcă era potrivnică dispozițiilor canonice ale Bisericii, și atunci împăratul a dispus unui preot dela curte să-l cunune, și preotul respectiv a și făcut acest lucru. Din cauza aceasta patriarhul a exclus pe împărat din Biserică, iar pe preotul respectiv l-a caterisit. Împăratul ofensat a dispus ca patriarhul să fie exilat; iar între timp la un sinod din anul 908 alcătuit din episcopi credincioși împăratului, după ce și papa Sergiu III a trimis pentru această afacere delegații speciali, patriarhul Nicolae I a fost caterisit și a fost ales un alt patriarh (Eutimiu), iar căsătoria împăratului a fost declarată legală. Acest lucru a produs mare nemulțumire între toți episcopii, cari stăteau sfințenia orânduirilor canonice și cari în aceasta vedeau violarea Bisericii din partea Statului; prin aceasta spiritele s'au turburat în cea mai mare măsură și s'a produs un conflict acut între Biserică și Stat. În capitală amenința revoluția, și împăratul Leon credea că o va putea împiedica, dacă va rechemă pe Nicolae din exil. Totuși nemulțumirea dăinuia și mai departe. Între timp împăratul Leon a murit. Împăratul Alexandru, care a urmat lui Leon (a. 912), imediat ce s'a urcat pe tron a convocat un sinod episcopesc, la care Nicolae a fost reîntegrat în scaunul patriarhal, iar Eutimiu a fost scos din scaun. Străduințele lui Nicolae de a liniști spiritele au reușit numai după o osteneală de mai mulți ani. Patriarhul Nicolae a convocat un mare sinod la anul 920 pe timpul împăraților Constantin VII și Roman I, la care sinod s'a condamnat toți cei care s'a hotărât la sinodul din anul 908 împotriva prescripțiilor canonice ale Bisericii și s'a confirmat *τόμος τῆς ἐνώσεως* (tomus unionis), care este celebru în istoria dreptului bisericesc, adică actul de unire și de împăcare a Bisericii cu Statul¹⁾.

1) Vezi introducerea la acest tomos în Sint. At. IV, 3-4. — De

Acest *To'μος*, după introducerea cuvenită, se împarte în șapte canoane. Primele trei se referă la chestiunea, pentru care s'a convocat acest sinod. În canonul 1 se spune că de atunci începând nimenea nu mai are voie să încheie a patra căsătorie; iar dacă face acest lucru căsătoria aceasta nu se va recunoaște și nu numai că respectivul se despoaie de orice comuniune cu Biserica, ci i se interzice și intrarea în biserică până când rămâne în astfel de legătură ilegală. Canonul 2 vorbește despre căsătoria a treia, și spune că în genere și această căsătorie trebuie privită ca interzisă, admitându-se excepții numai în cazuri determinate. În privința căsătoriei a treia canonul dispune în special următoarele: a) dacă cineva este de patruzeci de ani și fără copii, și dorește să se căsătorească a treia oară, acela cinci ani de zile nu poate să se cuminece; b) dacă cineva este de patruzeci de ani și are copii, acela îi este interzis să se căsătorească a treia oară; c) dacă cineva este de treizeci de ani și are copii din primele căsătorii, și totuși dorește să se căsătorească a treia oară, acela să se oprească pentru patru ani dela cuminecătură; d) dacă cineva este de treizeci de ani și nu are copii, acela i se poate permite căsătoria a treia, dar i se dă și epitimie. În canonul al 3-lea se prescrie epitimie de șapte ani chiar și pentru căsătoria primă și a doua, dacă se dovedește că cineva a răpit soția, sau dacă înainte de căsătorie a avut relațiuni vinovate. În acest canon se mai adaogă și că preotul, care dă sf. cuminecătură cuiva împotriva dispoziției cuprinsă în acest canon, din acel moment își pierde și el slujba sa și cade și el sub epitimie de șapte ani. Aceste trei canoane se cuprind în acest *τὸμος*, carele s'a confirmat de împărații menționați, și s'a promulgat și ca lege de Stat.¹⁾

Dar nici această hotărâre nu a mulțumit pe cei ce țineau riguros la sf. canoane, deoarece ei vedeau într'însa slăbiciune față de puterea de Stat în urma dispoziției despre căsătoria a treia. și combăteau totodată această hotărâre. Numai pe timpul patriarhului Sisinius și al împăraților Vasile II și Constantin VIII, la anul 997, s'au liniștit spiritele.²⁾ În anul acesta s'a adus din nou

tailat despre toate acestea în Sintagma lui Viastar, I, 4 (Sint. At. VI, 159—161), Compară și Zachariä, Gesch. des gr. — röm. Rechts, S. 61, și urmând acestuia la Zhishman, Eherecht, S. 436—437.

¹⁾ Sint. At. V, 6 9; Zachariä, Jus gr. — rom. III, 230—232.

²⁾ Sint. At. V, 9; Zachariä, Jus gr. — rom. III, 232.

în fața marelui sinod *τὸ μὸς*-ul, confirmându-se în chip solemn, și i s'au mai adăugat încă patru canoane. Dintre aceste canoane: în can. 1 (4) se anatematizează ceice îndrăznesc să introducă inovațiuni în doctrina bisericească; can. 2 (5) anatematizează pe ceice acuză Biserica de slăbiciune, fiindcă împăratul Leon a recunoscut acea căsătorie a patra pentru pacea bisericească; can. 3 (6) anatematizează pe ceice îndrăznesc să spună că Sf. Biserică nu ar fi păstrat curată și nealterată doctrina predanită și can. 4 (7) anatematizează pe ceice îndrăznesc să nu primească vreunul dintre sf. canoane, cari au fost date mai înainte și cari au fost primite de Biserica întreagă.¹⁾ După aceea au încetat turburările din Biserică și *τὸ μὸς*-ul a fost primit și recunoscut de către toți,²⁾ și dispozițiile cuprinse într'insul au rămas în vigoare în întreaga Biserică ortodoxă până în ziua de astăzi. Prin urmare în conformitate cu acesta, după dreptul canonic al Bisericii ortodoxe, căsătoria a patra este cu totul interzisă, iar căsătoria a treia este permisă numai în cazuri excepționale și anume cu în-cuviințarea episcopului competente.

Canonul 5.

Aceia dintre erefici, cari la ieșirea [din viață] se pocăesc, trebuie să se primească; să se primească, însă firește nu fără chibzuință, ci cercetându-i, dacă vor arăta adevărată pocăință și vor avea rodirile, cari mărturisesc râvna [lor] spre mântuire.

(2,14 sin. I ec.; 7 sin. II ec.; 78,96 trul.; 12 Neocez.; 19,47 Laod.; 45 Cartag.).

Canoanele orânduiesc că fiecare erefic, care se convertește la ortodoxism, trebuie să se primească după ceremonialul fixat pentru diferitele feluri de erefici (can. 7 sin. II ec.). Biserica trebuie să procedeze în felul acesta cu atât mai vârtos când un erefic este pe moarte și dorește să se mântuiască. Acest lucru îl spune Vasile în acest canon al său, adăogând dispoziția că respectivul trebuie să se întrebe dacă el condamnă cu sinceritate erezia mărlurisită până atunci, și ori de va fi statornic în cre-

¹⁾ Sint. At V, 9 10.

²⁾ În Cormciaia alcătuește capitoul 52, dar în redactare specifică. În manuscrisul sârbesc vechiu al Cormciaiei este mai exact (vezi lucrarea mea: „Cormciaia Zadar, 1884).

dinfa ortodoxă dacă va rămânea în viață; în caz contrar ereticul respectiv să nu se învrednicească de sf. împărtășanie nici când este pe moarte.

Canonul 6.

Desfrâul persoanelor canonice să nu se socotească de nuntă, ci cu tot chipul să se rupă însoțirea lor; căci aceasta este de folos și bisericii spre întărire, și ereticilor nu le va da prilej împotriva noastră, precum că prin îngăduirea de a păcătui i-am atrage spre noi.

(25,26 ap.; 14,15,16 sin. IV ec.; 4,6,44 trul.; 19 Ancira; 3, 18,20,32,44,60,70 Vasile c. M.).

— Sub persoanele permise în canon (*κανονικοὺς*) în acest canon se înțeleg aceia, cari au intrat în cler necăsătorii (can. 26 ap.), apoi călugării și călugărițele, cari au depus votul castității. Persoana preoțească, care cade în desfrâu (*πορνεία*), se caterisește (can. 25 ap.). Erau însă unii, cari, fiind caterisiți din cauză desfrâului, afirmau că cel puțin pot să trăiască în căsătorie cu femeile, din cauza cărora și-au pierdut slujba preoțească, și argumentau că nu li se poate interzice căsătoria.¹⁾ Acelaș lucru îl spuneau și călugării și călugărițele. Vasile, având în vedere această împrejurare și în interesul ordinii bisericesc și al demnității cinului călugăresc, și spre a feri Biserica de obiecțiunile ereticilor, cum erau de pildă eustațienii (1, 4 Gangra, etc.), dispune că nici unuia dintre ceice sunt primiți în canon și au căzut în desfrâu să nu li se dea voie să trăiască cu persoana, cu care a căzut în acel păcat, și cu atât mai puțin să încheie căsătorie legală cu aceea, ci aceștia la tot cazul (*παντὶ τρόπῳ*) trebuiesc despărțiți și relațiile lor ilegale și păcătoase să se desfacă.

Canonul 7.

Stricătorii de parte bărbătească, și stricătorii de animale, și ucigașii, și fermecătorii, și adulterii, și idolatrii sunt vrednici de aceeași pedeapsă; drept aceea aplică și la aceștia dispoziția ce o ai în privința celorlalți. Iar

¹⁾ Coment. lui Zonara, IV, 108.

în privința celorce treizeci de ani s'au pocăit pentru ne-curătenia, pe care au făcut-o întru neștiință, nu se cuvine nici a ne îndoi despre primirea lor; căci atât neștiința îi face pe ei vrednici de iertare, cât și mărturisirea de bună voie și prelungirea [pedepsei], ce s'a făcut atâta timp; fiindcă aproape un veac de om întreg s'au dat Satanei, ca să li se dea corecțiune spre a nu comite imoralități; drept aceea, poruncește ca acum să se primească fără prelungire [de pedeapsă], mai ales dacă au și lacrimi, cari înduplecă milostivirea ta și dacă arată viață vrednică de îndurare.

(61, 87 trul.; 16, 17, 20, 22, 24 Anc.: 58, 62, 63, 65 Vasile c. M.; 4 Grig. Nis.).

— Sub idolatrii (*ειδωλολάτραι*) menționați în acest canon, după cuvintele din comentarul lui Zonara dela acest canon, nu sunt a se înțelege cei ce aduc jertfe idolilor, fiindcă dacă un idolatru se convertește la creștinism și primește botezul, acela din acel moment devine creștin și îndată se face vrednic de sf. împărtășanie, iar dacă un creștin aduce jertfe idolilor, acela întreaga sa viață trebuie să se pocăiască; ci aici sub idolatrii se înțeleg vrăjitorii (*γόηται*) și toți aceia, cari se îndeletnicesc cu fapte păcătoase similare, deoarece ei îndeletnicindu-se cu vrăjitoria chiamă în ajutor pe diavolul, și prin aceasta îi slujesc și îl cinstesc.¹⁾ Deci în privința acestui fel de idolatrii, precum și a celorlalte păcate, menționate în acest canon, Vasile spune că sunt vrednici de aceeași pedeapsă (*της αὐτης καταδικης εἶσιν ἡξιωμένοι*). Aceasta însă nu însemnează că toți acești păcătoși trebuie să îndeplinească acelaș număr de ani în pocăință, ci că fiecare trebuie să petreacă mulți ani de epitimie potrivit celor ce se vor hotări în privința lor; și adică pentru ucigași, otrăvitori și vrăjitori se fixează douăzeci de ani de epitimie (56, 65 Vasile) iar pentru ceilalți cincisprezece ani de epitimie (58, 62, 63 Vasile). Vasile menționează apoi pe cei ce au fost prinși în necurăție (*ἐπὶ τῆ ἀκαθαρσίᾳ*), în care au căzut din neștiință și pentru care ei se pocăiesc treizeci de ani. Sub această necurăție — după cum spune Valsamon în comentarul acestui canon — se înțelege *αἰμομιξία* (incestum), când cineva cade în desfrâu cu

¹⁾ Sint. At. IV, 110.

persoane rude de sânge, și nu se pot înțelege alte păcate, deoarece acelea prin natura lor, nu fac parte din păcatele, cari s'au comis din neștiință.¹⁾

Canonul 8.

Celce în mânie a întrebuițat secure asupra soției sale, ucigaș este. Dar bine [că] mi-ai adus aminte, și este vrednic de priceperea ta să-ți vorbesc despre acestea mai pe larg. Căci multe sunt deosebiri între cele [făptuite] cu voință și cele fără de voie. Căci cu totul fără de voie este și departe [de voința] făptuitorului dacă aruncând el cu piatră asupra unui câine, sau pom nimereste un om; căci impulsul [i] a fost de a goni animalul, ori de a scutura fructul; dar s'a întâmplat dela sine că prin lovitură a nimerit în trecere alături; deci una ca aceasta este fără de voie. Însă fără de voie este și dacă cineva voind a întoarce pe cineva, cu biciu, sau cu fojag nu l-ar lovi tare, dar cel lovit ar muri. Căci aici se socotește intențiunea de a voi să îndrepte pe celce a greșit, iar nu de a-l omori. Asemenea dintre [faptele] cele fără de voie este și aceea, când cineva în încăierare apărându-se împotriva cuiva, cu lemn, ori cu mâna fără cruțare ar îndrepta lovitura spre locurile mortale ca să-i facă rău, dar nu ca să-l omoară de tot; aceasta însă se apropie deja de cea cu voința; căci celce a întrebuițat astfel de unealtă spre apărare, ori celce fără cruțare a dat lovitura, lămurit este că biruit fiind de patimă nu a cruțat pe om. Asemenea și celce a întrebuițat un lemn greu, ori piatră mai mare decât puterea omenească, se numără la ceice fără de voie [au făptuit], una însă voind, și alta făcând; deoarece din mânie a dat acest fel de lovitură, încât a omorât pe cel lovit; deși silința i-a fost poate să-l zdrobească, iar nu de a-l și omori cu totul. Însă celce a întrebuițat sabie, sau orice de acest fel, nu are nici o iertare, și mai ales celce a aruncat cu securea; căci se vede că nu a lovit cu mâna așa încât mă-

¹⁾ Sinti. At. IV, 112.

sura loviturii să fie în stăpânirea sa, ci a aruncat așa ca și cu greutatea ferului, și cu strășnicie, și prin avânt cât mai mare, lovitura să fie neapărat mortală. Și iarăși deplin voluntară și nici de cum îndoielnică este [faptul] de felul celei [săvârșită] de tâlhari, sau de năvălirile vrăjmașilor; căci aceștia cu adevărat pentru bani omoară, fugind de vădire; iar ceice merg în bătălii pentru ucideri, [nu merg] nici să înfricoșeze, nici să înțeleptească, ci propunându-și vederat ca să omoară pe ceice li se împotrivesc; însă și dacă cineva pentru altă pricină din dorința de a ști ar pregăti doctorie, dar ar omori, pe una ca aceasta o considerăm voluntară; în care fel fac femeile de multe ori, cu oarecari descântece și vrăjitorii încercând să atragă pe unii spre dragoste, și dându-le acelor doctorii, cari produc întunecarea minților; deci unele ca acestea omorînd, deși una voină, altceva au făcut, totuși pentru că s'au îndeletnicit din dorința de a cunoaște și cu ceace este oprit, se socotesc între ceiceucid voluntar. Prin urmare și celece dau doctorii de avort, ucigașe sunt și ele, și cele ce primesc otrăvurile, cari omoară fătul. În privința aceasta [am spus] atât cât trebuie.

(65 ap.; 91 trul.; 21, 22, 23 Anc.; 2, 8, 11, 43, 54, 56, 57 Vasile c. M.; 5 Grig. Nic.)

— Vasile în canonul prezent face deosebire între uciderea involunțară și cea voluntară și arată când trebuie să se privească uciderea de comisă involunțar și când voluntar. Intre cele comise voluntar este a se considera și aceea, când o femeie omoară cu înfânje fătul conceput într'însa, despre care Vasile vorbește și în canonul său al 2-lea. Pentru omorul involunțar el hotărăște o epifimie de zece ani (can. 57), iar pentru cel voluntar de douăzeci de ani (can. 56).

Canonul 9.

Hotărîrea Domnului că nu este iertat [nimănui] a se desface din căsătorie afară de motivul adulterului [Mat. 5, 32], urmând sensului [cuvintelor Domnului], se potrivește deopotrivă atât în privința bărbaților, cât și a femeilor. Dar obiceiul nu este așa; căci în privința femei-

lor aflăm rigurozitate multă în tratament, zicând Apostolul că celce se lipește de o desfrănată un trup este [I Cor. 6, 16], iar Ieremia că femeia de se va împreuna cu alt bărbat, să nu se mai întoarcă la soțul ei, ci spurcându-se să se spurce [Ier. 3, 1]; și iarăși: celce ține adulteră, este fără de minte și nelegiuit [Pilde, 18, 23]; iar obiceiul orânduiește ca atât bărbații adulteri, cât și celce trăesc în desfrâu, să se rețină dela femei; încât ceea ce trăește împreună cu un bărbat lăsat, nu știu de poate fi numită adulteră; deoarece aici vina atinge pe ceea ce a lăsat pe bărbat, din care cauză s'a depărtat de căsătorie; căci sau bătută fiind [și] nesuferind bătăile, trebuia să rabde mai vartos, decât să se despartă de soț; sau nesuferind paguba de averi, nici această pricină nu este vrednică [de luat în seamă]; iar dacă [bărbatul] acela ar viețui în desfrâu, în privința aceasta nu avem în obiceiul bisericesc observație. Ci chiar de bărbatul necredincios nu s'a orânduit ca femeia să se despartă, ci trebuie să rabde din cauză că nu știe [care va fi] sfârșitul. Căci ce ști, femeie, [dar] dacă-ți vei mântui bărbatul? [I Cor. 7, 6]. Drept aceea, care a lăsat pe soțul [său] și s'a dus la altul, este adulteră; iar cel părăsit este de iertat, și nici ceea ce viețuește la olaltă cu unul ca acesta nu se osândește. Inșă dacă bărbatul, despărțindu se de soție, ar merge la alta, atât el este adulter, fiindcă o face pe dânsa să fie adulteră, cât și ceea ce viețuește împreună cu dânsul este adulteră, fiindcă a atras la ea bărbat străin.

(48 ap.; 87, 93 trul.; 20 Anc.; 102 Cart.; 18, 21, 35, 77 Vasile c. M.)

— La canonul 87 trulan am văzut doctrina Bisericii ortodoxe despre divorț. În acel canon Părinții trulani se referă la canonul prezent al lui Vasile și la locurile din Sf. Scriptură citate și de Vasile. Referitor la întrebarea lui Amfilochie dacă și femeia poate să ceară divorțul, când soțul ei comite adulter după cum poate să facă soțul, când prinde pe soția sa în adulter, Vasile citează cuvintele lui Iisus Hristos din evanghelia lui Mateiu (5, 32) și zice că această poruncă a Mântuitorului se referă atât la soț, cât și la soție *ἐξ ἰσοῦ καὶ ἀνδράσι, καὶ γυναῖκιν*

ἀρμόζει, ex aequo et viris et mulieribus convenit), aşadară că soful poate să ceară desfacerea căsătoriei, dacă sojia sa comite adulter, precum și sojia poate să ceară divorțul, dacă soful este adulter. Cele spuse de Vasile pe temelul aceluia loc din Sf. Scriptură, se confirmă și prin alte locuri. Când fariseii au ispitit pe Hristos ca să-l facă să greșască, și l-au întrebat despre desfacerea căsătoriei, El li citează legea lui Moisi, care din cauza împleririi inimii lor a admis ca soful să-și poată demite pe sojia sa, dar adaogă și că dela început nu a fost așa, ci că oricine va lua pe o astfel de femeie demisă, comite adulter (καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσιον υιοχᾶται, Mat. 19, 9), prin ceace a exprimat că infidelitatea sofului în căsătorie este deplină identică cu infidelitatea sojiei (compară: Mc. 10, 11-13). Totuși această învățătură a Bisericii în privința egalității de drept a sofului și sojiei în căsătorie, care se întemeiază pe dreptul dîvin și care se citează de Vasile cel Mare la începutul canonului prezent, în curs de vreme foarte îndelungată nu s'a putut statornici în societatea creștină, ci s'a menținut încă cu fermitate obiceiul de dinaintea timpului creștinismului, după care numai soful putea să desfacă căsătoria, dacă sojia comitea adulter, pe când sojia trebuia să tolereze adulterul bărbatului. Vasile menționează în canonul prezent și acest obicei, și arată că acest obicei este încă în ființă.

După legile vechi romane de dinaintea creștinismului sojia era fără de drepturi în societate, și în toate privințele era sub puterea sofului. Pe această putere se întemeia întreaga viață a societății din acel timp, și legislația avea de scop numai păstrarea drepturilor sofului, pe când de drepturile sojiei nimărui nu-i venea în minte să se îngrijască. Prin urmare în viața conjugală numai drepturile sofului erau apărate prin lege, și astfel infidelitatea sojiei din căsătorie era pedepsită ca adulter, pe când dimpotrivă infidelitatea sofului nu cădea sub pedeapsa vreunei legi, și sojia, fiind o persoană fără drepturi, trebuia să tolereze nu numai puterea despotică a sofului și a rudelor sofului, ci și infidelitatea lui față de dânsă, care infidelitate de multe ori nu cunoștea nici o limită¹⁾ Numai pe vremea împăratului August a în-

¹⁾ Vezi capitolul admirabil „de la condition des femmes în cartea: M. Troplong: De l'influence du christianisme sur le droit civil des Romains. (Paris, 1808., p. 280 sq), unde sunt citate și toate legile romane referitoare la această chestiune.

tervenit o schimbare în această privință, adică mai bine zicând s'a încercat să se facă o schimbare. Lex Julia de adulteriis coercendis a invalidat o mulțime de legi, cari au fost emise în acel timp în sensul că soții au libertatea de a se împreuna cu oricare femeie cu preterarea soțiilor lor legitime, și a declarat de ilegală și vrednică de pedeapsă relația soțului sau soției cu o terță persoană¹⁾ Era de presupus că legea aceasta va înfrâna imoralitatea de până atunci din societatea romană și că se va stabili egalitatea soțului și soției în drepturile conjugale, care egalitate se propoveduește de legea divină și naturală și de care depinde însași soarta și fericirea familiei. Dar imoralitatea din societate era atât de înrădăcinată, încât nici acea lege a lui August, nici pedepsele prescrise de această lege pentru adulteri nu au fost în stare să pună capăt moravurilor rele. Și încă mai detestabil a fost că acele moravuri au fost aduse și în societatea creștină de ceice s'au convertit la creștinism din societatea romană păgână. Firește că în societatea creștină se condamna orice infidelitate conjugală, ori de era din partea soțului, ori din partea soției, dar potrivit concepției vechi în privința subordonării soției și a superiorității de drept a soțului în căsătorie, soțul se pedepsea mult mai ușor pentru infidelitatea conjugală decât soția, care comitea astfel de infidelitate. Soțul, carele comitea o astfel de infidelitate era considerat vinovat numai de desfrâu, soția însă de adulter (21 Vasile c. M.). Părinții bisericești au luat atitudine hotărâită împotriva acestei concepții imorale în privința drepturilor conjugale ale soțului și soției. Tertulian în secolul al III-lea își ridică cuvântul împotriva acestei concepții și numește adulter pe oricine, qui aliam carnem sibi immiscet super illam pristinam, quam Deus aut conjunxit in duos, aut conjunctam deprehendit.²⁾ Mai târziu a venit și legislația de Stat în ajutorul Bisericii, și avem o lege a împăratului Constantin cel Mare, care prescrie pedeapsa cu moartea pentru toți ceice comit adulter.³⁾ Părinții bisericești din veacurile următoare nu au încetat de a învăța în scrierile lor despre drepturile conjugale ale soților. Atanasie cel Mare combate pe

¹⁾ Dig. XLVIII, 5, 6, §. 1.

²⁾ Tertull. de monog. c. 9.

³⁾ c. 30, Cod. de adult.

ceice denegau soșilor dreptul de a ridica acuză împotriva soșilor lor pentru infidelitate, și zice că păcatul adulterului (*μοιχεία*) se săvârșește în toate cazurile, și atunci când soțul desfrânează (*πορνεύσῃ*), cu altă femeie, precum și când soția desfrânează cu alt bărbat.¹⁾ Ioan Gurădeaur accentulează chiar și mai mult și mai hotărât acest lucru. „Se comite adulter“, zice Ioan Gurădeaur, „nu numai când un soț desfrânează cu o femeie măritată, ci adulter este și când un bărbat însurat desfrânează cu o femeie liberă și nemăritată *ἀφ᾽ετὴν καὶ κελυμενὴν*, liberam et solutam“;²⁾ iar într'alt loc definește deasemenea pe scurt și exact adulterul: *μοιχεία ἐστὶ τὸ τὴν πρότεραν γυναῖκα ἀφ᾽εῖναι*.³⁾ Prin partea dela început a canonului prezent se dovedește că și Vasile cel Mare are aceeași concepție ca și ceilalți Părinți și învățători bisericești, — dar se dovedește aceași și prin cuvintele lui din canoană, după cari adulteră (*μοιχαλὴς*, adultera), este fiecare femeie, care devine infidelă soțului său, și adulter (*μοιχός*, adulter) este fiecare bărbat, care devine infidel soției sale legiuite; acelaș lucru se vede și din canoanul 77 al lui Vasile cel Mare, în care el supune pedepsei pentru adulter (*τῶ τῆς μοιχείας κρίματι*) pe toți cari se fac vinovați de infidelitate față de soțiile lor, din care prilej se referă chiar la acel loc din Sf. Scriptură (Mat. 19,9), care loc vorbește expres despre egalitatea de drept a soțului și soției în căsătorie. — Prin urmare, după învățătura lui Vasile cel Mare precum și după a tuturor celorlalți Părinți și învățători ai Bisericii, adulterul se consideră ca motiv de divorț atât în ce privește soția cât și soțul. Iar împrejurarea că Vasile nu numai că necondiționat nu recunoaște obiceiul rămas din viața socială romană, care era în flință chiar și pe timpul lui Vasile cel Mare (sec. IV) și după care soțului i se recunoșteau toate drepturile în această ches-

¹⁾ Athanas., quaest. 94. ad Antiochum.

²⁾ Chrysostom, hom. 5 în I ad Thessalon.

³⁾ Hom. de adult. — Fer. Augustin scrie astfel despre aceasta: Huius autem fidei violatio dicitur adulterium, cum vel propriae libidinis instinctu, vel alienae consensu cum altero vel altera contra pactum conjugale concumbitur (de bono conjug. c. 4). In privința obligativității identice atât a soțului, cât și a soției, de a păstra fidelitatea conjugală, Ambrosie zice: nec viro licet, quod mulieri non licet: eadem a viro, quae ab uxore debetur castimonia (de Abrah. I, 4), deasemenea și Ieronim: quidquid viris iubetur, hoc consequenter redundat in foeminas (de epitaph. Fab).

une, pe când soflet foarte puține — ci că dânsul menționează numai acest obicei din cauză că încă nu se putea stârpi din societatea creștină, această împrejurare se vede din însuș felul, în care vorbește Vasile despre acest obicei în canonul prezent și în genere din aceea sovăială (*овъ оидѣ*), cu care se exprimă aici — De altfel să se compare în privința aceasta și celece le spunem despre aceasta la comentarul canonului 21 al lui Vasile cel Mare.

Canonul 10.

Ceice se jură că nu primesc hirotonia, după ce s'au jurat, să nu fie siliți a-și călca jurământul. Căci deși se pare cuiva că este vre un canon, care-i iartă pe unii ca aceștia, tofusi din experiență am cunoscut că ceice-și calcă jurământul nu merg pe calea cea bună. Dar trebuie a se cerceta și felul jurământului, și cuvintele, și dispoziția cu care s'au jurat, și fineța adaosurilor din cuvinte [cu cari s'a depus jurământul]; așa că dacă de nicăiri nu va fi nici o desvinovățire [pentru dânsii, apoi] unii ca aceștia trebuiesc a se abandona cu desăvârșire. Dar cazul în legătură cu Sevir adică presviterul cel hirotonisit de acesta, ni se pare că are oarecare desvinovățire de acest fel [dacă și se pare și fie]: dispune ca ținutul acela ce este supus Mistiei, la care a fost rânduit acel om, să se supună Masadelor; căci astfel nici acela, nepărăsind locul [destinat], nu-și va călca jurământul, și nici Longhin, având pe Chiriac la sine, nu va lăsa părăsită biserica, și nici sufletul său nu-l va osândi prin neglijență; iar noi ne vom arăta că nu facem ceva împotriva canoanelor, părținind pe Chiriac, celce s'a jurat să rămână la Mindani, dar apoi a acceptat strămutarea; căci reîntoarcerea va fi păzirea jurământului; iar ceea ce a făcut în urma ordinului nu i se va socoti lui spre călcare de jurământ, din cauză că n'a ținut seama de jurământ, căci nici pentru timp scurt nu s'a depărtat de Mindani, ci a rămas acolo într'una. Iar pe Sevir, care se desvinovățește cu lipsa de memorie, îl vom ierta zicând că cunoscătorul celor ascunse nu va

trece cu vederea ca biserica sa să fie păgubită de unul ca acesta, care dela început a lucrat necanonicește și a legat cu jurământ împotriva Evangheliei, și învață a se călca jurământul prin aceea că s'a strămutat, iar acum minșind prin aceea că fățărăște lipsa de memorie. Deoarece însă nu suntem judecători de inimi, ci judecăm după cele ce le auzim, să lăsăm Domnului pedepsirea, iar noi îl vom primi fără deosebire, dând iertare prin uitare patimei omenești.

(25 ap. ; 95 trul. ; 17, 28, 29, 64, 81, 82 Vasile c. M.).

— Vasile vorbește în câteva canoane de ale sale despre *jurământ*, despre importanța lui și despre ce l-a călcat jurământul (vezi canoanele paralele). În canonul prezent Vasile expune lui Amfilochie părerea sa despre jurământul, pe care l-a depus un oarecare Chirlac că va rămânea permanent într'un sat oarecare ca presviter. În timpurile primare ale Bisericii se întâmpla că unii depuneau făgăduința că nici odată nu vor intra în cinul preoțesc, sau și că dacă vor intra, nici odată nu vor părăsi locul, pentru care au fost hirotoniți întru presviteri și că prin urmare nici odată nu vor primi nici o demnitate ierarhică mai înaltă. Aceasta se făcea de către unii adeseori de frică pentru ca mai târziu să nu fie siliți să primească demnitatea de episcop, care li se părea grea și pentru care eventual nu puteau să corespundă în chip perfect. Votul sau jurământul acesta se făcea în public de către persoanele respective, și inai târziu ei trebuiau să țină țină seama de dânsul. Acest jurământ în sine nu putea să aibă vreo importanță deosebită, deoarece cu greu putea fi justificat prin vr'un motiv temeinic, și prin urmare celce călca acest fel de jurământ nu era supus acelei pedepse canonice riguroase, care era prescrisă pentru celce călcau jurământul solemn (can. 25 ap.). Dar Vasile nu aprobă nici călcarea acestui fel de jurământ, deoarece, zice el, știm din experiență că li va merge rău tuturor celorce nu țin ceea ce au jurat că vor păstra. De altfel, adaugă Vasile, în astfel de cazuri trebuie să se țină seama de felul cum s'a depus jurământul, dacă a rostit respectivul numele lui Dumnezeu din acel prilej, prin cari cuvinte a depus jurământul, care era starea lui sufletească, și potrivit tuturor acestora trebuie să se aprecieze acel jurământ. După aceste observațiuni generale, Vasile dă soluția în cazul jurămân-

tului lui Chiriac, în privința căruia îl întrebăse Amfilochie. Cazul era următorul. Un oarecare Longin a întemeiat o biserică pe cheltuiala sa în satul Mindani, care făcea parte din episcopia Mistiei. Sevir, episcopul Masadei a hirotonit întru presviter pentru această biserică pe Chiriac, care a depus făgăduința că va rămânea permanent la acea biserică. Episcopul Mistiei a interzis lui Chiriac să slujească în această biserică, deoarece pe Chiriac l-a sfințit alt episcop, iar nu dânsul, de care depindea biserica respectivă. Din cauza aceasta Chiriac a trecut la altă biserică să slujească, iar ctitorul bisericii, Longin, supărându-se din cauza aceasta, amenința că va închide biserica. Acest lucru trebuia să se împiedice acum, și Vasile dă soluția că satul respectiv (Mindani) să depindă de episcopia Masadei, cu toate că mai înainte depindea de alt episcop, iar Chiriac este obligat să se înapoieze la biserica din Mindani, deoarece în felul acesta și Chiriac își va ținea jurământul, dar nici Longin nu va mai avea motiv să închidă biserica și să-și păgubească sufletul prin aceasta. În chestiunea aceasta era vinovat și Sevir, care a hirotonit presviter pentru acea biserică, ce nu depindea de jurisdicția lui; deoarece însă Sevir s'a justificat cu uitarea, ca și cum nu și-ar aduce aminte că acea biserică nu depinde de dânsul, Vasile acceptă această justificare a lui Sevir și-l încredințează judecății lui Dumnezeu, care va cunoaște adevărul acestei justificări.¹⁾

Canonul 11.

Iar celce a comis ucidere fără de voie, în destul a împlinit osânda în cei unsprezece ani; căci este învederat că în privința celor loviți să observăm legea lui Moisi; și pe celace a căzut de ranele, ce a primit, dar iarăși a umblat pe toiagul său, nu-l vom socoti că s'a omorît; iar dacă nu s'a mai sculat după lovituri, loviturul, celce l-a omorît fără de voie ucigaș este, însă după intențiune involuntar.

(65 ap.; 23 Anc.; 9 sin. I-II; 2,8,13,54,57 Vasile c. M.; 5 Grig. Nis.)

— În canonul său al 57-lea, Vasile hotărăște *zece ani* de epitimie pentru celce omoară fără de voie pe cineva; iar în ca-

¹⁾ Coment. lui Zonara, IV, 125.

nonul prezent, la întrebarea lui Amfilochie, zice că ucigașul fără de voie, care a fost exclus *unsprezece ani* dela sf. împărtășanie, acela cu atât mai vătos trebuie să se învrednicească de aceasta.

Canonul 12.

Canonul a oprit cu desăvârșire dela slujire pe ceice s'au căsătorit de două ori.

(17 ap.; 3 trul.; 7 Neoces.).

— Canonul, la care se referă Vasile în cel prezent, este canonul 17 ap. La comentarul aceluï canon am văzut că dispoziția respectivă, potrivit căreia preot poate fi numai acela, care s'a căsătorit o singură dată, este de drept divin, — și această dispoziție a rămas în vigoare în Biserica ortodoxă în cursul tuturor timpurilor până astăzi. Iar episcopul, care îndrăznește să hirotoniască întru presviter pe celce s'a căsătorit de două ori, se supune caterisirii.¹⁾

Canonul 13.

Părinții noștri nu au socotit între ucideri uciderile din războaie; mi se pare că li dau iertare celorce luptă pentru bunacuvință și pentru dreapta cinstire [de Dumnezeu]. Dar poate că este bine a-i sfătui, ca trei ani să se rețină dela împărtășire ca niște necurați cu mâinile.

(22,23 Anc.; 1 Atanasie c. M.; 8,43,55 Vasile c. M.; 5 Grig. Nis.).

— „Omorul nu este îngăduit, dar este și legal și vrednic de laudă a ucide pe înamic în războiu“, zice Atanasie cel Mare în epistola sa către Amun (can. 1), — și probabil că la acest loc se referă Vasile în canonul prezent, vorbind de părinții noștri (*οἱ πατέρες ἡμῶν*). La acestea Vasile adaogă sfatul său că totuși nu ar trebui să se dea sf. cuminecătură aceluï soldat, carele și-a întlnat mâinile cu sânge de om. Vasile își justifică opinia sa cu exemplul Bisericii Testamentului vechiu (IV Moisi, 31, 17-24), și a încercat să ușureze sarcina sufletească a soldaților din cauza vărsării de sânge omenesc. Dar, precum observă atât Zonara cât și Valsamor, în comentariile dela acest canon, se pare că

¹⁾ Compară decizia patriarhului constantinop. Alexiu (1025—1043) în Sint. At. V, 28; precum și Vlastar, I, 4 în Sint. At. VI, 155 etc.

nici unde nu s'ar fi uzat de acest sfat al lui Vasile, ci în această privință au servit de cînosură cele spuse de Atanasie, precum și cele menționate de Vasile la începutul canonului prezent. Iar Valsamon menționează și pilda unor preoți, cari au participat la războaie și prin urmare au ucis inamic, și totuși nu au fost privați de dreptul de a săvârși funcțiunile preoțești, ci s'au învrednicit și de laudă.¹⁾

Canonul 14.

Celce ia camătă, de va primi să întrebuițeze câștigul nedrept pentru săraci, și după aceea se eliberează de boala iubirii de bani, este primit la preoție.

(44 ap.; 17 sin. I ec.; 10 trul.; 4 Laod.; 5,16 Cartag.; 6 Grig. Nis.).

— Multe canoane (vezi: canoanele paralele) ne vorbesc despre împrejurarea că nici o persoană preoțească nu se poate ocupa cu cămătăria și că oricine se va prinde în aceasta, să se caterisească. Prin urmare era lucru firesc, ca nimeni, dintre celce s'au ocupat de astfel de lucruri în viața laică, nu putea fi primit în cler. La întrebarea lui Amfilochie în această privință, Vasile răspunde în canonul său prezent că laicul, care a luat camătă, numai în acel caz poate fi învrednicit de preoție, dacă va distribui săracilor câștigul ce l-a avut din cămătărie, și apoi dacă va promite solemn că nici odată nu se va mai îndeletnici cu astfel de lucruri.

Canonul 15.

Mă mir că tu cauți precisiune gramaticală în Sf. Scriptură, și socoți că este forțată expresiunea tâlcuirii, care se arată de sine lămurită, dar nu traduce deplin înțelesul din limba evreiască. Dar fiindcă se cade a nu trece fără observare întrebarea pusă de un bărbat scrutaător [răspund că]: paserile ceriului și peștii mării, chiar la creierea lumii au avut aceeași origină, căci din ape au ieșit aceste amândouă specii; aceasta este cauza că ambele au aceeași isușire: că acestea inoată în apă, iar acelea

¹⁾ Sint. At. IV, 132, 133.

sboară în aer; și din cauza aceasta s'au pomenit ele la un loc. Iar forma cuvântului, care în privința peștilor cu nepotrivire s'a dat, iar în privința tuturor celor ce viețuiesc în ape, foarte potrivit; căci s'au supus omului [și] paserile ceriului, și peștii mării; și nu numai acestea, ci și toate cari străbat cărările mărilor. Că nu orice viază în apă este și pește, precum chiții, balenele, și cleanii, și delfinii, și focole, apoi încă și caii și câinii, și herestee, și paloșerii, și boii de mare, iar de vrei, și urzicile, și peptenii, și toate cele cu pielea ca de hârb, dintre cari nici unul nu este pește, și toate cele ce străbat cărările mărilor, fiindcă sunt trei neamuri, paserile ceriului, peștii mării, și câte viețuiesc în ape, care se deosebesc de pești, ci și acestea străbat cărările mărilor.

— Între altele Amfilochie a întreat pe Vasile cum să se interpreteze din Sf. Scriptură cuvintele următoare din psalmul 8 al lui David, v. 9: *τὰ πετεινά τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης τὰ διαπορευόμενα τρίβους θαλασσῶν* (paserile ceriului și peștii mării, cari umblă pe mare), și răspunsul la această întrebare îl alcătuește canonul prezent, carele de altfel nu conține nici o dispoziție canonică.

Canonul 16.

Iar Neeman n'a fost mare în fața Domnului, ci în fața domnului său; adică era unul dintre cei puternici de lângă împăratul Sirilor. Deci cercetează cu deamănuntul Sf. Scriptură și de acolo vei găsi deslegarea întrebării.

— Acest canon încă este un răspuns al lui Vasile la întrebarea lui Amfilochie despre Neeman (IV Împ. 5₁), și nici acest canon nu conține nici o dispoziție canonică, întocmai ca și canonul al 15-lea.

Canonul 17.

Ne-ai întreat în privința presviterului Vianor, de este a se primi în cler în urma jurământului [său]; dar eu știu că este așezat un decret obștesc pentru toți clericii din Antiohia, cari au jurat împreună cu el: ca ei să

se depărteze dela adunările publice, iar în particular să săvârșască cele ale presviterilor [slujbe]; tot aceasta i-se îngăduie și lui [Vianor] în privința slujbei sale; căci preoția lui nu este în Antiohia, ci în Iconia, unde, precum însuși ai scris nouă, s'a mutat spre locuință dela Antiohia. Deci să se primească acel bărbat, cerându-i-se de către cucernicia ta să se căiască pentru ușurința jurământului, care l-a jurat în fața unui bărbat necredincios, neputând suporta neplăcerea acelei mici primejdii.

(25 ap.; 95 trul.; 10,28,29,64,81,82 Vasile c. M.).

— Acest canon precum și cele treizecișitri următoare (17-50) sunt alcătuite din epistolă a doua a lui Vasile cel Mare adresată la anul 375 către acelaș Amfilochie, episcopul Iconiei, căruia i-a fost adresată și cea dintâi. La începutul scrisorii Vasile zice: „Am răspuns mai demult la întrebările puse nouă de cucernicia ta, [dar] n'am trimis scrisoarea, deoparte din cauză că am fost împiedicat de o boală lungă și periculoasă, de altă parte din lipsa personalului de serviciu, deoarece la noi se găsesc pușini, cari să cunoască și calea, și să fie și potriviți pentru asemenea serviciu. Deci [acum] dupăce cunoști cauza întârzierii, dă-ne iertare. Dar am admirat dorința ta de a ști și modestia ta, căci tu, căruia fi s'a încredințat slujba de a învăța [pe alții], primești a învăța, și [adică] a învăța dela noi, cari nu avem nici o cunoștință [mai] mare. Dar fiindcă tu ai întreprins să săvârșești lucrul întru frica de Dumnezeu, ceea ce de altul nu se face ușor, astfel trebuie ca noi să te ajutăm în zelul și în buna ta stăduință, chiar și peste puterile [noastre].“ — Apoi după această introducere, Vasile începe să răspundă pe rând la toate întrebările lui Amfilochie.

Canonul prezent este răspunsul lui Vasile la întrebarea dacă este a se primi în cler un oarecare presviter Vianor, care a depus un jurământ de felul cum a fost jurământul lui Chiriac, despre care vorbește canonul 10 al acestui Sf. Părinte. Din textul canonului nu se poate vedea chiar deplin lămurit chestiunea, despre care se tratează. După comentarul lui Zonara dela acest canon, o persoană oarecare notabilă din Antiohia a constrâns prin amenințări pe unii dintre presviterii din Antiohia să joare că nu vor îndeplini slujba preoțească. Intre presviterii, cari au ascultat de acel notabil, era și presviterul Vianor. Acest presvi-

ter, căindu-se de cecece a făcut, s'a dus din Antiohia la Iconia, la Amfilochie și l-a rugat pe acesta să-l primească în clerul Bisericii Iconiei. Vasile, la întrebarea lui Amfilochie asupra procedurii de urmat în acest caz, spune că dânsul a dat deja o dispoziție generală (*κοινὸν ὄρον*) în această privință cu privire la toți clericii din Antiohia, cari au depus acel jurământ împreună cu Vianor și anume ca să nu slujască în public, ci numai în particular. Și Vasile a dispus în felul acesta cu scopul ca acești presviteri să nu servească drept motive de sminteală în fața popoului, care putea ști că ei au jurat să nu slujască, iar acum îi vede slujind în public și că prin urmare și-au călcat jurământul. Din acest motiv Vasile a conferit lui Vianor dreptul de a putea sluji ca presviter, și adică cu atât mai vărfos deoarece dânsul nu intenționa să se înapoieze la Antiohia, unde depusese jurământul, ci să slujască în Iconia, unde se mutase, totuși acest presviter este obligat să suporte epitimia cuvenită din cauză că din micimea lui de suflet s'a pripit cu depunerea jurământului.¹⁾

Concesiunea aceasta admisă de Vasile presviterilor din Antiohia de a putea sluji, dar numai în particular, iar nu în public, trebuie să se considere ca o excepție dela norma generală. După canonul 58 al sinodului dela Laodiceia este interzis nu numai presviterilor, ci și episcopilor, de a aduce sf. jertfă pe ascuns în case particulare. Mai târziu, când se puteau face paraclise și în case particulare cu încuviințarea episcopului, prin canonul 31 trulan s'a interzis presviterilor de a sluji în aceste paraclise fără de știrea episcopului. Vasile cel Mare încă interzice presviterilor sub pedeapsă de a sluji în case particulare (can. 1), întocmai după cum și alți Părinți și învățători bisericești au condamnat acest lucru.²⁾ Vasile a făcut concesiunea aceasta presviterilor din Antiohia numai din cauza împrejurărilor excepționale create în Antiohia de acea persoană notabilă spre a ocroti de persecuție pe acei presviteri.

Canonul 18.

În privința fecioarelor căzute, care au făgăduit Domnului viața cea întru sfințenie, apoi căzând în patimile trupului și-au călcat făgăduințele lor, Părinții noștri pur-

¹⁾ Zonara, IV, 139.

²⁾ Cyrill alexandr., adv. Anthropomorphitos, cap. 12.; Euseb, în psalm. 27; Irem., lib. IV, c. 26.

tându-se cu bunătate și cu blândețe față de neputințele celorce alunecă, au legiuit să se primească după un an, la fel orânduind ca pentru ceice se căsătoresc a doua oră. Dar mie mi se pare, că, deoarece biserica, sporind prin harul lui Hristos, se face mai puternică și acum se înmulțește tagma fecioarelor, trebuie să se ia aminte cu dinadinsul la lucrul, care se cunoaște prin înțelegerea și prin sensul Scripturii, ce se poate găsi prin interpretare; căci văduvia este mai pe jos pecăt fecioria; deci și păcatul văduvelor este mult în urma celui al fecioarelor. Să vedem dar ce a scris Pavel lui Timoteiu: «Iar de văduvele cele mai tinere te ferește; căci atunci când se înfierbântează împotriva lui Hristos, poftesc să se mărite, având osândă, fiindcă și-au călcat credința cea dintâi» [1 Tim. 5,11-12]. Deci dacă văduva se supune sub păcat prea greu, ca una ce a lepădat credința în Hristos, ce trebuie să socotim despre fecioară, care este mireasa lui Hristos, și vas sfințit, afierosit Stăpânului? Mare păcat face și ceace se dă roabă nunților celor ascunse, umplând de stricăciune casa, necinstind prin viața cea vițioasă pe celce o are; dar cu mult mai rea este mireasa, făcându-se adulteră, și necinstind unirea cu mirele său, dându-se pe sine voluptăților celor neastâmpărate. Așadară văduva se osândește ca o roabă stricată; iar fecioara se supune osândeii adulterei. Deci precum numim adulter pe celce viețuește împreună cu femeie străină, neprimindu-l mai înainte la împărtășire pânăce nu va înceta delă păcat, tot așa vom hotărî și în privința celui ce are o fecioară. Dar și aceea trebuie să stabilim acumă că fecioară numim pe ceace de bună voie s'a adus pe sine Domnului, și a renunțat la nuntă, și a preferat viața cea întru sfințenie; iar făgăduințele le judecăm [primite] de atunci, de când s'a ajuns la maturitatea judecării. Căci nici decum nu se cuvine a se considera cu totul hotărîtoare vorbele copilărești la unele ca acestea, ci numai după ce a ajuns peste șeasesprezece, sau șaptesprezece ani, fiind stăpână gândurilor sale, și [numai] dupăce cercetată fiind mai mult totuși a rămas statornică [în intențiunea sa], și stăruind în rugămintele [sale]

de a fi primită, atunci se cuvine a se număra între fecioare, și a confirma făgăduința uneia ca aceasta, și a se pedepsi riguros lepădarea ei [de vot]. Căci pe multe părinții, și frații, și unele dintre rude le aduc mai înainte de vârstă, fără să fi fost îndemnate de impuls propriu spre nemăritare, ci asigurându-și pentru sine ceva lămesc; pe care nu trebuie a le primi ușor, până când nu vom cerceta lămurit intențiunea lor proprie.

(19 sin. I ec.; 15,16 sin. IV ec.; 40,44 trul.; 19 Anc.; 6,44, 126 Cartag.; 5 sin. I-II; 44,60 Vasile c. M).

— Aici nu este vorba despre călugărițe, ci despre fecioarele afierosite (*ἱεράς παρθένους*), despre cari tratează canoanele 6 și 44 ale sinodului dela Cartagina și despre cari am vorbit între altele și la comentarul canonului 4 trulan. La întrebarea lui Amfilochie cum trebuie să se procedeze față de aceste fecioare, dacă-și calcă votul castității depus în mod solemn și cad în desfrâu, Vasile spune că în vechime s'a hotărât a se supune unei epitimii de un an, ca ceice se căsătoresc a doua oră (19 Anc.). Aceasta s'a hotărât atunci din condescendență față de slăbiciunea omenească și din cauză că Biserica lui Hristos încă nu era consolidată în lume, și din cauză că instituția (*τὸ τάγμα*) fecioarelor afierosite era numai în germene; dar astăzi, când lucrurile stau cu totul altfel, Vasile orânduiește ca aceste fecioare, dacă desfrânează, să se supună pedepselor cuvenite adulterilor (*τῶ κρίματι τῆς μοιχλίδος*), și adică unei epitimii de cincisprezece ani (58,60 Vasile). Vasile, spre a-și motiva dispoziția sa, se referă la Sf. Scriptură și arată că starea de văduvie este mai prejos de cât cea de feciorie, deci dacă văduva se pedepsește când cade în desfrâu, apoi o fecioară se va supune unei pedepse și mai mari, dacă-și calcă votul său; afară de aceasta el aseamănă pe văduve cu slavele, iar pe fecioare cu miresele oamenilor liberi, și de aici conchide că această pedepsire a fecioarelor afierosite, cari păcătuiesc, este corectă. Dar pentru ca în viitor să nu se întâmple acest lucru, Vasile dispune să nu se primească nici o persoană în rândul fecioarelor afierosite până când nu va împlini șaptesprezece sau cel puțin șeasesprezece ani și până ce nu va putea să raționeze, precum și până nu va fi în stare să-și manifeste voința sa, deoarece voturile depuse mai de vreme nu sunt altceva decât numai cuvinte copilărești (*παιδικὰς φωνάς*), pe

cari nu se poate pune nici un temeliu; afară de aceasta se întâmplă și că părinții sau alte rude constrâng din interesele lor personale pe unele dintre fecioare să intre în rândul fecioarelor afierosite încă din etate minoră, dar atunci dănele încă nu sunt în stare de a se exprima că vor putea să trăiască necăsătorite, și apoi din cauza aceasta, când aceste fecioare ajung la vârstă matură, se întâmplă neplăceri în Biserică din partea lor.

Canonul 19.

Iar făgăduințe ale bărbaților nu au cunoscut, decât numai dacă oarecari s'au numărat pe sine în tagma monahilor, cari se vede că în chip tacit primesc neînsurarea. Dar și în privința acelor cred că se cuvine a se proceda [tot] în acel chip, întrebându-i, și luând dela ei făgăduință lămurită; așa că dacă s'ar întoarce la viața de trup iubită și voluptoasă, să se supună epitimiei desfrânaților.

(26 ap. ; 7, 16 sin. IV ec. ; 44 trul. ; 19 Anc. ; 6, 18, 20, 60 Vasile c. M.).

— *Votul fecioriei* (τῆς παρθενίας) sau al celibatului (τῆς ἀγαμίας) se poate depune liber de oricare persoană, care face parte din orice clasă socială; dar în cinul călugăresc (ἐν τῇ τάγματι τῶν μοναζόντων) fecioria și celibatul sunt condiții absolute, deoarece călugărul, îndată ce a intrat în cin, chiar și dacă încă nu a depus votul în mod solemn, totuși odată cu intrarea în cin a luat asupra sa același vot. Depunerea voturilor călugărești, cari se cer astăzi dela toți cei ce doresc să intre în cin, încă nu erau prescrise pe vremea lui Vasile cel Mare și prin aceasta se explică cuvintele următoare dela începutul canonului: *ὁ δὲ κατὰ τὸ σιωπώμενον ὀνομασθεὶς παραδέχεται τὴν ἀγαμίαν* (cari se vede că în mod tacit primesc celibatul). Totuși Vasile este de părerea că dela aceștia trebuie să se ceară ca să depună votul solemn al celibatului și apoi să se pedepsească dacă eventual îl vor călca. — Această dispoziție este numai un canon general dat de Vasile din prilejul întrebării concrete a lui Amfilochie. Dar același Vasile a emis multe alte canoane pentru viața călugărilor și călugărițelor, cari canoane și astăzi sunt în vigoare pentru călugări în Biserica ortodoxă.

Monahismul a existat în Biserică mult mai înainte de Vasile cel Mare; dar încă nu era organizat deplin după anumite canoane, ci călugării trăiau în mănăstirile respective potrivit regulilor și dispozițiilor date de superiorii mănăstirilor. Vasile are meritul de a fi organizat monahismul și viața monahală. Intre multe scrieri ale lui Vasile cel Mare, cari ne-au parvenit, există o serie, care poartă numirea de *Ἀσκητικά*, și cari se referă mai mult sau mai puțin la monahism. Vasile, înainte de a fi dat însăși pravilele pentru călugări, a scris trei lucrări scurte: despre sublimitatea ostașului lui Hristos (monahul), despre desăvârșirea spirituală și despre viața monahală. Pe lângă aceste lucrări, după ce mai înainte a scris detaliat despre judecata divină și despre credință, a mai alcătuit optzeci de canoane *morale*, dintre cari unele canoane au câteva articole (de pildă canonul 70 are 36 articole) și la fiecare canon și la fiecare articol sunt citate toate locurile respective din Sf. Scriptură a Testamentului Nou. Dintre aceste canoane multe se referă la astfel de chestiuni, cari fac parte din dreptul general bisericesc, de pildă despre sfințenia obiectelor sfințite (can. 30 și 31), despre simonie (can. 58), despre cinstea cuvenită fețelor sfințite (can. 61), despre episcopi (can. 70), despre desfacerea căsătoriei (can. 73) etc. Vasile, după ce a întocmit aceste canoane morale (*ἠθικά*) generale pe baza Sf. Scripturi, a dat două categorii de *canoane speciale pentru călugări*, și anume unele mai pe larg (*ἄρθρα κατὰ πλάτος*) și altele abreviate (*κατ' ἐπιτομήν*). Canoane pe larg avem 55, iar abreviate 313. Toate sunt redactate în formă de întrebări și răspunsuri; și cele dintâi, cele mai pe larg, expun bazele vieții monahale, iar celelalte, cele abreviate, expun toate detaliile în privința felului, cum să trăiască monahii. Pe lângă aceste canoane Vasile a mai dat *epitimiile* (*ἐπιτίμια*) *pentru călugări și călugărițe*, dacă greșesc împotriva vreunuia dintre canoanele emise în privința lor, și anume 60 pentru călugări și 19 pentru călugărițe. Toate aceste canoane diferite despre epitimii Vasile mai târziu le-a contras într'o singură lucrare cu titlu: *ἀσκητικὰ διατάξεις* în 34 capitole.¹⁾ — Spre a înțelege deplin canonul prezent (19)

¹⁾ Toate acestea sunt traduse pe limba rusească în *Hrist Citen*. — Deoarece în monahismul sârbesc aceste canoane admirabile și sublime ale lui Vasile cel Mare în genere sunt puțin sau prea puțin cunoscute, celce le-ar traduce și le-ar tipări ar face o faptă foarte bună.

²⁾ În limba românească avem lucrarea: „Vechile Rîndueli ale vieții monahale“ (după ediția rusă a episcopului Teofan, apărută la Moscova

al lui Vasile, precum și pe toate celelalte, cari tratează despre monahism la tot cazul trebuie să se vadă și să se studieze toate locurile menționate din *Ἀσκητικά* de Vasile, deoarece numai atunci se poate înțelege întreaga sublimitate a vieții monahale.

Canonul 20.

Acele femei, cari în eres fiind, au făgăduit fecioria, apoi pe urmă dimpotrivă ar fi ales nunta, nu socotesc că trebuie a se osândi acestea; căci toate câte le spune legea, celor de sub lege le grăește [Rom. 3,19]; iar cele nesupuse încă jugului lui Hristos, nici nu cunosc legile Domnului; drept aceea sunt primite la biserică și iertarea pentru acestea o au din credința cea în Hristos. Și în deobște cele ce se fac în viața catehumenică nu se supun la răspundere; firește că pe aceștia biserică nu-i primește fără botez; drept aceea la aceștia sunt foarte necesare prerogativele nașterii.

(14 sin. I ec.; 7 sin. II ec.; 5 Neocez; 19 Laod.; 6 Timot. Alex.; 5 Chiril Alex.).

— Pentruca un vot să poată fi acceptat de către Biserică, trebuie să se depună în Biserică și în conformitate cu regulile bisericești; iar voturile depuse de persoane cari nu fac parte din Biserică, așadară voturile depuse afară de Biserică, nu sunt valabile față de Biserică, și eventuala violare a acestor voturi nu atrag după sine pedepse bisericești. Vasile, — fiind întrebat despre votul fecioriei, pe care l-a depus o femeie, care făcea parte dintr'o asociație eretică, și care apoi și-a călcat acest vot și s'a măritat, și mai târziu a părăsit eresul și dorește să primească credința ortodoxă, — citează cuvintele Ap.-lui Pavel, după cari cele ce le spune legea, le rosteste aceloră, cari sunt în lege (Rom. 3,19), și prin urmare ceice sunt afară de acea lege, cari nu mărturisesc credința ortodoxă, nici nu sunt legați de

în 1892), 1929, Editura Monăstirei Dobrușa, care a apărut din îndemnul Prea Sf. Episcop *Visarion Puiu* al Hotinului și sub îngrijirea dlui *Constantin N. Tomescu*, profesor la Facultatea de teologie din Chișinău. Această lucrare conține pe lângă rânduielile monahale ale lui Vasile cel Mare, încă și rânduielile cuviosului Pahomie cel Mare, ale cuviosului Ioan Casian și ale cuviosului Benedict (N. Tr.).

acea lege, deoarece nu o cunosc, — și el soluționează în conformitate cu acestea întrebarea privitoare la femeia respectivă, și anume că se poate primi în Biserică, fiindcă prin credința în Hristos primește iertare pentru toate, chiar și pentru acel păcat. Vasile menționează aici botezul, și prin urmare presupune astfel de eretici, cari se pot primi în Biserică numai prin faina botezului (can. 7 sin. II ec.).

Canonul 21.

Dacă un bărbat viețuind împreună cu o femeie [în căsătorie], apoi nemulțumindu-se cu nunta, ar cădea în desfrâu, pe unul ca acesta îl socotim desfrânat, și mai mult îi prelungim epimuniile. Însă nu avem canon de a-l supune vinovăției adulterului, dacă păcatul se va comite cu cea liberă de nuntă; căci precum se spune, adultera spurcându-se se va spurca și nu se va întoarce la bărbatul său [Ierem. 3,₁], și celce ține adulteră este fără de minte și nelegiuit [Pilde 18,₂₂]; dimpotrivă celce a desfrânat nu se va opri dela împreună viețuire cu soția lui. Drept aceea femeia va primi pe bărbatul său, dacă el s'a întors dela desfrâu; iar bărbatul va îndepărta dela casa sa pe cea întinată; și nu este ușor [a se găsi] motivul în privința acestora, dar obiceiul așa s'a ținut.

(9,19,21,26,34,37,39,58,59,77,79,80 Vasile c. M; 4 Grig. Nis.).

— Nehotărîrez, ce am văzut-o în canonul al 9-lea al lui Vasile, iese la iveală și mai mult în canonul prezent. Vasile vorbește și aici de *obiceiul* existent pe vremea sa, întocmai precum a spus aceasta și în canonul său al 9-lea. Numai că aici scoate în evidență în chip expres netemeinicia obiceiului respectiv, și spune că cu anevoie poate fi motivat *τούτων δὲ ὁ λόγος οὐ βέβαιος*). Potrivit aceluși obicei, soțul, care s'a făcut infidel față de soția sa, era osândit numai ca *desfrânat* (*πόρνος*, fornicator) iar nu ca *adulter* (*μοιχός*, adulter), dacă a săvârșit păcatul cu o persoană liberă de căsătorie (*ἐλευθέραν γάμου*), deci cu o femeie, care nu are bărbat (*οὐκ ἄνδρα ἔχουσαν*), și soția lui legiuită nu avea voie să părăsească din cauza aceasta pe un astfel de soț infidel. Dimpotrivă, soția, care avea soț și s'a făcut infidelă față de acesta cu un alt bărbat, fie acela căsătorit, sau necăsătorit, era

osândită ca *adulteră*, și soțul avea dreptul de a o alunga dela sine. La comentarul canonului 9 al lui Vasile cel mare am văzut că acest obicei, potrivit cărui numai soțului i se recunoșteau toate drepturile conjugale, pe când soția nu se bucura aproape de nici un drept, a trecut în Biserica creștină din legislația romană păgână; dar tot acolo am văzut cât de mult osândeau Părinții și învățătorii bisericești acest obicei. Vasile în acest canon (21) al său scoate în evidență absurditatea acestui obicei, care totuși era în vigoare în Biserică și în secolul al IV-lea, dar despre care obiceiul Zonara în secolul al XII-lea la comentarul acestui canon al lui Vasile spune că este lipsit de rațiune.¹⁾ Soțul se face vinovat de adulter, dacă comite infidelitate față de soția sa cu altă femeie, fie aceasta căsătorită sau necăsătorită, întocmai dupăcum și soția s'a făcut vinovată de adulter, în cazul când comite infidelitate față de soțul său cu alt bărbat. Consecințele adulterului sunt identice atât în privința soțului, cât și a soției. Aceasta este învățătura evanghelică și patristică, care și-a găsit expresiune exactă în canonul al 4-lea al lui Grigorie Niseanul, fratele mai tânăr al lui Vasile cel mare, care definește drept *ἐπιβουλήν τε καὶ ἀδικίαν τοῦ ἀλλοτρίου* (insidiae et injuria quae alteri affertur). Iar că sub expresiunea *τοῦ ἀλλοτρίου* este a se înțelege atât soțul, cât și soția, se dovedește din următoarele cuvinte ale lui Grigorie din acelaș canon: *μία ἐστὶν ἡ νόμιμος συζυγία, καὶ γυναικὸς πρὸς ἄνδρα, καὶ ἄνδρος πρὸς γυναῖκα*. Numai în secolul al VI-lea a pătruns în legislația greco-romană această învățătură despre egalitatea drepturilor conjugale ale soțului și soției în căsătorie, și Iustinian între altele a conferit soției dreptul de a putea cere despărțirea de soț, dacă se dovedește că soțul trăiește cu oricare altă femeie și nu vrea să renunțe la aceasta.²⁾ Noi, pe baza acestei învățături bisericești și în special pe baza canonului 4 al lui Grigorie Niseanul, la comentarul canonului 25 ap. am și definit adulterul ca pe o *relație ilegală cu o femeie străină sau cu un bărbat străin*.³⁾

¹⁾ Sint. At. IV, 149.

²⁾ Nov. 117. 9. § 5.

³⁾ Dr. Zhishman în lucrarea sa *Eherecht* (pag. 581) definește adulterul ca o relație sexuală cu o soție străină (fleischliche Vermischung mit einer fremden Ehegattin) și spre a confirma această definiție a sa despre adulter s'a referit la comentarul lui Valsamon și al Pidalionului

Canonul 22.

Pe ceice au femeii din răpire, dacă ar fi luat ei pe cele logodite mai înainte cu alții, nu se cade a-i primi mai înainte, până a nu se lua [acelea] dela dânșii și a se da în stăpânirea logodnicilor celor dintâi, de ar vrea [aceștia] să le ia, sau să renunțe [la ele]. Iar de va lua cineva pe una liberă, trebuie a i se lua și a se da la ai săi și a se lăsa în socotința rudelor, ori părinți de vor fi, ori frați, sau orice fel de ocrotitori ai fetei; și de ar voi ei a o da lui, să se statornicească căsătoria; iar de nu vor voi, să nu se silească. Însă celce are femeie din necinstire, ori ascunsă, ori siluită, trebuie să cunoască epitimia pentru desfrâu. Iar epitimia pentru ceice desfrânează este hotărîtă la patru ani; și trebuie ca în cel dintâiu să se scoată dela rugăciuni și a se tângui ei înaintea ușii bisericii; iar în al doilea a se primi la ascultare; iar în al treilea spre pocăință; în al patrulea să stea împreună cu poporul, fiind îndepărtați dela jertfa adusă; [numai] după aceea să li se admită împărtășirea cu cel Bun.

dela canonului al 4-lea al lui Grigorie Niseanul, și la Sintagma lui Vlastar. Abstrăgând dela împrejurarea că la acel loc din Sintagma At., pe care Zh. îl citează drept al lui Vlastar (și acesta ar fi locul M, 14 din Sintagma lui Vlastar) nu se găsește nimic cecece ar confirma această definiție, întocmai după cum nici citatele din Valsamon și Pidalion nu pot servi drept confirmare pentru această definiție, deoarece cel din Pidalion este obscur prin sine însuși, iar al lui Valsamon este numai o parafrază arbitrară la definiția lui Grigorie Niseanul despre adulter și astfel toate aceste trei citate sunt slabe, — noi afirmăm că definiția stabilită de Zh. este greșită, și mai ales atunci, când se spune că este Feststellung des Kirchlichen Grundsatzes asupra adulterului. Este greșită această definiție mai ales din cauză că se bazează pe interpretarea unilaterală a canoanelor 9 și 21 ale lui Vasile cel mare (canonul 4 al lui Vasile în nota 2. dela pag. 582 este citat greșit în locul canonului 21); și la această interpretare unilaterală dela acel canon al lui Vasile s'au potrivit toate citatele, pe care Zh. le-a pus acolo. De pildă în nota 1 dela pag. 583: dânsul citează drept confirmare comentarul lui Zonara la canonul 9 al lui Vasile, potrivit căruia numai acela se numește adulter, care are relație cu femeie căsătorită; pe când Zonara aici spune următoarele: „dacă soția își părăsește soțul și trăiește cu alt bărbat, este a se considera adulteră.... Dacă soțul desface legătura cu soția sa și trăiește cu alta, este adulter”

(67 ap.; 27 sin. IV ec.; 92,98 trul.; 11 Ancira; 25,26,30,38 40,42, 69 Vasile c. M.).

— În canonul prezent în prima linie se vorbește despre ceice răpesc (*ἐξ ἀρπαγῆς*) pe o fecioară, care este logodită cu altul, și apoi despre ceice răpesc fecioare libere, nelogodite. Despre toate acestea s'a vorbit suficient la comentariile canoanelor paralele, cari comentarii trebuiesc comparate aici. Vasile în privința tuturora dispune să se supună epifimiiilor pe lângă observarea prescripțiilor respective. În privința celor dintâi, adică a celor cari răpesc logodnice străine, Vasile dispune ca numai în acel caz se pot primi la pocăință, dacă se iau dela dânsii femeile.

(Sint. At. IV, 121). Acelaș caz este și cu citatul din comentariul lui Aristen (Sint. At. IV, 123). Citatul din comentariul lui Zonara la canonul 21 al lui Vasile nu dovedește nimic în favorul acelei definiții, precum am spus aceasta mai sus în text. Tot așa absolut nimic nu dovedește nici citatul din Sintagma lui Vlastar, deoarece la acel loc, pe care-l citează Zh. (Sint. At. VI, 379), Vlastar citează numai o lege din dreptul roman vechiu (Dig. XLVIII, 5), care arată cum judeca legislația veche romană despre adulter. — Definiția canonică a adulterului ni se dă în canonul 4 al lui Grigorie Niseanul, pe care am menționat-o în text, și oricare altă definiție a adulterului, care nu se bazează pe aceasta a lui Grigorie Niseanul, nu se poate considera canonică, și astfel nu este corectă. Am avut prilej (a. 1893) să vorbesc personal cu răp. Zhishman și l-am făcut atent asupra împrejurării că el însuși dezavuează în cartea sa definiția sa proprie despre adulter. La pag. 582 el zice: „nur die Untreue der Frau als eigentlicher Ehebruch gilt, die Untreue des Ehemannes aber nur dann, wenn er sich mit einer verheirateten Person verging, oder bei dem Bestande seiner gesetzmässigen Ehe eine neue schloss“. Cu aceasta însă nu se potrivesc cele ce le spune Zh. în § ul despre condițiuni, că adulterul ar fi un impediment real la căsătorie (pag. 587 etc.); și mai puțin se potrivesc cu cele ce le spune despre adulter ca despre motiv de divorț (pag. 734 etc.), și în special cu cele ce le citim la pag. 747: „Da aber das von der Kirche angestrebte Princip der rechtlichen Gleichheit der Ehegatten vorzugsweise hierin eine Abänderung forderte, so wurde mit der Zeit dieses Recht auch der Ehegattin für solche Fälle zugestanden, in denen die Verdorbenheit des Mannes auf die sittliche und religiöse Existenz der Familie vernichtend wirkt...“ Dar aceasta este propriu zis cecele le-am spus noi la comentariile canoanelor 9 și 21 ale lui Vasile cel mare, și cecele le-am spus la comentariul canonului 4 al lui Grigorie Niseanul. La acea observație a mea răposatul Zhishman a recunoscut că am dreptate și că a corectat acel capitol, când a pregătit pentru tipar ediția a II a a cărții sale, — care ediție însă, din cauza morții acestui bărbat eminent și plin de merite pentru dreptul nostru bisericesc, nu a putut vedea lumina zilei.

pe care și le-au însușit prin răpire, și respectivele se dau înapoi logodnicilor anteriori, cari de altfel au drept de a reprimi sau nu pe fostele lor logodnice. Iar în privința celui, care răpește pe o fecioară liberă, Vasile dispune ca acea fecioară deasemenea să se ia dela respectivul bărbat și să se dea părinților sau îngrijitorilor fecioarei, ca dânșii să hotărască dacă se învoiesc sau nu ca acea fecioară să se dea de soție aceluia, care a răpit-o, în cazul, dacă — observă Zonara — însași fecioara consimte la aceasta.¹⁾ Dar ori de s'a încheiat, ori de nu s'a încheiat căsătoria prin consimțământul părinților și al fecioarei, totuși celce și-a însușit femeia, dupăce a dezonorat-o (*ἐκ διαφθορᾶς*) pe ascuns și cu sila, trebuie să se supună unei epitimii de patru ani, care este hotărâtă pentru adulteri și numai dupăce a îndeplinit epitimia întreagă potrivit treptelor determinate, se poate învrednici de sf. împărtașanie. Acest canon al lui Vasile cel mare, care este atât de indulgent față de răpitorii de fecioare probabil din considerație față de familiile respective, și spre a se împiedeca un rău mai mare, nu a prins putere în practica bisericească, ci dispoziția canonului 27 al sinodului al IV-lea ecumenic, care s'a repețit prin canonul 92 al sinodului trulan, și potrivit căreia fiecare răpitor de fecioare se supune anatemei; iar comentatorii citează drept lege în vigoare dispoziția legislației greco-romane, potrivit căreia răpitorului de fecioare îi este interzisă căsătoria cu fecioara răpită chiar și în cazul dacă părinții fecioarei și-ar da consimțământul la aceasta.²⁾

Canonul 23.

Pentru ceice s'au căsătorit cu două surori, sau cele ce s'au căsătorit cu doi frați, noi am emis o scrisoare, a cărei copie am trimis-o cucerniciei tale. Iar celce a luat pe soția fratelui său, nu se va primi înainte de a se despărți de ea.

(19 ap.; 26, 54 trul.; 2 Neoces.; 68, 76, 78, 87 Vasile c. M.; 5 Teofil Al.; 11 Timot. Al.).

— La întrebarea dacă un văduv (sau văduvă) poate în-

¹⁾ Sint. At. IV, 151.

²⁾ Zonara, precum și Valsamon și Aristen (Sint. At. IV, 152-153)

cheia căsătorie cu sora răposatei sale sojii (cu fratele răposatului său soj), Vasile spune că a emis deja epistola (*ἐπιστολίδιον*) respectivă, dar aceasta este scrisoarea adresată către Diodor, episcopul din Tars, care mai târziu se amințește ca al 87-lea canon al lui Vasile, și potrivit căreia acest fel de căsătorie este foarte strict oprită. Celce a încheiat o astfel de căsătorie, numai atunci poate fi primit la pocăință, dacă desface această căsătorie nelegiuită. Cu privire la rest vezi comentariul canonului 87 al lui Vasile.

Canonul 24.

Apostolul a hotărît că dacă văduva, cea socotită în numărul văduvelor, adică cea primită în slujbă de biserică, se căsătorește, să se treacă cu vederea. Iar în privința bărbatului văduv nu este pusă nici o lege, ci pentru unul ca acesta este de ajuns epitimia celor cari se căsătoresc de două ori. Însă văduva, care a ajuns șezzeci de ani, de ar voi iarăși să viețuiască cu bărbat, nu se va învrednici de împărtășirea celui Bun, până ce nu va înceta de patima necurăției. Iar dacă o vom primi pe ea înainte de șezzeci de ani, vina va fi a noastră iar nu a femeii.

(3 sin. IV ec.; 40 trul.; 38 Cart.; 11 Teof. A¹; 4,41 Vasile c. M.).

— Încă Sf. Scriptură a Testamentului nou a spus (Rom. 7,³; I Cor. 7,³⁹) că fiecare femeie văduvă, care nu depinde de nimeni, este liberă să se căsătorească a doua oară, și acest lucru îl menționează și Vasile cel mare în canonul său al 41-lea. Dar erau un anumit fel de văduve, care erau întreținute de Biserică și care alcătuiau o stare specială, numindu-se *văduve ale Bisericii* (*αἱ χήραι τῆς ἐκκλησίας*).¹⁾ Și despre aceste văduve face mențiune Sf. Scriptură, recunoscând starea lor (I Tim. 5,^{5, 16}), dar nu permite ca aceste să se primească încă de tinere în grija Bisericii (I Tim. 5,¹¹), ci la tot cazul să împlinescă șezzeci de ani (I Tim. 5,⁹). Despre acest fel de văduve vorbește Vasile în canonul prezent, și dispune ca fiecare ca fiecare văduvă, dacă a fost primită în starea văduvelor Bisericii înainte de șezzeci de ani,

¹⁾ Vezi nota 2 dela pag. 96 din cartea prezentă, vol II, p. I.

și dorește să se căsătorească, să se demită de sub îngrijirea Bisericii, și să fie supusă numai epifimiei celor, cari se căsătoresc a doua oră, înlocmai ca și cel văduv, care dorește să încheie căsătoria a doua; iar dacă vreo văduvă bisericească a fost primită în tagmă la vârsta prescrisă, așadar când a împlinit șezzeci de ani, și totuși dorește și la această vârstă să trăiască cu bărbat, în acest caz acea femeie fără de minte se lipsește de sf. împărtășanie până când nu se lasă de nebunia sa și până când nu se vindecă de patima sa necurată, — deoarece exact necurăție (*ἀκαθαρσία*) se poate numi cazul când unei femei în vârstă îi trece prin minte să aibă relație cu bărbat.

Canonul 25.

Celce fine pe o femeie necinstită de dânsul se va supune epifimiei celei [ce se dă] pentru necinstire, dar se îngăduie a avea pe [aceea] femeie.

(67 ap.; 22 Vasile c. M.).

— *Φθορά* (stuprum, viol, desonorare) în adevăratul înțeles al cuvântului se comite față de o fecioară, care încă nu a ajuns la vârsta matură, — zice Valsamon la comentarul canonului prezent, — deci această infracțiune se comite de acel bărbat, care a desonorat pe o fecioară tânără și încă nematură, și adică prin siluire (*βιασάμενος*, 67 ap.). Despre acest păcat se vorbește în comentarul 67 ap. Pentru acest păcat se prescrie excluderea păcătoșului dela sf. împărtășanie (67 ap.), iar potrivit canonului 22 al lui Vasile cel mare pedeapsa aceasta trebuie să dănuiască patru ani. După această epifimie respectivul putea să se căsătorească cu acea femeie, pe care a desonorat-o, firește dacă nu persistă alte impedimente de căsătorie; dar cu altă femeie nu se poate căsători (67 ap.).

Canonul 26.

Desfrâul nu este nuntă, și nici început de nuntă; drept aceea, de ar fi cu puțință să se despartă cei ce se împreună prin desfrâu, aceasta este mai bine. Iar dacă cu tot dinadinsul le va plăcea împreună viețuirea, apoi să cunoască epifimia pentru desfrâu, dar să se permită.

[ca să viețuiască la olaltă] ca să nu se întâmple ceva mai rău.

(4, 21, 22, 59, 79, 80 Vasile c. M.).

— În canonul prezent se vorbește despre acel bărbat liber și acea femeie liberă, cari se împreună prin desfrânare (*κατά πορνείαν συναπτομένους*, per fornicationem conjuncti), dar nu au încheiat căsătorie legiuită, deci nu sunt soț și soție. În privința acestora zice Vasile că cu orice chip trebuie să se urmărească despărțirea lor, deoarece desfrâul nu este nuntă, nici început de nuntă, sau, precum spune Zonara, nu se poate considera nici ca pricină pentru căsătorie (*γάμου ἀφορμή*)¹⁾. Dacă nu se poate realiza despărțirea respectivilor, nici a-i îndupleca să încheie căsătorie legală, atunci trebuie să fie supuși epifimiei pentru desfrâu și să li se admită a viețui la olaltă, ca nu cumva să se întâmple ceva mai rău (*ὅνα μὴ χεῖρον τι γένηται*), adică, zice Zonara, ca nu cumva, după ce au fost despărțiți, să înceapă din nou a se întâlni în secret și a păcătui, sau ca femeia, silindu-se a se căsători cu altcineva, să comită după aceea adulter, sau în sfârșit ca nu cumva să se întâmple sinucidere, când acele două persoane, cari se iubesc, vor vedea că sunt împiedecate prin forță de a se bucura de amorul lor ²⁾

Spre a înțelege bine dispoziția acestui canon, trebuie să ne aducem aminte de timpul, în care s'a emis, și că ce fel de concepții au dominat pe atunci în viața socială asupra căsătoriei, și adică sub ocrotirea legilor greco-romane. Multe veacuri au trebuit să treacă până când în societatea creștină a prins rădăcini concepția că numai acea căsătorie să se considere legiuită, care a fost binecuvântată de Biserică. Numai în secolul al IX-lea s'a reglementat în chip stabil acest lucru, când împăratul Leon Filosoful a emis novela sa (89), potrivit căreia numai acea căsătorie este a se considera legală, care a fost binecuvântată de Biserică.³⁾ Până la acest timp, și mai ales în veacurile mai vechi, erau în vigoare în privința căsătoriei aproape exclusiv prescripțiunile legislației greco-romane. Potrivit acestei legislații, pe lângă căsătoria legală (*legitimum matrimonium*), era tolerată în socie-

¹⁾ Sint. At. IV, 159.

²⁾ Sint. At. IV, 160.

³⁾ Zachar, Jus. gr. rom. III, 185.

tate și un fel de împreună viețuire a unui bărbat, care nu era în legătură de căsătorie, cu o femeie liberă, care viețuire în dreptul roman se numea *concubinatus* (concubinaj). Aceasta se întâmpla în societatea romană din diferite motive, dar mai ales din cauza deosebirii sociale existente între două persoane, care se iubeau. Împăratul Iustinian a recunoscut încă și o anumită legalitate în privința concubinajului. Dacă cele două persoane declarau în public și în fața martorilor că vor viețui împreună, și dacă această viețuire a lor dealifel nu venea în conflict cu legile, acest fel de viețuire era considerată *adm'sibilă*, și copiii în anumite cazuri se puteau legaliza, ba chiar și concubina avea dreptul de a moșteni din averea rămasă după bărbatul răposat.¹⁾ Acest fel de împreună viețuire îl înțelege Vasile în canonul prezent (26) sub cuvântul *τό συνοικέσιον* (consortium); și el precum la emiterea canoanelor sale în general ținea seama totdeauna de prescripțiunile din ființă ale legislației lumesti, astfel și aici are în vedere această împrejurare, și deși nu voește, ceea ce din punct de vedere bisericesc nici nu se putea, să recunoască concubinajului vreă importanță legală, totuși în cazul extrem îl tolerează, — ca nu cumva să se întâmple ceva mai rău. — Concubinajul, ca un fel de împreună viețuire a bărbatului cu femeia, recunoscută în chip legal, și-a pierdut importanța de mai înainte abia pe la jumătatea veacului al VIII-lea, când s'a emis ecloga respectivă de către împărații Leon Isaurul și Constantin Copronimul;²⁾ iar apoi în a doua jumătate a secolului al IX-lea împăratul Vasile Macedoneanul a emis dispoziția, potrivit căreia nimeni nu poate ținea concubină în casa sa, ci ori să se căsătorească cu dânsa, sau să o îndepărteze din casa sa.³⁾

Dupăce concubinajul a fost despoiat prin legislația greco-romană de orice importanță legală și dupăce prin novela menționată a împăratului Leon Filosoful s'a proclamat că numai căsătoria binecuvântată de Biserică este legală, atunci firește că a încetat și valabilitatea dispoziției excepționale din canonul prezent al lui Vasile cel mare, și au trebuit să se desfacă toate legăturile dintre bărbați și femei, afară de legăturile de căsătorie.

1) Vezi Nomoc. în XIV tit.; cap. XIII, 5 (Sint. At I, 302).

2) Tit II, c 8; Compară: Cormciaia, cap. 49, 2, 8 (Ediția cit. II, 108).

3) Prochiron, IV, 26.

Canonul 27.

În privința presviterului, care din neștiință s'a alu-
necat la nuntă nelegiuită, am hotărît cele ce trebuia :
adică să aibă parte de împreună ședere [cu presviterii],
dar de celelalte lucrări să se rețină ; căci destulă este
unuia ca acestuia iertarea. Iar celce este dator a purta
grijă de ranele sale e nepotrivit a binecuvânta pe altul ;
căci binecuvântarea este împărtășire de sfințenie ; iar
celce nu are aceasta, din cauza greșelii neștiinței, cum
o va da altuia ? Deci nici în public, nici în deosebi să
nu binecuvînteze, și nici să nu împărțească altora trupul
lui Hristos, nici să nu slujască altceva, ci mulțumindu-se
cu înțâietatea șederii să se tânguiască către alții și Dom-
nului, ca să i se ierte lui păcatul cel dintru neștiință.

(19 ap. ; 3, 26, 54 trul. ; 9 Neocez.).

— Sinodul trulan a primit în canonul său al 26-lea litera
canonul prezent al lui Vasile, potrivit căruia presviterul, care din
neștiință (*κατα ἄγνοϊαν*) a încheiat căsătorie ilegală (*ἄθεσμος*), se
despoale de dreptul de a săvârși sfintele slujbe și i se îngăduie
să se bucure numai de numirea de preot și de onorul șederii
(*καθέδρας*) între preoți, firește dacă a desfăcut căsătoria, — pre-
cum adaogă acel canon trulan, — pe care a încheiat-o din ne-
știință împotriva prescripțiunilor legale ; iar dacă a făcut aceasta
cunoscând prescripțiunile legii, potrivit cărora căsătoria respec-
tivă îi era interzisă, în acest caz se despoia și de numirea de
preot și era supus prescripțiunilor dreptului civil despre căsăto-
riile ilegale și interzise.¹⁾ — Valsamon împarte căsătoriile ilegale,
(*οἱ κεκαλωμένοι γάμοι*), potrivit dreptului roman, în trei categorii :
νεφέριον γάμον (nefariae nuptiae, căsătorii necuviincioase), pe
care dealtfel o numește și *παράνομον* (praeter leges), **căsătorie
potrivnică legilor**, apoi cea *δαιμότων* (demnatae nuptiae, căsăto-
rie condamnată) sau altfel *κατάχρητον* (condemnatae nuptiae), **că-
sătorie osândită** și în fine *ἑγχεστον* (incestae nuptiae, căsătorie
incestuoasă), care se numește și *ἄθεμιτον* (nefariae), **căsătorie
ilegală**. Din categoria primă fac parte acele căsătorii, cari se
împotrivesc prescripțiunilor dreptului civil, de pildă, căsătoria tu-

¹⁾ Valsam. IV, 163.

torelui cu persoana, care potrivit legii îi este dată în grijă, din categoria a doua fac parte căsătoriile cu călugărițele sau cu fecioarele, cari au făcut vot de feciorie, iar din categoria a treia căsătoriile încheiate în grade de rudenie interzise.¹⁾ Dealtfel în uzul canonic toate căsătoriile interzise mai simplu se numesc *ἀδειαὶ γάμοι* (nefariae nuptiae, căsătorii nelegiuite) întocmai ca în canonul prezent al lui Vasile. — Vasile, emițând această dispoziție a sa împotriva preotului, care deși din neștiință a încheiat căsătorie ilegală, invocă drept motiv al rigoarei canonului împrejurarea că nu este consult să binecuvinteze pe altul celce însuși a păcătuit și celce în cursul întregii sale vieți trebuie să roage pe Dumnezeu ca să-i ierte păcatele. Această rigoare se explică prin însăși slujba preotului și prin situația lui în societatea omenească, deoarece, întâi, dela ceice sunt chemați să pășască la altarul divin și să săvârșească tainele divine se cere și trebuie să se ceară deplină curățenie sufletească și trupească, dar nimic nu se împotrivesc curățeniei atât de mult ca acea necurățenie trupească, care și are rădăcina în căsătoria ilegală, în care bărbatul și femeia, cari alcătuiesc un corp, se întinează unul pe altul cu necurățenie. Apoi aceiași rigoare o presupune și însăși slujba preoțească, care are chemarea de a distribui altora sfințenia mântuitoare prin rugăciune și prin funcțiunii preoțești; dar cum va face aceasta preotul, care în urma păcatelor sale a pierdut el însuși această sfințenie? Căci deși izvorul tuturor sfințeniilor este harul divin, fiind preoții numai slujitorii și mijloacele, prin cari acela lucrează asupra oamenilor, totuși celce în urma impedimentelor respective lagale se așează în chip ilegal în calitate de slujitor al sfințelor taine și astfel nu poate fi mijlocitor curat și adevărat pentru sfințirea mântuitoare a altora. Și în fine rigoarea aceasta este îndreptățită și din cauza consecințelor necondiționate ale căsătoriei ilegale a preoților atât în privința familiei însăși, cât și a societății, deoarece ilegalitatea căsătoriei prin sine însăși îi face ilegali și pe copiii, cari se nasc din astfel de căsătorii, și prin aceasta se pătează familia întregă, și preotul, oricât ar trece el în alte privințe ca model, nu poate avea în societate acea importanță, ce ar trebui să o aibă în urma situației sale de preot și de păstor. Din cauza aceasta Sf. Scrip-

¹⁾ Sint. At. IV, 122. — Comp. comentariul canonului 19 ap. din Pidalion (Ed. cit. pag. 20).

tură dispune a fi cu deosebită atenție asupra vieții familiare a celui, care va fi ales pentru preoție, ca viața lui să fie curată și neexcepționată și ca întru toate să corespundă demnității cinului preoțesc (I Tim. 3,2 etc.).

Canonul 28.

Mi se pare că este absurd dacă cineva depune făgăduința să se rețină de cărnurile de porc. Drept aceea binevoiește a-i învăța să se rețină dela voturile și făgăduințele fără de röst; însă admite că întrebuițarea [cărnurilor de porc] este indiferentă, căci nici o făptură a lui Dumnezeu nu este de lepădat, dacă se ia cu mulțumire [I Tim. 4,4]; deci făgăduința este ridicolă, iar nu înfrânarea necesară.

— Canonul acesta este înțeles din însuși textul său.

Canonul 29.

Stăpânitorilor, cari se jură să facă rău supușilor, li se cuvine tratament deosebit. Și tratamentul pentru aceștia este de două feluri: unul adică a-i învăța să nu se jure lesne; iar celalalt [este] să nu stărue în hotărârile cele rele. Drept aceea angajat fiind cineva de mai înainte prin jurământ să facă rău altuia, acela să dovedească pocăință pentru pripirea jurământului, dar să nu susțină răutatea sa cu pretextul respectării [jurământului]. Căci nici lui Irod nu i-a fost de folos că a jurat, carele, ca să nu calce jurământul, s'a făcut ucigaș al Prorocului. În general jurământul este oprit; dar cu atât mai mult se cuvine a se osândi celce s'a făcut pentru o răutate. Drept aceea celce s'a jurat trebuie să se căiască, iar nu să se sârguiască a-și împlini nelegiuirea. Examinează adică mai pe larg absurditatea. De s'ar jura cineva să scoată ochii fratelui, oare bine este a se înfăptui una ca aceasta? de s'ar jura cineva să ucidă? în scurt dacă va călca cineva o poruncă în urma jurământului. Că am jurat și am ținut, nu păcatul, ci să păzesc judecățile dreptății tale [Ps. 118,106]. Și precum porunca se cade a înfăptui

cu judecăți nestrămutate, așa se cade în tot chipul a se desființa și a se stârpi păcatul.

(25 ap.; 95 trul.; 10, 17, 28, 64, 81; 82 Vasile c. M.).

— În general orice jurământ este interzis (*ἅπαξ μὲν ὁ ὄρκος ἀπηγόρευται*), dar mai ales este de osândit acela, care se face spre ceva rău — zice Vasile cel mare în canonul său prezent; iar răspunzând lui Amfilohiu, care l-a întrebat că ce trebuie să facă cu acei stăpânitori, cari s'au jurat să facă rău supușilor lor, și aceasta o făceau între altele din motivul ca nu cumva să calce jurământul depus, Vasile zice să-i învețe a nu comite răul, și că acel fel de jurământ prin sine însuș este ilegalitate. Apoi explică celece le-a spus și le confirmă prin pilde.

Dealțul din cuvintele din canonul prezent al lui Vasile cel mare, pe cari le-am citat mai sus nu trebuie să se conchidă că orice jurământ este în chip *absolut* interzis; ci dispoziția acestui canon în privința jurământului trebuie pusă în legătură cu celelalte canoane ale acestui Sf. Părinte, și în conformitate cu acestea să se judece în privința acestei chestiuni. Vasile între celelalte canoane în canonul său al 64-lea hotărăște epitimie de zece ani pentru celce-și calcă jurământul. Deci dacă el pedepsește pe omul, care-și calcă jurământul, aceasta însemnează că și Vasile recunoaște jurământul, care prin sine însuși este îngăduit. Jurământul se admite dacă se bazează pe dreptate și dacă este legal, și numai jurământul ilegal și nechibzuit este interzis. Așa este și după dreptul divin. Jurământul este orânduit de Sf. Scriptură a Testamentului vechiu. «Jurământ să fie între noi» poruncește Dumnezeu Israelitenilor prin Moisi (II Moisi, 22,11). Împăratul Avimeleș confirmând făgăduința sa lui Avraam, îi zice acestuia: „Jură-mi pe Dumnezeu“, și Avraam zise: „Jur, și amândoi s'au jurat“ (I Moisi, 23-31). David scrie: „Juratu-m'am și am făgăduit să păzesc poruncile Tale“ (Ps. 118,116). În Testamentul Nou însuș Iisus Hristos a confirmat jurământul pe numele lui Dumnezeu la judecată, când la întrebarea arhierelui: „Juru-te pe Dumnezeu cel viu“, a răspuns: „Tu ai zis.“ (Mat. 26,63-64), căci la judecătoria Evreilor era obiceiul ca judecătorul să rostească formula jurământului, iar respectivul răspundea numai cu „amin“, sau cu „tu ai zis“. Atât Sf. Scriptură a Testamentului Vechiu, cât și a Testamentului Nou, îngăduind jurământul pe Dumnezeu, interzice numai jurământul fals, și îl oprește în chip riguros. „Nu jurați strâmb

întru numele meu și să nu profanezi numele Dumnezeului tău. Eu sunt Iehova" (III Moisi, 19,12), — poruncește Dumnezeu poporului său. Domnul poruncește casei lui Iuda prin prorocul Zaharia: „Vorbii adevărul unul altuia, faceți judecata adevărului și a păcii la porțile voastre, și nu plănuiți rele în inimile voastre unul altuia, și nu iubiți jurământul mincinos, căci toate acestea sunt cele ce le urâsc, zice Iehova" (Zahar. 8,16-17). Sunt cunoscute jurămintele fariseilor, prin cari cu viclesug voiau să înlocuiască jurămintele Testamentului vechiu, precum este cunoscută și osânda lui Hristos rostită asupra acestor fel de jurămintele (Mat. 5,33-37; 23,16-22). Iisus Hristos totdeauna a condamnat jurămintele false, precum și pe acelea, pe cari respectivii le iscodeau spre paguba dreptății. El a condamnat și jurămintele superflue, potrivit poruncii Domnului: „Nu lua numele Domnului Dumnezeului tău în deșert". În minunata Sa cuvântare de pe munte (Mat. 5, etc.). Hristos învață pe ucenicii săi și printr'înșii lungea întreagă despre perfecțiunea morală creștină în general și în special despre jurământ. În sensul acestor cuvinte ale lui Hristos este de condamnat dacă omul jură strâmb, dacă face vot cu jurământ pentru ceva și apoi nu-l ține, dacă se joară pe orice, iar nu pe numele lui Dumnezeu, numai pentru ca să fie legat mai puțin prin jurământ, și în fine dacă se joară pe numele lui Dumnezeu fără necesitate și în chip superfluu; dar cel mai înalt grad de perfecțiune morală este acela dacă creștinul nici odată nu se jură, adică dacă dânsul ar fi atât de drept și de bun, încât oricine să-i dea crezământ când zice: da, da, nu, nu. Aceste se confirmă și prin învățătura Ap.-lui Ioan despre această chestiune: „Înainte de toate, fraților, nu jurați, nici pe cer, nici pe pământ, nici pe orice alt jurământ, ci fie al vostru așa, așa, și al vostru nu, nu, ca să nu cădeți sub osândă" (5,12); cu alte cuvinte: nu vă jurați cu nici un jurământ, care nu este potrivit învățăturii creștine, nici prea des și fără necesitate, ca nu cumva jurându-vă să uitați jurământul și să-l călcați, și din cauza aceasta să păcătuți în fața lui Dumnezeu. Dar, precum am văzut acum, dreptul divin nu numai că nu a oprit jurământul, ci în anumite cazuri l-a și demandat, și anume jurământul drept în caz de necesitate și în cazuri importante. În acest sens sunt a se lua acele cuvinte din canonul prezent (29) al lui Vasile, pe cari le-am menționat la începutul comentariului prezent. Potrivit sensului acestei dispoziții de drept

divin au fost emise toate precripjiunile legislației lumesti referitoare la jurământ. Pe timpul împăratului Constantin era deja introdus jurământul creștin la prilejurile solemne,¹⁾ și apoi aceasta s'a confirmat prin legislația lui Iustinian.²⁾ Prin novela respectivă Iustinian a dispus ca fiecare judecător să depună jurământ pe sf. Evangheliie³⁾; tot astfel și fiecare episcop trebuia să joare pe sf. Evangheliie, că nu se va aservi simoniei⁴⁾.

Canonul 30.

În privința celorce răpesc nu avem un canon vechiu, ci am exprimat socofința [noastră] proprie, ca trei ani să fie afară de rugăciune atât dânsii cât și ceice răpesc împreună cu ei. Iar pentru aceea nu se face cu silă, nu este a se da socoteală, dacă nu se va fi întâmplat nici necinste, și nici n'a premers furarea lucrului; iar văduva este stăpână de sine, și stă în voia sa de a urma [pe răpitor]; drept aceea noi nu avem să purtăm grijă de aparențele exterioare.

(67 ap.; 27 sin. IV ec.; 92, 98 tru¹⁾; 11 Ancira; 4, 22, 25, 26, 38, 40, 41, 42, 53, 69 Vasile c. M.).

— Vasile, vorbind în canonul prezent despre *răpirea de fecioare* (*ἀρπάγη*), face deosebire între răpirea, care se face prin constrângere, și între ceea ce se face fără de constrângere (*αἰβιατός*). Despre cea dintâi zice că-și exprimă socofința sa proprie (*ἰδίαν γνώμην*), când prescrie epistimile de trei ani pentru răpitor, precum și pentru ceice iau parte împreună la răpire. La comentarul canonului 22 al lui Vasile am spus cum trebuie să se înțeleagă această pedeapsă. Pentru al doilea fel de răpire Vasile nu prescrie nici un fel de pedeapsă, dacă adică femeia de bună voie s'a dus cu bărbatul respectiv, și dacă din acest prilej nu a fost desonorată (*φθορά*), nici nu a fost furată (*κλοπή*), adică dacă respectivul nu a desonorat fecioara înainte de a fi venit ea în casa sa, sau dacă nu a avut cu dânsa mai înainte relații vinovate. Canoanele sinodului al IV ecumenic (can. 27) și ale si-

¹⁾ Cod. Theod. XI, 39, 3.

²⁾ Cod. Iust. II, 59, 1., IV, 20, 9.

³⁾ Nov. 124, 1.

⁴⁾ Nov. 123. 1., 137, 2.

nodului trulan (cap. 92) ne spun că și această dispoziție a lui Vasile a fost modificată mai târziu. — Dealtfel după Vasile cel Mare nici acest al doilea fel de răpire nu este liberă de pedeapsă canonică, dacă femeia respectivă se găsea supusă puterii celor mai bătrâni și dacă prin urmare nu era stăpână de sine (*αὐτεξουσία*); deoarece în această situație dânsa nu are dreptul de a încheia singură căsătorie cu un bărbat, și respectivul, sub a cărui putere se găsește, după voia sa poate să o înapoieze iarăși la casa sa (38, 42 Vasile c. M.). Și din aceasta Vasile în canonul prezent (30) conchide că văduva este stăpână pe sine și de voința sa depinde să urmeze pe răpitor, așa că celce răpește pe o astfel de femeie văduvă nu se supune pedepsei. — Vasile încheie canonul prezent cu advertismentul de a nu avea grijă de aparențele exterioare (*ὄσπερ τῶν ἀληθειῶν ἡμῶν οὐ ἐροῦνται*); iar aceasta după comentarul lui Valsamon dela acest canon însemnează că: „dacă femeia poate se rușinează să meargă singură la bărbatul, care o iubește și pe care dânsa îl iubește, atunci se preface că a fost răpită de acel bărbat, dar în realitate după voia sa s'a dus la dânsul, așa că noi să nu purtăm grijă de cele ce se arată la aparență, ci să avem grijă de adevăr.“¹⁾

Canonul 31.

Femeia, căreia i s'a dus bărbatul, și a dispărut, dacă se însoțește cu altul mai înainte de a se încredința despre moartea aceluia, este adulteră.

(93 trul.; 36, 46 Vasile c. M.).

Vezi comentarul canonului 93 trulan, în care canon se cuprinde canonul prezent al lui Vasile.

Canonul 32.

Clericii, cari au păcătuit păcat de moarte, se vor scoate din treapta [lor], dar nu se vor opri dela comuniunea laicilor; căci nu vei pedepsi de două ori pentru același [păcat].

(25, 29, 30 ap.; 9 sir. I ecum.; 4, 21 trul.; 1, 8 Neoces.; 27 Cart; 3, 51, 70, 82 Vasile c. M.).

¹⁾ Sint. At. IV, 171.

Vasile în canonul său prezent repețește dispoziția canonului 25 ap., potrivit căruia un membru al clerului se scoate din treapta sa pentru păcatele respective, dar nu se oprește totodată și dela sf. împărtașanie, și adică potrivit principiului canonic general în privința pedepsirii preoților, menționat la comentariile 5 și 25 ap., pe cari le citează și Vasile în canonul său prezent.

Vasile în canonul său prezent califică păcatul din chestiune drept **păcat de moarte** (τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν, peccatum ad mortem, sive mortale). Așa (păcate de moarte) se numesc unele păcate de către Sf. Scriptură, deosebindu-le de păcatele, cari nu sunt de moarte (I Ioan, 5, 16-17). Zonara explică acest lucru și zice că păcatul de moarte este acel păcat, care a fost comis, dar nu este păcat de moarte acel păcat, pe care cineva a intenționat să-l comită, dar în realitate nu l-a comis.¹⁾ În conformitate cu aceasta se poate aprecia, la cari păcate se gândește Vasile în acest canon al său, și dacă comparăm cele ce le orânduește Vasile în canoanele sale 69 și 70 în privința diferitelor păcate ale clericilor și că aici el prescrie pedepse mai ușoare, apoi trebuie să admitem că dânsul în acest canon al său (32) se gândește la păcate grele, pentru cari el dispune degradarea definitivă pentru celce este prins în vreun asemenea păcat. Dealtfel nu trebuie să se creadă că aici Vasile se gândește la cele mai grele păcate, pe care le poate comite un cleric, deoarece pentru acest fel de păcate clericul nu numai se caterisește, ci se exclude și din comunitatea bisericească a laicilor, ca de pildă pentru simonie (vezi can. 29, 30, 64 ap.).

Canonul 33.

Femeia, care a născut în călătorie, și n'a purtat grijă de cel născut, să se supună vinovăției ucigașului. (52 Vasile c. M.).

— Aici nu trebuie să se înțeleagă acea femeie, care a născut în călătorie și intenționat și-a părăsit copilul ca să moară, deoarece nu încapе îndoială că acest fel de femeie este ucigașă, și deci pentru acest caz nici nu ar fi nevoie de canon special. Ci Vasile cel Mare supune pedepsei pentruucidere și pe femeia, care naște în călătorie și își părăsește copilul său, și acest copil se ia în primire și se păstrează în viață de altcineva²⁾. Acesta

¹⁾ Sint. At. IV, 173.

²⁾ Valsamon, IV, 176.

este sensul canonului prezent —, despre cece Vasile ne dă lămuriri mai detaliate în canonul său al 52-lea.

Canonul 34.

Pe femeile, cari au comis adulter și din evlavie au mărturisit, sau vădite fiind în oarecare chip, Părinții noștri au oprit de a le da la iveală în public, ca nu cumva vădindu-se să le oferim cauză spre moarte; dar au poruncit ca ele să stea fără de împărtășire până se va împlini timpul pocăinței.

(48 ap.; 87, 93, 98 trul.; 20 Ancira; 102 Cart.; 21, 31, 35, 36, 46, 48, 58, 77, 80 Vasile c. M.)

— Acest canon este excepție dela canonul 58 al aceluiaș Sfânt Părinte. În acel canon Vasile prescrie pentru adulter epitimie de cincisprezece ani, care trebuie îndeplinită în public potrivit gradelor determinate; în canonul prezent admite a se renunța la publicitate, când este vorba despre o femeie, care a comis adulter și acest adulter nu s'a întâmplat spre scandalizare publică, ci duhovnicul l-a cunoscut din însași mărturisirea păcătoasei, fie această mărturisire făcută de bună voie, sau prin constrângerea împrejurărilor. Pentru acest caz adică Vasile dispune, ca femeia respectivă totuși să fie supusă epitimiei, și anume să rămână fără sf. împărtășanie atâția ani, câți se prescriu pentru adulteri, numai că nu este obligată o suporta această epitimie în public, stând cu ceilalți păcătoși în respectivele trepte de pocăință, ci poate sta în biserică la rugăciuni cu credincioșii, pentruca să nu se observe că dânsa a comis un păcat greu. Vasile dispune în felul acesta, ținând seama de slăbiciunea femeiască în general, și pentruca după posibilitate să fie ferit de publicitate acel păcat al femeii, care ar fi nu numai spre paguba reputației familiei, ci și a societății însași. — Dealtfel epitimia pentru adulter s'a redus prin canonul 87 trulan.

Canonul 35.

Iar în privința bărbatului părăsit de soție trebuie a se ținea seama de pricina părăsirii, și de se va vădi că s'a dus fără de motiv, el adică este vrednic de iertare,

iar ea de pedeapsă; și lui i se va da iertare spre a se împărtăși cu biserica.

(48 ap.; 87, 93, 98 trul.; 20 Ancira; 102 Cart.; 9, 21, 77 Vasile c. M.).

— Sinodul trulan a citat acest canon al lui Vasile în cano-nul său al 87-lea, și comentarul acelui canon servește de comen-tar și pentru acest canon al lui Vasile.

Canonul 36.

Femeile ostașilor, cari s'au măritat, când lipseau bărbații lor, se supun [aprecierii] după aceiași conside-rațiune ca și cele, cari în urma absenței bărbaților, nu au așteptat înapoierea [lor]. Totuși, în acest caz fapta are oarecare iertare, deoarece există mai multă bănuială de moarte.

(93 trul., 31, 46 Vasile c. M.).

— Canonul prezent împreună cu canoanele 31 și 46 ale acestui Sfânt Părinte au fost primite în canonul 93 al sinodului trulan, al cărui comentar să se compare aici.

Canonul 37.

Celce s'a însurat, după ce i s'a luat cea străină [cu care a viețuit ilegal], în privința celei dintâi se va învi-novăți de adulter, iar pentru cea a doua neinvinovățit va fi.

(87 trul.; 21, 34, 39, 48, 58, 77 Vasile c. M.).

— Femeie *străină* (*ἀλλοτρίαν*, alienam) se numește în acest canon femeia, care este legată prin căsătorie legală, sau fecioa-ra, care este legal logodită cu cineva.¹⁾ Deci bărbatul, care a comis adulter cu o astfel de *ἀλλοτρίαν*, și această, fiind soția al-tuia, a fost luată dela dânsul prin sentință judecătorească, sau dacă era logodit și respectiva nu voia să trăiască mai departe cu dânsul, și după ce acea femeie s'a luat dela el, încheie că-sătorie cu altă femeie liberă, acest bărbat, potrivit canonului pre-zent, în privința acelei femei, cu care a trăit nelegiuit, se supu-ne epifimiei rânduite pentru adulteri, iar în privința altei femei

¹⁾ Valsamon, IV, 181.

nu se va supune nici unei pedepse. Dealtfel cea din urmă nu trebuie să se înțeleagă în sensul căsătoriei bisericești, ci a celui fel de împreună viețuire a bărbatului cu femeia, despre care s'a vorbit în canonul 26 al lui Vasile, deci în sensul de concubinaj, deoarece dacă s'ar înțelege căsătoria bisericească legală, apoi celce s'a făcut vinovat de adulter numai atunci poate încheia căsătorie, dacă a rămas văduv și după ce a împlinit întreaga epitimie de cinsprezece ani (58 Vasile) sau de șapte ani (87 fr.); iar dacă prin adulterul său a dat motiv pentru divorț, atunci nicideată nu se mai putea căsători (48 Vasile).

Canonul 38.

Fecioarele, care fără înovirea tatălui au urmat [bărbatilor], desfrânează; dar împăcându-se părinții, se pare că fapta ia vindecare. Însă nu se vor primi la împărțășire îndată, ci vor face epitimie trei ani.

(22, 40, 42 Vasile c. M).

— În vechiul drept roman de mult filnța legea, potrivit căreia căsătoria legală (*justum matrimonium*) se putea încheia între altele numai dacă consimțeau la căsătorie cei mai bătrâni: părinții, tutorii; stăpânii; iar orice căsătorie, care nu se încheia cu observarea acestor condițiuni, nu era considerată drept căsătorie legală.¹⁾ Această prescripție a dreptului roman se baza pe raportul de drept natural și divin dintre părinți și copii, dintre cei mai bătrâni și cei mai tineri. Și deși această prescripție a dreptului roman a fost respectată ca atare în Biserică dela începutul existenței ei, totuși din cauză că în legislația bisericească nu exista în privința aceasta dispoziție expresă, s'a născut îndoiala ori de are obligativitate și în Biserică dispoziția respectivă a dreptului roman. Din cauza aceasta Amfilohie pune întrebare lui Vasile cel Mare în această chestiune, la care întrebare Vasile în general a dat răspuns încă în canonul său la 22-lea, iar în special a răspuns în canoanele sale 40 și 42.

Nu este căsătorie, ci desfrâu, când o fecioară se căsă-

¹⁾ Prescripțiile respective ale instituțiilor lui Iustinian, așa cum se citează în Vasilicale, noi le-am citat în nota 13 dela § 181 al dreptului nostru bisericesc (trad. rom.).

lorește cu un bărbat fără consimțământul tatălui său, — zice Vasile în canonul prezent, și prin aceasta arată cât de importantă condiție este consimțământul părinților pentru legalitatea unei căsătorii. Pentru fiecare fecioară, care se mărită fără consimțământul părinților, Vasile prescrie ca trei ani să nu se învrednicească de sf. împărtășanie, și aceasta numai în cazul, dacă părinții își vor da ulterior consimțământul, — altfel acea căsătorie se va desface ca ilegală. În privința celorlalte vezi comentariile dela canoanele 40 și 42 ale aceluși Sfânt Părinte.

Canonul 39.

Ceeace viețuește împreună cu adulterul, adulteră este tot timpul [cât viețuește cu acela].

(48 ap ; 87, 93, 98 trul. ; 20 Ancira ; 102 Cart. ; 21, 34, 37, 58, 77 Vasile c. M.).

— În original acest canon sună astfel: *Ἡ τῷ μοιχῷ συζῶσα, μοιχαλὶς ἐστὶ πάντα τὸν χρόνον* (quae vivit cum adultero, est toto tempore adultera). Potrivit comentariului lui Valsamon dela acest canon¹⁾, aici nu trebuie să se înțeleagă că fiecare femeie, care trăiește cu un adulter, este adulteră fără nici o deosebire, deoarece de pildă soția legiuită a adulterului, dacă și trăiește cu dânsul, nu se supune nici unei epifimii; ci trebuie să se înțeleagă femeia măritată, care a comis infidelitate față de soțul său cu un adulter. O femeie de acest fel, după moartea soțului său legiuit, voia să încheie căsătorie cu adulterul respectiv, — și în această privință Vasile răspunde în canonul prezent, dispunând ca unei astfel de femei nici odată să nu i se permită căsătoria, ci ea trebuie să rămână sub epitimie *până când trăiește cu adulterul*, chiar și dacă a îndeplinit epifimia de cincisprezece ani prescrisă pentru adulter; deoarece în realitate numai aceia îndeplinesc epitimia impusă lor și dobândesc iertare, cari părăsesc răutatea, iar ceice nu se lasă de răutate, trebuie să rămână totdeauna sub epitimie, chiar dacă după timp ar fi îndeplinit-o și de o mie de ori.

Canonul 40.

Ceeace fără învoirea stăpânului [său] s'a dat pe sine unui bărbat, a desfrânat; iar ceeace în urmă, încheie că-

¹⁾ Sint. At. IV, 185.

sătorie pentru care i s'a dat voie, [aceasta] s'a măritat; deci cealaltă este desfrânare, iar aceasta nuntă; căci învoielile celor ce sunt sub stăpânire nu au nici o tărîe.

(82 ap.; 4 sin. IV ec.; 85 trul.; 3 Gangra; 82 Cart.; 22, 38, 42, 53 Vasile c. M.).

— Canonul prezent este întregirea mai departe a canonului 38 al lui Vasile. Plecând din punctul de vedere al dreptului roman, potrivit căruia *contractele* (*συνθήκαι*, *pacta conventa*) încheiate de persoane, cari sunt sub stăpânirea altora (*τῶν ὑπεξουσίων*), nu au valoare,¹⁾ Vasile în chip foarte logic trebuie să considere fără de valoare contractul de căsătorie încheiat de o sclavă (*δοῦλη*) cu un bărbat, și pe o astfel de femeie o declară desfrânată, iar acea căsătorie desfrâu. Dacă mai târziu femeia respectivă dobândește libertatea, sau va câștiga consimțământul stăpânului său (*τοῦ κυρίου αὐτῆς*), în acest caz Vasile admite ca acea legătură încheiată mai înainte ilegal cu bărbatul respectiv să se considere totuși drept căsătorie, — firește ne fiind respectivii absolvați de epifimnia prescrisă pentru desfrâu din cauza legăturii lôr nelegiuite de mai înainte.

Canonul 41.

Ceeace în văduvie este stăpână pe sine, [se poate] căsători fără [să fie] învinovățită, dacă nu este nimeni, care să rupă căsătoria, căci Apostolul zice: «Iar de va muri bărbatul, slobodă este să se mărite cu cine voește, numai că întru Domnul» [I Cor. 7, 39].

(17 ap.; 8 sin. I ec.; 3, 87 trul.; 19 Ancira 3, 7 Neoces.; 1 Laod.; 4, 12, 22, 30, 53, 87 Vasile c. M.).

— Văduva, care este liberă de orice dependență față de

¹⁾ După doctrina vechiului drept roman: der Slave ist völlig rechtsunfähig, nicht bloss nach jus civile, sondern auch nach jus gentium, den die Slaverrey gehört nicht bloss jenem Recht an, sie ist auch juris gentium. Er zählt nicht unter den Personen, die Slaverrey nimmt den Menschen aus der Reihe der berechtigten Wesen hinweg, sie macht ihn zu einer Sache, gleich dem Thier, und zum Gegenstand des Eigenthums und der willkührlichen Disposition von Seiten des Herrn. *Puchta. Cursus der Institutionen.* Leipzig, 1857, II, 432. Compară și lucrarea menționată: Troplong, *De l'influence*, p. 149 sq

cei mai bătrâni, adică față de părinți sau tutori, cari ar avea vreun drept asupra ei, se poate mărita a doua oră fără nici o piedică. Așa dispune Vasile cel Mare în canonul său prezent, și această dispoziție a sa și-o bazează pe dreptul divin (Rom. 7²⁷ I Cor. 1, ¹⁰). Dealtfel această dispoziție, potrivit dispozițiilor altor canoane, își are restricția sa, și adică întâi, cea văduvă, dacă încheie a doua căsătorie, trebuie să se supună epifimiei prescrisă pentru ceice se căsătoresc a doua oră (can. 4 Vasile), și în a doua rând, dânsa va putea încheia căsătorie numai cu o astfel de persoană, cu care canoanele și legile admit ortodocșilor să contracteze căsătorie legală. Astfel o văduvă ortodoxă nu poate încheia căsătorie cu un bărbat eterodocs (72 trul.; 31 Laod.; 21 Cartag.), iar după observația lui Valsamon din comentarul canonului prezent nici cu o astfel de persoană, care nu este demnă de familia sa¹⁾. Din punct de vedere canonic cazul din urmă se referă la o căsătorie încheiată cu o astfel de persoană, care nu se îndeletnicește cu o profesiune onorabilă în societate sau nu are o situație de om liber (51, 62 trul.; 45, 63 Cart.; 42, 53 Vasile c. M.); iar din punct de vedere al dreptului civil se referă la așa zisa *căsătorie morganatică*. Așa se numește acea căsătorie, care se încheie între două persoane de diferite condițiuni sociale, când soțul și soția, precum și copiii nu se bucură de toate drepturile potrivit poziției lor familiare, de cari drepturi dealtfel ar fi beneficiat în căsătoria de deplin drept. Acest fel de căsătorie era rău văzută chiar și în vechiul drept roman, dar totuș era tolerată, întocmai cum și după aceea s'a tolerat în cursul veacurilor²⁾. La germani acest fel de căsătorie s'a numit *morganatică* (*matrimonium ad morganaticam*) din cauză că în această căsătorie soția împreună cu copiii săi era obligată să se muljumească cu acea parte din averea soțului, ce o primea în dar după primele o sută de nopți (*Morgengabe, donum matutinale*).³⁾ Dealtfel acest fel de căsătorie, dacă era în consonanță

¹⁾ Sint. At. IV. 189.

²⁾ Cf. Digest. XXIII, 2, 42. §. 1.

³⁾ Acest fel de căsătorie se numea și *matrimonium ad legem Salicam*, deoarece era în uz cu deosebire la Francii din Salic. Deasemenea se numește și *Ehe zur linken Hand*, de mâna stângă sau mai slabă a soțului; prin ceace se exprimă în mod simbolic că soția nu intră în familia soțului și sub deplina lui ocrotire, și prin urmare nu are parte din poziția lui potrivit clasei în societate, și nici copiii ei nu au drept la numele și moștenirea soțului ei.

cu prescripțiunile canonice, totdeauna era considerată legală de Biserică și deplin egală cu toate celelalte căsătorii legale.

Canonul 42.

Căsătoriile cele fără de învoirea stăpânilor sunt desfrânări. Deci fiind încă în viață tatăl, sau stăpânul, ceice viețuiesc la olaltă sunt vinovați până când stăpânii [lor] nu vor aproba căsătoria, [căci numai] atunci primește întărirea cea de nuntă.

(82 ap.; 4 sin. IV ec.; 85 trul.; 3 Gangra; 82 Cart.; 22, 38, 40 Vasile c. M.).

— Vasile în canonul său al 38-lea interzice fecioarei să încheie căsătorie fără învoirea părintească, și în canonul său al 40-lea interzice acelaș lucru pentru slave fără consimțământul stăpânilor lor; iar în canonul său prezent Vasile dă ambele aceste dispoziții la olaltă, confirmând încă odată că ceice sunt sub stăpânire nu pot încheia căsătorie cu nimeni fără de consimțământul celor, cari au stăpânire asupra lor, iar dacă ar face acest lucru, acea legătură se va considera numai ca desfrâu (*πορνεία*). Vasile, vorbind despre fecioare, înțelege în general atât pe fiicele, cât și pe fiii dintr'o familie, al cărei cap este tatăl. Legislația lui Iustinian așiderea a făcut dependentă legalitatea căsătoriei de consimțământul *tatălui*¹⁾ Mai târziu legislația greco-romană cere în general consimțământul *părinților*.²⁾ Dar în secolul IX din nou s'a restabilit dispoziția lui Iustinian, și în privința aceasta s'au emis în genere prescripții detaliate. În Cormciaia aceste prescripții sunt următoarele: „Nu se va încheia căsătorie, dacă nu-și vor da consimțământul ceice au putere asupra celorce voiesc să se căsătorească... Dacă nu bunicul, apoi tatăl își dă consimțământul pentru căsătorie; iar dacă nu tatăl, atunci este suficientă învoirea bunicului.

Băiatul cu drept de a dispune de sine, fiind major, se poate căsători și fără de consimțământul tatălui... Fiica cu drept de a dispune de sine, fiind majoră, chiar și dacă tatăl nu vrea, se mărită cu căsătorie legală.³⁾ Practica Bisericii răsăritene a rămas în

¹⁾ Digest. XXIII. 1, 11—13. 2. 2. 9.

²⁾ Ecloga II, 1; Cormciaia, cap. 49, 2, 1 (Ed. cit. II, 174).

³⁾ Cap. 48. 4, 3 7, 15 (Ed. cit. II, 85-86) din Prochiron.

ființă în veacurile următoare pe lângă această dispoziție a legislației greco-romane, care este în consonanță cu canonul prezent (38) al lui Vasile cel Mare.

Canonul 43.

Celce a dat aproapelui lovitură de moarte, ucigaș este, ori de a început bătaia, ori de s'a apărât.

(65 ap.; 91 trul.; 21, 22, 23 Ancira; 2, 8, 11, 13, 33, 52, 54, 56, 57 Vasile c. M.; 5 Grig. Nis.).

— Canonul prezent al lui Vasile este în conexiune cu multe canoane ale sale despre ucigași (vezi canoanele paralele).

Canonul 44.

Diaconisa, care a desfrânat împreună cu păgân, nu este primită în comuniune, iar la sfânta jertfă se va primi în al șaptelea an, firește, de va viețui în curățenie. Iară păgânul, apropiindu-se iarăși de sacrilegiu, după [a primit] credința, [este ca unul, care] se întoarce la vomitură. Așadară noi nu mai lăsăm ca trupul diaconisei, sfințit fiind, să fie în întrebuințare trupească.

(25 ap.; 15 sin. IV ecum.; 4, 6, 14, 21, 40 trul.; 27 Cart.; 32, 51, 70 Vasile c. M.).

— La canonul 15 al sinodului IV ecumenic am văzut ce sunt diaconisele și că dânsese depuneau vot strict de castitate, pe care erau obligate să-l țină până la moarte sub pedeapsa anatemei. În secolul lui Vasile încă nu existau prescripțiuni atât de severe în privința diaconiselor, și adeseori se întâmpla că diaconisele nu observau chiar așa de strict votul lor de castitate, ci cădeau în desfrâu, precum vedem și la păgâni. Amfilohie i-a amintit lui Vasile cel Mare despre un astfel de caz. Și adică o diaconisă a comis desfrâu cu un păgân și din cauza aceasta Amfilohie a scos din treaptă pe diaconisă și a exclus-o cu totul dela sf. împărtășanie. Între timp păgânul respectiv a primit credința creștină și voia să se căsătorească cu fosta diaconisă, crezând că, făcându-se el creștin, va putea încheia căsătorie legală cu dânsa, care nu mai era diaconisă, și care deci, după părerea sa, putea să încheie căsătorie legală. Vasile, plecând dela acest caz, răspunde

lui Amfilohie în canonul său prezent, și zice că acea diaconisă a fost legal scoasă din treaptă pentru desfrâu, dar nu trebuie să fie definitiv exclusă din Biserică, deoarece și astfel este suficient pedepsită, fiind despoiată de darul divin primit de dânsa în calitate de diaconisă. El dispune anume ca să rămână șapte ani sub epitimie, și dacă în acest timp va trăi în curăjenie și se va căi cu sinceritate de păcatele sale, atunci se poate învrednici de sf. împărtășanie, firește fără de dreptul de a se putea căsători vreodată. Iar în privința aceluia păgân, care s'a încreștinat și a voit să ia în căsătorie pe acea diaconisă, Vasile spune că dânsul prin aceasta din nou vrea să întineze sfințenia și ca un câine vrea să se întoarcă la vomitura sa, adică la păgânătatea sa anterioară și la viețuirea, care numai între păgâni se poate tolera, iar nu între creștini, deoarece — zice Vasile — noi nu putem să lăsăm ca trupul diaconisei, care odată a fost sfințit, din nou să servească pentru uzul sexual. Cea din urmă dispoziție se bazează pe norma generală fundamentală, care zice: *τὸ ἐσθὸν μαρὸν οὐ γίνεταί* (quod sauctum est non fit pollutum, ceea ce este sfânt, nu se poate întina);¹⁾ și cu privire la chestiunea aceasta de importanță decisivă este ceea ce unii doresc să susțină, că persoanele preoțești văduve se pot căsători după ce au fost despoiate de rangul preoțesc, — despre ceea ce noi am vorbit în special la comentarul canonului 6 trulan.

Canonul 45.

Dacă cineva luând numele Creștinismului, hulește pe Hristos, nu are nici un folos din numire.

— Celce poartă numele de creștin, dar nu îndeplinește poruncile învățaturii lui Hristos, prin ceea ce deci vatămă pe Hristos, acela nici nu poate beneficia de darurile binecuvântate, ce le dă Biserica credincioșilor săi și astfel trebuie să se considere că este afară de Biserică. Acesta este al 7-lea canon moral (*ἡθετικός ὁρῶς*) al lui Vasile în formă abreviată, care canon zice: „deși cineva s'a arătat că mărturisește pe Domnul și ascultă cuvântul lui, dar dacă dânsul nu îndeplinește totodată și poruncile lui, unul ca acesta este osândit fără considerare că a primit daruri

1) Sint At IV, 193

duhovnicești prin harul Domnului,“ unde îndată se citează cuvintele referitoare din Sf. Scriptură (Mat. 7, 21-28; Luca 6 46; Tit, 1, 16).¹⁾ Acelaș lucru îl spune Vasile la comentarul proorocului Isaia: „Nimeni să nu se amăgească prin cuvintele: chiar dacă sunt păcătos, totuș eu sunt creștin și nu voi cădea în gheenă, unde sunt idolatrii, căci mie-mi va ajuta însuș numele de creștin, chiar dacă nu voi îndeplini poruncile lui Hristos“²⁾

Canonul 46.

Ceeace s'a măritat din neștiință cu cel, pe care l-a părăsit soția pe un timp, apoi l-a lăsat, fiindcă s'a întors la dânsul cea de mai înainte, a desfrânat, dar din neștiință. Deci nu se va opri dela nuntă; însă mai bine este, dacă rămâne așa.

(93 trul.; 9, 31, 36 Vasile c. M).

— Canonul prezent este citat în canonul 93 trulan și prin comentarul celui canon în general se comentează și canonul prezent al lui Vasile. — Zonara în comentarul canonului prezent are în vedere dispoziția similară a lui Vasile din canonul lui al 9-lea. Vasile în canonul 9 zice că fiecare femeie, care își părăsește soțul și se duce la alt bărbat, este adulteră, dar soțul, pe care dânsa l-a părăsit, este vrednic de indulgență, și nu este vinovată nici femeia, cu care dânsul trăește; iar în canonul prezent (46) zice că este desfrânată femeia, care chiar din neștiință se mărită cu un bărbat, pe care l-a părăsit pentru un timp oarecare soția sa legitimă, și apoi această femeie (soția cea dintâi) la înapoierea sa va fi demisă. Acolo Vasile nu condamnă (*ὀ κατακρίνεται*) pe femeia, care trăește cu un bărbat, pe care l-a părăsit soția, iar aici spune că acest fel de femeie a căzut în desfrâu (*ἐπόρνευσε*), deși din neștiință. Pentruca acest lucru să fie lămurit, trebuie să se aibă în vedere că Vasile în canonul cel dintâi (9) vorbește despre un astfel de bărbat, pe care soția sa l-a părăsit **cu totul** (*ὀλοου*) și nu mai vrea să se înapoieze la dânsul, și chiar din această cauză este Vasile indulgent cu un astfel de bărbat și nu osândește pe femeia, care se căsătorește

1) După ed. Migne.

2) Comment. in Isai. 3, 16.

a doua oră cu dânsul; iar în acest, canon (46) se vorbește despre o astfel de femeie, care din anumite motive și-a părăsit soțul său pentru un timp oarecare (*πρὸς καιρόν*). Prin urmare, dacă o femeie încheie căsătorie cu un astfel de bărbat, pe care soția sa legiuită l-a părăsit pentru un timp oarecare, și acea femeie a avut cunoștință despre aceasta, în acest caz dânsa este culpabilă de adulter, deoarece și-a acaparat sie-și un soț străin, precum se spune aceasta în încheierea canonului 9 al lui Vasile; iar dacă dânsul nu a știut nimic despre aceasta, deoarece este posibil să fi fost din altă regiune, dar între timp soția dintâi a revenit la soț, pe care l-părăsise, și din nou se restabilește prima căsătorie, în acest caz femeia a doua s'a făcut vinovată de desfrâu, deși din neștiință (*ἐν ἀγνοίᾳ*). Dar deoarece acea femeie dintâi nu avea intențiunea să comită desfrâu, ci să se căsătorească legal, din cauza aceasta nu i se interzice de a încheia din nou căsătorie cu un alt bărbat. Dar mai bine ar fi dacă ar rămânea așa, adică dacă în general nu s'ar mai mărita, — zice Vasile, și adică între altele urmând prescripțiilor legislației civile, potrivit căreia la încheierea căsătoriei trebuie să se țină seama nu atât de ceea ce este îngăduit, ci mai vârfos de ceea ce este cuviincios *ὁ δὲ τὸ ἐπιτετραμμένον, ἀλλὰ τὸ εὐπρεπές*, non tam quid permissum est, quam quid honestati conveniat¹⁾.

Canonul 47.

Encratiții, și Sacoforii, și Apotactiții, sunt supuși aceleiași norme, ca și Novațienii; căci pentru aceia s'a emis canon, deși deosebit; iar în privința acestora nu se spune nimic. Noi însă cu un cuvânt îi rebotezăm pe aceștia; iar dacă la voi s'a oprit această rebotezare, precum și la Romani, pentru oarecare pricină, totuși norma noastră să aibă tărie, fiindcă eresul lor ca unul ce este odrasla a Marcioniților, celorce se îngreșează de nuntă, și se feresc de vin, și despre creatura lui Dumnezeu zic că este spurcată, nu-i primim pe ei la biserică, de nu se vor boteza cu botezul nostru. Ca să nu zică ei că «suntem botezați în [numele] Tatălui, și al Fiului, și al sfân-

1) Sint. At. IV, 196. — Cf. Digest. XXIII, 2, 42.

tului Duh», ei, cari socotesc pe Dumnezeu a fi făcătorul rețelor, întrecându-se cu Marcion și cu celelalte eresuri. Deci dacă se primește [părerea] aceasta, trebuie să se adune mai mulți episcopi, și așa să se emită canonul, pentruca atât celce procedează astfel să fie fără primejdie, cât și celce răspunde să fie vrednic de crezare în răspunsul [său] privitor la [întrebările despre ereticii] aceștia.

(48 ap.; 87, 93, 98 trul.; 20 Ancira; 102 Cart.; 9, 21, 31, 35, 36, 46, 77, 80 Vasile c. M.).

— Despre encratiști și despre ceilalți, menționați în canonul prezent, se vorbește în comentariile canoanelor paralele, iar Vasile despre toți aceștia zice că trebuie să se boteze când se convertesc la Biserica ortodoxă. Adaogă dealtfel că aceasta este opinia sa personală, iar dispoziția canonică despre această, zice că va trebui să se emită de către sinodul episcopilor, care singur este competente în astfel de chestiuni. Această dispoziție canonică a și fost emisă de către al doilea sinod ecumenic, care s'a ținut la doi ani după moartea lui Vasile, și care a reglementat detaliat despre ereticii, cari trebuiesc rebotezați când se convertesc la Biserica, și cari nu (7 sin. II ec.).

Canonul 48.

Iar cea lăsată de bărbatul său, după socotința mea, trebuie să rămână [așa]. Căci dacă a zis Domnul că «de va lăsa cineva pe femeia sa, afară de cuvânt de desfrânare, o face să fie adulteră» [apoi] prin numirea ei de adulteră a exclus-o pe dânsa dela împreunarea cu altul. Căci cum poate fi bărbatul vinovat, ca pricinuitor de adulter, iar femeia, care s'a numit adulteră de Domnul, să fie nevinovată pentru împreunarea cu alt bărbat?

(48 ap.; 87, 93, 98 trul.; 20 Ancira; 102 Cartag.; 9, 21, 31, 35, 36, 46, 77, 80 Vasile c. M.).

— În canonul său prezent Vasile își exprimă opinia sa personală în privința femeii, care s'a demis de soțul său legal, și zice că o astfel de femeie nici odată nu va mai putea să se mărite, și dacă se va împreuna cu alt bărbat, trebuie să se consi-

dere adulteră. Vasile își întemeiază această părere a sa pe cuvintele lui Iisus Hristos menționate în canon (Mat. 5.³²) și conchide că dacă Domnul a numit adulteră pe o astfel de femeie; aceasta însemnează că îi este interzisă viețuirea cu alt bărbat, căci dacă este vinovat soțul, care a condus soția sa spre adulter, apoi și femeia trebuie să fie osândită ca adulteră, precum adulteră a fost numită chiar și de însuși Domnul.¹⁾ În privința celorlalte chestiuni să se compare comentariile canoanelor 87 și 93 despre femeile, cari își părăsesc bărbații lor și despre soții, cari își părăsesc soțiile lor.

Canonul 49.

Violurile întâmplare prin siluire, să fie neînvinovățite. Deci și sclava, de se va silui de stăpânul ei, nu se învinovățește.

(11. Andra; 2 Grig. Neoc.; 30 Vasile c. M.).

— Un oarecare stăpân a siluit pe o fecioară dintre sclavele sale și la întrebarea lui Amfilohie ori de trebuie să fie supusă această fecioară epitimiei prescrisă pentru desfrânați, Vasile răspunde prin canonul său prezent că această fecioară să nu se supună nici unei epimii, întocmai precum în general nu se osândesc nici acele fecioare, cari au fost întinate prin siluire de vreun bărbat.

Canonul 50.

Pentru a treia nuntă nu este lege; drept aceea nunta a treia nu se aprobă de lege. Deci pe unele ca acestea le privim ca pe [niște] întinăciuni ale bisericii; dar nu le supunem osândirilor publice, ca pe unele ce sunt mai tolerabile decât desfrâul dechis.

(2 Neoces.; 4, 80 Vasile c. M.).

— Din canonul prezent se vede că Amfilohie nu s'a mulțumit cu răspunsul lui Vasile în privința căsătoriei a treia (can. 4) și l-a întrebat încă odată despre această chestiune. Vasile în canonul său prezent răspunde că nu există lege, care ar admite

¹⁾ Zonara, IV, 199.

căsătoria a treia, firește *lege bisericească* (canon), deoarece o lege civilă veche (*νόμον πολιτικόν παλαιόν*) ființa deja de mult în această privință;¹⁾ și după cum în canonul său al 4-lea căsătoria a treia a numit-o *κεκολασμένην πορνείαν* și a comparat-o cu poli-gamla, astfel și în canonul prezent repetă aceiași ideie și căsătoria a treia o numește *întinăciune a Bisericii* (*ρυνάσματα τῆς ἐκκλησίας*). La tot cazul, deoarece acest fel de căsătorie a prins rădăcini adânci în societate și deci Biserica era nevoită să o tolereze spre a împiedica un rău mai mare, Vasile încă zice că ceice încheie căsătoria a treia să nu se supună pedepselor bisericești *publice*, ci unei epifimii de cinci ani (can. 4), admitându-le să se roage cu credincioșii la oaltă în Biserică. Vasile dispune în felul acesta, deoarece el consideră căsătoria a treia totuș mai de preferit decât desfrâul imoral, adică este mai bine să se admită cuiva să încheie căsătoria a treia, decât ca acesta să-și satisfacă patimile prin desfrânare cu diferite femei. În privința celorlalte chestiuni vezi comentarul canonului 4 al acestui Sf. Părinte.

Canonul 51.

Canoanele s'au așezat pentru clerici fără deosebire, poruncind să se hotărască o singură pedeapsă pentru cei căzuți, [anume] căderea din slujbă, ori de s'ar întâmpla să fie în vreo treaptă [ierarhică], ori de s'ar găsi și în vreo slujbă fără hirotonie.

(25, 30 ap.; 4 trul.; 27 Cartag.; 3, 32, 44 Vasile c. M.).

— Vasile cel Mare, precum am spus, a adresat două epistole canonice lui Amfilohie din Iconiu, și aceste două epistole alcătuiesc cele 50 de canoane ce le-am văzut până aici. Amfilohie după aceste epistole ale lui Vasile, din nou s'a adresat lui Vasile cu alte diferite întrebări canonice, și la aceste Vasile i-a răspuns printr'o nouă epistolă, care se împarte în 35 de canoane, dintre cari cel prezent (51) este cel dintâi. Vasile, după o scurtă introducere a scrisorii, răspunde în special la întrebările puse, — și înainte de toate la întrebarea ori de există vreo deosebire în privința hotărârii pedepselor pentru clerici.

Sub numirea de *cleric* Vasile menționează aici pe toți slu-

¹⁾ Valsamon, IV, 204.

jitorii bisericești fără deosebire, întocmai cum se spune aceasta în canonul 16 al primului sinod ecumenic, unde aceștia se numesc *οἱ ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενοι*, sau *ἐν κλήρῳ τεταγμένοι*, deci ori de sunt așezați în slujba bisericească prin hirotonie, ori numai prin hirotesia. În privința tuturor acestor clerici în sensul mai larg al cuvântului Vasile zice, repetând dispoziția emisă prin canonul său al 32 lea, că dacă comit vreo infracțiune, se vor despota de slujbă (*ἐκπιῶσιν τῆς ὑπηρέσεως*, amotionem a ministerio), iar aceasta însemnează că se vor pedepsi cu caterisire (*διὰ καθαιρέσεως*, per depositionem).¹⁾ Dispoziția aceasta trebuie să se înțeleagă în conexiune cu canonul 32 al lui Vasile, potrivit căruia clericul este suficient pedepsit prin caterisire, și nu trebuie să se mai pedepsească și cu excluderea din comuniunea credincioșilor laici din Biserică. În privința celorlalte chestiuni vezi comentarul canonului 32 al lui Vasile cel Mare și ale celorlalte canoane paralele.

Canonul 52.

Ceea ce n'a purtat grijă în călătorie de fătul său, și deși a avut putința să-l salveze, a întrelăsat [să facă acest lucru], ori socotind că astfel își va acoperi păcatul, ori având intențiune cu totul dobitocească și neomenească, să se judece ca pentru ucidere; iar dacă nu a putut să poarte grijă [de fătul său] și din cauza pustietății și a lipsei celor necesare fătul a pierit, [în acest caz] mama să se ierte.

(33 Vasile c. M.).

— Vasile aici explică detaliat dispoziția sa dată în canonul 33 și confirmă că acea mamă, care intenționat lasă să moară copilul, pe care eventual l-a născut în călătorie, trebuie să se pedepsească drept ucigașă. Numai în acel caz admite indulgență față de o astfel de mamă, dacă dânsa cu nici un chip nu a putut să salveze dela moarte pe copil, și se poate dovedi că a încercat să-l țină în viață.

Canonul 53.

Văduva sclavă poate că nu a greșit mult alegând nunta a doua în formă de răpire; deci pentru aceasta

¹⁾ Valsam. IV, 206.

nimic nu trebuie a se învinovăți; căci nu se judecă formele, ci voința. Dar firește că o așteaptă pe dânsa epitimia nunții a doua.

(82 ap; 14 sin. IV ec.; 85 trul.; 3 Gangra; 82 Cart.; 22, 38, 40, 42 Vasile c. M.).

— O sclavă oarecare, rămasă văduvă, voia să se mărite din nou, dar îi era teamă să facă aceasta în public, sau din cauza copiilor, sau din cauza rudeniilor primului soț, și s'a prefăcut ca și când bărbatul, cu care voia să se mărite, a răpit-o. Potrivit canonului prezent această femeie nu se supune pedepsei, deoarece aici nu s'a comis răpire reală, ci numai din cauza publicității s'a înscenat în felul acesta pentruca să se poată încheia căsătoria a doua, — căci zice Vasile, nu trebuie să se judece aparențele, ci intențiunea (*ἀλλ' ἡ προαίρεσις*). Firește, canonul dispune, ca această femeie să fie supusă epitimiiei hotărâtă pentru ceice se căsătoresc a doua oră.

Canonul 54.

Despre deosebirile uciderilor fără de voie știu că am scris mai înainte Cucerniciei Tale, după cât mi-a fost cu putință, și nu pot să spun nimic mai mult despre acelea; deci rămâne la chibzuința ta ca potrivit cu împrejurările epitimiile să se lungească sau scurteze.

(65 ap.; 91 trul.; 21, 22, 23 Ancira; 2, 8, 11, 43, 56, 57 Vasile c. M.).

— Amfilohie a întrebat din nou, cărei pedepse duhovnicești să fie supus celce comite ucidere fără de voie, și Vasile răspunzând la aceasta îl îndrumă la cele scrise în prima sa epistolă, iar acestea sunt canonul 8 al lui Vasile cel Mare. Aici Vasile mai adaogă și că Amfilohie, în calitate de episcop, conform împrejurărilor și potrivit socotinții sale personale poate să lungească sau să scurteze pedeapsa, care este rânduită pentru acest fel de ucideri fără de voie.

Canonul 55.

Ceice pleacă să lupte împotriva tâlharilor, fiind afară de biserică, se opresc dela împărțășania bunului; iar fiind

clerici, se caterisesc din treaptă; «Căci», zice, «tot cece scoate sabia de sabia va muri» [Mat. 26,52].

(22, 23 Ancira; 1 Atan. c. M.; 8, 13, 43 Vasile c. M.).

— Vasile în canonul său al 13-lea vorbește despre ucide-rea vrăjmașului în războiu, și deși el nu osândește aceste ucideri, totuș sfătuiește ca ostașului respectiv în curs de trei ani să nu i se dea sf. împărtășanie, deoarece și-a întinat mâinile cu sânge de om. În canonul prezent el vorbește despre fâlhari (*λησταί, latrones*), și dispune ca fiecare laic, care intră în luptă cu fâlharli și îi ucide, să se priveze de sf. împărtășanie, iar dacă un cleric va face aceasta, să se caterisească; iar această dispoziție și-o bazează pe cuvintele Sf. Scripturi, după care oricine va scoate sabia, de sabia va muri (Mat. 26,52). *Οὗτος ὁ κανὼν φορτικὸς ἐστὶν* observă Zonara la acest canon,¹⁾ deoarece într'adevăr este greu pentru cineva să nu ucidă pe fâlharul, care a vrut să-l omoară pe dânsul și încă multor altora voia să le facă rău.

Canonul 56.

Celce cu voia a ucis, și după aceea s'a căit, douăzeci de ani va fi neîmpărtășit de cele sfinte; iar cei douăzeci de ani i-se vor împărți lui astfel: patru ani trebuie să se tânguiască, stând afară de ușile casei de rugăciune, și rugându-se credincioșilor, cari intră, să facă rugăciune pentru dânsul, mărturisindu-și fărădelegea sa; iar după patru ani se va primi între cece ascultă; și cinci ani va ieși cu aceștia; apoi șapte ani va ieși cu cece se roagă prosternându-se; patru ani va sta numai împreună cu credincioșii, dar din proaducere nu se va împărtăși; iar împlinindu-se aceștia se va împărtăși de cele sfinte.

(65 ap.; 91 trul.; 21, 22, 23 Ancira; 2, 8, 11, 43, 54, 57 Vasile c. M.; 5 Grig. Nis.).

— Canonul prezent prescrie epitimie pentru cece ucid intenționat pe cineva și apoi se căesc pentru aceasta. Această epitimie respectivii trebuie să o îndeplinească în public timp de douăzeci de ani, trecând pe rând prin treptele de pocăință determi-

¹⁾ Sint. At. IV, 212.

nate, și anume: patru ani în treapta cea dintâi, cinci ani în a doua, șapte ani în a treia și patru în treapta a patra. Despre aceste trepte am vorbit la comentarul canonului 11 al primului sinod ecumenic (p. II, vol. I, pag. 56). Descrierea detaliată a acestor trepte să găsește și în sinopsa canonică,¹⁾ și după aceasta și în Cormciaia.²⁾

Canonul 57.

Celce a ucis fără de voie, zece ani nu se va împărtași de cele sfinte; iar cei zece ani i-se vor împărți lui astfel: doi ani adică se va tângui, iar trei ani va petrece între ceice ascultă; în patru [ani] se va proșterne, și un an va sta numai împreună, și după aceea se va primi la cele sfinte.

(65 ap.; 91 trul.; 21, 22, 23 Ancira; 2, 8, 11, 43, 54, 56 Vasile c. M.; 5 Grig. Nis.)

— Alii se prescrie, în conexiune cu canonul 56, epitimia pentru ucigașii fără de voie, și adică epitimie de zece ani.

Canonul 58.

Adulterul în 15 ani nu se va împărtași de cele sfinte; și cei 15 ani i se vor împărți lui astfel: în patru ani adică va fi tânguindu-se; iar în cinci ascultând; în patru proșternându-se; în doi împreună stând fără împărtașire.

(87 trul.; 20 Ancira; 9, 21, 34, 37, 39, 77 Vasile c. M.; 4 Grig. Nis.)

— La comentarul câtorva canoane și în special la comentarul canonului 21 al lui Vasile cel Mare am arătat ce este adulterul. Celce comițe adulter se supune unei epitimii de cincisprezece ani.

Canonul 59.

Desfrânatul șapte ani nu se va împărtași de cele sfinte; doi tânguindu-se, și doi ascultând; și doi proșternându-

¹⁾ Sint. At. IV, 4-5.

²⁾ Cap. 23 (Ed. cit. I, 251). Vezi comentarul canonului 11 al lui Grigorie Neocez din lucrarea prezentă.

se, și un an va sta numai împreună; iar în al optulea se va primi la împărtășire.

(4, 21, 22, 26, 79, 80 Vasile c. M.).

— Aici pentru desfrânași se prescrie o epitimie de șapte ani.

Canonul 60.

Ceea ce a depus vot de feciorie și a căzut dela făgăduință va împlini timpul păcatului celui pentru adulter în cursul vieții sale. Aceiași [epitimie se va da] și celor ce făgăduesc viața monahilor și cad.

(16 sin. IV ec.; 44 trul; 19 Ancira; 16 Cartag.; 6, 18, 19, 20, 44 Vasile c. M.).

— Canonul 19 al sinodului dela Ancira supune epitimiei pentru cei ce se căsătoresc a doua oră, deci unei epitimii de un an sau de doi ani, pe celece au depus vot de feciorie și apoi au căzut în păcat; iar canonul prezent al lui Vasile pe acestea, precum și pe călugării, cari desfrânează, îi pedepsește cu epitimia adulterilor, deci cu penitență de cincisprezece ani. Valsamon zice că dispoziția din acest canon al lui Vasile trebuie să fie în vigoare, deoarece aceasta s'a emis mult mai târziu decât acel canon dela Ancira.¹⁾

Canonul 61.

Celce a furat, dacă pocăindu-se singur se va acuza pe sine, un an se va opri numai dela împărtășirea celor sfinte; iar de se va vădi [prin altul, atunci] în doi ani; și se va împărți lui timpul în proșternere, și în starea împreună, și atunci se va învrednici de împărtășire.

(4, 3, 5 Grig. Neoces.; 6 Grig. Nis.).

— Hoțul, dacă singur și-a mărturisit păcatul, se supune unei epitimii de un an; iar dacă nu și-l mărturisește, ci se vădește de altcineva, pe doi ani se va exclude dela sf. împărtășanie. Dealtfel această epitimie nu curățește de pe hoț prihana, cu care s'a murdărit, deoarece, zice Valsamon, citând locul respectiv

¹⁾ Sint. At IV, 218.

din legislația greco-romană, hoțul, chiar de s'a și pocăit și a înapoiat obiectivul furat, nu încetează de a fi hoj.¹⁾

Canonul 62.

Celce a arătat imoralitate în cele bărbătești, i se va hotărî timpul [de penitență] ca celuice nelegiuiește întru adulter.

(7 Vasile c. M.; 4 Grig. Nis.).

— Vasile prescrie pentru acest păcat scârbos epitimie de cincisprezece ani, întocmai ca și pentru adulter.

Canonul 63.

Celce își arată păgânătatea sa întru cele necuvântătoare, mărturisindu-se, acelaș timp [de epitimie] va observa.

(16, 17 Ancira; 6 Vasile c. M.; 4 Grig. Nis.).

— Pentru acest păcat urât încă se prescrie epitimie de cincisprezece ani.

Canonul 64.

Călcătorul de jurământ în zece ani va fi neîmpărtașit; doi ani tânguindu-se, trei ascultând, patru proșternându-se, într'un an stând numai împreună, și atunci se va învrednici de împărtașire.

(25 ap.; 94 Irul.; 10, 17, 29, 82 Vasile c. M.).

— Oricine își va călca jurământul legiuit va îndeplini o epitimie de zece ani, frecând prin treptele de penitență prescise.

Canonul 65.

Celce mărturisește [că a făcut] vrăjitorie sau fărme-cătorie, i se va da timpul [de penitență] ca pentru uci-gaș, împărțindu-se așa cum s'a vădit pe sine în fiește care păcat.

¹⁾ Sint. At. IV, 219.

(61, 65 trul.; 36 Laod.; 72, 83 Vasile c. M.).

— Pentru păcătoșii menționați în canonul prezent se holăraște o epitimie de douăzeci de ani, deci ca pentru uciderea intenționată.

Canonul 66.

Jefuitorul de morminte zece ani va fi neimpărtășit; doi tânguindu-se, trei ascultând, patru proșternându-se, un an stând împreună, și apoi se va primi [la împărtășanie].

(7 Grig. Nis.)

— Celce sapă mormintele cu intențiunea de a fura obiectele de pe cel mort se pedepsește cu epitimie de zece ani, Cu aceeași pedeapsă se pedepsesc și ceice fură lespezile de pe morminte¹⁾.

Canonul 67.

Amestecarea frățească se va canonisi cu timpul [cuvini] ucigașului.

(75 Vasile c. M.).

— Acest păcat grozav, *ἀδελφομυζία* (cum sorore coitus) se pedepsește la fel ca și uciderea.

Canonul 68.

Legătura de căsătorie a persoanelor din rudenia oprită, de se va dovedi, ca una ce s'a făcut întru păcatele oamenilor, va primi epitimia adulterilor.

(19 ap.; 26, 54 trul.; 2 Neoces.; 23, 27, 75, 76, 78, 79, 87 Vasile c. M.; 11 Tim. Alex.; 5 Teof. Alex.).

— La comentarul canonului 54 trulan s'a spus cari căsătorii sunt interzise între rudeni. Vasile cel Mare dispune să se pedepsească ca pentru adulter oricine va încheia căsătorie, deși știe că în privința înrudirii există impediment canonic, și adică se va pedepsi cu excluderea pe cincisprezece ani dela sf. împărtășanie:

¹⁾ Zonara, IV, 222

Canonul 69.

Citețul, dacă s'ar împreuna cu logodnica sa mai înainte de nuntă, un an fiind oprit, sa va primi spre a citi, rămânând neînaintat; iar împreunându-se pe ascuns fără logodnă, va înceta de slujbă. Asemenea și slujitorul [bisericesc].

(26 ap.; 14 sin. IV ec.; 6, 13, 30 trul.; 16 Carlag.; 3, 6 32, 51, 70 Vasile c. M.).

— Citețul, care intră în contact sexual cu fecioara logodită cu dânsul, prin consimțământul ei, nu se poate considera că a comis desfrâu în sensul strict al cuvântului, deoarece nu a păcătuit cu o astfel de femeie, care este cu totul străină de dânsul; fiind seama însă de împrejurarea că nu a vrut să aștepte până se va cununa cu logodnica sa, trebuie să se pedepsească și adică cu epitimie de un an și totodată trebuie să se înlăture din slujbă. După ce va îndeplini epitimia, citețul iarăși își va putea ocupa slujba sa; dar să nu i se admită să poată fi înaintat la o treaptă mai înaltă, deoarece prin acel păcat dintâi a dovedit că nu este ferm în temeiurile morale. Iar dacă un citeț ar fi intrat în contact sexual cu o femeie, care nu-i este logodnică, în acest caz dânsul nu mai poate rămânea în slujba bisericească, ci imediat trebuie să se excludă din slujbă, chiar dacă mai apoi ar încheia (chiar și căsătorie legală cu acea femeie. — Canonul adaogă apoi că aceeași dispoziție este în vigoare și în privința ipodiaconului (*ὀπηρέτης*), deși începând cu sinodul trulan (can. 6) în privința ipodiaconilor au intrat în vigoare alte raporturi, fiindu-le lor interzis de a se căsători, și prin urmare de a se logodi cu fecioare după ce au fost consacrați întru ipodiaconi.

Canonul 70.

Diaconul sporcându-se cu buzele, și mărturisindu-se că până acum a păcătuit, se va opri de liturghie; dar se va învrednici a se împărtăși cu cele sfinte între diaconi; asemenea însă și presviterul. Iar de va dovedi că a păcătuit ceva mai mult decât aceasta, ori în ce fel de treaptă ar fi, se va caterisi.

(25 ap.; 16 sin. IV ec.; 4, 40, 44 trul.; 19 Ancira; 4 Neoces.; 3, 6, 32, 51, 69 Vasile c. M.).

— În original începutul acestui canon sună astfel: *διάκονος ἐν χεῖλεσι μανθείς* (diaconus qui pollutus est in labris). După Zonara aceste cuvinte însemnează că se va supune pedepsei canonice respective acel diacon, care cu o femeie a ajuns până la sărutare pătimasă și amoroasă (*τὸν μέχρι φιλήματος ἐμπαυθῶς καὶ ἐρωτικῶς φθάσαντα πρὸς γυναῖκα*).¹⁾ Valsamon însă spune că aceste cuvinte însemnează un lucru cu mult mai urât, la care se încumetă unii oameni, aprinși de focul Afroditei, și își întinează gura cu o femeie într'un chip foarte urât.²⁾ Judecând după pedeapsa, care se dă unui astfel de diacon, care-și întinează gura, noi credem că trebuie să primim opinia lui Zonara; căci dacă am primi-o pe a lui Valsamon, apoi acel diacon ar merita să fie despoiat și de numele de creștin, și totodată ar însemna un astfel de lucru, care nu se poate admite cu nici un chip nici creștinilor celor mai simpli și mai decăzuți, și ar însemna că un astfel de diacon este cu totul depravat în trup și suflet. — Pedeapsa, ce se prescrie de acest canon pentru diacon sau presviter (*τὸ δὲ αὐτὸ καὶ πρεσβύτερος*) pentru acel păcat consistă în interzicerea dela slujbele preoțești, dar își poate păstra cinstea de diacon (sau presviter) și se poate cumineca la olaltă cu tovarășii lui; dacă însă un astfel de diacon sau presviter va comite vreun păcat similar mai mare, atunci se va caterisi (*καθαίρεθήσεται*) cu totul din treapta sa și va trece în rândul laicilor. Cu privire la pedeapsa dinfăi Zonara zice că despoierea de diaconie trebuie să se înțeleagă numai pentru un timp anumit, deoarece aceasta este pedeapsă suficientă pentru acel păcat și acest lucru îl dovedește cu aceea că canonul numai în acel caz îl despoale definitiv de diaconie pe respectivul, dacă a comis un păcat mai mare, dar în chip logic nu se poate supune aceleiași pedepse și celce a comis menționatul păcat mai mic; iar durata despoierii de diaconie (sau de presviterat) pentru un timp anumit depinde de priceperea și judecata episcopului respectiv. Opinia aceasta a lui Zonara în privința pedepsei pentru acel păcat mai mic (dacă considerăm că acel păcat consistă numai în ceea ce spune co-

¹⁾ Sint. At. IV, 228.

²⁾ Sint. At. IV, 229—230.

mentarul său) se motivează cu canonul 4 al sinodului dela Neocezarea, potrivit căruia este a se considera ca dar al lui Dumnezeu dacă omul nu a căzut într'un păcat mai mare.

Canonul 71.

Celce cunoaște oricare dintre păcatele menționate mai înainte, și nu le mărturisește, ci se vădește, acela încă va fi în epitimie atât timp, cu cât se pedepsește celce a comis relele.

— Canonul prezent este încheierea canoanelor anterioare (51—70) despre diferite păcate, menționate în aceste canoane, și canonul acesta pe oricine, care știe că cineva a comis vreunul dintre aceste păcate, dar nu anunță acest lucru episcopului, ci le ține în secret și favorizează pe cel păcătos, îl supune aceluiași pedepse ca și pe celce înșiși au comis păcatele.

Canonul 72.

Celce se dă pe sine vrăjitorilor, sau unora ca acestora, acela încă se va canonisi cu timpul [de penitență al] ucigașilor.

(61, 65 trul.; 24 Ancira; 36 Laod; 7, 65, 81, 83 Vasile c. M.; 3 Grig. Nis.).

— Pentru vrăjitori și pentru similari se prescrie o epitimie de douăzeci de ani, ca și pentru ucigași.

Canonul 73.

Celce s'a lepădat de Hristos, și a călcat taina mântuirii, trebuie să se tânguiască tot timpul vieții sale, și este dator a se mărturisi la vremea când iese din viață, învrednicindu-se de cele sfinte, pentru credința în iubirea de oameni a lui Dumnezeu.

(62 ap.; 10 sin. I ec.; 1, 2, 3, 12 Ancira; 8, 10, 14 Petru Alex.).

— Canoanele sinodului dela Ancira și ale lui Petru al Alexandriei nu sunt atât de riguroase în privința apostaziilor ca acest canon al lui Vasile, carele dispune ca viața întregă să rămână în treapta primă de penitență celce a tăgăduit pe Hristos, așa-

dară în vremea slujbei dumnezeiești totdeauna trebuie să stea afară de ușile bisericii și să roage plângând pe credincioși ca aceștia să se roage lui Dumnezeu pentru dânsul, și numai la sfârșitul vieții se poate învrednici de sf. împărtașanie în speranța că Dumnezeu îl va ierta; iar această rigoare, precum și indulgența sinodului dela Ancira și a lui Petru al Alexandriei față de apostaji, sunt a se explica prin împrejurările de timp, și adică, fiindcă pe vremea lui Vasile cel Mare credința creștină era consolidată deja în lume, și astfel apostajii se puteau judeca mai riguros, decât în primii ani ai veacului al IV-lea, când Biserica era încă persecutată și mulți din constrângere trebuiau să se facă apostaji.

Canonul 74.

Dacă însă oricare dintre ceice au fost în păcatele menționate mai înainte, se va face sânguitor mărturisindu-se, [în acest caz] dacă acela, căruia prin iubirea de oameni a lui Dumnezeu i s'a încredințat [puterea de] a lega și deslega, văzând covârșirea mărturisirii celui ce a păcătuit, s'ar face mai blând întru a micșora timpul epifimiilor, nu este vrednic de osândire; fiindcă examinarea Scripturilor ni face cunoscut că ceice cu mai mare durere se mărturisesc, degrab ajung iubirea de oameni a lui Dumnezeu.

(12 sin. I ec.; 16 sin. IV ec.; 102 trul.; 5 Ancira).

— Canonul prezent se referă la canoanele (51—73) cuprinse în această epistolă a lui Vasile. În acele canoane se arată epifimiile, cari se dau pentru diferite păcate, iar în canonul prezent Vasile conferă celui ce a primit dela Dumnezeu puterea de a lega și a deslega (*λύειν καὶ δεσμεῖν*), adică episcopului, dreptul de a putea agrăjla pe păcătoși, dacă se căesc în chip sincer, și astfel le scurtează epifimia. Despre aceasta vezi între altele comentariul canonului 12 al primului sinod ecumenic.

Canonul 75.

Celuice împreună s'a spurcat cu sora sa de tată, sau de mamă, să nu i-se îngăduie a intra în casa de rugăciune, până ce nu renunță la fapta nelegiuită și neier-

tată. Iar după ce va ajunge să perceapă înfricoșatul păcat, trei ani să se tânguiască stând la ușa caselor de rugăciune, și rugându-se poporului, care intră pentru a se ruga ca fiecare cu milostivire să facă pentru dânsul rugăciuni îmbelșugate către Domnul; iar după aceasta, alți trei ani să se primească la ascultare numai, și ascultând Scriptura și învățătura, să se dimită, și să nu se învrednicească de rugăciune [de iertare]. Apoi, după ce cu lacrimi a cerut aceasta, și a căzut înaintea Domnului cu zdrobire de inimă și cu umilință puternică, în alți trei ani să i se admită proșternerea; și astfel când va arăta roduri vrednice de pocăință în anul al zecelea să se primească la rugăciunea credincioșilor, [dar] fără proaducere; doi ani stând la rugăciune cu credincioșii, așa de atunci să se învrednicească de împărtășirea bunului.

(67 Vasile c. M; 11 Grig. Neoces.).

— Vasile în canonul 67 prescrie epitimie de douăzeci de ani pentru *ἀδελφομυξία*. Iar în canonul prezent hotărăște epitimie de douăzeci de ani pentru celce are contact sexual cu sora sa după tată sau după mamă. Păcătosul respectiv trebuie să îndeplinească în public această epitimie, trecând pe rând prin toate cele patru trepte de penitență.

Din acest canon al lui Vasile, s'a alcătuit, precum am mai spus (vol. II, p. II, pag. 14), un canon special, care s'a primit ca al 11-lea canon pe lângă canoanele lui Grigorie al Neocezarei.

Canonul 76.

Acelaș fel [de epitimie se aplică] și celor ce iau pe cumnatele lor.

(19 ap.; 26, 54 trul.; 2 Neoces.; 23, 27, 67, 68, 75, 78, 79, 87 Vasile c. M.; 11 Timot. Alex.; 5 Teof. Alex.).

— Vasile prin acest canon extinde epitimia de douăzeci de ani și asupra celor, cari iau pe cumnatele lor.

Canonul 77.

Dar celce lasă pe femeia cecece s'a împreunat legiuit cu dânsul și aduce pe alta, se supune, după hotă-

rîrea Domnului, pedepsei adulterului. Și s'a canonisit de Părinții noștri ca unii ca aceștia un an să se tânguiască, doi ani să asculte, trei ani să se proștearnă, iar în al șaptelea să stea împreună cu credincioșii, și așa se vor învrednici de producere, de se vor pocăi cu lacrimi.

(48 ap.; 87, 93 trul.; 20 Anciră; 102 Cartag.; 9, 21, 35, 48, 58 Vasile c. M.; 15 Timot. Al.).

— Vezi între altele comentarul canonului 48 ap. Vasile în canonul prezent se referă la o normă mai veche (*τῶν πατέρων ἡμῶν*, a Părinților noștri), potrivit căreia celce părăsește pe soția sa legiuită și ia pe alta se supune unei epitimii publice de șapte ani, el (Vasile) însă, înfemeiat pe cuvintele Domnului (Mat. 19₉) îl supune pe unul ca acesta, ca pe un adulter, unei epitimii de cincisprezece ani.

Canonul 78.

Felul acesta [de epitimie] să se țină și pentru ceice iau două surori în căsătorie, deși în timpuri deosebite.

(19 ap.; 26, 54 trul.; 2 Neoces.; 23, 87, Vasile c. M.; 5 Teof. Alex.).

— Epitimiei de cincisprezece ani se supune și celce se însoară cu sora primei sale soții. Vezi în privința aceasta comentarul canonului 87 al acestui Sfânt Părinte.

Canonul 79.

Iar ceice turbează spre mașterile lor se supun aceiuiș canon, ca și ceice turbează spre surorile lor.

(67, 75 Vasile c. M.).

— Vasile pedepsește pe omul, care comite desfrâu cu maștera sa, întocmai ca pe celce a comis desfrâu cu sora sa, sau ca pe celce a ucis un om, și astfel îl supune unei epitimii de douăzeci de ani.

Canonul 80.

Părinții au trecut sub tăcere poligamia ca pe o [faptă] dobitocească și cu totul streină de neamul ome-

nesc. Iar nouă ni se arată că acest păcat este ceva mai mult decât desfrânarea. Drept aceea este de cuviință ca unii ca aceștia să se supună canoanelor; adică un an tânguindu-se, și trei [ani] proșternându-se, apoi să fie primiți.

(48 ap.; 87 trul.; 3 Neoces.; 4, 9, 50, 77 Vasile c. M.).

— În canoane se numește *poligamia* (*πολυγαμία*) nu numai dacă cineva are mai multe femei în acelaș timp, ci și dacă cineva se căsătorește mai de multe ori. Potrivit canoanelor numai prima căsătorie este considerată sfântă și de Dumnezeu binecuvântată; pe când pentru căsătoria a doua respectivii se supun deja pedepselor canonice, iar căsătoria a treia era considerată drept necurăție (*βυπόματα*) în Biserică și era numai tolerată, deoarece totuș era mai suportabilă decât desfrâul nestăpânit (4, 50 Vasile). Toate căsătoriile ulterioare ale unui bărbat se numesc poligamie, și Vasile le numește fapte dobitocești (*κτηνώδεις*, beluinaș rem), iar nu omenești, și păcaț mai mare decât desfrâul. Pentru poligamia unui bărbat, adică pentru fiecare căsătorie după a treia, Vasile prescrie epitimia convenită, și în canon menționează epitimia *de patru ani*. Dealtfel acești patru ani să nu se considere ca și cum ar fi epitimia întreagă prescrisă pentru poligamie. Potrivit comentariului lui Zonara acești păcătoși vor trebui să împlinească anul dintâiu din cei patru ani în treapta primă de penitență (*πρόσκλησις*), apoi trei ani să stea cu *υποπίπτοντες* și după rugăciunea pentru catehumeni să iese afară din biserică; îndeplinind acești patru ani li se putea admite să stea în biserică la oaltă cu credincioșii (*συνίσταται*), adică în treapta a patra de penitență, și în această treaptă trebuiau să rămână atâta timp, cât judeca episcopul competente potrivit felului și sincerității lor de pocăință, și numai după aceea se puteau învrednici de sf. împărtășanie.¹⁾

Canonul 81.

Fiindcă mulți au călcat credința în Dumnezeu în [timpul] năvălirii barbarilor; făcând jurământuri păgânești și gustând din oarecari [mâncări] nepermise aduse idollor

¹⁾ At Sint. IV, 24³.

de înșiși vrăjitorii, aceștia să se trateze potrivit legilor și canoanelor celor așezate deja de Părinți. Anume ceice au îndurat constrângere cumplită prin munci, și nesuferind durerile, și fiind fârți spre lepădare, să fie reprimiți trei ani, și doi [ani] să asculte, și trei să se proștearnă, apoi să se primească la împărțășire. Iar ceice fără de mare constrângere au vândut credința cea întru Dumnezeu, și s'au atins de masa demonilor, și s'au jurat cu jurământuri păgânești, să se scoată adică în trei ani, și în doi să asculte, și în proșternere să se roage trei ani, și alți trei să stea împreună cu credincioșii la rugăciune, așa să se primească la împărțășirea celui Bun.

(62 ap.; 10, 11, 12 sin. I ec.; 1-9 Ancira; 73, 82 Vasile c. M.).

— Vasile dispune ca în privința apostajilor, cari se căesc și se convertesc la Biserică, să fie în vigoare prescripțiunile, cari au fost emise deja de Părinți (*παρὰ τῶν πατέρων*), iar aceste sunt canoanele sinodului dela Ancira, în cari se spune detaliat cum să se procedeze față de ceice în vreme de prigoană s'au închinat idollor. Apostajii, despre cari vorbește Vasile în canonul prezent și în privința cărora și el, alături de canoanele dela Ancira, prescrie epitimia convenită, erau aceia, cari fuseseră biruiți de focul prigoanei și cari în urma slăbiciunii lor s'au fost supus silniciei, chiar deși aceasta nu era prea mare, — deoarece în privința apostajilor, cari de bunăvoia lor și fără de nici o silnicie din partea persecutorilor au tăgăduit pe Hristos, acelaș Vasile în canonul său al 73-lea a dispus ca în cursul întregii lor vieți să se pocăiască, și numai în ceasul morții se puteau învrednici de sf. împărțășanie.

Canonul 82.

Iar călcătorii de jurământ, dacă de nevoie și prin constrângere au călcat jurământurile, se supun la epimii mai ușoare, așa că aceștia să se primească după șease ani. Iar ceice fără de constrângere au vândut credința lor, doi ani să se tânguiască și doi să asculte și în al cincilea proșternându-se să se roage, și alți doi fără de proaducere primindu-se la împărțășirea rugăciu-

nii, așa în sfârșit arătând firește pocăință corespunzătoare, se vor așeza iarăși la împărțirea trupului lui Hristos.

(25 ap.; 94 trul.; 10, 17, 29, 64 Vasile c. M.).

— Vasile în canonul său al 64-lea a prescris epitimie de zece ani pentru toți aceia, cari își calcă jurământul; în canonul prezent el deosebește pe ceice au făcut aceasta din cauză că au fost siliți prin constrângere, de cei, cari au făcut aceasta fără de nici o constrângere, și pentru cei dintâi hotărăște o epitimie de șase ani, iar pentru ceilalți de unsprezece ani.

Canonul 83.

Ceice vrăjesc ori urmează obiceiurile păgânești, sau în casele lor bagă pe oarecarii spre aflarea vrăjilor și spre curățire să cadă sub canonul de șase ani: un an fânguindu-se, și un an ascultând, și trei ani proșternându-se, și un an stând împreună cu credincioșii, așa se vor primi.

(61, 65 tru.; 24 Ancira; 36 Laod.; 65, 72 Vasile c. M.).

— Ceice cred în vrăjitori, potrivit canonului prezent, se supun unei epitimii de șase ani, iar după canonul 65 al aceluiaș Sf. Părinte ceice înșiși fac vrăjitorii se supun unei epitimii de douăzeci de ani.

Canonul 84.

Toate acestea însă le scriem ca să se cerce rodurile pocăinței; căci negreșit nu după timpul [de penitență] le judecăm pe unele ca acestea, ci ținem seama de felul pocăinții. Iar dacă cu greu se vor despărți de năravurile lor, și vor voi să slujască mai mult plăcerilor trupului, decât Domnului, și nu vor primi viața cea după Evanghelie, [cu aceștia] nu avem nici o cauză comună. Căci noi în privința poporului nesupus și împotrivă grăitor ne-am învățat a auzi că «Mântuind, mântuește-ți sufletul tău» [I Moisi, 19, 17].

(12 sîn. I ec.; 102 trul.; 3, 74, 85 Vasile c. M.; 4, 5 Grig. Nis.).

— Vasile în canonul său al 74-lea conferă episcopului pu-

terea de a putea scurta timpul epitimiei pentru aceia, cari se căesc în chip sincer; iar în canonul prezent dispune să nu se absolve de epitimie aceia cari nu arată rodirile căinței curate. — ci aceștia trebuie să se țină și pe mai departe sub aceiași epitimie, — ba acești păcătoși înrădăcinași trebuiesc chiar abandonași, deoarece dacă cineva se ocupă neconținut de dâșii își poate primejdu și mântuirea sufletului său (I Moisi, 19,17).

Canonul 85.

Deci să nu primim a pieri împreună cu unii ca aceștia, ci temându-ne de osânda cea grea și având înaintea ochilor ziua cea înfricoșată a răsplătirii Domnului, să nu voim a pieri cu păcatele streine. Că dacă nu ne-au învățat pe noi cele înfricoșate ale Domnului, și nici bătăile atât de mari nu ne-au adus întru simțire, că pentru fărădelegea noastră ne-a părăsit Domnul și ne-a dat în mâinile barbarilor, și s'a dus robit la vrăjmași poporul și s'a dat risipirii, pentru că acestea le îndrăzneau ceice purtau numele lui Hristos, deoarece nu au cunoscut nici au priceput, că din cauza acestora a venit peste noi urgia lui Dumnezeu, ce cuvânt comun este [dec] vouă către aceștia? Ci suntem datori a fi lor mărturie și noaptea și ziua, și în public și îndeosebi; dar să nu primim a fi duși împreună cu răutățile lor, ci mai vartos să ne rugăm ca să-i câștigăm pe ei și să-i scoatem din cursa vicleanului; iar de nu vom putea [să facem] aceasta, să ne sârguim a mântui măcar sufletele noastre de veșnica osândă.

(12 sin. I ec.; 102 trul.; 3, 84 Vasile c. M.).

— Canonul prezent este continuarea canonului 84, și din cauza aceasta în Cormciaia aceste două canoane alcătuiesc un singur canon (84). Ambele formează încheierea scrisorii a treia a lui Vasile către Amfilohie. Acest canon al 85-lea cuprinde îndrumări pentru episcopi asupra modului, cum să procedeze cu păcătoșii, cum să se străduiască în toate chipurile pentru mântuirea lor, stând ferm pe temeiul prescripțiunilor sfintelor canoane, și în caz de nereușită cum să se ferească să nu se înlineze însiși de păcat, ci să grijaască să-și mântuiască cel puțin sufletul lor de osânda cea vecinică.

Canonul 86.

Iar viclenilor Encratiți în privința propunerii lor faimoase, pentru ce nu mâncăm și noi orice, să li se spună că noi ne îngrețoșăm și de cele de prisosință ale noastre. Căci după cuviință leguminoasele de iarbă la noi sunt ca [și] carnea; iar potrivit deosebirii celor folositoare, ca și în verdețuri pe cea vălămătoare o separăm de cea asemănătoare, așa și între cărnuri despărțim pe cea folositoare de cea vălămătoare. Căci verdeață este și cucuta, precum carne este și cea de vultur; dar totuși celce are minte nu ar mânca nebunariță, nici de carne de câine nu s'ar atinge, de nu l-ar sili nevoie mare; așadară celce a mâncat nu a comis ilegalitate.

(51, 53 ap; 14 Ancira; 2 Gangra; 1, 28, 47 Vasile c. M.).

— Canonul prezent este scos dintr'o epistolă a lui Vasile, pe care a scris-o în anul 376 aceluiaș Amfilohie din Iconiu¹⁾.

¹⁾ Ep. 236 (al. 391), cap. 4.

Acest canon se referă la același encratiți, despre cari vorbește Vasile în canoanele 1 și 47, și cari, reținându-se dela mâncare de carne, făceau imputări ortodocșilor, că și ei se rețin dela mâncarea unor lucruri. Canonul prezent al lui Vasile formează înfrângerea acestei imputări.

Canonul 87.

Deci mai întâi, cece este foarte important în privința acestor fel de lucruri, avem a menționa obiceiul cel dela noi, care are putere de lege, pentru că dela bărbați sfinți s'au predanisit nouă legiuirile; iar [obiceiul] acesta este acest fel. Dacă cineva stâpânit fiind cândva de patima necurăției, ar cădea spre însoțirea nelegiuită cu două surori, nici nuntă să se socotească aceasta, și în general nici să nu se primească [ei] în obștea bisericii mai înainte de a-i despărți unul de altul; drept aceea, dacă nimic altceva nu ar fi fost de zis, obiceiul este de ajuns pentru ferirea de răul acesta. Dar fiindcă celce a scris epistola, cu apucătură vicleană a încercat să introducă

În viață răul acesta atât de mare, este de nevoie ca nici noi să nu ne ferim de ajutorul rațiunii, cu toate că în privința celor deplin lămurite mai importantă este presumpția fiecăruia decât raționarea. S'a scris, zice, în Levitic: „Să nu iei pe femeia care este geloasă pe sora ei, ca să descoperi rușinea ei peste dânsa, fiind ea încă în viață“ [18,18]. Deci lămurit este din aceasta, se zice, că este îngăduit a lua [pe sora ei] după moartea dânsi. La aceasta dar mai întâi zic că câte le spune legea, celorce sunt în lege le grăește [Rom. 3,19]; fiindcă așa ne-am supune atât tăierii împrejur cât și Sâmbetei, și ferirei de mâncări. Firește că nu, căci dacă am găsi ceva să se potrivească plăcerilor noastre ne-am supune pe noi înșine jugului robiei legii, iar de s'ar părea ceva greu din cele ale legii, atunci alergăm spre libertatea cea întru Hristos. Am fost întrebați dacă este scris a lua femeie peste sora ei; am răspuns ceea ce socotim că este sigur și adevărat, [dar] că nu este scris [aceasta]; iar a se conchide ceea ce s'a retăcut din adausul de mai târziu este dreptul legiuitorului, iar nu al celui ce spune ale legii; Fiindcă altfel ar fi cu puțință celui ce vrea să îndrăznească, a lua pe sora ei încă și în viață fiind femeia; căci sofisma aceasta se potrivește și la aceea. Dar este scris, zice, „Să nu iei pe ceea ce va fi „geloasă“, așadar nu a oprit a lua pe ceea ce este liberă de gelozie. Însă celce apără patima, presupune că firea surorilor este liberă de gelozie. Deci înlăturându-se pricina [de gelozie], pentru care a oprit împreună însoțirea amândurora, ce va fi ceea ce oprește a lua pe surori? Dar vom zice, acestea nu sunt scrise. Dar nici celelalte nu s'au hotărât; iar sensul după deducție dă libertate la fel pentru ambele [înțeleșuri]. Dar trebuie revenind puțin la cele în urmă legiferate, a se libera de circumstanțe. Căci se vede că legiuitorul nu îmbrățișează tot felul de păcate, ci mai cu seamă oprește pe cele ale Egiptenilor, de unde s'a scos Israil, și pe cele ale Hananeilor, la cari s'a mutat. Căci expresiunea este așa: «După obiceiurile Egiptului, unde ați locuit, să nu faceți; și după obiceiurile pământului Hanaan, întru care vă voi duce pe voi, să nu fa-

ceji, și după legile lor să nu umblați [III Moisi 18,₃]; încât poate că este cu puțință că felul acesta al păcatului nu era încetățenit pe atunci la [acele] neamuri. Din cauza aceasta legiuitorul n'a avut nevoie de păzirea de acel [păcat], ci s'a reținut de [a menționa] obiceiul necunoscut, din cauza aversiunii față de faptele rușinoase. Într'adevăr (legiuitorul) interzicând pe cel mai mare, cum de a retăcut pe cel mai mic? [Legiuitorul a procedat astfel, fiindcă] i s'a părut că mulți dintre cei iubitori de trup în privința viețuirii împreună cu surorile cele vii aduc prejudiciu pildei patriarhului. Dar noi ce trebuie să facem? a spune cele scrise, ori cele retăcute a le iscodi? În acele legi nu este scris că nu se cade ca tatăl și fiul deodată să se folosească de aceeași țiitoare; dar proorocul a socotit că [acest lucru] este vrednic de cea mai mare învinovățire. Căci zice: «Fiul și tatăl intră la aceeași slujnică» [Amos 2,₇]. Dar câte alte feluri de necurate patimi a născocit învățătura demonilor, pe cari însă dumnezeiasca Scriptură le-a retăcut, nevrând să spurce demnitatea sa cu numirile celor rușinoase, ci pe cele necurate le-a amintit cu numiri generale, precum zice și Apostolul Pavel: «Iar desfrânarea și toată necurăția nici să nu se numească între voi, precum se cuvine sfinților» [Efes. 5,₃]; înțelegându-se sub numirea de necurăție faptele cele de rușine ale bărbaților și femeilor; astfel că tăcerea cu nici un chip nu asigură celor dedați plăcerilor libertatea [de făptuire]. Iar eu zic că nici nu s'a retăcut chestiunea aceasta, ci că legiuitorul a oprit-o chiar foarte strict, căci acea [expresiune]: «Nu vei intra către toată rudenia trupului tău spre a descoperi rușinea lor» [III Moisi 18,₆] cuprinde și felul acesta de rudenie. Căci ce ar fi bărbatului mai rudă decât soția sa, sau mai bine zis decât trupul său? Că nu mai sunt doi, ci un trup; astfel că prin soție sora ei intră în rudenie cu bărbatul. Că precum pe mama soției sale nu o va lua, nici pe fiica soției, fiindcă [nu poate lua] nici pe mama sa, nici pe fiica sa, așa nici pe sora soției fiindcă nici pe sora sa [nu o poate lua]. Și dimpotrivă, nici soției nu-i este îngăduit a trăi în căsătorie cu rudele bărbatului său; căci normele de drept sunt comune

pentru amândouă felurile de rudenie. Eu deci mărturisesc fiecăruia, care mă consultă asupra căsătoriei, că «vă trece chipul lumii acesteia și timpul este scurt, ca și ceice au femei să fie ca și cum nu ar avea» [I Cor. 7,29]. Iar dacă-mi va răspunde [cineva] aceasta: «Creșteți și vă înmulțiți» [I. Moisi, 1,18], râd că el nu face deosebire între timpurile legiferărilor. Nunta a doua este remediu împotriva desfrâului, dar nu mijloc de încurajare pentru necumpătare. «Dar dacă nu se înfrânează, căsătorească-se» [I Cor. 7,9], zice, iar nu și căsătorindu-se, să facă fărădelege. Iar ceice nu au în vedere nici firea, ceice-și orbesc sufletul cu patima necinstei, [măcar] să facă deosebire între felurile numirilor din vechime. Căci cu ce fel de numire de rudenie se vor numi cei născuți [dintr'o astfel de căsătorie]? Se vor numi frați unii altora, ori nepoți? căci ambele se potrivesc lor din cauza amestecării. Să nu faci, o omule, mașteră pe mătușa pruncilor; și nici pe ceea ce este datoare a-i ocroti în locul mamei nu o înarma cu gelozie neîmpăcată; căci numai ura mașterelor înlînde vrăjmășia și după moarte; chiar și dușmanii se împacă cu cei morți; mașterele însă încep ura după moarte. Rezumatul celor zise este că dacă cineva dorește căsătoria potrivit legii, îi este deschisă lumea întreagă; iar dacă năzuința lui este păfimașă, apoi cu atât mai vârtos să se oprească „pentruca să se învețe să-și țină vasul său în sfințenie și cinste, iar nu întru patima poftei» [I Tes. 4,4]. Ași dori să spun mai multe, dar mă oprește măsura epistolei. Mă rog însă ori ca sfatul nostru să se arate mai tare decât patima, ori ca aceea crimă să nu se împământenească în ținutul nostru, ci să rămână în acele locuri, unde a odrăslit.

(19 ap.; 26, 54 trul.; 2 Neoces.; 23, 68, 76, 78 Vasile c. M.; 11 Timot. Alex.).

— Canonul prezent este alcătuit dintr'o scrisoare a lui Vasile (de pe la anul 373) adresată episcopului Diodor din Tars. După spusele lui Valsamon, cineva a fost întrebat pe acest episcop dacă după moartea soției sale poate să se căsătorească cu sora soției sale (*τῆν ἐκείνης ἀδελφὴν*), și acest episcop a răspuns în scris (*ἐγγράφως*) că îi este îngădui, deoarece în privința aceasta nu există nici

un impediment canonic.¹⁾ Între timp Vasile a emis o interdicție expresă împotriva acestor fel de căsătorii, — și în acest timp cineva i-a arătat ceea ce a scris Diodor în această privință. Din acest prilej a scris Vasile lui Diodor scrisoarea prezentă. În introducerea acestei scrisori Vasile se arată ca și cum nu ar crede că Diodor, ci altcineva, ar fi scris aceasta. Anume Vasile aici spune următoarele: „Au sosit la noi scrisori având iscălitura lui Diodor, dar conținutul se potrivește mai curând altuia, decât lui Diodor. Căci mie mi se pare că oarecare dintre cei vicleni, s'a substituît persoanei tale, ca astfel să-i fie cu puțință a se face mai vrednic de crezământ înaintea ascultătorilor; carele fiind întrebate de cineva, dacă îi este îngăduit să ia în căsătorie pe sora soției sale răposate, dânsul nu [numai] că nu s'a înspăimântat de întrebare, ci l-a ascultat chiar cu liniște, și a ajutat mult pofta desfrânată cu putere și cu măiestrie. Dacă deci scrisoarea ar fi la mine, fi-aș trimite-o, și fi-ar fi deajuns să te aperi pe tine și adevărul. Deoarece însă celce mi-a arătat-o, iarăși a luat-o, și o poartă ca un semn de triumf asupra noastră, care dela început am oprit acea [căsătorie], zicând că are imputernicire în scris [în privința acelei căsătorii], îți scriu acum ție, ca cu putere îndoită să combatem acel cuvânt născocit, și să ru-i rămână lui nici o putere, ca nu cumva să poată strica celor, pe cari i-ar întâlni“. După această introducere Vasile expune în chip temeinic că bărbatului văduv îi este absolut interzis să se căsătorească cu sora primei sale soții.

La comentarul canonului 19 ap. am văzut că interzicerea acestui fel de căsătorie se bazează pe dreptul divin; iar canonul 2 al sinodului dela Neocezarea ne spune că persoana, care încheie o astfel de căsătorie, se exclude dela sfânta împărtășanie până la moarte. Vasile dovedește ilegalitatea acestor căsătorii înainte de toate cu obiceiul (*ἔθος*) statornicit în Biserică, și apoi cu citate din Sf. Scriptură și în fine cu raporturile familiare incorecte pricinuite de o astfel de căsătorie.

Despre obiceiul Vasile zice că de ceea ce trebuie să se țină seama în astfel de chestiuni, cel dintâi și mai important (*ἡ μέγιστον*) este obiceiul, deoarece obiceiul are putere de lege (*νόμον δύνανται*). În Biserică obiceiul a avut totdeauna același importanță ca și legea, numai dacă avea temeiul recunoscut de Biserică și dacă era consfințit prin ființarea lui îndelungată. La aprecierea

1) Sint. At. IV, 25.

importanței și puterii legale a obiceiului în Biserică serveau ca normative prescripțiunile legislației greco-romane, dintre care Zonara menționează câteva în comentarul canonului prezent. „*De quibus scripta lex non extat, in his morem et consuetudinem custodire oportet*”. „*Antiqua consuetudo pro lege custoditur*”: „*Diuturna consuetudo pro lege obtinet, in quibus lex scripta deficit*”.¹⁾ Conform acestei legi uzuale, zice Vasile, căsătoria cu două surori este a se numi însoțire nelegiuită (*ἀδελφον ζευγαντων*), și aceasta nici odată nu a fost considerată casătorie, și respectivul, care se căsătorea cu o soră și apoi după moartea acesteia cu cealaltă, era lipsit chiar și de dreptul de a intra în biserică până când nu se despărțea de aceea, cu care viețuia împotriva legilor, — și în temeiul acesta, zice Vasile, chiar de nu ar exista altă dovadă, se poate dovedi lămurit tuturor, cât de mare rău este acest fel de căsătorie. Deoarece însă Diodor în acea scrisoare a sa a citat și unele locuri din Sf. Scriptură spre a-și apăra permișiunea dată, Vasile se adresează la Sf. Scriptură și analizează amănunțit acele locuri.

Diodor a citat cuvintele din cartea a III-a a lui Moisi (18,¹⁸) potrivit cărora bărbatul să nu se însoare cu femeia, care este geloasă pe sora ei și să nu albească cu dânsa relațiunile în cursul vieții ei întregi, — și din aceasta a tras concluziunea că după moartea soției poate să se căsătorească cu sora ei.

La aceasta Vasile înainte de toate se referă la cuvintele Ap.-lui Pavel (Rom. 3,¹⁹), după cari celece le spune legea, le spune celor, cari sunt în lege, căci de nu ar fi așa, apoi și noi ar trebui să ne supunem tăierii împrejur, să serbăm sâmbăta și să ne reținem dela diferite mâncări; dar aceasta ar însemna că noi vrem să primim din legea Testamentului vechiu ceea ce cade bine, iar pe celelalte lucruri, cari nu ne cad bine, să le evităm și în privința acestora să observăm legea lui Hristos. Am fost întrebați — zice Vasile — dacă Sf. Scriptură îngăduie a se căsători cu sora soției dintâi, și eu am răspuns că nu îngăduie, și că acesta este adevărul curat; iar a conchide ceva din ceea ce s'a refăcut, adică a afirma că legea interzice de a se însoți cu

¹⁾ Am citat aceste locuri latinește din Beveregiu, după manuscrisul Amerbachian (Annot. p. 225). Grecește se găsesc în Dreptul meu bisericesc, nota 12 dela § 14, pag. 41 (ed. rom.).

sora soției, care este încă în viață, pentru că să nu fie geloasă, din ceace ar urma că aceasta se poate face dacă soția a murit, deoarece aceasta nu mai poate fi geloasă, -- aceasta însemnează că cineva vrea să fie legiutor și să introducă legea sa, și să neglijeze sensul legii din ființă. Căci dacă noi admitem soțului, ca după moartea soției să se căsătorească cu sora aceleia din motivul că nu mai poate exista gelozie, apoi îi putem admite aceasta și în cursul vieții soției lui, dacă știm că surorile respective din firea lor nu sunt geloase. Se poate zice că acestea nu le spune Sf. Scriptură, dar în Scriptură nu se spune nici că soțul după moartea soției sale se poate căsători cu sora răposatei. La acestea Vasile adaogă că chestiunea va fi mai lămurită dacă vom ținea seama de circumstanțele, în cari și-a dat Moisi dispoziția sa. Intențiunea legiutorului nu a fost să vorbească despre toate felurile de păcate, ci numai despre păcatele Egiptenilor, cu cari a trăit mai înainte poporul evreu, și despre păcatele Hananeilor, cu cari acelaș popor a intrat în contact după aceea, și este probabil că acel păcat l-a interzis din cauza că unii voiau să urmeze pilda patriarhului Iacov, care avea relațiuni în acelaș timp cu două surori, Lia, și Rahila. În lege, zice Vasile, multe se retac, cari totuș sunt interzise, de pildă în lege nu se spune că tatăl și fiul nu se pot împreuna cu una și același fiitoare, dar proorocul a interzis aceasta, fiind faptă nelegiuită (Amos, 2, 17). Doctrina demonilor a învățat pe oameni la multe păcate și patimi necurate, dar Sf. Scriptură nu a voit să le menționeze, ci le-a indicat prin numirea generală de necurăție, ca nu cumva să-și murdărească curățenia sa cu cuvinte scârboase, precum și Ap. Pavel spune aceasta (Efes. 5, 3). Și prin urmare, chiar dacă în Sf. Scriptură se retac diferite păcate, aceasta nimărui nu-i dă dreptul să comită fapte rușinoase. Dar acest păcat, continuă Vasile mai departe, nici nu este retăcut în Sf. Scriptură; căci dacă legiutorul zice că nu se cuvine a se apropia către oricare rudă trupească și a descoperi rușinea ei (III Moisi, 18, 9), prin aceasta s'a interzis și acest fel de păcat. Dacă soțul și soția sunt un trup, precum zice Sf. Scriptură, apoi oricine va trebui să recunoască că soțul este foarte aproape înrudit cu sora soției sale; și după cum din cauza înrudirii trupești nimeni nu se poate căsători cu mama fostei sale soții, sau cu fiica ei din altă căsătorie, după cum nici cu mama sa sau cu fiica sa, apoi tot așa

nu se poate căsători acela nici cu sora răposatei sale soții, căci pe sora sa nu o poate lua de soție. Iar la afirmația unora, cari apărău acest fel de căsătorie referindu-se la cuvintele Sf. Scripturi: „Creșteți și vă înmulțiți” (I Moisi, 1, 28), Vasile zice că acești oameni sunt ridicoli, deoarece nu fac deosebire între vremurile, în cari s'au spus acestea, și între vremurile de astăzi. Acele cuvinte s'au spus oamenilor celor dintâi, când exista un număr foarte mic dintre ei pe pământ, și era lucru foarte firesc ca copiii lui Adam să fi trebuit a se căsători între olaltă; dar oare s'ar căsători astăzi frații și surorile pe temeiul acelor cuvinte? Tot așa înlătură Vasile și ipoteza susținută de unii că a doua căsătorie este permisă. Căsătoria a doua se permite numai ca oamenii să nu cadă în desfrâu, iar nu ca să se încurajeze poftele trupeșii. Ap. Pavel, când a îngăduit căsătoria a doua (I Cor. 7, 9), prin aceasta nu a admis să cădem în fărădelege, dar căsătoriz, pe care voiau unii să o apere acum, este fărădelege.

Vasile, după ce a combătut toate citatele din Sf. Scriptură, la care s'a referit Diodor, spre a-și apăra permisiunea, ce a dat-o pentru căsătoria cu sora răposatei soții, atrage luarea aminte asupra *raporturilor familiare* cari se încurcă cu totul prin astfel de căsătorii. Dacă cineva după moartea soției sale se va căsători cu sora aceleia și va avea copii atât dela soția dintâi, cât și dela a doua, cum se vor numi acești copii? Ei sunt între olaltă atât frați, cât și verișori (ἀδελφούς και ἀνεψιούς): sunt frați fiindcă derivă dela acelaș tată, dar sunt și verișori, fiindcă s'au născut din două surori; nu este aceasta împotriva naturii? Vasile se oprește și asupra situației copiilor derivați din prima căsătorie, cari primesc de mașteră pe mătușa lor și aici rostește acele admirabile cuvinte: „Să nu faci, omule, mașteră pe mătușa copiilor nici nu înarma cu gelozie neîmpăcată pe ceea ce este datoare a-i ocroti în locul mamei; căci numai ura mașterelor întinde vrăjmășia și după moarte; chiar și dușmanii se împacă cu cei morți; mașterele însă încep ura după moarte (αἰ δε μητρικαὶ τοῦ μίσους μετὰ τὸν θάνατον ἀρχονται).”¹⁾

În privința acestui canon sau scrisori a lui Vasile cel mare Valsamon zice: „deși aceasta este plină de înțelepciune și de cu-

¹⁾ La acest comentariu vezi: Zonara în Sint. At. (IV, 264-268) și în Beveregiu (locul cit.).

vințe adevărate, și într'însa se găsește glasul strunelor Sfântului Duh, totuși în zilele noastre nu are valoare practică; deoarece el dispune că nimeni nu se poate căsători cu două surori, dar din harul lui Dumnezeu astăzi aceasta nici prin mințe nu-l trece omului creștin (ὁπερ θεοῦ χάριτι σήμερον οὐδὲ εἰς ἐνδύμνησιν ὁλως ἐροχεται ἀνθρώπου Χριστιανοῦ)... Dar totuș ține în minte această scrisoare divină, căci deși celece le dispune nu servesc pentru timpul prezent, totuși pe cari le conține, dar mai ales cele alcătuite pe temelul Testamentului vechiu și pe cele ale Apostolului Pavel sunt foarte folositoare și în privința altor chestiuni.¹⁾

Canonul 88.

Am citit scrisorile tale cu toată îndelungă răbdarea, și m'am mirat, cum putând pe scurt și lesne a te desvinovăți față de noi prin fapte, ai primit să rămâni în cele cu cari ai fost învinovățit, și cu lungi cuvinte te apuci să vindeci cele de nevindecat. O, Grigorie, nu suntem noi nici cei dintâi, nici singurii, cari am legiuit ca femeile să nu viețuiască cu bărbații împreună; citește însă canonul cel așezat de sfinții noștri Părinți în sinodul Niceiei, care oprește clar a nu avea femei introduse pe furiș. Căci necăsătoria este vrednică de cinstire prin viețuirea separată de femei; căci făgăduind cineva numai cu numele, dar cu fapta ar face cele ce [le făptuesc] ceice viețuesc cu femeile, este lămurit că vânează [numai] nominal cinstea fecioriei, dar nu renunță la plăcerea necuviincioasă. Deci cu atât mai vartos trebuia să fi gata Tu a lăsa după rugămintea noastră, cu cât zici că ești liber de orice pălimă trupească. Căci nu cred nici că celce a ajuns de șaptezeci de ani să viețuiască în patimi cu o femeie, nici nu am poruncit, cele ce le-am poruncit, ca și cum s'ar fi întâmplat vreo faptă necuviincioasă. Ci fiindcă ne-am învățat dela Apostoli a nu se pune fratelui poficneală sau sminteală [Rom. 14,¹³], și știm că ceea ce la unii este folositor, pentru alții devine prilej spre păcat, din care cauză am poruncit, urmând rânduții sfinților Părinți, să

¹⁾ Sint. At. IV, 268.

te desparti de femeie. De ce învinovătești pe horepiscop, și pomenești dușmănia veche? Și de ce ne învinovătești pe noi; ca și cum am da ascultare să încuviințăm învinuirile, dar de ce nu te învinovătești pe tine, care nu poți renunța la viețuirea împreună cu acea femeie? Alungă-o deci pe ea din casa ta și așează-o în mânăstire. Să fie aceea cu fecioarele, iar pe tine să te servească bărbați, „că să nu se hulească numele lui Dumnezeu pentru voi“ [Rom. 2,24]. Iar până când nu vei face aceasta, nici nu-ți vor folosi nenumăratele lucruri ce le scrii în scrisori; ci te vei săvârși fără de rod, răspunzând [în fața] Domnului pentru lenevirea ta. Și dacă vei îndrăzni să rămâni în preoție fără să te îndreptezi, vei fi anatema pentru tot poporul, și ceice te vor primi pe tine, vor fi lepădați de biserica întreagă.

(3 sin. I ec.; 5, 12, 13 trul.; 18 sin. VII ec.; 3, 38, 70 Cart.).

— Vezi comentarul canonului 3 al primului sinod ecumenic, unde s'a vorbit despre acest canon, adică despre scrisoarea adresată lui Grigorie.

Canonul 89.

Foarte mă mârșăie că în timpul din urmă canoanele Părinților au fost părăsite și s'a scos din biserică toată strictețea; și mă tem ca indiferența aceasta înaintând cu încetul pe calea [sa], afacerile bisericii să nu ajungă în deplină turburare. Obiceiul încetățenit din vechime în bisericile lui Dumnezeu primea pe slujitorii bisericii, după ce-i cerceta cu toată temeinicia; și se cerceta cu deamănuntul întreg modul lor de viață, de nu sunt bărfitori, de nu sunt bețivi, de nu sunt aplecați spre gălcevi, de și-au educat tinerețea lor ca să poată săvârși cele sfinte, fără de cari nimenea nu va vedea pe Domnul [Evr. 12,14]. Și aceasta o cercetau presviterii și diaconii, cari viețuiau împreună cu ei, apoi îi duceau la horepiscopi, cari primind voturile dela ceice mărturiseau adevărat, și dând de știre episcopului, așa îl numărau pe slujitor în tagma celor ieraticesți. Dar acum înlăturându-ne întâi pe noi, și nici acceptând să-i aduceți la noi spre hotărâre,

v'ați însușit toată puterea. Apoi chiar neglijând cu totul această chestiune, ați îngăduit presviterilor și diaconilor să introducă în biserică pe nevrednici, pe ori cari ar voi, fără de a li se cerceta viața, cu părtinire, sau în urma înrudirii, sau în urma oricărei alte prietinii. Din cauza aceasta într'adevăr mulți slujitori se numeră în fiecare sat; dar nici unul [nu este] vrednic de slujirea altarului, precum înșivă mărturisiiți, fiind lipsiți de bărbați la alegeri. Deci de vreme ce lucrul a ajuns deja să fie fără leac, iar mai ales acum cei mai mulți, de frica înrolării la armată, se introduc pe sine în slujba [bisericească], din necesitate am ajuns să se înoiască canoanele Părinților, și scriu vouă să-mi trimiteți mie consemnarea slujitorilor [bisericești] din fiecare sat, și fiecare de către cine s'a introdus [în slujbă], și care este modul lui de viațuire. Dar să aveți și la voi consemnarea, încât cele scrise, cari se păstrează la noi, să se potrivească cu ale voastre, și nimăruia să-i fie cu puțință a se înscrie când vrea. Așadară dacă oarecarii s'au introdus de către presviteri după primul indicțion, se vor arunca între mireni, și din nou să se facă de voi cercetare în privința lor; și de vor fi vrednici, să se primească prin hotărîrea voastră; și curățiți biserică, izgonind pe cei nevrednici din ea. Deci și în viitor să-i cercetați pe cei vrednici și să-i primiți; dar să nu-i numărați [în cler] înainte de a-i aduce la noi, altcum să știți că mirean va fi celce va fi primit în slujba bisericii fără de socotința noastră.

(8 sin. I ec.; 14 sin. VII ec.; 14 Neoces.; 8, 10 Antioh; 57 Laod.; 7 Teof. Al.).

— Canonul prezent este alcătuit din scrisoarea adresată de Vasile cel Mare către *horepiscopii* săi imediat în primul an al urcării sale pe scaunul Cesareiei (decî în anul 370). La comentariul canonului 13 al sinodului dela Ancira am vorbit despre horepiscopi și despre importanța lor în Biserică; iar la comentariile altor canoane (v. canoanele paralele) am văzut cum au încercat horepiscopii să acapareze dela episcopii din cetăți unele drepturi, cari după canoane nu li se cuveneau. Vasile la începutul canonului prezent menționează canoanele Sfinților Părinți (*οἱ τοῦ πατέρων κανόνες*) și regretă că horepiscopii le-au neglijat. Mențio-

tează furburările provenite din cauza aceasta, și deoarece a observat că aceste turburări s'au produs mai ales din cauza că în cler se primesc tot felul de elemente fără de nici o alegere severă, el emite pe seama tuturor horepiscopilor subalterni ordinul ca în viitor să examineze cu strictețe pe oricine dorește să intre în cler, și dacă acela se va găsi vrednic să-i facă lui raport despre aceasta, și el apoi va hotărî asupra primirii și introducerii în cler a respectivului.

Canonul 90.

Monstruositatea lucrului, despre care scriu, chiar prin ceceace în general a trezit bănuială și [prin ceceace] s'a vorbit, a umplut de durere sufletul meu; dar totuși mi s'a părut de necrezut. Deci cel ce se știe vinovat să primească ca o doctorie scrisoarea [ce o trimit] în această privință; iar celce nu se știe [vinovat] ca un mijloc profilactic; și cel indiferent, de cari mă rog să nu se găsească între voi, ca pe o mărturie. Dar ce este, despre ceceace vorbesc? Spun oarecari că voi luați bani dela ceice se hirotonisească, și că acoperiți aceasta sub pretextul evlaviei; și aceasta este și mai rău. Căci dacă cineva comite răul sub pretextul binelui, este vrednic de îndoită pedeapsă; căci prin aceasta se lucrează ceceace nu este bun, și se folosește spre a săvârși păcatul, ca și cum cineva ar zice că promovează binele. De vor fi acestea așa, în viitor să nu se mai întâmple, ci îndrepteze-se; fiindcă celuice primește argintul trebuie să se zică, ceceace s'a spus de către Apostoli celuice voia să dea ca să cumpere împărțășirea Duhului sfânt: „Argintul tău fie împreună cu tine spre piere” [Fapt. Ap. 8,20]; căci mai ușor [greșește] celce în urma ignoranței vrea să cumpere, decât celce vinde darul lui Dumnezeu: că s'a făcut vânzare, și dacă tu vei vinde ceceace ai primit în dar, ca un vândut lui Satana, vei fi lipsit de har; căci introduci cârciumărie în cele duhovnicești, și în biserică, unde ni s'a încredințat trupul și sângele lui Hristos. Acestea nu trebuie să se întâmple așa; și iată spun care este șiretlicul. Ei socotesc că nu păcătuiesc dacă nu iau îndată, ci iau după hirotonisire;

dăr a lua este a lua oricând. Vă îndemn deci ca acest venit, sau mai bine zis această introducere spre gheena, să o lepădați; și să nu vă faceți nevrednici de săvârșirea sfintelor taine, spurcându-vă mâinile cu astfel de venituri. Și iertați-mă, dacă la început ca și cum nu ași fi crezut, iar apoi ameninț ca și cum ași crede. Dacă cineva după această epistolă a mea va face una ca aceasta, se va îndepărta dela altarele de aici; și va căuta unde, cum părănd darul lui Dumnezeu, va putea să-l vândă. „Căci noi, și bisericele lui Dumnezeu, nu avem un astfel de obicei“ [I Cor. 16,₁₆]. Adăogând încă una voiu încheia. Acestea se fac din iubirea de arginț; iar iubirea de arginț este nu numai rădăcina tuturor relelor [I Tim. 6,₁₀], ci se numește și idolatrie [Colos. 3,₅]. Deci nu cinstiți mai mult pe idoli decât pe Hristos pentru puțin arginț; nici să nu urmați iarăși lui Iuda, vânzând pentru profit a doua oră, pe celce s'a răstignit odată pentru noi; fiindcă atât țarinile, cât și mâinile celorce primesc aceste roduri, acheldama se vor numi.

(29 ap.; 2 sin. IV ec.; 22 trul.; 19 sin. VII ec.; Scrisoarea lui Ghenadie; Scrisoarea lui Tarasie).

— Acest canon este alcătuit tot dintr'o scrisoare, adresată de Vasile cel Mare în primul an al slujbei sale arhiepiscopiești *episcopilor* săi subalterni (*πρὸς τοὺς ὑφ'ἑαυτὸν ἐπισκόπους*).¹⁾ — Se pare că în a doua jumătate a secolului al IV-lea nu numai că *simonia* s'a înrădăcinat adânc în Biserică, ci respectivii isco-deau și ale metode spre a se apăra. Episcopii, cărora li s'a adresat această scrisoare, ziceau că ei nu iau banii în timpul hirotoniei, ci după hirotonie (*μετὰ τὴν χειροτονίαν*), și prin urmare că ei nu păcătuiesc. Vasile la aceasta observă că a lua oricând, totuși luare se numește, și îi mustră cu aspre cuvinte pentru această și îi osândește, amenințând cu despoierea de slujba preoțească pe oricine s'ar prinde cu aceasta, și acela să caute unde știe că va putea cumpăra și vinde darul lui Dumnezeu. Simonia se naște din iubirea de arginț, care este izvorul tuturor relelor (I Tim. 6,₁₀), iar iubirea de arginț este idolatrie (Colos. 3,₅), și dacă ci-

¹⁾ În ediția Migne scrisoarea prezentă a lui Vasile (ep. LIII, at ep. LXXVI) este intitulată: „cătrec horepiscopi“.

neva din iubire de argint vinde darul lui Dumnezeu, acela dovedește că mai mult iubește pe idoli, decât pe Dumnezeu, și este la fel cu Iuda; deoarece precum Iuda a vândut pentru argint pe Hristos, astfel și simoniacul vinde a doua oră pe Hristos, carele s'a răstignit odată pentru noi. Iar ceea ce simoniacul primește dela cineva pentru hirotonie, trebuie să se numească *acheldama* (farina sângelui, *χλωρον αίματος*, Fapt. Ap. 1,18), căci precum cea farină, care s'a cumpărat pe banii, pentru cari Iuda a vândut pe Hristos, s'a numit prețul sângelui, tot astfel și banii câștigați din vânzarea darului lui Dumnezeu, precum și locurile, pentru cari au fost hirotoniți cei ce dau bani, încă trebuie să se numească prețul sângelui. — Acest canon a lui Vasile se citează de Tarasie, patriarhul Constantinopolului, în scrisoarea sa despre simonie, care scrisoare se va reproduce puțin mai târziu în lucrarea prezentă.

Canonul 91.

Dintre dogmele și propoveduirile ce se păstrează în biserică, pe unele le avem din învățătura scrisă, iar pe altele le-am primit din tradiția Apostolilor predanisită nouă în taină; și ambele acestea au aceeași tărie pentru dreapta cinstire [de Dumnezeu]; și nimeni nu va zice împotriva acestora, oricât de puțin ar fi de priceput în legiurile bisericești. Căci dacă ne-am apuca să abandonăm cele nescrise din obiceiuri, ca pe unele cari n'ar avea mare tărie, am greși împotriva celor de căpetenie păgubind Evanghelia, sau mai bine zis am reduce propoveduirea la numirea goală. De pildă (ca întâi să menționez pe cel dintâi și cel mai general) cine este acela care pe ceice nădăjduim în numele Domnului nostru Iisus Hristos ne-a învățat prin scrisoare a ne însemna cu chipul Crucii? Care scrisoare ne-a învățat pe noi a ne întoarce spre răsărit la rugăciune? Care dintre sfinți ne-a lăsat în scris cuvintele invocării la sfințirea pâinii euharistiei, și a polirului binecuvântării? Că nu ne sunt suficiente cele menționate de Apostol sau de Evanghelie, ci roștim și altele, primite din învățătura nescrisă, și înainte și în urmă, ca unele ce au mare putere în privința tai-

nei. Și din care scrisori binecuvântăm apa botezului și untdelemnul hrismei, și chiar și pe celce se botează? Au nu din predanisia tacită și tainică? Dar apoi? care cuvânt scris [ne-] a învățat însași ungera cu untdelemn? Dar de unde a se afunda de trei ori omul [la botez]? Dar din care Scriptură sunt și cele câte sunt la botez, a se lepăda de Satana și de îngerii lui? Au nu din această învățătură nepublicată și tainică, pe care Părinții noștri au păstrat-o într'o tăcere ferită de indiscreție și de ispitire, fiind ei bine învățați a păstra în tăcere pe cele sfinte ale tainelor? Dar cum ar fi fost de cuviință a publica în scrisori învățatura acelora, când celor neinițiați nici a le privi nu li este îngăduit?...

Și după altele [cuprinse în epistola prezentă a lui Vasile cel Mare]: Temeiul acesta al predanisirii celor nescrise, nefiind deprinsă cunoașterea dogmelor, pentru mulți se face ușor de disprețuit în urma obiceiului. Dar altceva este dogma, și altceva propoveduirea. Căci dogmele se tac, iar propoveduirile se publică. Inșă un fel de tăcere este și neclaritatea, de care se folosește Scriptura, care face mintea să vadă cu greutate dogmele, spre folosul celor ce le cercetează. Din cauza aceasta toți privim către răsărit la rugăciuni; dar puțini știu că [prin aceasta] căutăm patria noastră cea dela început, raiul, pe care Dumnezeu l-a sădit în Edem către răsărit. Și drepti stând facem rugăciunile într'una a Sâmbetei, dar motivul nu-l știm toți; căci [facem aceasta] nu numai ca unii cari înviind împreună cu Hristos și fiind datori a nizui spre cele de sus, în ziua învierii ne aducem aminte prin starea dela rugăciune de harul cel dat nouă, ci și fiindcă se vede că este imaginea veacului așteptat. Și pentru aceea fiind începutul zilelor, nu s'a numit de Moisi întâia, ci una. «Și s'a făcut,» zice, «seara, și s'a făcut dimineață zi una» [I Moisi, 1, 5], ca una ce aceeași se repetă de multe ori. Deci aceeași este atât cea una, cât și a opta, fiind aceea într'adevăr una și adevărată a opta, de care pomenește și Psalmistul în oarecari suprascrieri de psalmi, prin ea însași arătând starea, care va fi după acest veac, ziua, care nu va înceta niciodată, cea nein-

serată, căreia alta nu-i va urma, veacul acela nesfârșit și neîmbătrânit. Deci este necesar ca biserica să învețe pe fiii săi ca în această zi stând să plinească rugăciunile, ca prin neîncetată aducere aminte de viața cea fără de sfârșit să nu ne lenevim în privința merindelor pentru acea mutare de dincolo. Apoi și Cincizecimea întregă este semn de aducere aminte a învierii ce se așteaptă în veacul [viitor]. Că acea una și întâia zi, de șapte ori înșeptindu-se, constituie cele șapte săptămâni ale sfintei Cincizecimi. Că începând dela cea dintâi, sfârșește în aceasta, prin cele din mijloc de cincizeci de ori asemenea repețindu-se. Pentru aceea și reprezintă veacul prin asemănare, precum în mișcarea circulară dela aceleași semne începând, prin aceleași se și încheie; în care [zi] orânduiele bisericii ne-au învățat să preferăm felul [de a sta] drept al rugăciunii, spre a ne aduce lămurit aminte ca oarecum să ne strămutăm mintea noastră dela cele prezente la cele viitoare. Și prin fiecare plecare de genunche și ridicare arătăm cu fapta că prin păcat am căzut la pământ, și că prin iubirea de oameni a celui ce ne-a zidit am fost chemați în sus la cer. Mi s'ar sfârși ziua expunând tainele cele nescrise ale bisericii. Omit pe celelalte; dar chiar mărturisirea de credință, a crede în Tatăl și Fiul și Duhul sfânt din cari scripturi o avem? Dacă adică din predania botezului, potrivit consecvenței dreptei cinstiri, trebuie să și credem, așa cum ne botezăm, făcând mărturisire asemenea botezului, apoi potrivit aceleiași consecvențe să ne fie îngăduit să dăm credinței asemenea slavă. Iar dacă ei se leapădă de felul doxologiei ca de ceva nescris, apoi să ne arate nouă dovezile scrise atât ale mărturisirii credinței, cât și ale celorlalte, pe cari le-am înșirat. Prin urmare fiind atâtea nescrise, și având ele atâta lărie în taina bunei cinstiri, nu ne vor îngădui o singură expresiune ajunsă la noi dela Părinți? ce am găsit că a rămas în bisericile cele necorupte din obiceiul nemeșteșugit, care nu are temeiul puțin și nu aduce puțină desăvârșire la puterea tainei.

(19 sin. I ec.; 102 frul.; 7 sin. VII ec.; 87 Vasile c. M.).

— Canonul prezent, precum și cel următor (92) este luat din cartea lui Vasile despre Duhul Sfânt (*περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος*), scrisă de el pe la anul 375, și anume din prilejul următor: Vasile într-o zi de sărbătoare a slujit în biserica sa, în care era prezent și fr. Amfilochie, episcopul din Iconiu, precum și mulți credincioși; dar erau prezenți și mulți eretici, cari urau pe Vasile și cari căutau toate prilejurile ca să-l acuze în tot chipul. În cursul slujbei Vasile rugându-se a citit Doxologia sub inspirația momentului, și odată a rostit: „Slavă Tatălui prin Fiul întru Duhul Sfânt“ (*διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι*), iar altădată în acelaș sens: „Slavă Tatălui împreună cu Fiul și cu Duhul Sfânt“ (*μετὰ τοῦ Υἱοῦ σὺν τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ*). Pentru aceasta ereticii au învinovățit pe Vasile că el nu mărturisește adevărata dumnezeire a Duhului Sfânt. Amfilohie a atras atențiunea lui Vasile asupra acestei împrejurări, și din acest prilej a scris el pentru Amfilohie cartea sa despre Duhul Sfânt, în care apără expresiunea: *σὺν τῷ Πνεύματι* și dovedește că aceeași slavă se cuvine Fiului și Duhului Sfânt ca și Tatălui, deoarece sunt de o ființă cu Tatăl. Despre prilejul menționat, care a dat ansă ca Vasile să scrie numita carte, citim în capitolul prim al aceleiași cărți (p. 3). Între altele Vasile menționează *tradiția nescrisă*, care are mare importanță în rezolvarea multor chestiuni din învățătura bisericească, și din acele locuri ale aceleiași cărți, în cari Vasile scoate în evidență mai mult importanța acestei tradiții nescrise, sunt alcătuite aceste două canoane (91 și 92), și adică din capitolul 27 (p. 66 și 67) și din capitolul 29 (p. 71) al acestei cărți.

Vasile în primul (91) din aceste canoane zice că dogmele și propoveduirile *δόγματα καὶ κηρύγματα*, dogmata et praedicationes) derivă din două isvoare, sau din învățătura scrisă (*ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας*), sau din tradiția apostolică (*ἐκ τῆς τῶν Ἀποστόλων παραδόσεως*), transmisă în taină, și ambele aceste două isvoare au importanță identică pentru dreapta cinstire de Dumnezeu. În partea a doua a canonului Vasile menționează și motivul, pentru care multe din Biserică s'au transmis prin tradiție dela Apostoli și dela succesorii lor, și că foarte multe *obiceiuri* din viața Bi-

sericii se bazează pe această tradiție.¹⁾ Despre importanța obiceiului Vasile vorbește în scrisoarea sa adresată lui Diodor din Tars, și la comentariul acestei scrisori, adică la canonul 87 a lui Vasile, am vorbit despre aceasta atât cât a trebuit. În cano-nul prezent (91) Vasile scoate și mai mult la iveală importanța obiceiului. Dacă începem să abandonăm — zice el — obiceiurile nescrise (*τὰ ἀγραφα τῶν ἐδῶν*) ca pe unele, cari n'ar avea mare tărâie (*μεγάλην δύναμιν*), apoi greșim intenționat împotriva Evan-ghelei în chesitiunile de căpetenie, orică reducem la vorbe goale cele ce se propoveduesc într'însa. Și dintre părțile dreptei cre-dințe, cari s'au păstrat în Biserică prin obiceiul nescris, Vasile citează vreo câteva drept pilde. Înainte de toate menționează facerea semnului crucii, prin care omul la fiecare moment își arată nădejdea în Dumnezeu.²⁾ Menționează obiceiul, după care oamenii se întorc spre răsărit când se roagă.³⁾ Menționează apoi jertfa euharistică și momentul când se întâmplă prefacerea pâinii și a vinului în trupul și sângele Domnului, și arată care este în-vățătura bisericească în această privință, care nu este primită din doctrina scrisă (*ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας*), și că cuvintele de instituire ale acestei sf. taine din Apostol și Evanghelie (I Cor. 11.₂₃₋₂₅; Mat. 26.₂₆₋₂₈; Marcu, 14.₂₂₋₂₄; Lc. 22.₁₉₋₂₀) nu sunt suficiente pentru prefacere, ci sunt necesare și alte rugăciuni, ce se citesc de preot atât înainte, cât și după actul sfințitor al tai-nei, dar în special sunt necesare cuvintele invocării în însuș momentul prefacerii *τὰ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τῆ ἀναδείξε' τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ ποτηρίου*, *invocationis verba* cum confi-citur panis et poculum).⁴⁾ Dintre punctele doctrinei de cre-

1) Vezi doctrina Bisericii ortodoxe despre Tradiție în: Macarie, In-troducere în Teologia ortodoxă, §§ 128—133. Compară și Dreptul meu bisericesc, § 12, 14.

2) Vezi articolul „Kreuzzeichen“ în Kraus, Real — Encyklopädie, II, 251—257.

3) În privința aceasta vezi în aceeași lucrare (I, 560—564) arti-colul „Gebet“.

4) Coment. lui Zonara, IV, 284. — Această învățătură a lui Vasile, potrivit căreia pâinea și vinul de pe sf. altar se prefac în corpul și sângele Domnului prin chemarea Duhului Sfânt, pe lângă cuvintele de instituire ale tainei euharistice, se întemeiază pe Sf. Tradiție dela începu-tul Bisericii. În privința aceasta vezi o mulțime de dovezi ale Părinților

dinjă, statornicite în Biserică prin tradiție, Vasile mai menționează: binecuvântarea apei dela botezare și a untului de lemnului, cu care se unge respectivul, afundarea în apă și lepădarea de satana la botezare, ținuta dreaptă a corpului sau ingenuncherea la rugăciune. La sfârșitul canonului menționează doxologia (*δοξολογία*),

bisericești, atât răsăriteni, cât și apuseni, în Dogmatica lui Macarie (§ 214) și în Nov. Scrijali (II, 7, § 51-54). Când în veacurile XIII și XIV unii eterodocși au început să susțină că rugăciunea de invocare a Duhului Sfânt este superfluă, între alții, *Simeon Tesaloniceanul*, drept răspuns pentru aceștia a scris următoarele: „Unii indivizi nepricepuți, exprimându-și îndoiala lor în privința invocării Duhului Sfânt dela sfințirea darurilor, afară de aceasta împotrivindu-se învățăturii transmise dela Mântuitorul și dela Apostolii Săi, precum și dela succesorii acestora, Sf. Părinți, ne întreabă de ce nu ne muțumim noi cu cuvintele Domnului la sfințirea darurilor, ci recurgem și la o rugăciune. Prin aceasta dându-i cu îndrăzneală și hulind pe Dumnezeu anulează chemarea Duhului Sfânt și deneagă, înspăimântător este chiar de a spune, puterea Lui de acțiune, făgăduită și dată de fapt de însuși Mântuitorul Apostolilor, cari prin această putere au fost sfințiți întru slujitori ai Sfințelor Taine și întru păstori, atunci, când s'a pogorit asupra lor Duhul Sfânt și prin limbile de foc le-a dat lor puterea Sa, prin care ei au îndeplinit apoi sfânta slujbă, și au hirotonisit, și au vindecat în chip minunat pe cei neputincioși. Prin urmare în acest caz puterea nu rezidă numai în cuvintele: „Fă pâinea, aceasta cinstit trupul Hristosului Tău etc.“, ci în aceea că preotul se roagă Duhului Sfânt, adică prin harul sau cu puterea preoției. Din aceasta urmează lămurit că chiar dacă toți împărații, sau toți asceții, sau toți oamenii evlavioși, cari nu au preoția, ba chiar dacă toți credincioșii, câți sunt pe pământ, ar rosti de o mie de ori cuvintele Domnului și întreaga sfântă invocare, totuși prin toate acestea nimic nu s'ar face fără de preot, și darurile aduse de toți aceștia ar rămânea nesfințite, și nu s'ar preface în trupul și sângele lui Hristos, deoarece aici nu omul este acela, care lucrează, ci Dumnezeu prin preotul, care invocă darul Duhului Sfânt, și ceea ce rostește aici preotul, prin puterea preoției devine eficace. Iar aceasta este putere dumnezeiască ce nu o are fiecare, credincios, ci numai celce a primit sfințirea de preot. Iar celce nu crede în aceasta și nu o acceptă, în acel caz acela tăgăduiește și botezul, și taina mirungerii, și hirotonia feșelor preoțești, și iertarea păcatelor și rugăciunea de intrare în monahism, și este foarte aproape de necredincioși, și se abține dela lucrările creștine, deoarece toate acestea se săvârșesc numai prin rugăciunile preoților. Căci întocmai după cum botezul îl îndeplinim potrivit tradiției, botezând noi pe individ în numele Tatălui și al Fiului și al Duhului Sfânt și îl sfințim prin invocarea Sfintei Treimi, și nu ne mărginim numai la rostirea cuvintelor transmise nouă de Domnul, ci înaintea de aceste cuvinte îl însemnăm pe respectivul cu semnul crucii și prin suflare, și îl pregătim

în privința căreia nu este scris cum să se citească și pe care Vasile a citit-o în două feluri (după cum s'a spus la începutul comentariului canonului prezent), și din care cauză adversarii lui voiau să-l osândească, dar dânsul arată că acel singur cuvânt (σύν, cum)

prin lepădările [de satana], prin împreunările [cu Hristos], prin rugăciuni, prin ungere cu untdelemn sfințit, prin facerea semnului crucii și prin suflări, și prin invocarea Sfintei Treimi, și însași apa botezului o sfințim prin facerea semnului crucii și prin chemarea Duhului Sfânt, sau precum sfântul mir îl sfințim prin rugăciuni arhieriești și prin facerea semnului crucii, și după botezare desăvârșim pe cel botezat și uns cu sfântul mir prin rugăciuni sfinte... astfel noi credem cu tărie că prefacerea pâinii și a vinului în trupul și sângele lui Hristos se întâmplă prin rugăciunile preoților, prin facerea semnului crucii și prin chemarea Duhului Sf., după ce prin cuvintele Domnului: „*Luăți, mâncați și beți dintru acesta toți*“, precum și prin cuvintele: „*Aceasta să faceți întru pomenirea mea*“ odată pentru totdeauna s'a dat Apostolilor și succesorilor lor puterea binecuvântării ca să îndeplinească aceasta prin rugăciuni. Și din cauza aceasta preotul, adresându-se Tatălui și mulțumindu-i pentru plinirea înțeleptei orânduiei, întâi rostește cuvintele divine ale lui Hristos și zice că El ne-a predat aceasta și din cauza Lui i se aduc darurile pentru toți, fiindcă El a poruncit așa, și deci Lui ne adresăm, „și rugăm și ne cucerim: *Trimite Duhul Tău cel Sfânt preste aceste daruri ce sunt puse înainte*“ și prefă-le în trupul și sângele Lui, precum a zis, „*cu Duhul Tău cel Sfânt*“. Și la aceste cuvinte preotul face semnul crucii asupra sfințelilor daruri, și făcând aceasta el crede că pâinea și vinul s'au prefăcut în trupul și sângele lui Hristos, deoarece aici prin preot a lucrat însuși Hristos cu Tatăl și cu Duhul, căci El este *celce aduce și pe celce se aduce, celce primește și celce se împarte*, după cum zicem în sfânta rugăciune dela intrarea cea mare. Și pentruca aceasta să iese și mai bine la iveală preotul nu face semnul crucii asupra darurilor atunci când zice: „*Luăți, mâncați și beți dintru acesta toți*“; preotul aceste cuvinte le rostește adresându-se Tatălui, și după aceste cuvinte darurile sunt încă *simbolice*, precum le numește Vasile, și numai după ce a adus darurile și a rostit cuvintele: „*ale Tale dintru ale Tale*“ și a invocat binecuvântarea Duhului sfânt, stând drept și făcând semnul crucii asupra darurilor, și rostind: „*Fă adică pâinea aceasta cinstit trupul Hristosului Tău*“, binecuvintează pâinea, și apoi rostind: „*Iar ce este în potirul acesta cinstit sângele Hristosului Tău*“, binecuvintează și paharul, și iarăși a treia oră, le binecuvintează pe amândouă, rostind: „*Prefăcându-le cu Duhul Tău cel Sfânt, Amin*“, întărind astfel taina și mărturisind că darurile aduse acum s'au prefăcut în trupul și sângele lui Hristos prin puterea dumnezeiască a Lui, și a Tatălui și a Sfântului Duh. Și în toate acestea nu este nimic omenesc, ci totul se face prin darul divin. Și din cauza aceasta celce aduce darurile trebuie să fie preot, și masa, pe care sunt puse darurile trebuie să fie sfințită, deoarece fără de aceasta nici o sfințire nu s'ar face. Așadară cuvintele Domnului

este binemotivat în doxologie și că acela s'a păstrat prin uzul constant în Bisericile, cari au credință ortodoxă. — Canonul prezent al lui Vasile cel Mare, deși are importanță și în privința dreptului canonic, deoarece scoate la iveală importanța tradiției și obiceiului, totuși are importanță mult mai mare în privința doctrinei teologice în sensul strict al cuvântului.

alcătuiesc cel dintâiu temeiul lucrării preoțești, și lucrarea eficace se produce prin rugăciunea preotului; dar aici iarăși nu omul lucrează, deși omul este preot, ci lucrează Hristos în Duhul Sfânt prin preoția respectivului iereu, — tot așa, precum o singură dată a zis Dumnezeu: „Să producă pământul” și cuvântul lui lucrează neconținut și pământul dă rodurile sale, sau când a zis: „Să fie lumină”, și lumina se arată permanent, tot astfel precum a zis El: „Faceți aceasta întru pomenirea mea”, și cuvintele Lui lucrează permanent prin preot. Prin urmare și cuvintele: „Fă pâinea aceasta cinstit trupul Hristosului Tău” devin eficace prin preot; și astfel cele, asupra cărora se săvârșește lucrarea preoțească, devin reale, iar nu vor fi numai imagini adevăratului trup și sânge al lui Hristos, deoarece aici prin preot lucrează însuși Hristos, și deoarece El însuși a poruncit să se facă astfel ca prin rugăciunea preotului să se săvârșască lucrarea sfințită. Este scris că Iisus Hristos a luat pâinea, a mulțumit lui Dumnezeu Tatăl, a binecuvântat-o și a frânt-o, și a dat-o ucenicilor Săi, zicând: „Luați, mâncați dintru aceasta loți etc.” Prin urmare și El însuși a îndeplinit lucrarea sfințită prin rugăciune, deși fiind Dumnezeu atotputernic nici nu avea trebuință de rugăciune, dar prin aceasta a voit să ne arate nouă că puterea Treimei este una, și că El îndeplinind lucrarea sfințită asupra Sa, are pentru aceasta învoirea Tatălui și ajutorul Duhului Sfânt, precum s'a întâmplat aceasta și la botezul Lui.. Prin urmare celce lapadă rugăciunea preoțească la săvârșirea acestei taine, acela lapadă și celelalte rugăciuni dela săvârșirea celorlalte taine. Unul ca acesta nici nu este creștin, căci dânsul în acest caz nu recunoaște nici botezul, nici mirungerea, nici pocăința .., căci toate acestea se îndeplinesc numai prin rugăciunea preotului. Apoi unul ca acesta să nu rostească nici un fel de rugăciune, nici înainte, nici după lucrările sfințite, și să nu invoce binecuvântarea Duhului Sfânt și să nu dorească comuniunea cu Hristos, și să nu cheme binecuvântarea Duhului Sfânt nici la botez, nici la celelalte lucrări sfințite, și să înceteze cu totul de a fi creștin, — ori dacă vrea să se numească creștin și dacă vrea să recunoască rugăciunile preoțești, apoi să recunoască și rugăciunea preoțească, ce se adresează Tatălui și care conține chemarea Duhului Sfânt, precum însuși Mântuitorul, care a mulțumit Tatălui a predanisit că trebuie să se facă la sfințirea tainei. Așa ne învață prin pilda lor și Apostolii, cari au săvârșit deodată atât euharistia cât și frângerea pâinii. Tot astfel ne-au predanisit aceasta și Părinții Vasile și Ioan Gurădeaur... Noi deci păstrând predania primită și care ni s'a transmis prin Apostoli și Sfinții, Părinți dela însuși Domnul,

Canonul 92.

Iar în privința [împrejurării] că doxologia cea „împreună cu Duhul” nu este mărturisită, nici scrisă, zicem că nici aceasta să nu se primească, dacă nimic altceva nescris [nu se primește]; iar dacă cele mai multe din cele tainice s’au încetățenit între noi în chip nescris, [atunci]

săvârșim sfânta taină prin chemarea Duhului Sfânt și cu cuvintele Domnului și cu rugăciunile preoștii, și tot așa săvârșim și celelalte taine dumnezeiești prin rugăciunile preotului îndreptate către Dumnezeu și prin facerea semnului crucei, crezând că toate acestea se fac potrivit poruncii dumnezeiești“. (Despre sf. biserică, despre preoți etc. § 88 după ediția *Migne*). După cum se vede, ceea ce spune Simeon Tesaloniceanul, servește drept cel mai bun și perfect comentariu la textul canonului (91) prezent al lui Vasile cel Mare, dar tot așa și învățătura Bisericii ortodoxe, care totdeauna a crezut în felul acesta. Dar pe când în Biserica ortodoxă a existat totdeauna o singură și aceeași învățătură în privința importanței rugăciunii chemării Duhului Sfânt dela prefacerea darurilor la liturghie, — în Biserica apuseană, începând cu secolul al XIII-lea, s’au ivit în privința aceasta cele mai diverse opinii, cari nici astăzi nu se pot reduce la una singură. În Biserica apuseană la prefacerea sfințelor daruri importanța principală se dă cuvintelor de instituire a euharistiei („acesta este trupul meu...”, acesta este sângele meu...“), iar chemării Duhului Sfânt i se dă când o importanță, când alta, deși nu sunt unitari cu toții nici în privința chestiunii dintâi, că adică cuvintele de instituire a euharistiei prefac darurile. De pildă, dominicanul și mai târziu arhiepiscopul din Napolitania, *Ambr. Catharinus* (+ 1553) și franciscanul Chr. Cheffontaines (+ 1599) învățau că cuvintele de instituire a tainei au numai importanță istorică, pe când însăși prefacerea se întâmplă prin rugăciunea chemării. Această rugăciune, după *unii* se referă la oameni pentruca cu ajutorul Duhului Sfânt să primească *effectum sacramenti*; după *alții* în chemare se roagă Tatăl și Duhul Sfânt ca și Ei să prefacă pâinea și vinul în trupul și sângele lui Hristos, precum s’au prefăcut prin cuvintele Fiului lui Dumnezeu la instituirea tainei, ca astfel toate cele trei persoane ale Sfintei Treimi să participe la prefacere; după *cei de ai treilea* la prefacere sunt neapărat necesare atât cuvintele de instituire, cât și rugăciunea chemării; după *cei de ai patrulea*, chemarea este absolut superflua, deoarece darurile se prefac deja prin cuvintele instituirii; după *cei de ai cincilea*, că prin chemare se exprimă *intențiunea*; după *cei de ai șaselea* că prin chemare Duhul Sfânt este rugat ut quasi suscitetur aut vivificetur corpus Christi Domini, ut vitam ipsam ad vitam revocet efficaciter; după *cei de ai șaptelea*,... Noi am luat acestea în esență din articolul lucrării catolice *Kirchenlexicon von Welzer und Welle* (IV, 686—696), care capitol se încheie astfel: „Eine sichere Antwort könnte auch hier wieder nur auf Grund einer dem Texte

cu celelalte multe o vom primi și pe aceasta. Dar eu socotesc că apostolească [procedură] este a rămâne cu predanisirile cele nescrise. „Căci vă laud pe voi“, zice, «că de toate ale mele vă aduceți aminte și țineți predaniile așa cum vi le-am predat vouă» [I Cor. 11,²]; și iarăși: „Țineți predaniile, pe cari le-ați primit, ori prin cuvânt, ori prin scrisoare“ [II Tes. 2,¹⁵], dintre cari mai ales una

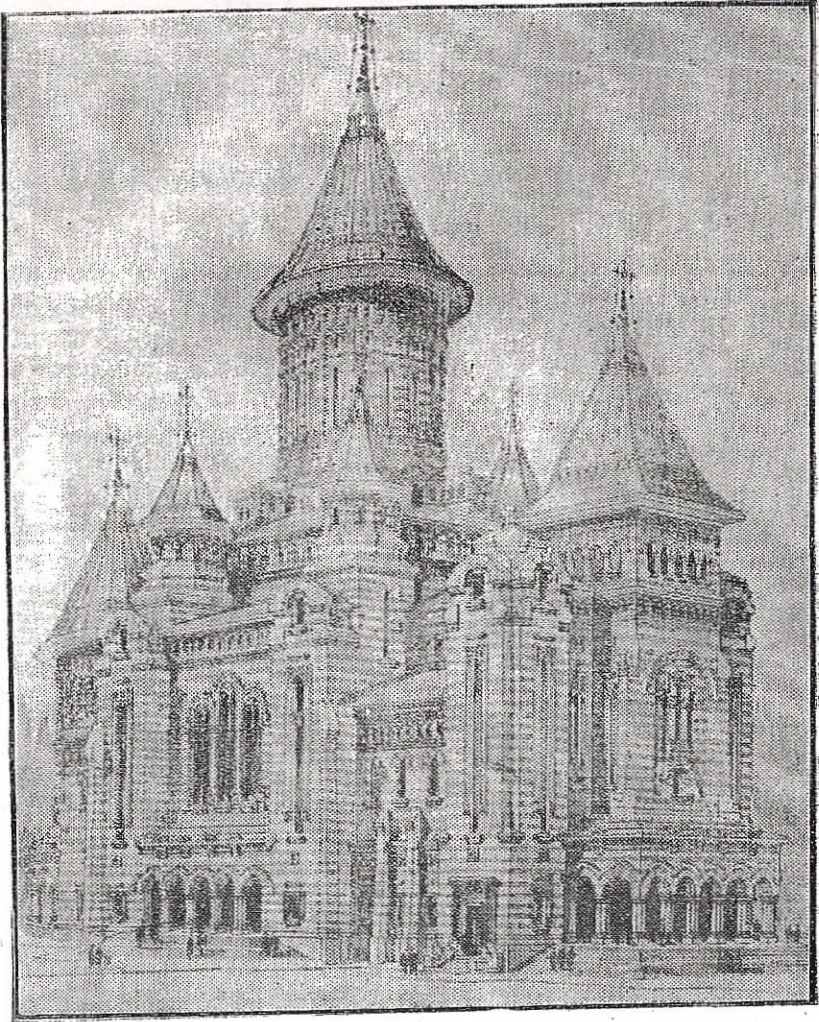
zur Erläuterung dienenden, geschichtlich festen Tradition ertheilt werden. In Ermangelung einer solchen werden immer nur Muthmassungen von mehr oder minder befriedigender Natur übrig bleiben, wie sie in älterer und in neuester Zeit auf so mannigfaltige Weise zu Tage getreten sind.“ — Dar în privința acestei chestiuni numai știința apuseană judecă și vorbește așa de chibzuit și rațional, pe când Roma vorbește, altfel. Roma lovește cu *anatemă* pe ortodocși pentru credința că prin rugăciunea chemării Duhului Sfânt se prefac darurile. Papa Climent XII a confirmat hotărârile unui sinod uniât dela răsărit ținut în Septembrie anul 1738, la care sinod, între altele, s'au hotărât și următoarele: „eos qui asserunt, evangelicæ verba, qua a sacerdote proferentur, concurrere quidem ad donorum consecrationem, sed his illam non adæquate perfici, sed præterea requiri invocationem Spiritus Sancti, sine qua nec corpus, nec sanguis Christi in Eucharistia post verba Domini adesset... detestamur, damnamus ac anathemizamus“ (Coll Lacensis II, 197). Aceiași le-a repețit și papa Piu VII în epistola din 8 Maiu 1822 (ibid., col. 551). — La fel cu romano-catolicii de astăzi învață și protestanții în privința rugăciunii chemării, din punctul lor de vedere referitor la taina euharistiei (Ioh. Gerhardi Loci theol 10, 271). — Noi nici nu am fi menționat aici *anatema papală* aruncată asupra Bisericii ortodoxe d'n cauza credinții sale că pâinea și vinul se prefac la sf. liturghie în corpul și sângele lui Hristos prin chemarea Duhului Sfânt, dar am fost nevoiți să facem aceasta spre a arăta cât de grabnică este Roma cu anatematizarea Bisericii ortodoxe, dar și din motivul că Dr. Ioan Markovici („Despre euharistie“, Zăgreb, 1893, Pag. 232—233) ne-a aruncat în față dojana că nu am fi spus adevărul, când am afirmat că *papa a anatematizat Biserica ortodoxă din cauza pâinii dospite* ce o folosește la sf. liturghie. Acest lucru l-am spus în cartea noastră „Cyrill și Melodiu și adevărul Ortodoxiei“ (Zadar, 1881., pag. 96 și privirea generală asupra cuprinsului cărții), și acest lucru nu l-am spus după cum ni-a tăiat capul, ci fiindcă l-am citit în cărțile citate acolo (vezi nota noastră dela pag. 95 și 96 din cartea noastră citată). Dar menționăm aici și actele oficiale, pe temeiul cărora am putut spune acel lucru. Cea dintâi este: *excommunicatio*, care s'a dat de delegații papii Leon IX în Constantinopol *omnibus catholicæ ecclesiæ filiis*, și în această *excommunicatio* ortodocșii se numesc *Manichæi* din cauză că întrebuintează pâine dospită la euharistie și aici despre ortodocși se spune: *sint anathema Maranatha*. Asemenea acesteia este și a doua *excommuni-*

este [importantă] și aceasta este cea de față, pe care cei dela început au rânduit-o predanisându-o urmașilor, și sporind ea pururea cu timpul prin întrebuițare, prin obiceiul îndelungat au înrădăcinat-o în biserici. Dar chiar dacă precum la judecătorie, neavând dovada cea din scrisori, am produce în favorul nostru mulțime de martori, oare nu am câștiga dela voi hotărîrea de absolvare? Eu cu adevărat așa socotesc: „Că în gura a doi sau trei martori va sta tot cuvântul“ [V Moisi 19,15]. Iar dacă vă vom dovedi lămurit timpul îndelungat care este de partea noastră, oare nu s'ar părea vouă că spunem cele potrivite, și că nu este adusă împotriva noastră această judecată? Căci cele vechi dintre dogme sunt venerabile oarecum având venerație în urma vechimii de o anumită bătrânețe adâncă.

(19 sin. I ec.; 102 trul.; 7 sin. VII ec.; 87 Vasile c. M.).

— Comentarul dela canonul 91 servește drept comentariu și pentru acest canon (92) al lui Vasile cel Mare.

catio, dată la câteva zile după cea dintâi, și în care despre fiecare ortodox se zice: *sit anathema, Maranatha, nec habeatur Christianus catholicus, sed prozymbila haereticus, Fiat, fiat, fiat* (Will. Acta et scripta. Lipsiae, 1801., nro IX et X, pag 153, 154). Anatema aceasta a fost rostită de delegații papali: cardinalul Humbertus, arhiepiscopul Petrus și diaconul și cancelarul Fridericus, cu puterea și din autorizația papii Leon IX. Iar dovada a doua este: Leonis IX epistola dd. mense Ianuario an. 1054. (Will, op. cit., 89—92), în care, deși prin cuvinte mai blânde, se condamnă toți aceia, cari vreau cu forța să întrebuițeze la sf. euharistie panem fermentatum. Iată, pe temeiul acestor dovezi am făcut noi afirmațiunea respectivă în cartea noastră înainte cu 15 ani, iar nu fiindcă am fi voit să denaturăm intenționat adevărul și să apărăm ortodoxia prin dovezi inventate, precum a crezut de cuviință să se exprime Dr. Markovici (pag. 233).

Noua Catedrală din Timișoara.

Canoanele lui Timoteiu al Alexandriei

Canonul 1.

Intrebare. Dacă un copil catehumen, ca de șapte ani, sau un om desăvârșit [catehumen], s'ar întâmpla a fi la vremea când se face aducerea jertfei, și neștiind s'ar împărtăși, ce trebuie să se facă în privința acestuia?

Răspuns. Trebuie a se lumina, căci de Dumnezeu a fost chemat.

(2, 14 sin. I ec.; 78, 96 trul.; 19, 46 Laod.).

— Canonul prezent, precum și toate celelalte canoane ale lui Timotei al Alexandriei, sunt *răspunsurile canonice* ale lui la întrebările, ce i le-au adresat unii episcopi și clerici. Despre numărul acestor răspunsuri canonice din unele colecțiuni canonice, am vorbit la pag. 55, partea I, vol. I din lucrarea prezentă.

Canonul 2.

Intrebare. Dacă catehumenul ar fi demonizat, și însuși el sau rudele lui ar dori ca el să primească sfântul botez, ori de trebuie să-l ia sau nu, și mai ales când este spre moarte?

Răspuns. Dacă cel îndrăcit nu se va curăți de necuratul duh, nu va putea primi sfântul botez; dar la sfârșitul [vieții] se botează.

(79 ap.; 7 trul.; 3, 4, 15 Timot. Alex.).

Canonul 3.

Intreb. Dacă cineva credincios fiind se îndrăcește, se cuvine a se împărtăși cu sfintele taine, ori nu?

Răsp. Dacă nu trădează taina, nici într'alt chip oarecare nu o hulește, să se împărtășească, dar nu în fiecare zi; căci destul îi este numai Dumineca.

(79 ap.; 7 trul.; 2, 4, 15 Tim. Al.).

Canonul 4.

Intreb. Dacă oarecare catehumen, fiind bolnav, își iese din minte, și nu poate însuși mărturisi credința, și rudele lui se roagă să primească sfântul botez până este viu, se cuvine a-l lua, sau nu?

Răsp. Se cuvine a-l lua, dacă nu se bântuește de duh necurat.

(79 ap.; 60 trul.; 12 Neoces.; 47 Laod.; 45 Cart.; 5 Vasile c. M.; 2, 3, 14, 15 Tim. Al.; 5 Chiril Al.).

Canonul 5.

Intreb. Dacă femeia s'ar împreuna noaptea cu bărbatul său, sau bărbatul cu femeia, și s'ar face liturghie, se cuvine a se împărtăși, sau nu?

Răsp. Nu se cuvine, căci Apostolul spune lămurit: „Să nu vă lipsiți unul pe altul, fără numai prin înțelegere între oaltă la timp potrivit ca să vă îndeletniciți cu rugăciunea, și iarăși să vă împreunați, ca să nu vă ispitească pe voi Satana pentru neînfrânarea voastră“ [I Cor. 7,⁵].

(3 Dion. Al.; 13 Tim. Al.).

Canonul 6.

Intreb. Dacă o femeie catehumenă și-a dat numele său ca să se lumineze, iar în ziua botezării sale i s'a întâmplat cele după obiceiul femeiesc, se cuvine ea a se lumina întru acea zi, ori să amâne, și cât să amâne?

Răsp. Se cuvine să amâne pânăce se va curăți.

(2 Dion. Al.; 7 Tim. Al.).

Canonul 7.

Intreb. Dacă o femeie va ști că are cele obișnuite femeilor, se cuvine a se apropia de taine în ziua aceea, ori nu?

Răsp. Nu se cuvine pânăce nu se va curăți.

(2 Dion. Al.; 6 Tim. Al.).

Canonul 8.

Intreb. Femeia de va naște la Paști, se cuvine a ajuna și a nu bea vin, sau să se dispenzeze de ajunare și de a nu bea vin pentrucă a născut?

Răsp. Ajunarea s'a orânduie în scopul umilirii trupului. Deci de este trupul întru smerenie și slăbiciune, se cuvine să primească hrană și beutură, după cum voește și poate să supoarte.

(69 ap ; 29, 89 trul ; 49, 50 Laod ; 1 Dion. Al. ; 10 Tim. Al.).

Canonul 9.

Intreb. Oare se cuvine clericului a se ruga fiind de față Arieni, sau alți eretici, și nu-i va strica în cazul când se va ruga sau va aduce jertfa [în prezența lor]?

Răsp. La dumnezeiasca aducere diaconul strigă mai înainte de sărutare: „Cei neîmpărtășiți ieșiți“; deci nu li se cuvine a fi de față, fără numai de făgăduesc a se pocăi și a fugi de eres.

(45, 65 ap ; 6, 9, 32, 33, 34 Laod.).

Canonul 10

Intreb. Dacă cineva ar fi bolnav, și foarte slăbit de boală îndelungată, și vor veni sfintele Paști, se cuvine negreșit a ajuna, sau clericul poate pe el să-l absolve să primească ce poate, sau și unt de lemn și vin din cauza mulței lui neputințe?

Răsp. Se cuvine a se absolve să ia cel bolnav și hrană și beutură, cât poate suporta; căci este cu dreptate ca mai cu seamă cel slăbit să se împărtășască de unt de lemn.

(69 ap ; 29, 89 trul ; 49, 50 Laod. ; 1 Dion. Alex ; 8 Tim. Al.).

Canonul 11.

Intreb. De va chema cineva pe un cleric spre a încheia căsătoria, și va auzi că nunta este nelegiuită, ori

căsătorie cu mătușă, sau ceea ce voește a se însoți ar fi chiar sora celei moarte, se cuvine clericului a urma [chemării], sau se săvârșască proaducerea?

Răsp. Ați zis odată, dacă clericul va auzi că nunta este nelegiuită; deci de este nelegiuită nunta, nu se cuvine clericului a se face părtaș de păcate străine.

(53, 54 trul.).

Canonul 12.

Intreb. Dacă mireanul, carele a visat, va întreba pe cleric, se cuvine a-i da voie lui să se împărtășască sau nu?

Răsp. De este supus poștei de femeie, nu se cuvine; iar dacă satana îl ispitește pe dânsul, ca sub motivul acesta să-l înstrăineze dela împărtășirea cu dumnezeeeștile taine, se cuvine a-l împărtăși, fiindcă ispititorul nu va înceta în timpul acela, când se cuvine a-l împărtăși, de a năvăli asupra lui.

(1 Atan.; 4 Dion. Al.).

Canonul 13.

Intreb. Celor însoțiți cu împreunarea nunții, în cari zile ale săptămânii trebue a li se propune să se ferească de împreunare unul cu altul, și în care au voie?

Răsp. Cele ce le-am spus mai înainte, le spun și acum. Apostolul zice: «Să nu vă lipsiți unul de altul, decât numai prin înțelegere la timp anumit, ca să vă îndeletniciți cu rugăciunea, și iarăși să vă împreunați, ca să nu vă ispitească pe voi satana pentru neînfrânarea voastră» [I Cor. 7,₅]. De nevoie, însă trebue a se feri Sâmbăta și Dumineca, pentru că în acestea se aduce Domnului jertfa cea duhovnicească.

(3 Dion. A'; 5 Tim. Al.).

Canonul 14.

Intreb. Dacă cineva nefiind în minți ridică mâna asupra sa, sau se aruncă în prăpastie, să se facă pentru el proaducere, sau nu?

Răsp. În privința acestuia clericul trebuie să lămu-rească, ori de a făcut aceasta fiind cu adevărat ieșit din minți. Căci de multe ori rudeniile celuice a pățimit acea-sta, vrând să obțină aducerea jertfei și rugăciune pentru el, mințesc, și zic că nu era în minți. Uneori însă a fă-cut aceasta din cauza tratamentului jignitor al oamenilor, sau altminteri oarecum din scârbă, și pentru acesta nu trebuie să se aducă jertfă; că însuși de sine ucigaș este. Deci clericul negreșit trebuie să cerceteze cu deamăruntul, ca să nu cadă sub osândă.

(65 ap.; 23 Ancira; 8, 11 Vasile c. M.; 5 Grig. Nis.).

Canonul 15.

Intreb. Dacă vreo femeie are duh [necurat], încât să poarte și fiare, iar bărbatul zice că nu mă pot înfrâ-na, și vrea să ia alta, cuvine-se a lua alta, ori nu?

Răsp. În această pricină intervine adulter, și în pri-vința aceasta nu am și nu găsesc ce răspunde; dar după hotărîrea duhovnicească, nu se cuvine.

(87 trul.; 20 Ancira; 102 Cart.; 9, 21, 35, 39, 77 Vasile c. M.)

Canonul 16.

Intreb. Dacă cineva ajunând spre a se împărtăși, spălându-și gura, sau în baie a înghițit apa nevrând, se cuvine a se împărtăși?

Răsp. Da; căci satana aflând prilej de a-l opri dela împărtășire, mai des va face aceasta.

(69 ap.; 29, 89 trul.; 50 Laod.; 41 Carteg.).

Canonul 17.

Intreb. Auzind adeseori cuvântul lui Dumnezeu, și nefăcându-l, oare suntem sub osândă?

Răsp. Deși nu-l facem, totuși nu se poate a nu ne-mustra pe noi înșine, că auzindu-l nu ascultăm. Că o parte din mântuire este și a se mustra pe sine însuși.

(12 sin. I ec.; 2 Laod.; 43, 45 Cart.; 84 Vasile c. M.; 4, 5 Grig. Nis.).

Canonul 18.

Intreb. Dela care vârstă se osândesc de Dumnezeu păcatele?

Răsp. După cunoștința și înțelepciunea fiecăruia, unii dela vârsta de zece ani, iar alții și dela mai mare [vârstă].
(52 ap; 110 Cart.).

Schitul dela Păltiniș al Sf. Mitropolii a Ardealului.

Canonul Sfântului Grigorie Teologul.

Pentru ca să nu fie mintea ta înșelată de cărți străine, fiindcă sunt multe scripturi mincinoase și fals intitulate, primește, iubite, această dreaptă numărare a mea. Cărți istorice ale înțelepciunii celei vechi evreești sunt douăsprezece. Cea mai dintâi Facerea, apoi Ieșirea, și Leviticul, după aceea Numerii, apoi A doua lege; apoi Iisus, și Judecătoria; a opta Rut; a noua și a zecea Faptele Impăraților, și Paralipomenon; și cea de pe urmă Esdra. Iar cele [alcătuite] în versuri cinci, cea dintâi a lui Iov, după aceea a lui David, apoi trei ale lui Solomon, Ecclesiastul, Cântarea, și Pildele. Și așiderea cinci ale Duhului profetic. Într'o carte sunt douăsprezece, Oseia, și Amos, și Miheia a treia, după aceea Ioil, apoi Iona, Avdia, și Naum, și Avacum, și Sofonia, Ageu, apoi Zaharia, și Malachia. Acestea sunt deci una; iar a doua a lui Isaia, după aceea a lui Ieremia cel chemat din pruncie, apoi a lui Ezechiil, și harul lui Daniil. Iată că am numărat douăzeci și două de cărți [ale Legii] vechi, cari corespund literilor Evreilor. Iar după acestea numără și pe ale Taiinei nouă. Matei a scris minunile lui Hristos pentru Evrei; și Marcu pentru Italia, Luca pentru Ahaia, iar Ioan marele propoveditor, celce se înalță spre cer, pentru toți. După aceea Faptele înțelepților Apostoli. Și patrușprezece epistole ale lui Pavel. Și șapte sobornicești: dintre cari una a lui Iacov, și două ale lui Petru, și trei iarăși ale lui Ioan; și a șaptea a lui Iuda; astfel le ai pe toate. Iar de mai este careva afară de acestea, nu e dintre cele autentice.

(85 ap.; 60 Laod; 24 Cart.; 2 Atan.; Amfilohie).

— Canonul prezent este alcătuit dintr'o lucrare poetică a lui Grigorie despre cărțile canonice ale Testamentului Vechiu și Nou. Am mai vorbit despre împrejurarea că Grigorie Teologul

(altfel *Nazianzeanul*) a scris în versuri cea mai mare parte din lucrările sale (pag. 55, partea I, vol. I din lucrarea prezentă).— Acest Sfânt Părinte, întocmai ca și Atanasie cel Mare (can. 2), arată cari sunt cărțile canonice din motivul ca rațiunea omenească nu cumva să fie amăgită de cărți străine (*Ξενογενε βιβλοισι*), cari cărți poartă titluri false, cum erau cărțile apocrife.

Catalogul cărților canonice ale Testamentului Vechiu din canonul prezent este identic cu cel al lui Atanasie cel Mare. Grigorie împarte toate aceste cărți, întocmai ca și Evreii în trei categorii: cărți *istorice*, *poetice* și *profetice*,¹⁾ și de tot numără 22 cărți. Cartea Estir nu se citează din aceleași motive, pentru cari nici Atanasie nu a citat-o.

Din Testamentul Nou citează 26 de cărți. Se omite Apocalipsa, întocmai ca și în canonul 60 al sinodului dela Laodiceia, și adică din motivul, fiindcă această carte nu a ajuns la toate Bisericile locale, și astfel încă nu era acceptată de toate Bisericile.

1) Mai târziu s'a acceptat o altă împărțire a cărților canonice, și adică: 1) cărți de legi, 2) istorice, 3) didactice și 4) profetice. Vezi capitolul despre Sf. Scriptură în Catehismul creștinesc.

Biserica Episcopală din orașul Buzău.

Canonul Sfântului Amfilohie.

Ți se cuvine a ști mai ales și aceasta. Nu fiecare carte, care a primit numire vrednică de cinstire a Scripturii, este adevărată, fiindcă sunt uneori cărți cu nume mincinoase, iar altele de mijloc sau mai aproape, cum ar zice cineva, de cuvintele adevărului. Iar altele sunt falsificate și foarte greșite, precum de pildă și monedele cele falș bătute și falsificate, deși au inscripția împăratului, dar după materie sunt netrebnice, falsificate. Din cauza aceasta îți voi arăta ție fiecare carte dintre cele de Dumnezeu însuflate. Și pentruca să cunoști bine deosebirea [între ele], întâi îți voi arăta pe cele ale Testamentului Vechiu. Pentateuhul are Facerea, apoi Ieșirea, și cartea dela mijloc Leviticul, după aceasta Numerii, apoi A doua lege. Adăogă la acestea pe Iisus și Judecătoria. După aceea Rut; și patru cărți ale Împăraților; și două cărți Paralipomena. După acestea a lui Esdra întâia, apoi a doua. Mai departe voi numi ție cinci cărți în versuri: a lui Iov cel încununat cu nevoințele feluritelor pătimiri, și cartea Psalmilor, leac potrivit pentru suflete. Trei cărți ale înțeleptului Solomon: Pildele, Ecclesiastul și Cântarea cântărilor. Să se mai adăoge la acestea cei doisprezece Prooroci: Cel dintâiu Osie, apoi al doilea Amos, Miheia, Ioil, Avdia, și Iona, chipul patimilor celor de trei zile. După dânșii Naum, Avacum, apoi al nouălea: Sofonie, și Ageu, și Zaharia, și celebrul vestiitor Malahia. În urma lor cunoaște pe cei patru Prooroci, pe marele Isaia celce a proorocit cu sinceritate, și pe Ieremia de aceiaș simfire, pe Ezechiil tainicul, și în sfârșit pe Daniil, cel preaînțelept în fapte și cuvinte. Către aceștia unii socotesc și pe Estir. Acum să numesc cărțile Testamentului Nou. Să primești numai patru Evangheliști, pe Mateiu, apoi pe Marcu, cărora adăogă pe al treilea, pe Luca, și numără pe Ioan, al patrulea, după vârstă, dar întâiul, după înălțimea dogmelor. Deci după cuviință îl numesc pe dânșul fiul tunetului, care cu mare glas a făcut cu-

noscut pe Cuvântul lui Dumnezeu. Apoi primește și a doua carte a lui Luca, pe cea a Faptelor generale ale Apostolilor. Apoi adaogă pe vasul alegerii, pe Apostolul Pavel, propoveduitorul neamurilor, care cu înțelepciune a scris cele patrusprezece epistole către biserici: una către Romani, la care se cuvine a adaoge două către Corinteni, pe cea către Galateni, și pe cea către Efeseni, după aceasta pe cea către cei din Filipi, apoi pe cea scrisă către Coloseni, două către Tesaloniceni, două către Timoteiu, către Tit și către Filimon, fiecăruia câte una, și una către Evrei. Dar nu zic bine unii, cari spun că cea către Evrei nu este adevărată; căci întru dânsa este harul cel adevărat. Apoi mai departe: unii zic că trebuie să se primească șapte epistole sobornicești; iar alții că numai trei, una a lui Iacov, și una a lui Petru, și una a lui Ioan; dar unii primesc trei [ale lui Ioan], și pe lângă acestea pe cele două ale lui Petru, și pe cea a șaptea a lui Iuda. Și iarăși unii judecă între ele și Apocalipsa lui Ioan, iar mai mulți zic că nu este adevărată. Deci acest prea nemincinos canon să fie al Scripturilor celor de Dumnezeu insuflăte.

(85 ap.; 60 Laod; 24 Cart.; 2 Atanasie; Grigorie Teologul).

— Amfilohie în scrisoarea sa adresată lui Seleuc, care alcătuește canonul prezent, menționează pe rând toate cărțile inspirate de Dumnezeu (*τῶν θεοπνεύστων βιβλίων*) și adică toate cărțile Testamentului Vechiu și Nou, recunoscute astăzi de Biserica noastră ortodoxă drept cărți canonice: 22 ale Testamentului Vechiu și 27 ale Testamentului Nou, de tot 49 de cărți.¹⁾

¹⁾ În conformitate cu cele ce le-am spus la comentarul canonului 2 al lui Atanasie cel Mare, că în canonul Testamentului Vechiu câte odată două sau mai multe cărți sunt citate sub un singur număr, numărul propriu zis al cărților canonice ale Testamentului Vechiu și nou este de 68 și anume: 1) Facerea, 2) Ieșirea din Egipt, 3) Leviticul, 4) Numerii, 5) A doua lege, 6) Iisus Navi, 7) Judecătorii, 8) Rut, 9) Estir, 10) Întâia a Împăraților, 11) A doua a Împăraților, 12) A treia a Împăraților, 13) A patra a Împăraților, 14) Întâia Paralipomenon, 15) A doua Paralipomenon, 16) Întâia Esdra, 17) A doua Esdra (sau cartea lui Neemia), 18) Psalmii lui David, 19) Pildele lui Solomon, 20) Ecclesiastul, 21) Cântarea cântărilor, 22) Iov, 23) Isaia, 24) Ieremia, 25) Pîngerile lui Ieremia, 26) Epistola lui Ieremia, 27) Varuh, 28) Ezechiel, 29) Daniil, 30) Osia,

Din epistola prezentă se vede mai bine oscilația unor Biserici ocale în privința canonicității unor cărți, după cum am menționat aceasta la comentariile unor canoane paralele ale canonului prezent. Această oscilație se relevă de Amfilohie în privința unei cărți din Testamentul Vechiu, a cărții Estir, și în privința a șase cărți din Testamentul Nou: a epistoliei Ap.-lui Pavel către Evrei, a epistolelor, a doua și a treia ale Ap.-lui Ioan, a epistoliei a doua a Ap.-lui Petru, a epistoliei Ap.-lui Iuda și a Apocalipsei Ap.-lui Ioan. Dar însuși Amfilohie în încheierea scrisorii sale spune despre toate cărțile înșirate că, deși unii se îndoiesc asupra canonicității unor cărți, totuși ele alcătuiesc *canonul cel prea nemincinos* (*ἀψευδέστατος κανών*, *verissimus canon*). Și această împrejurare este foarte importantă, deoarece este mărturia unui Părinte al Bisericii din secolul al IV-lea.

Avacum, 38) Sofonie, 39) Ageu, 40) Zaharia, 41) Malahia; — 42) Evangelia lui Mateiu, 43) Marcu, 44) Luca, 45) Ioan, 46) Faptele Apostolilor, 47) Epistola lui Iacov, 48) Întâia epistolă a lui Petru, 49) A doua a lui Petru, 50) Întâia a lui Ioan, 51) A doua a lui Ioan, 52) A treia a lui Ioan, 53) A lui Iuda, 54) Epistola lui Pavel către Romani, 55) Întâia către Corinteni, 56) A doua către Corinteni, 57) către Galateni, 58) către Efeseni, 59) către Filipeni, 60) către Coloseni, 61) Întâia este către Tesaloniceni, 62) A doua către Tesaloniceni, 63) către Evrei, 64) Întâia către Timoteiu, 65) A doua către Timoteiu, 66) către Tit, 67) către Filimon și 68) Apocalipsa lui Ioan. — În Biserica grecească din timpurile mai noi se numără de tot 33 cărți canonice ale Testamentului Vechiu și Nou, potrivit anilor vieții pământești a lui Iisus Hristos, și adică 22 ale Testamentului Vechiu întocmai ca în Catehismul nostru creștinesc, și 11 ale Testamentului Nou, socotindu-se într-o carte cele 14 epistole ale lui Pavel, într'una cele două scrisori ale lui Petru și într'una cele trei scrisori ale lui Ioan. Vezi: Mărturisirea de credință a lui Mitrofan Critopul, articolul despre Biserică (VII) în Kimmel, Monum, fidei, II, 104—105.

Canoanele Sfântului Grigorie Niseanul.

Canonul 1.

Dintre cele ce contribuie la sfânta serbare [a Paștilor] una este și aceea ca să înțelegem orânduirea cea legiuită și canonică în privința celor ce au păcătuit, cum să se vindece toată boala cea sufletească, ceea ce s'ar fi făcut prin vreun păcat. Fiindcă sărbătoarea aceasta universală a creaturii, care după rotațiunea rânduită a ciclului anual, se săvârșește în fiecare an în lumea întreagă spre învierea celui căzut (iar căderea este păcatul, și învierea îndreptarea cea din căderea în păcat), bine ar fi ca în ziua aceasta să aducem la Dumnezeu prin harul băii nu numai pe cei transformați prin a doua naștere, ci și pe cei ce vin iarăși la cătea cea vie prin pocăință și prin întoarcere dela faptele cele moarte, și pe aceștia să-i aducem de mână la nădejdea cea mântuitoare, de care s'au înstrăinat din cauza păcatului [Evr. 9,14]. Și nu este lucru mic a chibzui cu judecată dreaptă și încercată motivele în privința acestora, după învățătura Proorocului, care poruncește că trebuie să se cumpănească motivele la judecată [așa]: «ca», precum zice, «să nu se clătească în veac, și întru pomenire vecinică va fi dreptul» [Ps. 111,5-6]. Căci precum la vindecarea cea trupească, scopul meșteșugului doftoricesc este de a face sănătos pe cel bolnav, și felul tratamentului [este] deosebit (deoarece și metoda cea vindecătoare se întrebuințează la fiecare boală potrivit felurii boalelor), astfel fiind de multe feluri și pălimirile în boala sufletească, este nevoie ca și tratamentul să fie de multe feluri, producând vindecare potrivit cauzei suferinții. Astfel vom lămurii chestiunea cum să fie metoda de procedat în pri-

vința problemei ce este pusă înainte. Trei sunt [elementele] cele ce sunt a se lua în considerare în privința sufletului nostru după cea dintâi împărțire: rațiunea, concupiscenta și irascibilitatea. Intru acestea sunt și faptele cele bune ale celorce viețuiesc potrivit virtuții, și prăbușirile celorce merg spre răutate. Pentru aceea se cuvine ca celce voiește să aducă vindecare potrivită părții celei bolnave a sufletului, mai întâi adică să cerceteze în care [parte] s'a așezat patima; și apoi astfel cu potrivire să aducă vindecare celuce a pățimit, ca nu cumva din cauza nepotrivirii metodei doftoricesc, alta să fie partea ce boleşte, și alta care primește vindecare; precum cu adevărat vedem [că unii] dintre doctori, în necunoștința părții celeice suferă întâi, mai adăogă la boală, prin celece [ii] lecuiesc. Căci boala fiind de multe ori după tăria ferbințelii, deoarece celorce se dosesesc de răceală prea multă este de folos (doftoria) cea înfierbântătoare și încălzitoare, astfel ceace se dă acestora cu chibzuială, aceiași aplicându-o fără de socotință celorce ard în ferbințeleală peste măsură, au făcut suferința cu anevoie de vindecat. Deci precum la doftori prea necesară s'a socotit a fi cunoașterea însușirii elementelor [corpului], pentruca fiecăruia din cele ce află bine sau rău să se facă îndreptarea celui ce este pus afară de fire, astfel și noi năzuind [a cunoaște] deosebirea celor privitoare la suflet, drept început și fundament la vindecarea deosebitelor suferințe vom pune cunoașterea originii [boalei]. Deci dar în trei părți, precum am zis, deosebindu-se însușirea motivităților sufletului, în partea rațională, și cea concupiscentă, și cea irascibilă, faptele cele bune ale părții raționale ale sufletului sunt: părerea cea binecinstitoare către Dumnezeire, și cunoașterea distinctivă a binelui și a răului, și noțiunea clară și neconfuză în privința firii hotărârilor, ce este adică de ales dintre cele ce sunt, și [care trebuie să fie] de urât și de ferit. Și iarăși dimpotrivă negreșit se va observa răutatea ceace este în partea aceasta, când va fi adică necinstire de Dumnezeire, și lipsa de apreciere în privința binelui adevărat, părerea sucită și defectuoasă asupra firii lucrurilor încât să "pune lumina [în loc de]

întunerec, și întunerecul [în loc de] lumină, precum zice Scriptura [Isaia, 5, ₂₀]. Iar a părții celei concupiscente este îndemnul virtuos, a se îndruma pofa spre ceea ce este într'adevăr de dorit și cu adevărat bine, și orice putere de iubire și dispoziție este întru noi, să se îndrepteze întregă într'acolo spre a se convinge că nimic altceva să nu iubească firea sa, decât virtutea și firea care izvo-rește virtutea. Iar rătăcirea și păcatul acestei părți este, când cineva va deplasa pofa spre slava deșartă, cea fără de ființă, ori către floarea cea văpsită pe trupuri, de unde derivă iubirea de bani, și iubirea de mărire, și iubirea de desfătări, și toate cele de acest fel, cari depind de neamul cel ca acesta al răutății. Și iarăși fapta bună a dispoziției irascibile este ura răutății și lupta împotriva patimilor, și a se întări sufletul spre bărbăție, ca să nu se înspăimânte de cele de mulți socotite ca înfricoșate, ci până la sânge să stea împotriva păcatului și să disprețuiască îngrozirea de moarte, și durerile unel-telor de tortură, și despărțirea de cele mai plăcute, și în general a deveni mai bun față de toate celece pe mulți din oarecare obișnuință sau părere preconcepută îi ține în voluptate, luptându-se pentru credință și virtute. Iar căderile acestei fel de părți [a sufletului] tuturor sunt evidente: pizma, ura, mânia, bârfele, năzuințele și dispozițiile spre ceartă și răz bunare, cari timp îndelungat în-tind setea de răz bunare pentru relele suferite, și la mulți duc la ucideri și sânge; căci rațiunea neînvățată neaflând unde să-și întrebuițeze arma cu folos, întoarce asupra sa ascuțișul ferului, și arma de apărare dată nouă de Dumnezeu se preface în pierzătoare pentru celce o în-trebuițează rău.

(52 ap.; 102 trul.).

— Aceste opt canoane ale lui Grigorie Niseanul, cari dau îndrumări duhovnicilor despre felul cum să judece diferitele păcate și ce fel de epitimii să dea pentru acestea, alcătuiesc scrisoarea pastorală, care, după cum am spus (pag. 56, partea I, vol. I din lucrarea prezentă) a fost adresată de Grigorie pe la anul 390 episcopului Litoius din Melitine. Grigorie împarte toate păcatele în trei categorii potrivit celor trei facultăți și puteri sufletesti (*δυνάμεις ψυχικαὶ καὶ ιδιότητες*, animae facultates et pro-

prietates), ce le menționează în canon și din cari derivă toate virtuțile și toate păcatele. După observația lui Beveregiu,¹⁾ Grigorie a luat această împărțire a facultăților sufletești din filosofia lui Plato, și prin aceasta se explică și ceea ce spune Grigorie în canon, că așa a fost cea dintâi împărțire (*κατὰ τὴν πρώτην διαίρεσιν*). Medicul sufletească, când observă la cineva vreun păcat, întâi trebuie să vadă din care putere sufletească derivă acel păcat și potrivit acestuia să întrebuițeze și doctoria duhovnicească potrivită, ca nu cumva din întâmplare să greșască scopul său, dând doctorie pentru o boală în locul alteia. Grigorie, după ce a stabilit această bază, mai departe dă sfaturile sale cum să se procedeze în special la judecarea păcatelor și la îndeplinirea datoriei de doctor sufletească, — și aceasta alcătuiește conținutul tuturor acestor canoane ale lui Grigorie, dintre cari cel dintâi este introducerea celorlalte.

Canonul 2.

Deci acestea deosebindu-se în felul menționat, Părinții adică au judecat că toate acele păcate, cari ating partea rațională a sufletului, sunt mai stricătioase și vrednice de căință mai mare și mai suficientă, și mai ostenitoare, astfel, dacă cineva s'a lepădat de credința în Hristos, și s'a văzut că a trecut la Iudaism, sau la idolatrie, sau la Maniheism, sau la altă oarecare nelegiuire de acest fel, apoi celce cu precugetare a alergat spre o răutate ca aceasta, osândindu-se însuși pe sine are viața sa întregă, drept timp de pocăință; căci niodată nu se va învrednici a se închina lui Dumnezeu laolaltă cu poporul când se săvârșește rugăciunea cea tainică, ci se va ruga îndeosebi, iar de împărtășirea celor sfinte va fi cu totul străin; dar în ceasul ieșirii lui [din viață], atunci se va învrednici de împărtășirea celor sfinte. Iar de s'ar întâmpla ca acela peste [orice] nădejde să trăiască, iarăși întru aceeași osândă își va petrece viața, fiind neîmpărtășit de tainele sfințeniei până la ieșirea [din viață]. Iar ceice s'au chinuit cu necazuri și cu munci cumplite, aceștia au fost [prin aceasta] supuși epitimiiilor

¹⁾ Synódikon. Annotat. p. 228.

în cursul timpului hotărât; astfel în privința acestora Sfinții Părinți au aplicat blândețe, fiindcă sufletul nu a căzut, ci slăbiciunea trupească nu a suportat chinurile; din care cauză și infracțiunea [comisă] prin constrângere și chinuri cu măsura celor ce au păcătuit întru desfrânare li s'a măsurat în cazul întoarcerii [lor dela păcat].

(62 ap.; 10, 11, 12, 14, sin. I ec.; 102 trul.; 1—9, 21 Ancira; 2, 19 Laod. 43 Cart.; 2, 11 Grig. Neoces.; 3, 73, 74, 75, 81, 84 Vasile c. M.; 2, 3 Petru Al.; 3 Grig. Nis.).

— Grigorie în canonul prezent, precum și în cel următor (3) vorbește despre păcatele, cari derivă din partea rațională a sufletului (*τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς μέρους*) și pe aceste păcate le judecă drept cele mai grele și pentru cari trebuie să se dea cele mai severe epifimii. La acestea aparțin în prima linie păcatele împotriva sfintei credințe, adică dacă cineva tăgăduiește pe Hristos și cade în iudaism sau păgânism, — și Grigorie prescrie în acest canon epifimiile cuvenite pentru acești păcătoși.

Canonul 3.

Iar ceice se duc la descântători, sau vrăjitori, sau la ceice făgăduesc să efectueze prin demoni oarecari curățiri și apărări de rău, aceștia se vor întreba cu deamănuntul și se vor cerceta, ori de fiind statornici în credința cea întru Hristos din vreo constrângere au fost atrași la păcat, producându-se în ei acest impuls [spre păcat] în urma vreunui tratament rău sau vreunei pagube de nesuferit, ori că, disprețuind cu totul mărturia cea încredințată de noi, au alergat la ajutorul demonilor. Fiindcă dacă au comis acel [păcat] spre surparea credinței, și spre a nu crede că există Dumnezeu, cel adorat de Creștini, firește că se vor supune pedepsei celorce au călcat [credința]; iar dacă oarecare constrângere insuportabilă covârșind lipsa lor de curaj i-a sedus spre acest [păcat], fiind împinși de vreo nădejde amăgitoare, așijderea și lor li se va aplica blândețea, după asemănarea celor ce n'au fost în stare să reziste chinurilor în vremea mărturisirii.

(61, 65 trul.; 24 Ancira; 36 Laod.; 7, 65, 72, 81, 83 Vasile c. M.; 2 Grig. Nis.).

— Celce se îndeletnicește cu vrăjitorii și descântece și cu asemenea lucruri, și crede într'însele, acela prin aceasta dovedește că nu crede în Dumnezeu și prin urmare este trădător al sfintei credințe. Grigorie deci consideră ca izvor al acestor păcate acea parte a sufletului, din care derivă și apostasia, despre care face amintire în canonul 2, — și pentru acest fel de păcătoși el prescrie aceiași epifimie ca și pentru apostaji.

Canonul 4.

Iar deosebirea păcatelor ce se comit din poftă și din voluptate este aceasta: unul adică se numește adulter, și celalalt desfrânare. Unora dintre cei scrupuloși însă le-a plăcut să socotească și desfrânarea la păcatul adulterului; din cauză că [numai] una [singură] este însoțirea cea legiuită, atât a femeii cu bărbatul, cât și a bărbatului cu femeia. Deci orice nu este după lege, afară de lege este; și celce nu are pe ale sale, firește că are pe cele străine; căci omului un singur ajutor i s'a dat dela Dumnezeu, și femeii un singur cap i s'a impus. Drept-aceea »dacă cineva posede pentru sine însuși vasul său propriu«, precum îl numește dumnezeescul Apostol, [I Tesal. 4,₄], legea firii admite întrebuițarea cuvenită; dar dacă cineva s'ar întoarce spre celce este afară de ale sale proprii, negreșit cu cel străin va fi; iar străin este fiecăruia tot ceea ce nu este al său, măcar și dacă n'are mărturisit pe celce-l stăpânește. Deci dar celorce cercetează chestiunea mai exact și desfrânarea li se arată a nu fi departe de păcatul adulterului, căci și dumnezeiasca Scriptură zice că »Nu fi mult cu cea străină« [Pilde, 5,₂₀]. Dar fiindcă pentru cei mai neputincioși s'a făcut de către Părinți oarecare îngăduire, infrațiunea [aceasta] s'a deosebit prin împărțirea generală, ca desfrânare să se numească împlinirea poftei ceea ce se comite de cineva fără nedreptățirea altuia; iar adulter vătămarea și nedreptățirea celui străin. Și la aceasta se socotește a fi și stricarea dobitoacelor și pederastia; căci și acestea sunt adulter al firii; căci în cel străin și afară de fire se face nedreptatea. Deci fiind împărțirea aceasta

și în acest fel al păcatului, și tratamentul este general în scopul ca omul să devină curat prin căință de furia pătimasă către acest fel de voluptăți. Deoarece ceice s'au pătat cu desfrânare nu au amestecat oarecare nedreptate [față de un străin] cu păcatul acesta, din cauza aceasta îndoit s'a hotărît timpul pedepsirii pentru ceice s'au spurcat în adulter, și în celelalte răutăți oprite, adică în stricarea de dobitoace, și în turbarea asupra părții bărbătești; căci la aceștia, cum am zis, se dublează păcatul, unul adică cel al nelegiuitei voluptăți, iar celalalt, care provine din nedreptățirea celui străin. Și se face oarecare deosebire în privința motivului pocăinții și la acest fel de păcate ale lăcomiei după plăceri. Căci celce adică de sine-și năzuind spre mărturisirea păcatelor, prin aceea că a primit să devină acuzator din îndemn propriu împotriva celor tănuite, ca unul care a început deja vindicarea patimei și arată semn al schimbării spre mai bine, se va supune unor epitimii mai blânde; iar celce se vâdește în răutate, ori prin oarecare bănuială, ori prin pâră fiind vădit fără de voie, se supune unei pedepse mai aspre, astfel că [numai] curățindu-se el deplin se primește la împărtășirea celor sfinte. Așadară canonul este acela că ceice s'au spurcat în desfrânare trei ani să fie cu totul scoși dela rugăciuni, iar trei ani să participe numai la ascultarea [rugăciunilor], și alți trei ani să se roage întru pocăință împreună cu ceice se proștern, și apoi să se împărtășască de cele sfinte. Și în privința celorlalte au zel mai mare în îndreptare, și prin viață arată întoarcerea spre bine, este cu puțință celuce dispune ca spre folosul orânduiriilor bisericesti să scurteze timpul ascultării, și mai îngrabă a-i aduce la întoarcere; și încă odată a scurta și acest timp, și mai curând a-i primi în comuniune, îndată ce ar judeca prin însași cercetarea sa situația celui ce se vindecă. Căci precum este oprit a arunca mărgăritarul înaintea porcilor [Mat. 7, 6], astfel nu este îngăduit a lipsi de mărgăritarul prețios pe celce s'a făcut deja om prin curățire și lipsă de patimă. Iar făcându-se nelegiuirea prin adulter, sau prin celelalte feluri de necurățenie, precum am spus mai înainte, în pri-

vința tuturora se va vindeca cu aceeași pedeapsă ca și păcatul greu al desfrânării; numai că se va dubla timpul. Dar și în această privință se va ținea seama de dispoziția [sufletească] a celui ce se vindecă, după felul ca și la ceice s'au dedat spurcăciunii desfrânării, astfel că ori mai curând, ori mai târziu să se facă părtași de cel bun.

(48, 61 ap.; 87, 93, 98 trul.; 20 Ancire; 1, 8 Neoces.; 102 Cart.; 3, 7, 9, 18, 21, 31, 37, 38, 39, 58, 59, 60, 62, 63, 77 Vasile c. M.).

— Grigorie în canonul prezent vorbește despre păcatele, cari derivă din pofa sexuală și din voluptate (*δι' επιθυμίας και ήδονήν*, per concupiscentiam et voluptatem), iar acestea în prima linie sunt adulterul (*μοιχεία*, adulterium), care derivă din cea dintâi, și desfrânarea (*πορνεία*, fornicatio), care derivă din a doua; și abandonând opinia aceloră, cari consideră desfrânarea de păcat tot așa de greu ca și adulterul, zice că *desfrânare* se numește păcatul dacă cineva își satisface pofa sexuală fără vătămarea altuia (*την χωρις αδικίας ετέρου γενομένην τον της επιθυμίας εκπλήσασεν*, concupiscentiae cuiuspiam expletio, quae sine alterius fit injuria), iar *adulterul* este vătămarea și nedreptățirea altuia (*τόν επιβουλήν και αδικίαν τού άλλοτρίου*, insidiae et injuria quae alteri affertur). Grigorie în același categorie cu păcatul adulterului pune și pe acela când cineva are relații cu animalele sau cu copiii, deoarece prin acestea se violează firea. Grigorie, condamnând aceste păcate, prescrie și epitimiiile cuvenite pentru dânsule.

Canonul 5.

Rămâne ca pe lângă acestea să supunem cercetării partea cea irascibilă a sufletului, când, rătăcind dela buna întrebuințare a irascibilității, va cădea în păcat. Și fiind multe și de tot felul răutățile, ce se comit spre păcat din irascibilitate, le-a plăcut oarecum Părinților noștri, între altele să nu desbată prea exact, nici să socotească vindecarea tuturor greșelilor celor din irascibilitate vrednică de prea mare silință, deși Scriptura oprește nu numai lovitura singură, ci și toată ocara, sau hula, și orice altceva de acest fel, ce se produce din irascibilitate [Colos. 3,₈];

dar [Părinții] au stabilit epitimii numai spre ferirea de păcatul greu al uciderii. Și acest păcat se împarte deosebindu-se în cel voluntar, și involuntar; și între cele voluntare se socotește uciderea, întâi când cineva se hotărăște prin pregătire cum să săvârșască păcatul, pe care este gata [de a-l comite]. Dar apoi între cele voluntare s'a socotit și acela, când cineva în învălmășală și gălceavă lovind și fiind lovit, ar aplica cuiva cu mâna lovitură de moarte. Căci cel ce este stăpânit deja de mânie și s'a lăsat în voia pornirii de mânie nu ține seama în timpul patimei de nimic, ceea ce ar putea împiedica răul; încât făptuirea omorului din gălceavă se consideră faptă voluntară, iar nu din întâmplare. Iar [uciderea] cele fără de voie au semnele distinctivă evidente, [așa] când cineva are îndreptată năzuința spre altceva, din întâmplare săvârșește ceva nenorocire. Deci în aceste cazuri, pentru ceice se vindecă de păcatul cel de voie, uciderea voluntară în caz de pocăință se întinde la întreit timp [de penitență]. Căci de trei ori câte nouă sunt anii, pentru fiecare treaptă fiind hotărâți nouă ani, încât timpul excluderii din biserică prin afurisire deplină să fie de nouă ani; apoi așisderea alți nouă ani să petreacă în ascultare, învrednicindu-se numai de ascultarea învățăturilor și a Scripturilor; iar în a treia noime să se roage cu pocăință împreună cu ceice se prostern, și astfel să vină la împărtășirea celor sfinte; firește, celce chivernisește biserica va fi cu aceiaș băgare de seama și în privința unuia ca acesta, și după motivul de pocăință va scurta lui și întinderea epitimiei, încât în loc de nouă ani în fiecare treaptă, să fie opt, sau șapte, sau șase, sau numai cinci, dacă mărimea căinței ar învinge timpul, și prin zelul de îndreptare ar întrece pe ceice se curățesc pe sine mai cu lenevire de întinăciune în termenul îndelungat. Iar [uciderea] cea fără de voie, se consideră că merită iertare, dar nu și laudă; iar aceasta am spus ca să fie evident că, dacă cineva chiar involuntar s'ar păta de ucidere, canonul a hotărât să fie lepădat din ieraticescul har, ca unul ce s'a înclinat de un păcat greu. Și s'a hotărât că se cuvine ca timpul de curățire să fie același și pen-

tru ceice au ucis fără de voie, ca și cel pentru simpla desfrânare; firește că și în privința aceasta se va cerceta intențiunea celorce se pocăesc, astfel că dacă pocăința ar fi vrednică de încredere, să nu se observe strict numărul anilor, ci prin prescurtarea [timpului de penitență] să se reintegreze acela în biserică și în comuniunea bunului.

Iar dacă cineva, neîmplinind timpul [de penitență] hotărît de canoane, ar ieși din viață, blândețea Părinților poruncește ca împărtășit cu cele sfinte, iar nu lipsit de merinde să se trimită la acea mai de pe urmă și îndepărtată călătorie; iar dacă împărtășindu-se de cele sfinte iarăși s'ar întoarce în viață, să rămână timpul [de penitență] cel hotărît, fiind întru acea treaptă, în care era înainte de împărtășirea cea dată lui de nevoie.

(65 ap; 91 trul.; 21, 22, 23 Ancira; 8, 11, 56, 57 Vasile c. M.).

— Grigorie, dupăce în canoanele 2, 3 și 4 a tratat despre două părți ale sufletului potrivit împărțirii puterilor sufletului omenesc stabilită în canonul 1, în canonul prezent începe să vorbească despre păcate, cari își au origina în a treia parte, irascibilă, a sufletului (*τὸ θυμοειδές*, irascentem partem). Dintre aceste păcate în canonul prezent menționează *uciderea*, pe care o împarte în cea cu voia, și cea fără de voie, și prescrie pentru fiecare epitimia cuvenită.

Canonul 6.

Iar celalalt fel al idolatriei (căci astfel numește dumnezeescul Apostol lăcomia) nu știu cum de Părinții noștri au trecut cu vederea în ce fel este a se vindeca; măcar că acest rău se pare a fi patima stării a treia din suflet. Fiindcă și rațiunea, greșind în aprecierea binelui, i se pare că binele este în materie, neuitându-se la frumusețea cea imaterială; și pofta este aplecată spre cele inferioare, abătându-se dela ceea ce este cu adevărat de dorit; și dispoziția [sufletului] cea violentă și pătimasă multe prilejuri ia din acest fel de păcat; și în general vorbind, această boală corespunde definiției apostolice despre lăcomie. Că dumnezeescul Apostol s'a pronunțat că aceasta este nu numai idolatrie, ci și rădăcina tuturor

relelor [I Tim. 6,₁₀]; și cu toate acestea acest fel de boală s'a trecut cu vederea necercetat și nebăgat în seamă; din cauza aceasta se și înmulțește acest fel de boală în biserică; și nimeni nu se interesează dacă ceice se aduc în cler nu cumva s'au spurcat cu felul acesta al idolatriei. Dar în privința acestora, din cauză că s'au trecut cu vederea de Părinții noștri, socotim că este suficient să-i vindecăm, pe cât s'ar putea, prin cuvântul public al învățaturii, curățind prin cuvânt boalele lăcomiei, întocmai ca pe niște patimi, cari derivă din nesaț. Și numai furțișagul, și jefuirea de morminte, și sacrilegiul, le socotim patime, din cauză că așa ni s'a transmis nouă în privința acestora prin predania moștenită dela Părinți, cu toate că atât darea [unor lucruri] pe dobândă, cât și camăta, precum și a lua cele străine în proprietatea sa prin puterea cuiva, fac parte dintre cele ce sunt oprite de Sfânta Scriptură, măcar deși poate una ca aceasta s'ar face sub pretext de comerț. Deci fiindcă părerea noastră nu este vrednică să atingă puterea canoanelor, vom adăoga la cele spuse deja dispoziția canonică în privința celor oprite în chip unanim. Deci furtul s'a împărțit în tâlhărie și spargere; și scopul ambelor unul este, luarea celor streine; dar după sensul lor deosebirea între ele este multă. Căci tâlharul adică ia intru ajutor și vărsarea de sânge spre ceace se silește, pregătindu-se la aceasta și cu arme, și cu multe ajutoare și cu locurile priincioase, drept aceea unul ca acesta să se supună osândeii ucigașilor de oameni, dacă prin căință s'ar întoarce la biserica lui Dumnezeu. Iar celce și însușește cele streine prin răpire în ascuns, apoi prin mărturisirea păcatului se arată pe sine preotului, cu sânguința sa împotriva patimei va vindeca boala; înțeleg adică prin a da pe ale sale săracilor, pentruca, dând ceace are, să se învedereze că se vindecă de lăcomie; iar de nu ar avea nimic, și ar avea numai trupul, Apostolul poruncește ca prin osteneala trupească să se vindece acest fel de patimă; iar expresiunea este aceasta: „Celce fură, să nu mai fure; ci mai vârtos să se ostenească lucrând binele ca să aibă a da celui care are trebuință“ [Efes. 4,₂₈].

(25, 72 ap.; 5 Cartag.; 2, 3, 4, 5 Grig. Neoces.; 61 Vasile c. M.).

— Al doilea păcat, care derivă din aceeași parte irascibilă a sufletului, despre care s'a vorbit în canonul 5, este *lăcomia*, despre care Grigorie, citând cuvintele Ap.-lui Pavel (Colos. 3₁₅), zice că este la fel ca și idolatria. Dintre păcatele derivate din lăcomie Grigorie în acest canon vorbește mai detaliat despre *furt* (*κλοπή*), și prescrie în privința acestuia epitimia cuvenită.

Canonul 7.

Și jefuirea de morminte se împarte și aceasta în [păcat] de iertat și de neiertat. Că dacă cineva, știindu-se din cauza cinstirii morților, și lăsând nejeuit trupul îngropat, încât să nu se arate [la lumina] soarelui rușinea firii, ar folosi oarecari pietrii din cele aruncate în mormânt la facerea vreunui lucru, apoi nici aceasta nu este de lăudat, dar obiceiul a făcut [din ea] faptă de iertat, când transportarea materiei se va face pentru ceva mai de preferat și mai folositor pentru obște. Iar dacă va răscoli praful de pe trupul dat pământului, și va scormoni oasele, cu nădejdea de a câștiga vreo bijuterie dintre cele îngropate împreună, [faptă] aceasta s'a osândit cu aceeași pedeapsă, cu care și desfrânarea simplă, precum s'a menționat în cuvântul de mai înainte, cumpănind firește celce chivernisește [taina pocăinței] din însaș viața [păcătoșului] vindecarea celui de sub tratament, cu scopul de a [putea] scurta termenul epitimiei rânduit de canoane.

(66 Vasile c. M.).

— Din lăcomie (can. 6) derivă și alt păcat, și adică *jefuirea mormintelor* (*τμβωρυχία*), și Grigorie tratează despre acest păcat, și prescrie pentru acesta epitimia fixată deja (66 Vas. c. M.)

Canonul 8.

Iar sacrilegiul, în Scriptura cea veche întru nimic nu s'a socotit mai de tolerat decât osânda uciderii; căci atât celce se prindea în ucidere, cât și celce lua cele afierosite lui Dumnezeu, la fel era supus pedepsei [uciderii] cu pietri. Iar în obiceiul bisericesc nu știu cum s'a făcut oarecare îngăduire și blândețe, încât mai ușoară să

se socotească ispășirea acestui fel de boală; căci predania Părinților a rânduit epitimisirea unora ca aceștia în timp mai scurt decât pentru adulter. Pretutindeni însă în privința felului păcatului înainte de toate se cuvine a ținea seama de felul dispoziției [sufletești] a celui ce se vindecă, și să nu se creadă că timpul este suficient spre vindecare (căci care vindecare se face din timp?), ci de intențiunea celui ce se vindecă pe sine prin căință.

Acestea dar, o bărbat al lui Dumnezeu, alcătuindu-le ție cu multă râvnă din cele dela îndemână, pentru că se cuvine a asculta de poruncile fraților, cu sânguință le-am trimis. Iar tu să nu întreleși de a aduce pentru noi lui Dumnezeu obicinuitele rugăciuni; fiindcă ești dator, ca un fiu înțelept, celui ce după Dumnezeu te-a născut cu purtarea de grijă cea prin rugăciuni, potrivit poruncii, care zice: „Cinstește pe părinți, ca să-ți fie bine ție și să ai viață îndelungată pe pământ“ [II Moisi, 20, 12]. Și firește că vei primi scrisoarea ca pe un simbol sfințit și nu vei disprețui darul prietinesc, chiar de ar fi ceva mai mic decât marel tău talent.

(72, 73 ap.; 25 Antioh.; 10 sin. I-II).

— În fine tot din lăcomie (can. 6) derivă Grigorie *sacri-legiul* (*επισουλία*), și el crede că acesta trebuie judecat ca șiuciderea. — Partea a doua a canonului este încheierea tuturor celor 8 canoane sau a scrisorii lui Grigorie.

Biserica Banu din orașul Buzău.

Canoanele lui Teofil al Alexandriei.

Canonul 1.

Atât obiceiul, cât și cuviința cere dela noi să cin-
stim toată Dumineca, și să o serbăm, fiindcă întru acea-
sta ne-a mijlocit nouă Domnul nostru Iisus Hristos învi-
erea cea din morți; din care cauză în Sfintele Scripturi
s'a și numit întâia, ca una ce este începătura vieții noa-
stre, și a opta, ca ceea ce întrece sărbătoarea sabatului
Iudeilor. Deci fiindcă s'a întâmplat ca Dumnezeiasca Ară-
tare să fie zi de ajunare, să o ținem cuviincios, și să
procedăm înțelepțește față de amândouă; pentruca gustând
puține masline să ne ferim totodată și de învățăturile
cari nu cinstesc ziua învierii Domnului nostru Iisus
Hristos, și să dăm zilei de ajunare ceea ce se cuvine,
așteptând slujba dumnezeiască cea de seară, care, cu
voia lui Dumnezeu, se săvârșește atunci. Deci să ne
adunăm atunci dela ceasul al nouălea.

(66 ap.; 55 trul.; 18 Gangra).

— Noi am vorbit despre canoanele lui Teofil al Alexandriei
și că din ce sunt alcătuite acestea (pag. 56, partea I, vol. I al
lucrării prezente). Canonul prezent (1) este vestirea lui Teofil
către provincia subordonată lui despre felul cum să se ajuneze
în ziua dinaintea Epifaniei, dacă această zi cade pe Duminecă,
în care zi ajunul este interzis de canoane. În această vestire
Teofil arată cum trebuie să se procedeze.

Canonul 2.

În privința celor, cari au intrat în comuniune cu
Arienii, și dețin până acum bisericile, să se facă precum
este obiceiul. Astfel însă ca să se așeze [în locul lor]
alții, cari sunt dovediți [statornici] în ortodoxie, iar aceia
să rămână [în cler]; procedându-se și în privința ace-

stora așa, cum și în alte cetăți au făcut episcopii ortodocși din Tebaida, iar ceice au fost așezați de episcopul Apolon și au intrat în comuniune cu Arienii, cari dețin bisericile, să se pedepsească, de au făcut aceasta după socolînța lor. Iar dacă au ascultat de episcopul lor, să rămână [în cler], ca unii cari n'au înțeles ceea ce este rațional. Și dacă toate popoarele i-ar înlătura împreună cu ceilalți, să se hirotonisească alții; iar dacă-i păstrează pe ei împreună cu ceice au fost în comuniune, aceștia să se trateze după acelaș obicei, pe care l-au întrebuițat toți episcopii ortodocși din Tebaida.

(92 ap.; 10 sin. I ec.; 1, 2, 3, 9, 12 Anc.; 10, 14 Petru Al.; 3 Atan. c. M.).

— Canonul prezent și următoarele nouă canoane (2-11) sunt alcătuite din *ὑπομνηστικόν*-ul (commonitorium), primit de exmisul lui Teofil, Amon, când acesta a plecat la Licon, unde era episcop Apolon, spre a deslega unele întrebări, cari au fost adresate lui Teofil din provincia lui Apolo. — Unii dintre preoții ortodocși, deși nu mărturiseau credința ariană, pe vremea silnicilor ariene au intrat în comuniune bisericească cu arienii. Când această silnicie ariană a încetat și arianismul a pierdut puterea sa, și bisericile, cari fuseseră acaparate de arieni, au fost retrocedate ortodocșilor, dar au mai rămas și după aceea multe biserici primite de preoții ortodocși dintre acelea, cari, deși vremelnic, au înclinat spre arianism. Din acest prilej, Teofil, spre a arăta cum să se procedeze față de acești preoți, dispune ca în privința aceasta să se urmeze obiceiului existent în alte părți, și în special celui existent în Tebaida, iar acesta consistă în aceea că toți acei preoți trebuiesc înlăturați din bisericile respective din cauza pușinei lor statornicii în ortodoxie, și în locul lor să se numească alții, cari sunt statornici în ortodoxie, lăsându-le de altfel acelor preoți demnitatea și numele de preot, dar fără de nici un drept ierarhic. Având în vedere în special pe acei preoți, cari au fost numiți de Apolo, și cari înclinau spre arianism, neascultând de sfațul episcopilor lor, cari le recomandau statornicia în credință, Teofil dispune ca toți să se supună epitimiiilor cuvenite. Iar în privința acelor preoți, cari s'au lepădat de credință din cauză că voiau să asculte de respectivii episcopi ai lor, cari și ei înșiși au înclinat spre arianism, și cari

preoți deci nu puteau fi întru toate învinovați, Teofil dispune ca acești preoți să nu fie pedepsiți și să poată rămânea și pe mai departe pe lângă bisericile lor, dacă poporul ortodox eventual nu s'ar opune acestui lucru. Drept comentariu mai deplin la acest canon servește epistola lui Atanasie cel Mare adresată lui Rufinian, sau după lucrarea prezentă canonul 3 al lui Atanasie.

Canonul 3.

Să se cerceteze în privința lui Vist, care a fost așezat presviter în Ereva; și dacă a siluit pe vreo femeie despărțită, fiind viu bărbatul ei, să nu-i fie iertat a fi presviter, întrucât nici ca mirean nu se cuvine a fi împreună în adunare, căci biserica pe unii ca aceștia obicinuește a-i despărți. Inșă aceasta nu-i atrage episcopului Apolo osândă, dacă din necunoștință l-a așezat pe el, poruncind sfântul sinod să se scoată [din cler] ceice după hirotonie se dovedesc nevrednici din cauza vinovăției [lor].

(25, 61 ap.; 2, 9, 10 sin. I ec.; 9, 10 Neoces.; 17 sin. I-II ec.; 89 Vasile c. M.; 5, 6 Teof. Al.).

— Apolo instituisese în calitate de presviter pe un oarecare Vistu. Mai târziu s'a auzit că acest Vistu înainte de hirotonirea sa a comis un delict grav, și adică dânsul avusese relații sexuale cu o femeie, care era despărțită de soțul său. Din acest prilej Teofil dispune ca chestiunea să se cerceteze amănunțit, și dacă infracțiunea se va dovedi, acel Vistus imediat să fie despoiat de rangul lui; dar împrejurarea aceasta să nu-l vatăme pe Apolo, dacă el din neștiință a instituit pe acel presviter, deoarece în felul acesta dispune sfântul sinod, și anume canonul 9 al primului sinod ecumenic, — comentariul cărui canon să se compare aici.

Canonul 4.

Iar în privința lui Sur, fiindcă episcopul Apolo a adevărit că l-a și îndepărtat, și l-a făcut străin de biserică, să fie așa precum a hotărât episcopul, folosindu-se acela, dacă vrea, de apărarea drepturilor sale și să atace hotărârea episcopului.

(28 ap.; 5 sin. I ec.; 9 sin. IV ec.; 4, 12, 20 Antiohia; 3, 4, 5, 14 Sard.; 29, 65 Cartag.; 88 Vasile c. M.).

— Episcopul Apolo a caterisit pe un oarecare presviter Sur pentru un delict oarecare. Deoarece din pricina aceasta s'au ivit nemulțumiri din partea aderenților lui Sur, Teofil dispune ca hotărîrea episcopului să rămână în vigoare, iar Sur are libertatea de a se adresa cu plângere la sinodul episcopesc competent, și să se disculpe acolo, dacă va putea. În privința aceasta să se vadă comentariile canoanelor paralele.

Canonul 5.

Iar în privința lui Panuf, celce s'a așezat diacon în Lico, trebuie să se cerceteze; și de s'ar întâmpla să se afle că fiind catehumen a primit în comuniune de nuntă pe nepoata sa de frate, iar după botezare a fost înaintat în cler, să rămână în cler, dacă a murit aceea, și dacă după botez nu s'a împreunat cu dânsa. Iar dacă credincios fiind a primit în comuniune de nuntă pe nepoata sa de frate, să fie străin de cler; dar [această împrejurare] nu-i atrage episcopului Apolo osândă, dacă din necunoștință l-a așezat pe el.

(19, 25, 61 ap.; 2, 9 sin. I ec.; 12 Anc.; 3, 6 Teof.).

— În privința diaconului Panuf din Lico avem acelaș caz ca în canonul 3 al lui Teofil. La primirea lui în cler nu s'a ținut seama de un oarecare delict comis înainte de botez, deoarece botezul șterge toate păcatele; pe când delictul comis după botez împiedică intrarea în cler. Acesta este sensul canonului prezent al lui Teofil.

Canonul 6.

În privința lui Iacov trebuie să se cerceteze, fiindcă dacă citeț fiind, s'a arătat vinovat de vinovăția desfrânării și s'a scos de către presviteri, apoi s'a hirotonit, acesta să se scoată, dupăce se va face cercetare; amănunțită, iar nu numai făcându-se bănuială asupra lui din denunțări și defăimări. Iar de nu se va afla vinovat, va rămânea în cler. Că nu se cuvine să se țină seama de clevetirile deșarte.

(25, 61 ap.; 2, 9, 10 sin. I ec.; 9, 10 Neoces; 17 sin. I-II, 69, 70, 89 Vasile c. M.; 3, 5 Tim. Al.).

— La fel cu cele dispuse de Teofil în canonul său al 3-lea de a se cerceta cauza ridicată împotriva unui cleric înainte de a fi condamnat definitiv, Teofil în canonul său prezent dispune să se cerceteze temeinicia acuzel ridicate împotriva unul oarecare citej Iacov, care din cauza aceasta fusese înlăturat din serviciu, și apoi din nou fusese hirotonisit într'o treaptă mai înaltă. Dacă acuza este temeinică și delictul se va dovedi, în acel caz acel Iacov să se scoată din cin; iar dacă ar fi fost numai calomniat; și s'ar dovedi nevinovăția sa, să rămână în cler.

Canonul 7.

În privința celor cari vor avea să se hirotonisească, rânduiala să fie aceasta: ca preoțimea întreagă să consimțească și să-i aleagă, și apoi episcopul să-i examineze, și consimțind cu preoțimea, în mijlocul bisericii să-l hirotoniască, fiind de față poporul, și episcopul se adresează [poporului] dacă poate și poporul să mărturisească pentru dânsul. Iar hirotonie clandestină să nu se facă; căci dacă biserica este în pace, se cuvine ca hirotoniile să se facă în biserică, sfinții fiind de față. Iar în enorie, dacă vor fi unii, cari au fost părțași cu părerile celor ce au fost în comuniune [cu ereficii], într'alt chip să nu se hirotoniască, decât dacă clericii cu adevărat ortodocși îi vor cerceta, iarăși fiind de față episcopul, și [acesta] adresându-se poporului celui de față, numai ca să nu se întâmple vreo abatere.

(2 ap.; 9 sin. I ec.; 89 Vasile c. M.).

— Din canonul prezent în general rezultă exact cecece a spus Vasile cel mare în epistola sa adresată horepiscopilor, adică în canonul 89, în privința alegerii și instituirii presviterilor și a altor clerici. Obștea preoțească întreagă (*πάν τὸ ἱερατεῖον*) trebuie să consimțească și să aleagă (*συμπρωνεῖν καὶ αἰρεῖσθαι*) pe respectivul, care va fi hirotonisit; dacă dânsul obține voturile tuturor membrilor preoțimii Bisericii respective, atunci episcopul îl va examina (*δοκιμάζειν*) ca să vadă și să se convingă personal că este vrednic de cin. Dacă episcopul a câștigat această con-

vingere în privința candidatului, și este deci de acord cu părerea preoșimii, atunci se poate proceda la hirotonisirea respectivului, și adică în mijlocul bisericii (*ἐν μέσῃ τῆ ἐκκλησίᾳ*) și în prezența poporului (*παρόντος τοῦ λαοῦ*), pentruca și poporul să poată mărturisi în privința lui (*εἰ καὶ ὁ λαὸς δύνάται αὐτῷ μαρτυρεῖν*), când episcopul în public îl declară pe acel candidat vrednic de cinul preoțesc. Așadar pentruca un candidat să poată fi învrednicit de hirotonisirea în cinul preoțesc, potrivit canonului prezent, trebuie ca preoșimea Bisericii respective să consimțească și să aleagă pe candidat, ca episcopul personal să-l examineze și să aprobe alegerea, și în fine ca din prilejul hirotonisirii poporul în biserică să mărturisească cu graul viu că într'adevăr este vrednic de hirotonisire celce în public este declarat vrednic de către episcop. Canonul zice că toate trebuie să se facă în feiul acestă, ca nu cumva să se înlămple vreo abatere (*ὅνα μὴ περιδρομή τις γένηται*), adică să nu se înlămple vreo înșelăciune la hirotonisire și ca nu cumva să fie instituit în calitate de preot vreun nevrednic. — Canonul, enunțând astfel în chip solemn *publicitatea* hirotoniei, dispune ca hirotoniile să nu se facă în mod clandestin, — *χειροτονία δὲ λαθραίως μὴ γινέσθω*. Norma aceasta derivă din timpurile primare ale Bisericii, și o găsim exprimată încă în Așezămintele apostolice (VIII, 4); și s'a referit atât la hirotonirea presviterilor și diaconilor, cât și mai vărios la instituirea episcopilor. Grigorie Nazianzeanul din prilejul discuției pentru scaunul constantinopolitan acuză pe Maxim din Constantinopol mai ales din cauza că nu a fost hirotonit episcop în public în biserică în fața poporului, ci într'o casă particulară, care servea pentru distracții (*χοραύλου λυπρὸν οἰκητήριον*).¹⁾ Acelaș lucru îl spune Socrat despre Ursin, carele voia să ia dela Damasus scaunul dela Roma, că adică a fost hirotonit ilegal *οὐκ ἐν ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ἐν ἀποκρύφῳ τόπῳ*.²⁾ Mai apoi această normă bisericască generală a fost introdusă în ceremonialul arhieresc al hirotonisirii, în cursul căruia episcopul anunță că respectivul cleric este vrednic de hirotonie și când după preoșime poporul prezent în biserică zice împreună cu cântăreșii: *ἄξιος*, vrednic este.

1) Carm. de vita sua.

2) Hyst eccl. IV, 29.

Canonul 8.

Celece se aduc sub cuvânt de jertfă, dupăce se folosesc câte sunt necesare pentru taine să le împărtească clericii, dar catehumenul nici să nu mânânce, nici să nu bea din acestea, ci numai clericii, și frații credincioși, ceice sunt împreună cu dânșii.

(3, 4, 38, 41 ap.; 7, 8 Gang.; 37 Cart.).

— Vezi comentariile canoanelor 3 și 4 ap.

Canonul 9.

Fiindcă Ierax zice că oarecineva, care a fost pârît pentru desfrânare, nu se cuvine a fi în cler, dar episcopul a afirmat că atunci nici un acuzator nu a intervenit împotriva lui, să se cerceteze și acesta; și de se va ivi vreun acuzator vrednic de credință, și se va dovedi vinovăția, aducându-se martori vrednici de credință, să se scoată din biserică; iar de este vrednic de cler, și se va dovedi a fi în curățenie, să rămână în acel [cler].

(25, 61 ap.; 2, 9, 10 sin. I ec.; 6 sin. II ec.; 21 sin. IV ec.; 8, 128, 129, 130, 131 Cart.).

— În canonul prezent este vorbă de un caz asemenea celui din canonul 3 al lui Teofil. Un oarecare Ierax a denunțat pe un preot că ar fi desfrânat, și din cauza aceasta acela nu ar mai putea rămânea în cinul său; dar episcopul Apolo, căruia îi era subordonat acel preot, a afirmat că nu a primit nici o reclamație în această privință. Teofil dispune din acest prilej ca chestiunea să se cerceteze pe calea judecății legale, și întrucât s'ar anunța vreun acuzator, care merită încredere, și dacă delictul se va dovedi prin martori vrednici de credință, în acel caz preotul respectiv să se excludă din Biserică (*τῆς ἐκκλησίας ἐκβαλλέσθω*); iar dacă nu s'ar dovedi nimic, acel preot să rămână în cler.

Canonul 10.

Astfel prin hotărîrea preoțimii întregi să se așeze alț econom, pentru carele să consimțească și episcopul Apolo, pentruca să cheltuiască cele ale bisericii cu folos.

(38, 41 ap.; 25, 26 sin. IV ec.; 35 trul.; 11, 12 sin. VII ec.; 15 Ancira; 7, 8 Gangra; 24, 25 Antioh.; 26, 33 Cart.; 7 sin. I-II; 11 Teof. Al.).

— Vezi comentarul canonului 26 al sinodului IV ecum. și al canonului 11 al sinodului VII ecum.

Canonul 11.

Văduvele, și săracii, și străinii călători să se bucure de toată odihna; și să nu-și însușască cineva cele ale bisericii.

(38, 41 ap.; 25, 26 sin. IV ec.; 35 trul.; 11, 12 sin. VII ec.; 15 Ancira; 7, 8 Gang.; 24, 25 Antioh.; 26, 33 Cart.; 10 Teof. Al.).

— Canonul prezent este continuarea canonului 10 al lui Teofil. În acel canon el a spus ca economul Bisericii să poarte grijă ca veniturile bisericesti să se întrebuițeze pentru cele necesare, iar în canonul prezent spune în special pentru ce să se întrebuițeze aceste venituri, și adică, afară de întreținerea clerului (41 ap.), pentru văduve, săraci și străini.

Canonul 12.

Cucernicia ta mi-a făcut cunoscut că oarecarii dintre ceice se numesc pe sine Catari, voesc să vină la biserică. Deci deoarece marele sinod ținut în Niceia de către fericii noștri Părinți a hotărât ca să se hirotonisească ceice vin [dela Catari], voesc ca potrivit acestei norme să-i hirotonești pe ceice vreau să vină la biserică, dacă viața lor este dreaptă și nimic nu li se opune.

(8 sin. I ec.; 7 sin. II ec.; 95 trul.; 7 Laod.; 1, 47 Vasile c. M.).

Canonul prezent este scrisoarea lui Teofil către episcopul Afnițiu, care l-a întrebat cum să procedeze cu catarii (novațienii), când doresc să se convertească la Biserică, și Teofil îndrumă pe acest episcop la dispoziția sinodului I ecumenic, iar aceasta este canonul 8 al acelu sinod.

Canonul 13.

Maxim a afirmat că necunoscând legile bisericii s'a împreunat cu însoțire nelegiuită. Și fiindcă îl tulbură pe el [situația] de a nu fi în relație [cu biserica], a dat asi-

gurarea, că, deoarece din neștiință a comis nelegiuirea, se va desface prin învoială de însoțirea cea nelegiuită, căci și acea [femeie] dorește aceasta. Deci de vei considera dovedit că dâșii fac aceasta prin învoială, și nu amăgesc, căci timpul este de zece ani, dacă socotești ca dâșii un timp oarecare să se întrunească cu catehumenii, dispune în felul acesta. Iar dacă vei observa că vreau să amăgească, și că în privința lor este nevoie încă de asprime, fă ceea ce îți va arăta Dumnezeu, condus fiind totdeauna de precauțiune; căci aflându-te în acele locuri, mai bine poți cunoaște gândurile lor.

(48 ap.; 87, 93, 98 trul.; 20 Ancira; 102 Cartag.; 9, 21, 31, 35, 36, 46, 48, 77, 87 Vasile c. M.).

— Canonul prezent este scrisoarea lui Teofil către episcopul Agaton, în care Teofil dă îndrumări acestui episcop cum să procedeze cu un oarecare Maxim, care a încheiat căsătorie nelegiuată și acum se căește.

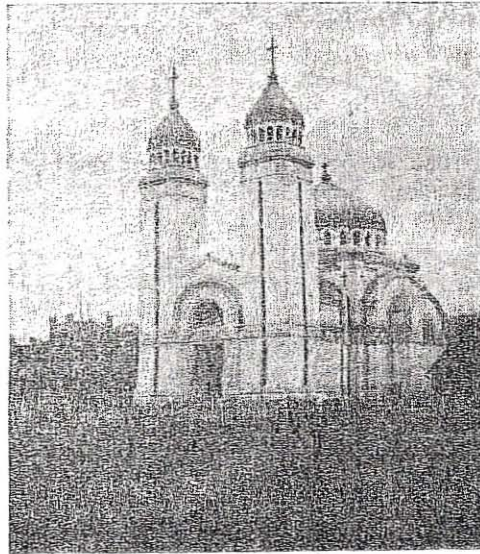
Canonul 14.

Legal lucru au făcut presviterii din satul Gemin, dacă grăește adevărul Evstafia, care a adus scrisoarea; căci ea zice că au exclus din adunarea [bisericii] pe acea Kiradia, care a comis nedreptate și nu vrea să împiedice nedreptatea. Deci fiindcă am aflat că dânsa, vindecându-și răul, vrea să intre în comuniunea [bisericească], să o pregătești ca mai întâi să lapede dela sine nedreptatea, și să o îndupleci a se pocăi, ca astfel, dacă vei cunoaște că se apropie de legea lui Dumnezeu, dorind comuniunea [bisericească], să-i dai voie să fie în comuniune cu poporul-

(12 sin. I ec.; 16 sin. IV ec.; 102 trul.; 5 Ancira; 74 Vasile c. M.).

— Oarecare Evstafia a raportat lui Teofil că în Gemin oarecare Kiradia s'a îndelețnicit cu cămătărie și din cauza aceasta presviterii din Gemin au exclus-o din comunitatea bisericească. Teofil aprobă procedura acelor presviteri; dar deoarece a auzit

că acea Kiradia este aplicată să părăsească fapta sa culpabilă și dorește să fie primită iarăși în comunitatea bisericească, dânsul și scrie episcopului competente, Minz, — și această scrisoare este canonul prezent (14), — ca să stăruiască a converti pe acea femeie, și dacă se va căi sincer, să-i permită a intra din nou în comunitatea bisericească.

Biserica din Mediaș (Arhiepiscopia Sibiului).

Canoanele Sfântului Chiril al Alexandriei.

Canonul 1.

Orice acțiune a noastră, când se procedează potrivit bunei rândueți canonice, nu ne produce nici o turburare, ci ne scapă atât de clevetiri din partea unora, cât și mai vârtos ne procură reputație bună în fața celor cari cugetă bine. Căci cine n'ar primi o hotărîre imparțială, care s'ar aduce de cineva? și cum nu va fi fără de reproș ba chiar plină de toată lauda judecata cea dreaptă și legală? Și aceste le scriu acum cucerniciei tale, fiindcă în scrisorile tale, ce mi le-ai trimis atât mie, cât și preasfințitului și de Dumnezeu iubitorului fratelui nostru și împreună episcopul Proclu, numind [tu] episcop pe preaevlaviosul și pe preacucernicul Petru, carele s'a plâns și a zis că ilegal a fost înlăturat din biserică păstorită de el. Logic era ca dânsul să aibe numele demnității preoțești împreună cu agendele [cuvenite acelei demnități], ori dacă nu mai era vrednic să stea la dumnezeescul altar, să nu se mai fi învrednicit nici de însași numirea demnității episcopești. Dar poate s'ar părea cucerniciei tale că cuvântul meu este oarecum aspru și lipsit de iubire reciprocă; dar aceasta nu este adevărat. Căci poate s'ar părea că noi îl compătimim pe [dânsul din cauză că este] bătrân, admițându-i numirea singură. Mult mai bine ar fi însă a se ținea seama și de celelalte; căci el zice că și-ar fi putut dovedi răspunsul său, dar nu a avut timp pentru apărare, și nici nu i s'a oferit lui ascultarea canonică. Și de s'ar fi făcut ceva de acest fel, însași situația actelor l-ar fi dovedit, ori, fiind prins în acuze, [ar fi fost] osândit ca vinovat, și [atunci] nici n'ar mai fi avut a zice de aci înainte că este neîndreptățit,

ori, declarat fiind liberat [de acuze], iarăși i s'ar fi dat să stea în fruntea bisericii, pe care a avut-o sub conducerea sa. Dar deoarece nu s'a făcut nimic de acest fel, el strigă împotriva procedurii, și zice că ar fi suferit nedreptate insuportabilă și că a fost scos [din demnitate] în chip ilegal, adăogând și că i s'au răpit și toți banii, cari i se cuveneau. Deci sfinția ta cumpănind ceea ce se dispune prin dumnezeieștile canoane cât și ceea ce se cuvine bisericii, și celor rânduși la sfânta slujbă, iar pe lângă acestea rugat fiind și prin scrisorile noastre, oprește lacrimile bătrânului. Iar de ar dori să se judece cu ceice i-au adus lui acuzele să se judece potrivit obiceiului înaintea cucerniciei tale, firește fiind de față și preacucernicii episcopi subordonați ție, afară de cei, pe cari i-ar recuza ca suspecți. Dar nu credem că vreunul dintre preacucernicii episcopi este cu gând vrăjmaș împotriva fratelui. Inșă pentruca să nu se prezinte acest pretext, care să slăbească judecata ce se va face în privința lui, spre a nu [i-] se părea că s'a făcut nedreptate, nu are nici o importanță absența din adunare a unora cari sunt sub bănuială.

(28, 74 ap. ; 5 sin. I ec. ; 6 sin. II ec. ; 9, 17 sin. IV ec. ; 4, 12, 14, 15 Antioh. ; 3, 4, 5 Sard. ; 19 Cart.).

— Precum am spus la locul său (pag. 57, partea I, vol. I din lucrarea prezentă), Chiril, arhiepiscopul Alexandriei, a scris o epistolă canonică unui arhiepiscop din Antiohia, Domnus, din cazul episcopului Petru, carele a fost scos din scaunul său episcopesc. În privința acestui episcop Petru, Domnus s'a adresat lui Chiril, precum și lui Proclu, arhiepiscopul Constantinopolului, cerându-le părerea, cum să procedeze în privința aceluia. La această întrebare a lui Domnus, Chiril îi răspunde printr'o scrisoare, care alcătuește atât canonul prezent, cât și cele următoare (2 și 3). — Acel episcop Petru s'a plâns că a fost scos în mod ilegal din scaunul episcopesc, și că pe lângă aceasta i s'a luat averea întreagă, și numai pentruca să-l despoale de scaun i-au simuls cu de-a sila demisia. Canonul prezent, al cărui text este destul de clar, formează răspunsul la punctul prim din jalba lui Petru.

Se pare că Petru a fost scos din scaunul său fără jude-

cată legală, și din cauza aceasta Chiril la începutul canonului arată cum trebuesc rezolvate toate chestiunile așa cum prescriu canoanele, deoarece în acest caz nu numai că nici o turburare nu se va produce în Biserică și nu se vor ivi întrebări, cum este aceasta a lui Petru, ci în toate va stăpâni buna rândulală și nimenia nu va cufeza să reclame dacă va vedea că se judecă după dreptate și legal. — Mai departe observă Chiril cum de aputut Domnus să numească „episcop” pe acei Petru, câtă vreme dânsul nu are Biserică. Important pricipiu este acesta. Dacă vreun episcop poartă numirea de „episcop”, el trebuie să fie episcop după esența lucrului, adică trebuie să aibă și eparhia sa proprie, în care exercită puterea episcopescă, de învățător suprem, de arhieru și de păstor suprem. Dacă un episcop nu este vrednic să exercite această putere, și să stea în fruntea unei eparhii, apoi nici nu-i este îngăduit să poarte numele de episcop, căci în acel caz sinodul competente trebuie să-l declare nevrednic de episcopat, așadară să-l despoaie de episcopat, cu alte cuvinte să-l caterisească. Numai din clemență deosebită, și dacă respectivul într'adevăr este vrednic de această clemență, Chiril crede că i se poate lăsa titlul de episcop, precum i s'a admis celui Petru, din considerare la bătrânețea lui și din motivul că acela susține sus și tare că este nevinovat. — După această observație privitoare la titlul episcopesc al lui Petru, Chiril constată că Petru a fost scos din scaunul său fără judecată legală, și zice că forul judecătoresc respectiv acum trebuie să dea sentință potrivit prescripțiilor sfintelor canoane. În împrejurări normale pe un episcop are dreptul să-l judece sinodul episcopilor acelei provincii, de care depinde episcopul respectiv (vezi can. 74 ap. și celelalte canoane paralele). La acest for judecătoresc îndrumă Chiril pe Domnus în privința cazului celui Petru. Chiril recomandă lui Domnus ca întrucât este posibil să țină seama de bătrânețea și lacrimile celui Petru, admitându-i ca în sinod la judecarea lui (Petru) să nu participe episcopii, despre cari Petru bănuște că-i sunt potrivnici. La această recomandăție Chiril imediat adaogă observația foarte importantă, că adică el nu crede că vreun episcop ar fi în stare să se poarte cu vrăjmășie față de fratele său, episcop, ci aceasta a spus-o numai din motivul ca cel acuzat să nu aibă prilej de a se plânger de parțialitatea judecării în cazul, dacă la sinod ar participa și aceia, despre cari el bănuște că-i sunt dușmani.

Canonul 2.

Iar banii, cari cu nedreptate s'au luat dela el, este cu dreptul a i se da înapoi din două motive. Întâi fiindcă nici de cum nu trebuia să se facă una ca aceasta, și că este prea întristător și la extremă mâhnire duce pe de Dumnezeu cinstitorii episcopi din toate părțile pământului a li se cere lor seama pentru chivernisirea cheltuelilor survenite, ori din veniturile bisericești, ori și din oarecari [alte] produse. Căci fiecare dintre noi la timpul său va da seamă în fața judecătorului tuturor. Că odoarele și averile nemișcătoare trebuie să se păstreze neînstrăinate bisericilor; iar chivernisirea cheltuelilor ce survin să se încredințeze celorce după vreme ocârmuesc dumnezeiasca preoție.

(38, 41 ap.; 26 sin. IV ec.; 12 sin. VII ec.; 24, 25 Antioh., 26, 33 Cart.).

— A doua plângere a celui Petru a fost că i-au luat și toți banii când l-au înlăturat din scaunul episcopesc. Chiril consideră ilegal acest lucru și zice că trebuie să i se înapoieze lui Petru tot ce s'a găsit la dânsul din veniturile bisericești în momentul când a fost înlăturat din scaun; în privința aceasta relevă principiul exprimat în primele cuvinte ale canonului 38 ap., potrivit căruia episcopul este dator să poarte grijă de toate lucrurile bisericești și el are dreptul să chivernisească averea bisericească după conștiința sa, aducându-și aminte că pentru aceasta va da seamă lui Dumnezeu. Dealtfel ceea ce spune aici Chiril în privința banilor lui Petru nu se potrivește întru toate cu dispozițiile următoare ale aceluiaș canon apost., deoarece acel canon interzice strict episcopului de a lua orice pentru sine personal din ceea ce este al Bisericii, fie din obiectele mișcătoare, fie din cele nemișcătoare, fie din veniturile bisericești. Dispoziția acestui canon trebuie explicată prin clemența deosebită față de Petru, și la orice caz prin împrejurarea că Chiril l-a considerat pe Petru drept episcop legal pentru tot timpul, până când sinodul nu-și va rosti sentința sa asupra lui (can. 1), și deci l-a considerat drept chivernisitorul suprem al veniturilor bisericești.

Canonul 3.

Iar scrisoarea de demisie zice că n'a dat-o de a sa bunăvoie, ci din constrângere și de frică, și în urma amenințării unora; dar și de altfel nu este în conformitate cu legiuirile bisericești ca unii dintre preoți să dea scrisori de demisie. Că de sunt vrednici de a sluji, să rămână întru această [slujbă]; iar dacă nu sunt vrednici, să nu iese prin demisie, ci mai vârtos osândiți fiind pentru fapte, în privința cărora cineva i-ar fi acuzat că sunt împotriva a toată rânduiala. Salută comunitatea fraților dela tine. Cea de pe lângă noi te salută întru Domnul.

(9 sin. III ec.; 16^a sin. I-II; 10 Petru Alex.).

— Vezi comentarul dela canonul 9 al sinodului III ecumenic, unde se menționează și acest canon al lui Chiril.

Canonul 4.

Trebue să avem grijă de totul, ce este de trebuință și de nevoie pentru zidirea popoarelor, și ceea ce contribuie spre slava sfintelor biserici. Că scris este: „Faceți evlavioși pe fiii lui Israil” [III Moisi, 15³¹]. Deci Părinții monastirilor din eparhia Tebaida, bărbați evlavioși și având viețuire vrednică de admirat, viind în Alexandria, și întrebați fiind de către mine în privința stării monastirilor de acolo, ne-au spus că mulți se smintesc din cauza următoare. Unii, cari de curând s'au însurat, și întocmai ca și cum ar fi venit din camerele nupțiale, amăgesc pe unii dintre episcopii de Dumnezeu iubitori, și poate că nimeni nu s'a pronunțat pentru dânșii, se hirotonisesc clerici, adică presviteri. Iar alții oarecari scoși fiind chiar din monastiri ca desordonafi, iarăși aleargă spre hirotonie, și făcându-se clerici, intră în aceleași monastiri, de unde au fost scoși; și vreau să aducă jertfa, și să săvârșească toate, cari sunt obicinuite clericilor, și acestea cauzează că și unii dintre ceice-i cunosc pe dânșii nu evită numai adunările [bisericești], ci se rețin de a se împărtăși când liturghisesc aceia. Deci fiindcă, precum am zis, totul trebue să se facă de către noi spre zidirea

popoarelor, cucernicia voastră să bage de seamă la acestea. Și dacă cineva vrea să se hirotonisească cleric, să se cerceteze viața lui; și ori de are soție, sau nu? și cum și când a luat-o? și dacă s'a despărțit [de ea]? și de este el vreunul dintre cei lepădați sau de către alt episcop de Dumnezeu cinstitor, sau din monastire? și atunci să se hirotonisească, dacă se va găsi neprihănit. Că așa vom păzi alât conștiința noastră curată, cât și sfânta și cinstita slujbă neprihănită.

(80 ap.; 2 sin. I. ec.; 2 sin. VII ec.; 12 Neoces.; 3, 12 Laod.; 10 Sard.; 17 sin. I—II).

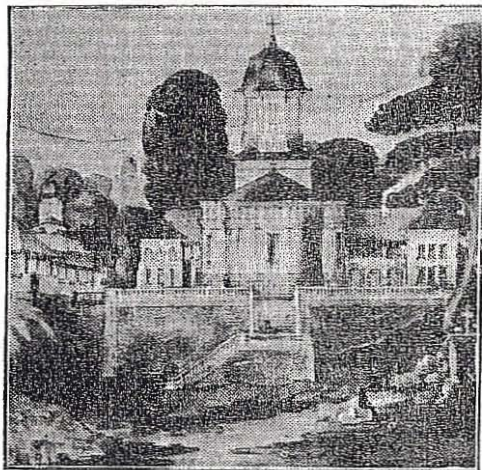
— Scrisoarea pastorală, care alcătuiește canonul prezent (4) al lui Chiril, a fost emisă de Chiril către episcopii din Libia și Pentapole din prilejul reclamației unor călugări din Tebaida, cari au venit la Alexandria cu denunțul că oarecari episcopi hirotonesc întru presbiteri pe astfel de indivizi, cari nu sunt întru toate vrednici, și că aceasta produce sminteală, astfel că mulți credincioși, cari cunosc pe acești oameni, se înstrăinează de Biserică și nu vreau să se împărtășască dela aceia când slujesc. — Chiril după ce spune că episcopii sunt chemați în primul loc să poarte grijă de tot ceace servește pentru progresul poporului și pentru slava Bisericii și că datoria lor principală — după cuvintele Sf. Scripturi — este de a face evlavioși pe oamenii încredințați lor (III Moisi, 15,81), potrivit reclamației acelor călugări din Tebaida, spune că nu este corect ca episcopii să hirotoniască fără examinare pe diferiți indivizi, și mai ales dacă nu s'în seamă de căsătoria acelor indivizi, precum și dacă nu cumva respectivii stau sub vreo pedeapsă canonică. Prin urmare el în calitate de căpetenie supremă a circumscripției (patriarhatul) bisericești alexandrine dispune episcopilor din provinciile menționate ca în viitor să bage bine de seamă pe cine vor hirotoni și să examineze cu sârguință viața fiecăruia, și în special ca nu cumva vreunul să fi păcătuit împotriva canoanelor, cari sunt în vigoare în privința căsătoriei preoților, și apoi să nu fie eventual între dânșii de cei, cari au fost excluși din serviciul bisericesc de către episcopii cu cădere, sau din mănăstire de către egumenii respectivi. Numai în cazul dacă o persoană se va găsi că întru toate este neexceptionată, se va putea hirotoni, — și procedând astfel, episcopul își va păstra conștiința curată, precum și sfânta slujbă și-o va păstra neprihănită.

Canonul 5.

Iar dacă oarecarii sunt supuși excluderii, epifimi-sându-se pentru greșale, apoi, fiind catehumeni, ar fi să se sfârșască, să se boteze, și să nu plece din cele ome-nești neîmpărtașiți de har, adică ne fiind în comuniune; fiindcă se vede că și aceasta trebuie să fie după legiurile bisericești. Salutați comunitatea fraților dela voi. Cea de pe lângă noi vă salută întru Domnul.

(13, 14 sin. I ec.; 47 Laod.; 45 Cart.).

— Canonul prezent este partea a doua din enciclica men-ționată a lui Chiril (can. 4). Aici el prescrie, potrivit canoanelor existente, că trebuie să se boteze și să se învrednicească de sf. împărtașanie și acei catehumeni, când sunt pe moarte, cari pre-gătindu-se pentru botez și în timpul catehumenatului au comis vreun păcat și pentru aceasta au fost supuși epifimiei cuvenite.

Sf. Mănăstire Izbuc (jud. Bihor).

Enciclica

**lui Ghenadie, patriarhul Constantinopolului, și a
sinodului, cel împreună cu dânsul, către toți prea
cuvioșii Mitropoliți și către Papa Romei.**

Domnul și Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, când a încredințat sfinților săi ucenici propovăduirea Evangheliei și i-a trimis pe ei învățători oamenilor în toată lumea, le-a poruncit în chip hotărît ca darul ce l-au primit dela el, și ei în dar să-l dea oamenilor, necâștigând pentru el aramă, sau argint, sau aur, sau în general vreo altă avere, materială sau pământească; fiindcă răsplata harurilor cerești și duhovnicești nu sunt cele pământești și pieritoare. Porunca aceasta a dat-o nu numai acelora, ci prin ei și nouă, pe cari ne-a învrednicit a intra în treapta și locul lor. Și trebuie, ca precum atunci aceia, așa și noi acum să o păstrăm și să o observăm riguros, și să nu născocim prin sofisme nebunii, nici să nu ne aruncăm în hazard primejdios. „În dar“, zice, „ați luat, în dar dați. Să nu câștigați nici aramă, nici argint, nici aur la cingătoarele voastre“ [Mat. 10, 8, 9]. Simplu și lămurit este cuvântul acestei porunci, neavând nimic îndoielnic, nici imposibil [de îndeplinit], nici având trebuință de tălmăcire sofistică. Dela mine ați primit demnitatea preoției, zice; dacă mi-ați dat mie pentru aceasta, ceva, ori mic, ori mare, și [dacă] aceasta s'a vândut din partea mea, vindeți-o și voi altora; iar dacă ați primit-o în dar, dați-o și voi în dar. Ce este mai lămurit decât porunca aceasta? Și ce este mai de folos celorce i se supun? Cu adevărat vai celorce înțeleg să câștige darul lui Dumnezeu, ori să-l dea pentru bani; căci după cele spuse de sfântul Petru, unii ca aceștia dau prilej pentru venin de amărăciune și pentru împreunare cu nedreptatea, cuprinși fiind de lăcomia lor de argint; drept aceea de acord cu acea-

stă lege a Domnului și canonul [dat] în această privință al cuvioșilor și fericților Părinți dela sfântul și marele sinod ecumenic adunat în Calcedon, ne spune nouă lămurit astfel prin aceste cuvinte: «Dacă vre-un episcop ar săvârși hirotonia pentru bani și ar face obiect de vânzare harul care nu se vinde, și ar hirotoni pe bani episcop, sau horepiscop, sau presbiteri, sau diaconi, sau pe alt cineva dintre ceice se numără în cler, ori ar promova pentru bani econom, sau ecdic, sau paramonar, sau pe oricare din canon pentru mârșav câștig, și dacă se dovedește că a făcut aceasta, să se primejduiască pentru treapta sa; și cel hirotonisit să nu aibă nici un folos din hirotonia sau promovarea cea din negoț; ci să fie străin de demnitatea sau de funcțiunea, pe care a dobândit-o pentru bani. Iar dacă cineva a fost mijlocitor în astfel de afaceri urâte și ilegale, acela, dacă ar fi cleric, să cadă din treapta sa; iar dacă este laic sau monah, să se anatematisească.»

Prea bune și foarte drept cinstitoare sunt poruncile canonului sfinților Părinți, cari resping și anulează tot atacul satanicesc, și toată apucătura diabolică îndreptată împotriva darului duhovnicesc; căci cu nici un chip nu admite ca promovarea hirotoniei să se facă, sau să se primească pentru bani, nici de celce o săvârșește, nici de celce primește promovarea hirotoniei. Dar nu permite a se da bani pentru hirotonie nici mai înainte de timpul hirotoniei, nici după timpul hirotoniei, nici în însuși timpul hirotoniei; deoarece cu desăvârșire a oprit mituirea pentru acest lucru. — Toluși fiindcă acum, deși acestea sunt oprite lămurit, s'au vădit unii din [biserica] Galatenilor, cari, disprețuesc și calcă din cauza lăcomiei rușinoase și a iubirei de argint aceste porunci mântuitoare și umane, am socotit și noi că este bine, a le reînoui iarăși pe acestea împreună cu sfântul sinod ce se ține întru această cetate împărătească, Roma nouă, pentruca fără de nici o născocire, și fără de nici un pretext, și fără de nici un sofism, să tăiem cu desăvârșire acest obicei nelegiuit și urât, care nu știu cum a intrat în preasfintele biserici, pentruca într'adevăr fără de cârciu-

mărire și curată făcându-se glăsuirea de către arhieriei ceice hirotonesc, să vină de sus harul Duhului sfânt; deoarece acum, făcând ei pentru bani promovarea, și lucrând fără curățenie cu mâna, nu știu dacă vine asupra celuice se prohirisește potrivit glasului Evangheliei, ci mai vârtos de nu se restrânge harul Duhului sfânt. Deci să știi, din toate părțile prea cinstitorule de Dumnezeu, că oricine va fi vădit în una ca aceasta, ori episcop, ori horepiscop, ori periodeut, ori presviter, ori diacon, ori oricare altul din canon, ori laic, prin hotărîrea comună a arhierieilor, și cu vot obșteșc se va osândi, după cum și canonul sfinților Părinți de mai înainte zice: că trebuie ca harul să fie har, și cu nici un chip să nu mijlocească argintul în privința lui. Așadară să fie și lepădat, și străin de orice demnitate ieraticască și slujbă, și supus blestemului anatemei, atât celce crede că-l va câștiga pe acesta cu bani, cât și celce făgăduște a-l da acesta pe bani, ori cleric, ori mirean de ar fi, ori de s'ar dovedi, ori de nu s'ar dovedi că a făcut aceasta; căci nu se pot cândva împăca între olaltă cele incompatibile, nici mamona să consimțească cu Dumnezeu, sau ca ceice slujesc aceluia să slujască lui Dumnezeu; și aceasta este hotărîrea nețăgăduită a Domnului: «Nu puteți sluji lui Dumnezeu și lui mamona» [Mat. 6, 24]. Punându-ne cu tărie încrederea în acestea, și supunându-ne acestora, împreună cu celce le-a spus acestea, am dat hotărîre împotriva celorce comit astfel de nelegiuiri. Deci și sfinția ta să se îngrijască, procedându-se cu toată prevederea ca acestea prin scriori să se dispună lămurit atât de Dumnezeu prea iubitorilor episcopi și periodeușilor celor supuși fie, cât și tuturor celorlalți; pentruca toți creștinii într'un duh, și într'un suflet adunându-ne strâns la olaltă împotriva vrăjmașului comun, să putem tăia cu ajutorul lui Dumnezeu rădăcina lăcomiei de bani sădită de acela întru noi, împreună cu toate ramurile răutăților ei. Salutăm întreaga comunitate de frați întru Hristos dela tine. Fiind sănătos întru Domnul, roagă-te pentru noi, de Dumnezeu prea iubitorule frate.

(29 ap.; sin. IV ec.; 22, 23 frul.; 4, 5, 15, 19 sin. VII ec.;

12 Laod.; 2 Sard.; 90 Vasile c. M.; Epist. lui Tarasie).

— Precum am spus (pag. 58, partea I, vol. I din lucrarea prezentă), epistola prezentă a fost emisă din sinodul dela Constantinopol din 529 ținut sub președinția patriarhului Ghenadie și, precum se spune în însuși titlul epistoliei, ea este adresată tuturor mitropolișilor, și în special papii dela Roma (*πρὸς τὸν πᾶπαν Ρώμης*). În epistolă, cu referire la locurile respective din Sf Scriptură precum și la canonul 2 al sinodului IV ecumenic, se condamnă *simonia*, și se supun caterisirii toate acele persoane proești, cari sunt găsite în simonie, și să anatematizează toți laicii, cari sunt vinovați de simonie.

Scrisoarea

lui Tarasie, patriarhul Constantinopolului, Roma cea nouă, către Adrian, papa Romei celei vechi

Hirotoniile să nu se facă pe bani.

Tarasie, din mila lui Dumnezeu episcopul Constantinopolului, Roma cea nouă, către preasfințitul și preafericitul frate și împreună slujitor, Domnul Adrian, papa Romei celei vechi, salutări întru Domnul.

În multe feluri și în multe chipuri, din Evangheliile, dela Apostoli și dela Părinți ne învățăm ca la ceremonialul de sfințire a preoției să nu avem datina lăcomiei de bani, și să nu luăm aur, și argint, și să nu ne însușim ceva străin la hirotonia vreunei persoane ieraticesti, precum vom arăta prin dovezile citate în cele următoare atât din Scripturile de Dumnezeu inspirate, cât și din învățăturile patristice. Căci ceice-și pun mâinile sunt slujitori ai Duhului [Sfânt], iar nu vânzători ai Duhului [Sfânt]; deoarece ceice au primit autorizația aceasta prin cuvântul Domnului au vestit că ceice în dar au primit harul Duhului [Sfânt], în dar să-l dea celor, cari îl

primesc dela dânșii. Iar dacă cineva se va dovedi că pe-
 aur l-a cumpărat pe acesta, pe unul ca acesta îl declară
 lepădat din tagma ieratică. Căci deși cu numele a
 fost primit între clerici, dar în realitate prin faptă cuvântul
 mințește; căci «nimeni nu poate sluji lui Dumnezeu și
 lui mamona», precum ne-am învățat din Evanghelie [Mat.
 6,24]. Și deoarece am auzit pe Dumnezeu grăind prin
 prooroci: «Preoți, grați în inima Ierusalimului» [Isaia.
 40,2], și iarăși amenințând și grăind: „Paznicul de va
 vedea sabia venind și nu va semnala cu trâmbița, și po-
 porul nu se va păzi, și venind sabia va lua dintre ei
 suflet, sângele îl voi cere din mâna paznicului” [Ezech.
 36,6]. — temându-ne să nu fim dojeniți și osândiți din
 cauza tăcerii, vestim tuturor întâi șezătorilor bisericilor
 noastre ca cu îndrăzneală să zicem după dumnezeescul
 Apostol: „Curați suntem de sângele” [Fapt. Ap. 20,26] celorce
 calcă orânduiri canonice, și mult mai vârtos de ale ace-
 lora, cari au hirotonit, sau s’au hirotonit pentru bani,
 pe cari dumnezeescul Apostol Petru, al cărui scaun l’a
 moștenit chiar sfinția ta frățească, i-a osândit ca pe Simon
 vrăjitorul; din cauza aceasta nu ne sfiim să vestim ade-
 vărul, păstrând și ținând [dispozițiile] cele transmise nouă
 prin canoane dela sfinții Apostoli și dela slăviții noștri
 Părinți, și ne scârbim dacă s’a călcat de cineva ceva din
 acestea. Deci frățeasca voastră arhierie venerabilă, care
 legal și după voia lui Dumnezeu administrează sfânta
 slujbă ierarhică, are [pentru aceasta] vestită slavă. Că
 marele și întâiul Arhieriu Hristos Dumnezeul nostru a
 a zis prin Proorocul: „Viu sunt eu, și voi slăvi pe ceice
 mă slăvesc” [Imp. 2,80]. Căci știi, bărbate al doririlor
 Duhului, că aproape mai de suportat este eresul nelegiuit
 al lui Macedoniu și al celor împreună cu dânsul luptători
 împotriva Duhului Sfânt; că aceia bârfind că Duhul Sfânt
 este creatură și rob al lui Dumnezeu și al Tatălui, [tot
 astfel] aceștia, precum se vede, îl fac rob lor-și. Căci
 oricare stăpân vinde ceea ce are, dacă vrea, sau pe
 rob, sau altceva din ce are; așisderea și celce cumpără,
 vrând să fie stăpân peste celece le cumpără, prin preț
 de argint le câștigă. Astfel ceice fac acest comerț nele-

giuit, înjosesc pe Duhul Sfânt, păcătuiind la fel cu ceice huleau că Hristos prin Belşebul scoate dracii; sau, ca să spun mai exact, se aseamănă cu Iuda vânzătorul, care a vândut pe Hristos pe preţ de argint de Dumnezeu uci-gaşilor Iudei. Deci precum într'adevăr Duhul Sfânt este de o fiinţă cu Hristos Dumnezeuul nostru, este deplin lămurit că [ceice vând pe Duhul Sfânt] vor fi de aceeaşi parte [din care s'a vândut Hristos], precum s'a dovedit. Iar dacă nu se vinde (dar clar este că cu nici un chip [nu se poate face] aceasta) e fără îndoială că harul Duhului Sfânt, adică sfinţenia preoţiei, nu este întru dânşii; şi nici nu au primit-o, nici nu o au. Căci să-şi aducă aminte de Sfântul Petru, care către celce s'a ispitit spre aceasta, a zis: «Tu nu ai nici parte, nici soartă întru acest cuvânt» [Fapt. Ap. 8,²¹]. Căci dacă demnitatea preoţiei se vinde, apoi de prisos este lor atât petrecerea vieţii întru cinste, cât şi conduita întru curăţenie şi virtute. Apoi după dânşii de prisos este şi Pavel, dumnezeescul Apostol, care învaţă că: «se cuvine episcopului să fie fără de prihană, întreg la minte, cuviincios, învăţător, înfrânat, treaz», [I Tim. 3,³], ținându-se de cuvântul credincios al învăţăturii, că să poată şi a mângăia prin învăătura cea sănătoasă, şi a mustră pe ceice se împotrivesc. Deci toate acestea sunt departe de celce vinde şi cumpără preoţia. Prin urmare dovezile următoare alese [din cărţile] sfinte declară că cu totul străin de preoţie este oricine, care dă sau primeşte [mită], în oricare timp, ori înainte de hirotonie, ori şi după hirotonie; căci a lua este luare oricând. Dar şi toate promovările eclesiastice se opresc a se da pentru bani.

Canonul al 29 al Sfinţilor Apostoli: «Dacă vreun episcop prin bani a ajuns la demnitatea aceasta mare, ori presbiter, ori diacon, să se caterisească atât dansul cât şi cel ce l-a hirotonit şi să se taie desăvârşit şi dela împărtăşire, ca Simion magul prin mină Petru.»

Din Faptele Apostolilor: „Şi văzând Simon că Duhul Sfânt se dă prin punerea mâinilor Apostolilor, le-a adus lor bani; zicând: daţi-mi şi mie puterea aceasta, ca pe oricine voiu pune mâinile să primească Duhul Sfânt. Dar

Petru a zis către el: argintul tău să fie cu tine întru pieire, căci ai socotit că darul lui Dumnezeu se câștigă pe bani. Tu n'ai parte, nici soartă întru cuvântul acesta; pentrucă inima ta nu este dreaptă înaintea lui Dumnezeu. Drept aceea pocăiește-te de această răutate a ta, și te roagă lui Dumnezeu, doară ți se va ierta cugetul inimei tale; căci fiere de amărăciune și întru legăturile nedreptății văd că ești." [8, 18-23].

Din a treia a Impăraților: «Și după întâmplarea aceasta nu s'a întors Ierovoam dela răutatea sa și iarăși a făcut din poporul de rând preoți înălțimilor; cel ce vrea umplea mâna lui, și se făcea preot înălțimilor. Și s'a socotit aceasta spre păcat casei lui Ierovoam și spre peire și stângere de pe fața pământului.» [c. 13, v. 33-34].

Din a patra a Impăraților: «Și s'a întors Neeman la Eliseiu și toată tabăra lui și a venit, și a stătut înaintea lui, și a zis: iată am cunoscut că nu este Dumnezeu în tot pământul, fără numai în Israil, și acum ia mulțumită dela robul tău. Și a zis Eliseiu; viu este Domnul înaintea căruia stau de voiul lua, și l-a silit să ia și n'a voit. Și după puține [verseturi]: Și a zis Ghiezi sluga lui Eliseiu: iată a lăsat domnul meu pre Neeman Sirul acesta de s'a dus, și n'a luat din mâna lui nimic din cele ce a adus; viu este Domnul, voiul alerga după el, și voiul lua dela el ceva. Și a alergat Ghiezi după Neeman. Și după puține [cuvinte]: Și-a zis Neeman: ia doi talanți de argint; și a luat doi talanți de argint în doi saci, și două rânduri de haine. Și după alte [cuvinte]: A zis către el Eliseiu: de unde vii Ghiezi? Și a zis Ghiezi; n'a fost sluga ta nicăiri. Și a zis către el Eliseiu; au n'a mers inima mea cu tine când a întors omul din carul său înaintea ta, și acum ai lual argintul și hainele? Să cumperi cu ele grădini și măslinișuri și vii și oi și boi și slugi și slujnice. Și lepra lui Neeman se va lipi de tine și de seminția ta în veac, și a ieșit dela fața lui lepros ca zăpada. [c. 5, v. 15-27].

Din comentarul Sfântului Vasile la Isaia: «Legea a dat-o spre ajutor, ca să zică că nu este cuvânt ca acesta pentru care nu se poate da dar; și aceasta nu este lege ca acel cuvânt al ventrilocului; căci nu s'a nă-

scocit spre amăgire ca acela, ci este învățătoarea adevărului; iar aceia vrăjesc pentru argint; dar aceasta este ridicol fiindcă ceice sunt amăgiți le dau lor și argint drept plată a minciunii; iară glasul acesta al legii nu este de acest fel, ca să se dea bani pentru el; căci nimenea nu înapoiază harul; «In dar», zice, «ați luat, în dar dați» [Mat. 10,₈]. Vezi cum s'a mâniat Petru asupra lui Simon, celce aduce argint pentru harul Duhului [Sfânt]; «Argintul tău», zice, «fie cu tine spre pieire, căci ai socotit a câștiga darul lui Dumnezeu pe bani» [Fapt. Ap. 8,₂₀]. Deci cuvântul Evangheliei nu este ca graiurile ventrilocilor, cele ce se vând. Căci ce preț de răscumpărare ar da cineva vrednic de acela? Ascultă pe David, care se îndoiește și zice: «Ce voi răsplăti Domnului pentru toate câte mi-a dat mie?» [Ps. 115,₈]. Deci nu este cu putință a da daruri pentru acesta, vrednice de harul cel dela dânsul; un singur dar este vrednic [de acesta], păstrarea lucrului dăruit; celce-ți dă ție comoară, nu cere dela tine prețul celor date, ci păstrarea vrednică a lucrului dat.

Din scrisoarea aceluiași către episcopii cei de sub el, ca să nu se hirotoniască pentru bani. «Ei socotesc că nu păcătuesc, dacă nu iau îndată, ci iau după hirotonisire; dar a lua este a lua oricând. Vă îndemn deci ca acest venit, sau mai bine zis această introducere spre gheena, să o lepădați, și să nu vă faceți nevrednici de săvârșirea sfintelor taine, spurcându-vă mâinile cu astfel de venituri» [can. 90].

Din viața Sfântului Ioan Gurădeaur: «A venit la noi Euseviu, care ni-a pricinuit nouă vorbă multă în privința tuturor episcopilor, acuzatorul celorlalți șease episcopi, rugându-se a fi primit în comuniune. Unii dintre episcopi se împotrivesc zicând că nu trebuie să se primească fiind el un clevetitor. Din cauza aceasta se ruga zicând: Deoarece procesul în cea mai mare parte s'a desbătut în curs de doi ani, și prin martori s'a făcut amânarea, mă rog iubirei voastre de Dumnezeu ca încă astăzi să produc eu martorii; căci deși episcopul Antonin, care a primit aurul și a hirotonit, s'a săvârșit, dar totuși au rămas [în viață] ceice au dat și s'au hirotonit. Sinodul prezent a hotărît

să se cerceteze chestiunea; și să înceapă desbaterea din citirea actelor făcute mai înainte. Au intrat martorii; au intrat și cei șese dintre ceice au dat și s'au hirotonit. La început au făgăduit; stăruind însă martorii, [în depozitiile lor] atât cei mireni, cât și cei dintre presviteri, pe cari socoteau a se bizui, la început făgăduiau; iar când martorii au dovedit, aducându-le aminte de locuri și de timpuri, arătând atât felurile cât și cantitățile [de bani] ce au dat, nici conștiința lor fiind prea curată, au mărturisit de sine fără de multă constrângere că: am dat și ni s'a întâmplat [să facem acest lucru] socotind că aceasta este rânduiala, și cu scopul ca să scăpăm de serviciul public; și acum ne rugăm, dacă nu ne este îngăduit să fim în slujba bisericii, să primim înapoi măcar aurul, ce l-am dat; fiindcă am dat unele giuvaeruri de ale femeilor noastre. Ioan în privința aceasta a făgăduit sinodului [zicând] că eu îi voi libera pe ei de autoritatea [de Stat], rugând pe împăratul; voi însă dispuneți ca dânșii să primească înapoi dela moștenitorii lui Antoniu ceea ce au dat. Deci sinodul a hotărât ca ei să primească aurul dela moștenitorii lui Antonin; și să se împărtășască înlăuntrul altarului, dar să fie scoși dintre preoți, ca nu cumva iertându-le aceasta să se formeze obiceiul iudaic, sau egiptenesc de a vinde și cumpăra preoția. Fiindcă se zice că depravatul și fals numitul patriarh al Iudeilor în fiecare an sau an de an schimbă pe mai marii sinagogelor prin adunare de argint; asemenea și imitatorul acestuia, patriarhul Egiptenilor, ca să se plinească proorocia: „Preoții lui pentru daruri răspundeau, și Proorocii lui pentru argint preziceau“ [Mih. 3,11].“

Din canoanele celor 630 Sfinți Părinți întruniți la Calcedon: „Dacă vre-un episcop ar săvârși hirotonia pentru bani și ar face obiect de vânzare harul care nu se vinde, și ar hirotoni pe bani episcop, sau horepiscop, sau presbiteri, sau diaconi, sau pe alt cineva dintre ceice se numără în cler, ori ar promova pentru bani economi, sau eclic, sau paramonar, sau pe oricare din canon pentru mârșav câștig, și dacă se dovedește că a făcut aceasta, să se primejduiască pentru treapta sa; și cel hirotonisit

să nu aibă nici un folos din hirotonia sau promovarea cea din negoț; ci să fie străin de demnitatea sau de funcțiunea, pe care a dobândit-o pentru bani. Iar dacă cineva a fost mijlocitor în astfel de afaceri urâte și ilegale, acela, dacă ar fi cleric, să cadă din treapta sa; iar dacă este laic sau monah, să se anatematisească. [can. 2].¹⁾

Din enciclica preasfințitului arhiepiscop al Constantinopolului, Ghenadie și a sinodului ținut împreună cu dânsul: Așadară să fie și lepădat, și străin de orice demnitate ieratică și slujbă, și supus blestemului anatemiei, atât celce crede că-l va câștiga pe acesta cu bani, cât și celce făgăduiește a-l da acesta pe bani, ori cleric, ori mirean de ar fi, ori de s'ar dovedi, ori de nu s'ar dovedi că a făcut această; căci nu se pot cândva împăca între olaltă cele incompatibile, nici mamona să conșimțască cu Dumnezeu, sau ca ceice slujesc aceluia să slujească lui Dumnezeu; și aceasta este hotărîrea netăgăduita a Domnului: „Nu puteți sluji lui Dumnezeu și lui mamona“. [Mat. 6, 24].

Din canoanele sfântului sinod al șaselea. „Ceice pe bani se hirotonisesc, sau episcopi, sau oricare clerici, iar nu după cercetarea și alegerea vieții, poruncim să se caterisească; dar și ceice i-a hirotonisit“ [can. 22].

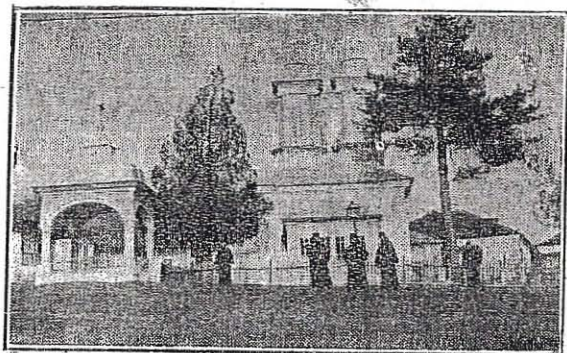
Toți să auzim acestea și în urechi să le luăm, nu numai arhieriei, ci și ceice sunt numărați în cler, și toți ceice locuiesc în lume. Pentru aceea se cuvine ca noi să luăm aminte cu prisosință la cele auzite, ca nu cumva să alunecăm pe alături [Evr. 2, 1]; căci nu cu argint, sau cu aur, care se strică, am fost răscumpărați din viețuirea decăzută lăsată ca moștenire de strămoși, ci prin cinstit sângele lui Hristos, celui nevinovăt și neîntinat ca un miel [I Petru 1, 18-19]. Astfel învață-ne și pe noi, bărbațe prea sfințite, să urmăm poruncilor din Scripturi, și celor evanghelice, și apōstōlice canonicești și părintești; ca să ne

¹⁾ Din textul întreg al canonului aici sunt omise următoarele: „episcop, sau horepiscop, sau presviteri, sau diaconi, sau pe altcineva dintre ceice se numără în cler, ori ar promova pentru bani“, cari în textul complet al canonului urmează după cuvintele; „ar hirotoni pe bani“. Compară textul din Sint. At. IV, pag. 382 cu cel din Sint. At. II pag. 217 (Dr. N. P).

supunem cuvintelor gurii voastre. Ridică-te la înălțimi; înalță glasul tău întru tărie; mergi pășește la larg; vestește cu îndrăzneală, pentruca să se desființeze și întru nimicire să se ducă punerea mâinilor pentru bani; și orice dacă urmează acesteia pentru iubire de argint, nedreptate și neguțătorie pentru câștig mârșav; căci aceasta împreună cu cele de acest fel se vor nimici din poporul ales, prin chemarea numelui lui Hristos, primind darul mântuirii, și toate spurcăciunile ce urmează răutatea din rădăcină împreună se vor tăia, și preoții ca finicii vor înflori, însuflând celor ce se mântuesc buna mireasmă a lui Hristos, și cântând bisericii cu biruință: Domnul a înălăturat dela tine nedreptățile tale; încă și îndulcind pe ceice culeg rodurile, ajungând ei la bătrânețe unse, și arătându-se, zic, moștenitori fericirii aceleia și vieții nestrucate.

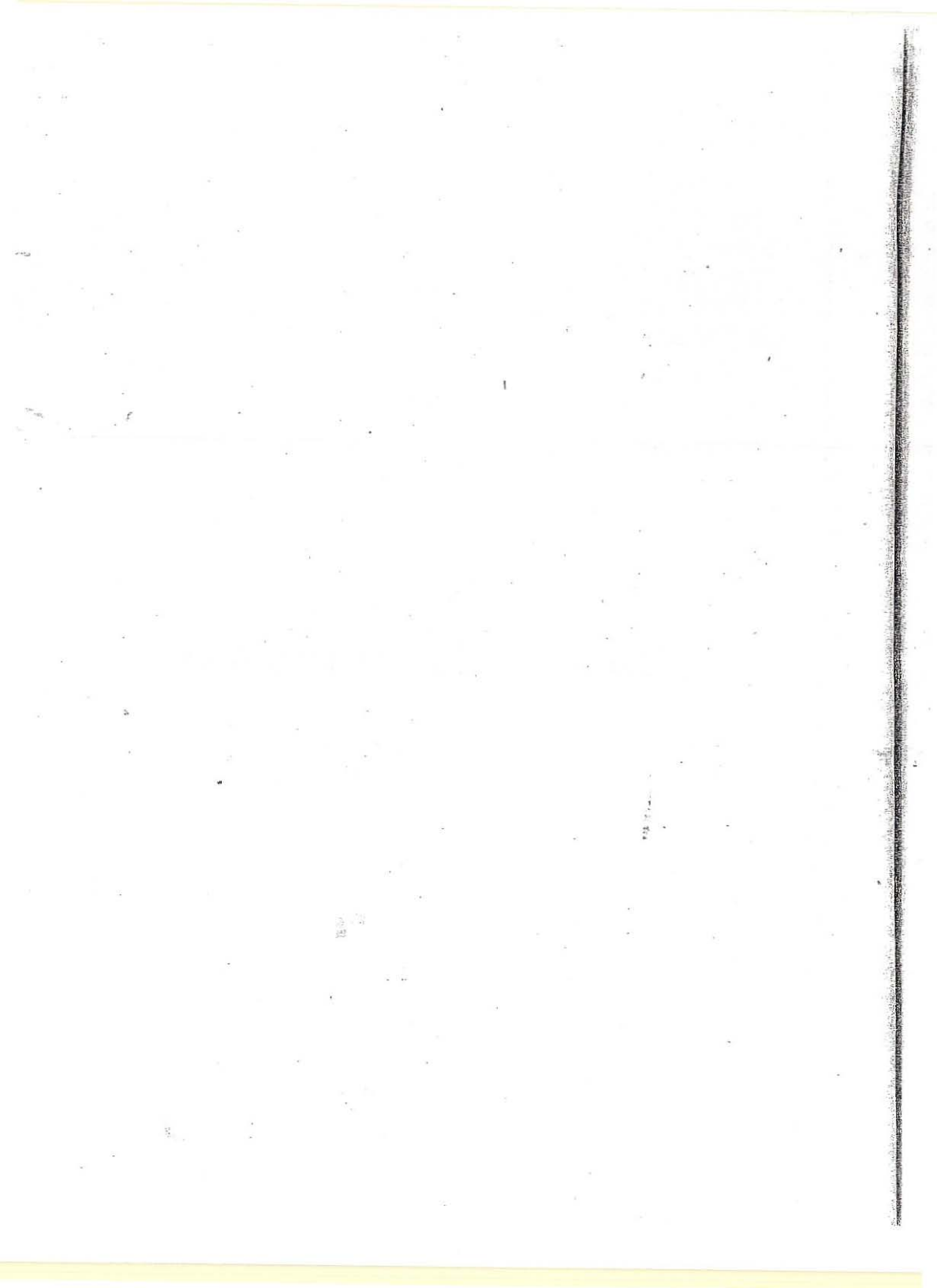
(29 ap.; 2 sin. IV ec.; 22, 23 trul.; 4, 5, 15, 19 sin. VII ec.; 12 Laod.; 2 Sard.; 90 Vasile c. M.; Epistola lui Ghenadie).

— *Simonia* nici în secolul al VIII-lea nu a încetat de a întina Biserica lui Hristos, și Tarasie, marele patriarh al Constantinopolului, chiar îndată după sinodul al VII-lea ecumenic s'a simțit îndemnat a-și ridica glasul său împotriva acestei calamități, adresând scrisoarea prezentă către papa dela Roma, Adrian, rugându-l ca să-i ajute spre a stărpî acest rău din Biserică. Precum se vede din însuși textul scrisorii, aceasta este o recapitulație a tot ceea ce s'a emis până la Tarasie împotriva simoniei.

Biserica din Sf. Mănăstire Ciolanu jud. Buhău

Canoanele întregitoare.

Canoanele Sfântului Ioan Ajunătorul.

Canonul 1.

Dacă cineva de bună voie în chip nesocotit a făgăduit pe Hristos, potrivit canonului șaptezecیشitrei al lui Vasile cel Mare, se va învrednici de împărtășanie [numai] la sfârșitul vieții; și nimeni nu-l poate scăpa de o astfel de epitimie, nici să îndrăznească a arăta vreo blândete față de acesta. Iar Sfântul Grigorie determină exact toate chestiunile privitoare la aceștia, supunând acelorași pedepse pe ceice de bună voie dezertează la rătăcire, hotărînd măsura acestor pedepse după durata vieții fiecăruia; iar ceice prin constrângere au comis acest [păcat], se vor supune pedepsei pentru desfrânare, prelungindu-se lui [pedeapsa] până la al nouălea an. Aceiași deosebire [între cei păcătoși] o face și sinodul dela Ancira, cât și sfântul martir Petru al Alexandriei, și Vasile cel Mare în canoul său al optzecișunulea.

Dar astăzi Biserica urmează potrivit celor norme și hotărîte de preasfințitul patriarh al Constantinopolului Metodiu, tratând în general pe ceice au fost copleşți în chipuri diferite de acea greșală.

Iar acesta zice, că dacă cineva a fost prins de nelegiuiri pe când era copil, și de frică, sau din neștiință, sau din prostie fiind sedus a făgăduit credința, dar ajungând la vârsta bărbăției, revine iarăși la moravurile creștinilor, și intrând în catoliceasca Biserica, se pocăește și se mărturisește, să asculte zilnic dela preot până la ziua a șaptea cele patru rugăciuni rânduite, și în a opta să se spele; apoi desbrăcându-se, și îmbrăcând lencionul, să se ungă cu sfântul mir, întocmai ca și ceice se botează, și astfel să se învrednicească de dumnezeiasca împărtășanie; iar în alte opt zile nicidecum să nu lipsească dela sfintele slujbe din Biserica, întocmai ca și ceice se botează.

Iar dacă cineva a fost cuprins [de cei nelegiuîți] fiind în deplina vârstă a bărbăției, și prin chinuri a fost silit să se lapede de credința sa, acestuia încă să i se acorde milostivire. Totuș întâi va posti de două ori patruzeci de zile, reținându-se dela carne, brânză și ouă; și în trei zile pe săptămână și dela vin și nici untdelemn să nu dorească; și să facă rugăciuni îmbelșugate și cât se poate mai multe metanii. După aceea, împlinindu-se cele de două ori patruzeci [de zile], să asculte [timp] de șapte zile zilnic rugăciuni de pocăință, iar în ziua a opta să se spele în-tocmai ca cel mai sus [menționat], și să fie uns, și să se învrednicească de împărtășirea sfințelor faine, iar după alte opt zile să participe la slujbele bisericesti. Iar pe celce intenționat a desertat la tăgăduirea [credinței] îl așteaptă pedeapsă grozavă, dar prin nemărginita iubire de oameni a lui Dumnezeu acesta încă se va lecu cu milostivire. Deci doi ani să postească, reținându-se dela carne, și brânză, și ouă; iar în trei zile din săptămână lipsindu-se de untdelemn și de vin, făcând în fiecare zi metanii potrivit puterii sale, una sută, sau două sute. Iar împlinindu-se cei doi ani, să asculte și acesta șapte zile rugăciuni de pocăință, iar apoi să se procedeze și în privința lui precum s'a spus mai înainte.

(62 ap.; 10, 11, 12, 14 sin. I ec.; 102 trul.; 1—9, 12, 21 Ancira; 2, 19 Laod.; 43 Cart.; 2, 11 Grig. Neoc.; 3, 73, 81, 84 Vasile c. M.; 1—14 Petru Al.; 2 Grig. Nis.).

— Canonul prezent precum și cele următoare ale lui *Ioan Ajunătorul*, ce le dăm aici după Sintagma Ateniană, după textul lor nu sunt aceleași canoane, pe care le-a alcătuit însuși Ajunătorul. Este probabil că însași canoanele, sau mai corect *Κανονικόν*-ul lui Ioan Ajunătorul astăzi nici nu mai există în prima ediție. Acest *Κανονικόν* era o carte manuală pe seama duhovnicilor pentru prescrierea epifimiilor convenite pentru diferitele păcate, și aproape fiecare duhovnic își copia pentru sine această carte, adăogând la copiere și alte canoane pentru cazurile neprevăzute de Ioan. În cursul timpului în urma operațiilor diferiților duhovnici s'a ajuns la rezultatul că acel canonicon al lui Ioan Ajunătorul și-a pierdut forma sa originală și din multele ediții diverse ale acestei cărți nu se putea ști care este cea originală, și prin urmare care este

a se considera drept adevăratul canonicon al lui Ioan Ajunătorul. Din cauza aceasta mulți au abandonat chiar acest canonicon, care a început să piardă autoritatea sa de odinioară. În secolul al XIV-lea *Mateiu Vlastar* a impus din nou importanța de mai înainte a cărții lui Ioan Ajunătorul. Dânsul a alcătuit din această carte o *sinopsă* destul de amplă (în 48 canoane) și a adăugat-o ca supliment la sfârșitul Sintagmei sale alfabetice. Această *sinopsă* a lui *Vlastar*, întocmai ca și *Sintagma* lui, a obținut recunoaștere generală în Biserica răsăriteană, și pe calea acestei *sinopse* au intrat în uz general canoanele lui Ioan Ajunătorul. — *Sinopsa* aceasta a lui *Vlastar* se găsește între multele manuscrise grecești vechi, și dintr'unul din aceste manuscrise s'a tipărit și în *Sintagma* *Ateniană*. În aceasta canoanele lui Ioan Ajunătorul sunt citate sub titlul arătat de noi în nota 4, pag. 61, partea I, vol. I din lucrarea prezentă. După aceeași *sinopsă* se găsesc citate canoanele lui Ioan Ajunătorul și în manuscrisele vechi sârbești ale *Sintagmei* lui *Vlastar*, precum se spune aceasta de Prof. T. D. Florinskii în cartea sa: *Pamiatniki zakonodjelatelnoi djiatelnosti Dušana carija Serbov i Grecov* (Mențiuni asupra activității legislative a lui Dușan, împăratul Sârbilor și Grecilor), Kiev, 1888 (pag. 309 etc.). — Din aceste observații, ce am crezut de necesar să le facem îndată la începutul acestor canoane ale lui Ioan Ajunătorul, se pot înțelege și unele dintre aceste canoane, cari după textul lor nu sunt chiar ale lui Ioan Ajunătorul.

Toate canoanele lui Ioan Ajunătorul sunt împărțite în trei grupe. Această împărțire s'a făcut după cea indicată de Grigorie Niseanul în primul său canon, potrivit celor trei facultăți ale sufletului omenesc: λογικόν, επιθυμητικόν και θυμοειδές, din cari pot deriva diversele păcate. Și precum Grigorie Niseanul menționează păcatele respective potrivit ordinei acestor facultăți sufletești, tot așa se face și în canoanele lui Ioan Ajunătorul. În *sinopsa* originală a lui *Vlastar*, care cuprinde canoniconul lui Ioan Ajunătorul grupele respective de canoane au primit și titluri, potrivit împărțirii menționate acum, — și adică grupa primă are titlul: τὰ τοῦ λογιστικοῦ (τῆς ψυχῆς μέρους ἀμαρτήματα), și cuprinde, ca la Grigorie Niseanul, canoanele despre păcatele împotriva credinței (can. 1 și 2), grupa a doua: περὶ τοῦ επιθυμητικοῦ μέρους, și cu-

prinde canoanele (4—30) despre păcatele împotriva moralei, și grupa a treia: *περὶ τοῦ θυμικοῦ τῆς ψυχῆς μέρους*, și se dau canoanele (31—48) despre păcatele împotriva iubirii de aproapele. Cu excepția a șapte canoane, toate celelalte din această sinopsă — canonicon derivă dela Ioan Ajunătorul; dintre acele șapte primul, al 2-lea și al 16-lea se găsesc interpolate la Vlastar, iar al 22-lea, 23-lea, 26-lea și 27-lea sunt alcătuite de însuși Vlastar.

Canonul prezent se împarte în două părți. Partea primă, în care se face referire la canoanele sinodului dela Ancira și ale Părinților; Petru al Alexandriei, Vasile cel Mare și Grigorie Niseanul, în privința celor, cari s'au lepădat de credința lui Hristos, această parte din canon aparține lui Ioan Ajunătorul, care este de părerea că dispozițiile canoanelor menționate trebuiesc observate la prescrierea epitiimiilor în cazul când vreun apostat revine pocăit la Biserică. Partea a doua din canon aparține lui Vlastar, care a adaus la canonul lui Ioan Ajunătorul dispoziția sinodului constantinopolitan ținut pe timpul patriarhului Metodie (842-846) în privința primirii în Biserică a acelora, cari s'au lepădat de Hristos, și care dispoziție era în vigoare pe timpul lui Vlastar.

Canonul 2.

Pe ceice se îndeletnicesc cu vrăjitorie și farmece dumnezeescul Vasile, în canonul al șesezecișicincilea, îi supune pedepsei ucigașilor, care durează timp de douăzeci de ani; iar pe ceice se dedau ghicitorilor de noroc, sau numai înclină să creadă ca aceștia, în al șaptezecișidoilea canon. Grigorie Niseanul însă în canonul al doilea, făcând iarăși împărțirea [păcatelor], poruncește ca ceice trec de partea celor [vrăjitori] întru lepădarea credinții noastre să li se dea și lor răstimpul [de pedeapsă al] apostatilor; iar în privința celor, cari din constrângere, și din micime de suflet au trecut la aceia, poruncește să se observe măsura [pedepsei] celor, cari păcătuiesc în desfrânare.

Iar canonul al șesezecișiuulea al sinodului al șeselea îi osândește pe cei din urmă la [pedeapsă] de șese ani. Apoi [canonul] al douăzecișipatrulea dela Ancira îi

supune pe aceștia unei epifimii nu mai lungi de cinci ani. Să se citească și canonul al treizecișiseaselea al sinodului dela Laodiceia, care face deosebire [exactă] în privința acestora.

Iar Ioan Ajunătorul, în privința celorce se îndeletnicesc cu vrăjitorie, sau farmece, scurtează la trei ani timpul lor de penitență, dacă se străduiesc a posti zilnic cât mai mult timp, și dacă după ceasul al nouălea gustă mâncare uscată și seacă, și să trăiască cât mai desăvârșit; dar să facă și douășutecincizeci de metanii, atinând cu evlavie pământul cu fruntea.

Cu aceleași [pedepse] pedepsește și pe femeile, cari confecționează amulete, și se îndeletnicesc cu ghicire de noroc.

(61, 65 trul.; 24 Ancira; 36 Laod.; 7, 65, 72, 81, 83 Vasile c. M.; 3 G. Ig. Nis.).

— Acest canon a fost alcătuit de Vlaștar pe baza canonului original respectiv al lui Ioan Ajunătorul. Întâi menționează canoanele sinoadelor și ale Părinților date împotriva celor, cari se îndeletnicesc cu vrăjitorii, și apoi spune ce dispune Ioan Ajunătorul împotriva acestor fel de păcătoși.

Canonul 3.

[Ioan Ajunătorul] zice: eu socotesc că celor, cari judecă drept nu li se pare că scurtarea de către noi a timpului de pocăință nu este o părere salvatoare. Căci deoarece nici Părintele Vasile cel mare, și nici cei mai vechi dumnezeești Părinți ai noștri nu au stabilit pentru ceice păcătuiesc vreo ajunare, sau priveghere, sau număr de plecări de genunchi, fără numai îndepărtarea dela sfânta împărtășanie, noi am socotit că în privința celor, cari se pocăiesc cu adevărat, și cu sânguință își chinuesc trupul cu disciplină aspră, și cu înțelepciune își schimbă viața contrabalansând răutatea anterioară, după măsura înfrânării să măsurăm și scurtarea timpului de pocăință. De pildă, dacă cineva ar primi să nu bea vin în anumite zile, am judecat să-i iertăm și noi un an din epifimia hotărâtă de către Părinți pentru greșala lui. Așișde-

rea, dacă ar făgădui reținerea dela carne până la un timp, am socotit să-i tăiem alt an, iar dacă dela brânză, și dela ouă, sau pește, sau dela unt de lemn, și astfel pentru fiecare reținere de acest fel, să-i iertăm un an. Tot astfel să procedăm dacă acela va voi să îmblânzească pe Dumnezeu prin îmbelșugate plecări de genunchi; și mai ales de va arăta râvnă, și hotărîre nestrămutată pentru milostenie. Iar dacă cineva după păcătuire s'a dedat vieții de Dumnezeu iubitoare și singuratică am socotit că este bine să dobandească iertare încă și mai scurtă, ca prin acest fel de viețuire să răsbune în viitor patima respectivă în cursul vieții.

(12 sin. I ec.; 16 sin. IV ec.; 102 trul.; 5 Ancira; 74 Vasile c. M.).

— Se observă că există o mare deosebire între epitimii prescrise de Ioan Ajunătorul pentru diversele păcate și între epitimii prescrise de sinoade și de Părinții timpurilor anterioare în canoanele lor. Cele din urmă epitimiile sunt severe, iar ale lui Ioan Ajunătorul sunt mult mai blânde în privința singuraticelor păcate. Pentruca această împrejurare să nu se pară ciudată celor zeloși pentru orânduirile Părinților, Ioan Pustnicul a găsit de cuviință ca în canonul prezent să explice acest lucru și să motiveze pentruca reduce el în canoanele sale la jumătate timpul de penitență, ba câte odată și la mai puțin de jumătate. El arată că Vasile cel Mare și alți Sfinți Părinți pentru diferite păcate au prescris pentru păcătoșii respectivi *numai oprirea dela sfânta împărtășanie* (μόνη τῆς ἑρᾶς ἀποχή κοινωνίας) pentru timp mai lung sau mai scurt, dar n'au avut în vedere ajunarea, privegherea, și metaniile, ca feluri ale epitimiei, cari în cazul căinței sincere a păcătoșului pot să-l facă pe acesta mai curând vrednic de împărtășanie, decât cum de altfel ar fi vrednic, dacă nu s'ar supune ajunării, privegherii și metaniilor. Ioan Ajunătorul scoate aici la iveală această împrejurare, și zice că el scurtează timpul de penitență pentru unii dintre păcătoșii, cari își biruesc trupul lor și se supun ajunării, rugăciunii și metaniilor, și dacă el admite ca aceștia să se învrednicească de sfânta împărtășanie înainte de timpul prescris de canoanele vechi, cari nu menționează aceste mijloace de penitență, apoi oricine va vrea să judece corect (τοὺς ὀρθῶς λογισμένους), trebuie să considere deplin îndreptățită această scurtare a timpului de penitență, și adică cu atât mai vârtos,

fiindcă chiar însuși Vasile cel mare în canonul său al 74-lea îl îndreptățește la aceasta; apoi după aceasta Ioan Ajunătorul dă o pildă de felul cum se poate scurta timpul de penitență și cum trebuie să se execute aceasta potrivit felului de epitimie a păcătosului respectiv. Dealtfel această scurtare a timpului de penitență, despre care vorbește Ioan Ajunătorul, se referă numai la unele păcate anumite, pe când în privința celorlalte păcate mai grele el consideră obligatorii acele epitimii, cari sunt prescrise în canoanele mai vechi; dar el consideră drept obligatorii acele epitimii și pentru acele păcate, pentru cari el în canoanele sale a prescris epitiimi mai ușoare, în cazul dacă respectivul n'ar îndeplini în mod conștient prescripțiunile din canoanele lui referitoare la ajunare și metanii, precum vom vedea aceasta mai târziu.

Opinia aceasta deplin întemeiată și motivată a lui Ioan Ajunătorul totuși nu a fost pe placul celor riguroși zeloși pentru prescripțiunile despre epitimi, și aceștia afirmă că această blândețe față de păcătoși este chiar păgubitoare pentru mulți. La întrebarea călugărilor dela muntele Atos adresată patriarhului constantinopolitan *Nicolae* (1086—1111) despre felul cum să se observe canonul lui Ioan Ajunătorul la stabilirea epitimiilor, *Nicolae*, precum vom vedea mai târziu, a răspuns în sensul ce l-am arătat acum; a răspuns anume că acest canon prin blândețe sa mare pe mulți i-a distrus. Cu încetul această părere despre canoanele lui Ioan s'a schimbat, și acestea au intrat în Biserica ortodoxă în uz general, astfel că astăzi în Grecia duhovnicii sunt obligați să dea epitimiile la mărturisire numai după aceste canoane.

Canonul 4.

Năvălirea poftei prin gânduri în inimă, este cu totul de nepedepsit, fiind un păcat încă nesăvârșit.

— Potrivit acestui canon nu se supune nici unei epitimii omul, care nu nutrește în sine gânduri necurate, deși acestea se ivesc în el, dar dânsul luptă împotriva lor, și în sfârșit le biruște.

Canonul 5.

Invoirea [sufletului de a primi pofta] se spală cu douăsprezece metanii.

— Dacă asupra inimii omului stăpânesc gânduri necurate și acelea se desvoltă în sufletul lui, și înclină spre păcat, atunci acel om trebuie să fie supus epifimiei pentruca să-și curățească sufletul.

Canonul 6.

Lupta este vrednică ori de cununi, ori de pedeapsă.

— Răsplată merită acel om, care nu se lasă biruit în lupta cu patimile, ci el le biruește, dar se supune pedepsei dacă nu are putere a li se opune, ci îngăduie ca să fie biruit. Pedepsa se va hotărî potrivit gravității păcatului.

Canonul 7.

Consimțământul este cauza și începutul epitimiilor.

— Canonul prezent lămurește cele trei canoane anterioare (4, 5 și 6), și spune că omul însuși este vinovat dacă va fi supus pedepsei, pentrucă nu a fost în stare să opună patimilor virtutea, deoarece însuși s'a făcut vrednic de pedeapsă.

Canonul 8.

Celce s'a întinat în somn cu patima scurgerii, o zi se scoate dela împărtășanie; și se crede că se curățește de întinăciune astfel că va cânta psalmul cincizecilea și va face patruzecișinouă de metanii.

(4 Dion. Al.; 1 Atan.; 12 Timot. A!).

Canonul 9.

Iar celce s'a întinat deștept fiind cu trupul, șapte zile se oprește dela împărtășanie, cântând în fiecare zi psalmul al cincizecilea, și făcând patruzecișinouă de metanii.

(4 Dion. Al.; 1 Atan.; 12 Timot. Al.).

Canonul 10.

Celce a făcut malachie, patruzeci de zile se pedepsește, cu mâncare uscată hrănindu-se, în fiecare [zi] făcând una sută metanii.

Canonul 11.

Iar amestecarea cu alții, ca una ce face malachia îndoită, primește epitimia arătată până la optzeci de zile.

Canonul 12.

Iar dacă vreunul dintre cei din cler mai înainte de consacrare a căzut în patima malachiei, nefiind poate îngrijat că numai pentru aceasta se va opri dela preoție, întâi primind epitimie suficientă, așa să vină la preoție. Iar dacă s'a prins cu acest [păcat] după [ce va fi primit] demnitatea preoțească, pe un an încetând dela aceasta, și pedepsindu-se cu epitimiile obicinuite, să se întoarcă la preoție. Dar dacă după cunoașterea păcatului, a doua oră, sau a treia oră ar face aceasta, încetând dela preoție, să treacă în treapta citeșilor.

Canonul 13.

Va primi însă epitimia pentru malachie și dintre femei aceea, care s'a sărutat și pipăit cu un bărbat, dar nu a fost stricată.

Canonul 14.

Canonul al treilea¹⁾ al Sfântului Grigorie Niseanul exclude pe cel desfrânat pe nouă ani dela sfintele taine, iar canonul cincizecișinouălea al lui Vasile cel mare pe timp de șapte ani.

(4, 21, 22, 26, 59, 79, 80 Vasile c. M.; 4 Grig. Nis.).

Canonul 15.

Iar al douăzecișiuunulea [canon] al lui pe celce este însurat cu femeie, și cade în desfrâu, merită să se pedepsească mai mult decât celce nu trăește cu o femeie și este cuprins de această patimă.

¹⁾ recte al 4 lea.

(9, 19, 21, 26, 34, 37, 39, 58, 59, 77, 79, 80 Vasile c. M.; Grig. Nis.).

Canonul 16.

Al șasezecilea [canon] al lui pe monahiile, sau pe femeile canonice, care desfrânează, le supune epitimiei pentru adulter, căci acelea sfărâmă legătura cu mirele lor spiritual, Hristos; iar [canonul] al patruzecișipatrulea al sinodului al șaselea poruncește ca monahul, care desfrânează, cu nimic mai mult să nu se pedepsească decât laicii. Iar noi, zice Ioan Ajunătorul, rânduim ca celce desfrânează să nu se împărtășască doi ani, dacă-și va da silința să mânânce mâncări uscate [zilnic] după ceasul al nouălea și va face douăsutecincizeci de metanii. Iar dacă va neglija [să facă acestea], va îndeplini timpul [epitimiei] hotărît de Părinți.

(16 sin. IV ec.; 44 trul.; 19 Ancira; 16 Cart.; 6, 18, 19, 20, 44, 60 Vasile c. M).

— La acest canon al lui Ioan Ajunătorul, Vlastar a adaus dispoziția canonului 44 al sinodului trulan, și prin aceasta se explică motivul, pentru care se menționează Ioan Ajunătorul în textul canonului.

Canonul 17.

Părinții, și mai ales [canonul] patruzecișinouălea al lui Vasile cel mare, au hotărît să nu se supună [pedepselor] cei pângăriți de oameni silnici sau de stăpâni.

(11 Ancira; 2 Grig. Neoces.; 30, 49 Vasile c. M.).

Canonul 18.

Canonul al treizecișidoilea al lui Vasile cel mare hotărăște ca clericul, celce desfrânează să se caterisească, dar să nu se și afurisească.

(25, 29, 30 ap.; 9 sin. I ec.; 4, 21 trul.; 1, 8 Neoces.; 27 Cart.; 3, 32, 51, 70, 82 Vasile c. M.).

Canonul 19.

În privința celor, cari se căsătoresc a doua oră, canonul al patrulea al lui Vasile cel mare zice că unii au stabilit un an; iar alții doi [ani de epitimie]; iar ceice se căsătoresc a treia oră se vor afurisi pe trei și pe patru ani. Dar noi, zice, am primit obiceiul afurisirii de cinci ani pentru ceice se căsătoresc a treia oră, firește nedesfăcându-se căsătoria, dacă nu au ei copii din căsătoriile anterioare.

(17 ap.; 8 sin. I ec.; 3,87 trul.; 19 Ancira; 3, 7 Neoces.; 1 Laod.; 4, 12, 30, 41, 50, 53, 80, 87 Vasile c. M.).

Canonul 20.

Canonul al patrulea al lui Grigorie Niseanul izgonește pe adulter pe optsprezece ani dela dumnezeiasca împărtășanie, iar canonul al cincizecișioptulea al lui Vasile cel mare îi îngăduie ca după cincisprezece ani să se împărtășască cu sfințele taine; iar [canonul] al douăzecilea al sinodului dela Ancira dispune ca [epitimia] să se poată termina după anul al șaptelea. Iar noi credem, zice, ca acela după trei ani să se învrednicească de împărtășanie, dacă [în fiecare zi] după ceasul al nouălea se va mulțumi cu mâncări uscate, și va face și douăsutecincizeci de metanii în fiecare zi. Iar de va neglija să facă acestea, va aștepta sfârșitul timpului hotărît de Părinți.

(48 ap.; 87, 93, 98 trul.; 20 Ancira: 102 Cart.; 9, 21, 31, 35, 36, 46, 48, 58, 77, 80 Vasile c. M.; 4 Grig. Nis.).

Canonul 21.

Nu poate intra în preoție celce, a cărui soție este adulteră, precum spune canonul al optulea al sinodului dela Neocезareaia. Se dispune ca femeia, care s'a făcut adulteră după hirotonia soțului, să se demită, sau dânsul să înceteze dela preoție.

(18 ap.; 3, 6, 13, 26 trul.; 8 Neoces.; 27 Vasile c. M.)

Canonul 22.

Canonul al nouăzecișioptulea al sinodului al șaselea osândește ca pe adulter pe celce ia în căsătorie pe cea logodită legal cu altul.

(98 trul.; 11 Ancira; 22, 69 Vasile c. M.).

Canonul 23.

Canonul al șaptezecișidoilea al aceluiaș [sinod] hotărăște că dacă un ortodox se împreună cu o femeie eretică, nunta să fie fără valoare, și căsătoria nelegiuită să se desfacă; iar de vor stărui în această [căsătorie], să se afurisească.

(14 sin. IV ec.; 72 trul.; 10, 31 Laod.; 21 Cart.).

— Ambele aceste (22 și 23) canoane au fost puse de Vlastar în sinopsa canonică a lui Ioan Ajunătorul.

Canonul 24.

Acela dintre ceice, au căzut în incest, care a comis necuviință cu sora sa proprie, după Vasile cel mare, se exclude pe cincisprezece ani dela împărtaşanie. Iar noi rânduim ca acesta să se învrednicească de împărtaşanie după trei ani, dacă [în fiecare zi] va posti până seara, și va mânca mâncare uscată, și va face în fiecare zi 500 de metanii.

(67, 68, 75 Vasile c. M.; 11 Grig. Neoces.).

Canonul 25.

Celce [desfrânează] cu logodnica sa, după Vasile cel mare, se exclude dela împărtaşanie pe unsprezece ani; noi zicem că pe doi ani, dacă [în fiecare zi] după ceasul al nouălea mănâncă mâncare uscată, și face în fiecare zi treisute de metanii. Dar neglijând [să facă acestea] va îndeplini anii hotărâți de Părinți.

(19 ap.; 26, 54 trul.; 2 Neoces.; 23, 27, 67, 68, 75, 76, 78, 79, 87 Vasile c. M.; 11 Timot. Al.; 5 Teof. Al.).

Canonul 26.

Acelorași epitimii se va supune și celce iubește ne-bunește pe soacra sa, ne fiind despărțit de soția sa, potrivit legii, care zice că «Cele întărite dintru început să rămână neschimbate sub toate împrejurările». Dar sfântul și dumnezeescul sinod de acum hotărăște ca ceice să-vârșesc un astfel de păcat blestemat să rămână neimpărțășiți șese ani, supunându-se canonului următor; șese luni să se abțină cu totul de mâncare de cărnuri, asistând totdeauna la sfintele slujbe ale Bisericii, dacă nu li se întâmplă cumva vreo boală sau altă nevoie inevitabilă, când vor sta afară de Biserică plângând, și rugând pe Dumnezeu să le ierte nelegiuirea; nici să nu primească anaforă, nici să nu bea apă sfințită, dacă nu cumva se apropie timpul sfânt al Luminării; și ridicând numai pâinea întru numele Sfintei Treimi să o mănânce cu evlavie drept arvună a iubirii de oameni a lui Dumnezeu; dar să nu sărute cu îndrăzneală cu buzele sfintele icoane, decât numai pedestalele lor cu toată frica. Dar în întreg timpul celor șese ani să facă zilnic 100 de metanii, afară de sâmbătă și de Duminecă; iar în fiecare mercuri și vineri să se bucure de mâncări uscate, abținându-se dela pește, și dela vin, și dela untdelemn; și în curs de doi ani să stea în Biserică după cântăreți și să asculte dumnezeieștile cântări; iar ceilalți trei ani și jumătate să stea la olaltă cu credincioșii și împreună să se roage; și astfel după sfârșitul celor șese ani să se învrednicească de împărțășanie. Inșă trebuie să observe și acestea: să facă milostenie după putință, mai ales în menționatele zile de post, adică mercuria și vinerea. Apoi să dăruiască săracilor toate câte le-a fost îngăduit să mănânce mai înainte de a se fi supus canonului, adresându-le lor cu rugăminte ca să se roage pentru dânșii; și să trimită la biserică în fiecare săptămână o liturghie, dacă au mijloace; și să se abțină dela minciuni, și jurăminte, cu cari de multe ori este împreună călcarea de jurământ. Căzând însă ei în boală de moarte, să se învrednicească de dumnezeiasca împărțășanie; dar întremându-se să revină iarăși în acea

treaptă a pedepsei, în care s'au găsit înainte de împărtașania dată lor din necesitate; și să-și zdrobească inima și cu lacrimi calde să-și curățească după puțință cât mai mare păcatul greu al sufletului.

(87 Vasile c. M.).

— Și acesta este unul dintre canoanele puse de Vlastar în sinopsa canonică a lui Ioan Ajunătorul. Vlastar menționează că celce desfrânează cu soacra sa trebuie să se supună aceleiași epifimii, pe care Vasile cel Mare o prescrie pentru celce desfrânează cu cumnata sa (can. 76 Vas. c. M.). Dar imediat adaugă și *hotărârea sinodală*, care a redus epifimia de unsprezece ani prescrisă de Vasile cel Mare la șase ani, și zice că această normă este valabilă în prezent, adică în secolul al XIV-lea. Norma aceasta sinodală a fost confirmată în anul 1232 pe timpul patriarhului constantinopolitan Gherman II.

Canonul 27.

Acelaș canon se potrivește și pentru vrăjitori, și pentru adulteri, și pentru ucigași și pentru toți, cari cad în vinovății grele, dar prin zelul și prin dispoziția [sufletească] a persoanelor [respective] spre pocăință, sau se reduce [pedeapsa], sau se înmulțește.

— Observația dela canonul anterior (26) este valabilă și pentru canonul prezent.

Canonul 28.

Canonul al 2-lea al Sfântului Dionisiu, dar și al 7-lea al lui Timoteiu poruncește ca femeile, cari sunt în curățirea lunară, să nu se atingă de nimic dintre cele sfinte până la a 7-a zi. Și legea cea veche poruncește aceasta. Dar nici nu îngăduie să se împreune cu bărbații; căci din aceasta se întâmplă ca ceice se zămislesc să se facă slabi și fără putere. De aceea și dumnezeescul Moisi a ucis pe tatăl leprosului, fiindcă din cauza neînfrânării n'a așteptat curățirea femeii. Iar ceace nu va ține seama [de aceasta] în timpul necurățeniei sale și va atinge dumnezeștile taine, 40 de zile poruncește să fie neîmpărtășită.

(44 Laod.; 2 Dion. Alex.; 6, 7 Timot. Alex.).

Canonul 29.

Canonul al 4-lea al lui [Grigorie] Niseanul exclude dela împărtășanie pentru 18 ani pe celce comite necuviință cu bărbații; iar [canonul] al 62-lea al lui Vasile cel mare pentru 15. Noi însă socotim că pentru trei ani să se excludă dela împărtășanie unul ca acesta, plângând și ajunând, și spre seară mâncând mâncări uscate, și două-sute de metanii făcând. Iar dacă se dedă mai mult trândăviei, să îplinească 15 ani.

(7, 62 Vasile c. M.; 4 Grig. Nis.).

Canonul 30.

Copilul, de se va pângări de cineva, să nu intre în preoție. Căci deși acela din cauza nevârstniciei nu a păcătuit, dar vasul său s'a sfărâmat și netrebnic s'a făcut pentru sfânta slujbă. Iar dacă pe coapse a primit scurgerea, canonisindu-se potrivit, nu se va opri să se aducă la preoție.

(4 Grigorie Nis.).

Canonul 31.

Legea veche poruncește ca ucigașul [să se pedepsească] cu moarte; iar Vasile cel mare în canonul său al 56-lea exclude pe ucigașul cu premeditare pentru 20 de ani dela împărtășanie, iar pe cel fără de voie pentru 10. Iar noi (excludem dela împărtășanie pentru cinci ani pe ucigașul cu premeditare, iar pe cel fără de voie) pentru trei ani, dacă însă, după ajunarea cea până seara, ucigașul cel cu mâna sa va mânca mâncare foarte uscată și se va sili să facă în fiecare zi câte 300 de matanii; iar găsindu-se într-o lenevire, să îndeplinească hotărîrea Părinților.

(65 ap.; 91 trul.; 21, 22, 23 Ancira; 2, 8, 11, 43, 54, 56, 57 Vasile c. M.; 5 Grig. Nis.).

— În Sintagma Ateniană se spune numai: „Iar noi îl exclu-

dem dela împărtășanie pe trei ani (*eis τριετιαν*)¹⁾ Deoarece din acest text nu se poate înțelege că după Ioan Ajunătorul cine se supune epitimiei de trei ani, ucigașul cu voia sau cel fără de voie, deși chiar despre aceasta vrea canonul să hotărască normă, din cauza aceasta noi am augmentat acest text după Pidalion, unde stă: τὸν ἐχούσιον μὲν φόνον εἰς πενταετιαν, τὸν ἀκούσιον δὲ,²⁾ și acestea le-am pus în paranteză în traducerea noastră a canonului prezent.

Canonul 32.

Vasile cel mare în canonul său al 13-lea exclude dela împărtășanie pentru trei ani pe ceice ucid în războiu. Așisderea în canonul său al 55-lea și pe ceice pornesc împotriva tâlharilor; iar clericii se caterisesc.

(22, 23 Ancira; 1 Atanasiu c. M.; 8, 43, 55 Vasile c. M.; 5 Grig. Nis.).

Canonul 33.

Vasile cel mare în canonul său al 2-lea și al 8-lea spune că femeile, cari strică cu meșteșugiri pe feți în pânțele, și celece dau și iau doctorii, pentruca să-i piarză, și ca feții înainte de vreme să cadă afară. Noi însă hotărîm ca acestora să li se dea cel mult până la cinci ani sau și trei ani.

(65 ap.; 91 trul.; 21, 22, 23 Ancira; 2, 8, 11, 43, 54, 56, 57 Vasile c. M.; 5 Grig. Nis.).

Canonul 34

Iar [femeia], care fără de voie a pierdut fătul, primește epitimie de un an.

(65 ap.; 91 trul.; 21, 22, 23 Ancira; 2, 8, 11, 43, 54, 56, 57 Vasile c. M.; 5 Grig. Nis.).

¹⁾ Sint. At. IV, 442.

²⁾ Ed. din a. 1864, pag. 710

Canonul 35.

[Femeia], care adoarme asupra pruncului și-l înecă, după trei ani se învrednicește de împărtășire, depărtându-se în zile rânduite de cărnuri, și de brânză, și celelalte săvârșindu-le cu osteneală. Iar dacă din lenevire, și din neînfrânarea născătorilor s'a întâmplat aceasta, se aseamănă cu uciderea intenționată. Dacă însă din viclenia vrăjmașului, [atunci] fapta este vrednică de iertare. Totuși și aceasta are trebuință de epitimii potrivite; căci din cauza altor greșale s'a întâmplat această părăsire.

Canonul 36.

[Femeiei], care nu se îngrijește de fătul său, și din cauza neglijenței dânzei avortează, i se dă pedeapsa pentru uciderea premeditată.

(32, 52 Vasile c. M.).

Canonul 37.

Murind copilul nebotezat din neglijența părinților săi, părinții se exclud pe trei ani dela împărtășire, mâncând ei în acești [ani] mâncări uscate, și împlânzind pe Dumnezeu cu plecări de genunchi, cu plângere și cu putere [să roage pe Dumnezeu] pentru milostivire. Iar fiind copilul de șapte zile, și moare nebotezat, [părinții] se înlătură pe 7 ani din comuniune, și se condamnă ca în acești [ani] să mănânce mâncări uscate, și să facă în fiecare [zi] 40 de metanii.

Canonul 38.

Călugărița, care a auzit dela alții despre un adulter sau despre pângărire de prunci, și nu descoperă aceasta superioarei, se supune aceleiași epitimii ca ceace a săvârșit [păcatul], potrivit canonului 71 al lui Vasile cel Mare.

(71 Vasile c. M.).

Canonul 39.

Legea pedepsește ca pe ucigașe pe celece își aruncă copiii săi la intrările bisericilor, chiar dacă cineva i-ar scăpa luându-i.

(33, 52 Vasile c. M.).

Canonul 40.

Tâlharii se supun pedepsei ucigașilor de oameni; deoarece ei se servesc și de ucidere spre promovarea întreprinderii lor.

(22, 23 Anc.; 1 Atan. c. M.; 8, 13, 43, 55 Vasile c. M.).

Canonul 41.

Hoțul, dacă de bună voie mărturisește [iapta sa], să se afurisească pe un an, după canonul 61 al lui Vasile cel Mare; iar dacă a fost dovedit, [să se afurisească] pe doi ani. Dar noi vom lipsi pentru 40 de zile din comuniune pe hoțul, care de bună voie se căește; iar pe celce se dovedește, pentru șease luni, mâncând după al 9-lea [ceas din zi] mâncare uscată, și făcând în fiecare [zi] 100 de metanii.

(61 Vasile c. M.; 3, 4, 5 Grig. Neoces.; 6 Grig. Nis.).

Canonul 42.

Celce a fost prins în furtul averii obștești, ceea ce se numește furt principal, să nu intre în preoție. Iar dacă va cădea în această patimă după ce [a intrat în preoție]; se va despoia de preoție după canonul 25 al Sfinților Apostoli.

(25, 72 ap.; 10 sin. I-II; 6, 8 Grig. Nis.).

Canonul 43.

Canonul 66 al lui Vasile cel Mare hotărăște ca celce jefuește mormintele trebuie să fie neîmpărtășit pe 10 ani.

Iar noi pe un an, mâncând după al 9-lea [ceas din zi] și făcând în fiecare zi două sute de metanii.

(66 Vasile c. M; 7 Grig. Nis.).

Canonul 44.

După Sfântul Grigorie Niseanul sacrilegiul se pedesește pentru timp mai scurt, decât adulterul; dar se dă până la trei ani.

(25, 38, 72, 73 ap.; 25 Antioh.; 10 sin. I-II; 8 Grig. Nis.; 2 Chiril Alex.).

Canonul 45.

Canonul 82 al lui Vasile cel Mare hotărăște ca ceice prin constrângere joară strâmb să se înlătore din comuniune pe 3 ani; iar ceice fără constrângere să fie înlăturați dela aceasta pe zece ani. Iar noi credem de cuviință ca aceștia să se scoată din comuniune pe un an, mâncând după al 9-lea [ceas din zi] mâncări uscate, și făcând zilnic două sute cincizeci de metanii.

(25 ap.; 94 trul.; 10, 17, 29, 64, 82 Vasile c. M.).

Canonul 46.

Nici femeia laică, nici călugărița să nu se despartă de Biserică pentru orice fel de păcat, ci numai dela împărtașanie. Canonul adică zice să facem așa din cauză că multe [femei] s'au sinucis de rușine; precum nici presviterul, nici diaconul, potrivit acestei [norme]: «Nu vei pedepsi de două ori pentru aceeaș» [Naum, 1, 9].

(25 ap.; 34 Vasile c. M.).

Canonul 47.

Căzând ceva necurat în fântână, sau în untdelemn, sau în vin, celce bea acele [beuturi] trei zile să nu se atingă de carne și de brânză; și șapte [zile] să nu se cuminece.

(63 ap.; 67 trul.; 2 Gangra).

Canonul 48.

Celce a vomitat după dumnezeiasca împărtășanie, să se înlătore pe 40 de zile dela dumnezeiasca cuminecătura, rostind 50 de psalmi în fiecare [zi], și făcând 50 de metanii; ori și cum s'ar fi întâmplat aceasta. Căci chiar dacă ar ști el că nu s'a întâmplat din cauza sa, totuș să se supună la orice caz pentru alte oarecari păcate ale sale.

În Pidalion¹⁾ se găsesc sub numele lui Ioan Ajunătorul și următoarele canoane, pe cari le traducem complectând numărul de mai sus :

Canonul 49. De va păcătui cineva cu maștera sa, se pedepsește cu trei ani, firește ajunând până seara, și mâncând uscat, și în fiecare [zi] făcând cinci sute de metanii.

Canonul 50. De va păcătui cu mama și cu fiica, se pedepsește cu patru ani, mâncând uscat după al nouălea [ceas din zi], și făcând în fiecare [zi] treisute de metanii.

Canonul 51. De va face cineva sodomie cu doi frați, asemenea se pedepsește.

Canonul 52. De va face cineva sodomie cu ginerele său, se pedepsește cu patru ani, mâncând uscat după al nouălea [ceas din zi], și făcând în fiecare [zi] două sute de metanii.

Canonul 53. De va face cineva sodomie cu fratele său, se pedepsește cu opt ani mâncând uscat după al nouălea [ceas din zi], și făcând în fiecare [zi] patru sute de metanii.

Canonul 54. Dacă vreun frate mai mic ar suferi sodomie dela cel mai mare, fără să facă și el sodomie, se pedepsește pe trei ani, mâncând uscat după al 9-lea [ceas din zi], și făcând o sută de metanii.

Canonul 55. De va păcătui cineva cu fiica sa odată, se pedepsește cu cinci ani. Iar dacă de mai multe ori, cu șase, și șapte ani, mâncând uscat după a noua [oră

¹⁾ Ed. cit. pag. 717 — 718.

din zi], și făcând în fiecare [zi] cincisute de metanii.

Canonul 56. De va păcătui cineva cu mama sa odată, se pedepsește cu șapte ani. Iar dacă de mai multe ori, cu doisprezece ani, mâncând uscat după al 9-lea [ceas din zi], și făcând cincisute de metanii.

Canonul 57. De va păcătui cineva cu fiica sa cea din sfântul botez odată, se pedepsește cu opt ani. Iar dacă mai de multe ori, cu zece ani, mâncând uscat după al 9-lea [ceas din zi], și făcând cincisute de metanii.

Canonul 58. De va păcătui cineva cu cumătra sa se pedepsește cu opt ani, mâncând uscat după al nouălea [ceas din zi], și făcând în fiecare [zi] treisute de metanii.

Canonul 59. De va păcătui cineva mai de multe ori cu dobitoc, având și soție, se pedepsește cu opt ani. Iar de nu are femeie, și a păcătuit odată, sau de două ori, sau mai mult de trei ori a păcătuit, se pedepsește pe trei ani, mâncând uscat după al nouălea [ceas din zi], și făcând treisute de metanii. Aceste epitimii le va primi și femeia, care a păcătuit cu dobitoc.

Canonul 60. De va păcătui cineva cu vara sa primară, se pedepsește doi ani mâncând uscat după al nouălea [ceas din zi], și făcând în fiecare [zi] cincisute de metanii.

Canonul 61. De va păcătui cineva cu o păgână, sau și cu Evreică, sau cu Turcoaică, sau și cu eretică, neavând soție legiuită, se pedepsește trei ani, mâncând uscat după al nouălea [ceas din zi], și făcând în fiecare [zi] două sute de metanii. Asemenea se pedepsește și femeia, care nu are soț legiuit, de va păcătui cu Evreu, sau cu Turc, sau cu eretic, sau cu Armean. Iar dacă bărbatul, care are soție, și femeia, care are soț legiuit, ar păcătui cu astfel de persoane păgâne, sau eretice, se pedepsesc pe patru sau cinci ani, mâncând uscat după al nouălea [ceas din zi], și făcând în fiecare [zi] două sute cincizeci de metanii.

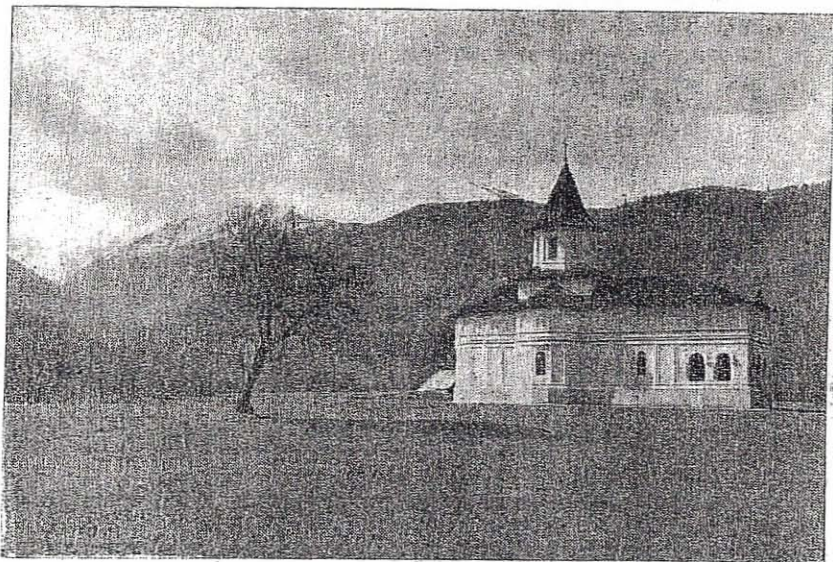
Canonul 62. Iar dacă soția presviterului, sau diaconului ar comite adulter, se pedepsește cu trei ani, mâncând uscat după al nouălea [ceas din zi], și făcând în

fiecare [zi] treisute de metanii. Firește că [acestea se pedepesc] mai greu decât alte adultere, pentru că ucid pe bărbații lor, făcându-se ele prin acest fel de adulter cauza caterisirii din preoție. Și soții lor, dacă voesc să le mai aibă pe ele [de soții], se caterisesc din preoție. Iar dacă voesc să aibă preoția, se despart de dânsle mai înainte de a se împreuna cu ele după adulter, potrivit [canonului] 8 al [sinodului] dela Neocesareia.

Canonul 63. Iar dacă vreo femeie ar păcătui cu doi frați, se pedepsește pe trei ani, mâncând uscat după al nouălea [ceas din zi], și făcând în fiecare [zi] două sute de metanii.

Canonul 64. Dacă o femeie ar păcătui cu un famen, se pedepsește cu trei ani, mâncând uscat după al nouălea [ceas din zi], și făcând în fiecare [zi] treisute de metanii.

Canonul 65. De va face cineva sodomie cu soția sa, se pedepsește pe opt ani, mâncând uscat după al nouălea [ceas din zi], și făcând în fiecare [zi] două sute de metanii.

Mănăstirea Brancoveanu dela Sâmbăta de sus.

Canoanele lui Nichifor Mărturisorul.

Canonul 1.

Dacă din neștiință se va spăla antimisul, [acela] nu-și pierde sfințenia, nici nu se face necurat.

(73 ap.; 7 sin. VII ec.).

— Precum am mai spus (pag. 62, partea I, vol. I din lucrarea prezentă), canonul prezent și următoarele 37 sunt alcătuite din diferite hotărâri bisericești, date de patriarhul Nichifor, sau singur, sau sinodaliter.

Despre importanța sf.-lui antimis am vorbit la comentarul canonului 31 al sinodului trulan. Canonul prezent vorbește despre cazul, când cineva din neștiință spală sf. antimis, și spune că acela nu-și pierde sfințenia din această cauză, și nu trebuie să se sfințească din nou, întocmai precum nici sf. potir, nici alte vase sfinte nu se sfințesc din nou, când trebuiesc curățite din cauza întrebuințării lor mai îndelungate¹⁾.

Canonul 2.

Celce se căsătorește a doua oră nu se încununează; ci i se dă chiar epitimia de a nu se împărtăși doi ani cu preacuratele taine; iară celce se căsătorește a freia oră, cinci ani.

(7 ap.; 3 trul.; 19 Ancira; 3, 7 Neoces.; 1 Laod.; 4, 12 Vasile c. M.).

— Primele cuvinte ale canonului prezent în original sunt următoarele: *ὁ δευταμος οὐ στεφανοῦται* (bigamus non coronatur), ceea ce propriu zis înseamnă: Celce se căsătorește a doua oră nu se încununează, nu i se pune pe cap cunună. La ceremonialul tainei nunții momentul de căpetenie este acela, când preotul, binecuvântând pe miri, rostește: „Doamne Dumnezeuul nostru, cu slavă

¹⁾ Compară răspunsul 81 al lui Simeon Tesalonicianul.

și cu cinste îi încununează pe dânsii (*Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, δόξα καὶ τιμὴ στεφάνωσον αὐτούς*),” dar aceste cuvinte preotul le rostește imediat după ce a pus **cununile** pe capul mirelui și al miresei, și atunci taina a fost săvârșită în esența sa. Din cauza aceasta și taina însăși se numește **cununie** (*στεφάνωμα*). Prin urmare acele cuvinte din canon: „celce se căsătorește a doua oră nu se încununează” însemnează că celce vrea să se căsătorească a doua oră, nu se poate învrednici de binecuvântarea Bisericii din prilejul acestei căsătorii, cu alte cuvinte, nu se poate îndeplini „rânduiala cununiei” (*ἀκολουθία τοῦ στεφάνωματος*), și deci, potrivit înțelesului acestui canon, Biserica nu binecuvintează căsătoria a doua, ci o consideră nepermisă. Autoritatea civilă a recunoscut legalitatea acestor fel de căsătorii, și mulți creștini au și uzat de aceasta și în caz de necesitate au încheiat căsătoria a doua. Biserica n’a protestat împotriva acestui lucru, ci a supus epifimiei pe persoanele respective, excluzându-le dela sf. cuminecătură pe unul sau doi ani (4 Vasile c. M.), ceea ce spune și Nichifor în acest canon al său. Deci dacă acest patriarh supune acestei epifimii pe ceice se căsătorec a doua oră, apoi va trebui să supună unei epifimii și mai mari pe ceice vreau să încheie căsătoria a treia, și dânsul chiar dispune ca aceștia să se excludă pe cinci ani dela sf. împărtășanie.

Spre a fi înțeleasă dispoziția canonului prezent, potrivit căreia numai prima căsătorie se învrednicește de binecuvântarea și cununia bisericească, pe când căsătoria a doua nu este vrednică de aceasta, și cu atât mai puțin a treia, trebuie să ne aducem aminte de aprecierea riguroasă a Bisericii din primele veacuri în privința căsătoriei a doua, pe care apreciere am relevat-o la comentariul canonului prim al sinodului dela Laodiceia. Precum se vede, acea apreciere în privința căsătoriei a doua își avea importanța sa generală în Biserica răsăriteană la începutul veacului al IX-lea, când a trăit patriarhul Nichifor. Aceasta era în vigoare și în veacul al X-lea, ceea ce se vede dintr’o *διάταξις-συνοδικῆ περὶ δευτερογαμίας* a patriarhului constantinopolitan Sisiniu (995—998), în care se înolește acest canon al lui Nichifor.¹⁾

¹⁾ Vezi articolul profesorului A. Pavlov despre această hotărâre sinodală a patriarhului Sisiniu în Visant. Vremea. Petrograd, 1895 (II, 152—159), și compară: Zhishman, Eherecht, pag. 414, nota 2.

Numai mai târziu, și adică în secolul al XI-lea sau la începutul secolului al XII-lea s'a schimbat această apreciere a Bisericii despre căsătoria a doua, precum vedem aceasta dintr'un răspuns canonic al mitropolitului Etacleiei, Nichita, dat la întrebarea pusă în această privință de episcopul Constantin. În acest răspuns al său Nichita spune că după învățătura corectă a Bisericii ceice se căsătoresc a doua oră nu se pot învrednici de cununie (*τοὺς διγάμοις οὐκ οἶδε στεφανοῦν*), dar că în Biserica constantinopolitană această nu se mai observă riguros, ci și celorce se căsătoresc a doua oră li se pune pe cap cununile de miri (*ἀλλὰ καὶ τοῖς διγάμοις τοὺς νυμφικοὺς στεφάνους ἐπιτίθησι*), numai că respectivii se opresc dela sf. cuminecătură pe un an sau doi ani și preotul nu are voie să participe la ospățul lor.¹⁾ Dela acest timp începând această practică a Bisericii constantinopolitane s'a generalizat, și s'a prescris și în „rânduiala cununiei“, în care punerea cununilor pe capetele mirilor este la fel ca la ceice se căsătoresc întâia oră. Pentru justificarea acestei abateri dela vechea practică bisericască privitoare la ceice se căsătoresc a doua oră, în edițiile grecești ale Evhologhiului celui mare se citează²⁾ literal atât canonul³⁾ prezent al lui Nichifor, cât și acel răspuns canonic al lui Nichita.⁴⁾

Canonul 3.

Celce petrece de nevoie timp scurt în pridvorul bisericii, nu se osândește. Iar dacă zăbovește [acolo timp îndelungat], acela să se alunge cu certări, iară biserica să-și primească ale sale [drepturi].

(73 ap.; 74, 76, 97 trul.).

Canonul 4.

Se cuvine a se primi milosteniile ce se fac pentru ceice s'au săvârșit fără testament; anume dacă dânșii fiind vii aveau intențiunea să facă aceste [milostenii].

¹⁾ Sint. At. V, 441.

²⁾ Ed. din Veneția, 1891, pag. 253; Tot așa în Molitvelnicul slavon (ed. Moscova) 1808, pag. 44.

³⁾ Deasemenea se citează acestea și în edițiile românești ale Molitvelnicului (Dr. N. P.).

— Biserica totdeauna s'a rugat și se roagă pentru membrii săi răposaji. Aceasta s'a orânduit deja în Așezămintele Apostolilor, și în special s'a hotărât timpul când să se facă aceasta.¹⁾ Pentru aceasta credincioșii de obicei testau Bisericii, încă în viață fiind, o parte din averea lor, și aceasta era considerată drept dispoziție generală, căreia i se recunoștea putere legală și din partea legislației civile. Și în cazurile, când respectivul muria fără testament, potrivit legii generale despre moșteniri, o parte din avere rămânea Bisericii pentru pomenirea sufletului celui răposat.²⁾ Pe timpul iconoclasmului Biserica a început să fie privată de acest beneficiu, și această interdicție se executa atât de sever, încât unele Biserici nu cutezau să primească nici un fel de danie pioasă dela ceice voiau să le facă pentru sufletele răposajilor lor, când acești răposaji din întâmplare nu dispuneau nimic în această privință prin testament. Nichifor prin canonul său prezent rectifică această procedură necorectă din partea diferitelor Biserici și a conducătorilor lor, și dispune ca toate lăsămintele pe seama Bisericilor pentru sufletele răposajilor să se poată primi, fără considerare la împrejurarea dacă respectivii răposaji ar fi dispus ceva în privința aceasta fiind în viață. Mai târziu, împăratul Leon Filosoful a emis din partea autorității civile o dispoziție cu privire la aceea că o parte anumită din lăsământul răpasașilor revine Bisericii, dacă respectivii mor fără testament.³⁾

Canonul 5.

De s'ar întâmpla Bunavestirea în Joia cea mare sau Vinerea cea mare, nu păcătuim dacă gustăm vin și pește.
(66 ap.; 52 trul.).

Canonul 6.

Celce are rugăciunea de egumen, presviter fiind, poate să sfințească citeș și ipodiamon în mănăstirea sa.
(33 trul.; 14 sin. VII ec.).

¹⁾ Compară Sint. At. IV, 402; Kormciaia, III, 14 (ed. cit. I, 28).

²⁾ Compară Nov. 26 a lui Leon și Constant. în ediția Zachariae, III, 49 sq.

³⁾ Nov. 40 în ediția Zachariae, III, 128 sq.

Canonul 7.

Dacă cineva a viețuit douăzeci de ani, sau și mai mulți, în desfrâu, apoi se va arăta că face fapte virtuose, acela nu se cuvine a se hirotoni; fiindcă cel sfințit trebuie să fie imaculat.

(80 ap.; 2 sin. Iec.; 12 Neoces.; 3, 12 Laod.; 10 Sard.; 17 sin. I—II; 4 Ciril Alex.).

Canonul 8.

Copiii, cari se nasc din țiitoare, sau din ceice s'au căsătorit a doua oră, sau a treia oră, și dovedesc [că au] viață vrednică de preoție, se hirotonesc.

(76 ap.; 33 trul.; 14 sin. VII ec.; 15 Laod.).

Canonul 9.

Se cuvine să se dea dumnezeiasca împărtășanie celui bolnav în primejdie de moarte, chiar și după ce a gustat mâncare.

(29 trul.; 41 Cart.).

Canonul 10.

Duminea și în toată Cincizecimea se cuvine a pleca genunchii pentru sărutarea [icoanelor], dar să nu se facă obicinuitele metanii [mari].

(20 sin. I ec.; 90 trul.; 15 Petru Alex.; 91 Vasile c. M.).

Canonul 11.

Nu păcătuește celce proscomidește dintr'o prescură pentru trei oameni, sau aprinde o lumânare.

— Precum se vede, există obiceiul, potrivit căruia pentru fiecare persoană, care doria să fie pomenită la sfânta liturghie, se aducea la altar câte o prescură, și deasemenea se aprindea câte o lumânare. Nichifor spune în canonul prezent, în deplină consonanță cu prescripțiunile dela liturghia lui Vasile cel Mare,

că este suficientă o singură prescură și atunci când sunt a se pomeni mai multe persoane la liturghie, precum și că o singură lumânare poate să ardă pentru mai mulți.

Canonul 12.

Sfântul potir nu trebuie să se binecuvinteze la rugăciunea proscomidiei.

— Originalul canonului prezent este următorul: *ὅτι οὐ χρὴ σφραγίδα ποιεῖν ἐν τῇ εὐχῇ τοῦ σκευοφυλακίου ἐπὶ τὸ ἅγιον ποτήριον*, ceea ce literal ar însemna: «nu se cuvine a face pecete pe sfântul potir la rugăciunea proscomidiei». Noi cuvintele *σφραγίδα ποιεῖν* le-am tradus prin: «să se binecuvinteze», deoarece *σφραγίζω* însemnează, între altele, „a binecuvânta», «a însemna cu semnul crucii», și acesta este sensul acelor cuvinte din canonul prezent. Iar cuvântul *σκευοφυλακεῖον* l-am tradus cu „proscomidie”, urmând canonului 215 din *Molitvelnicul cel mare*, în care se citează canonul prezent (12) al lui Nichifor.

Canonul 13.

Nu se cuvine ca presviterul să liturghisească fără apă caldă, decât numai de mare nevoie; și dacă nicidecum nu se află apă caldă.

(32 trul.; 37 Cart.).

— Intrebuințarea apei calde (*ζεέοντος ὕδατος, θερμῆς*) la sfânta liturghie derivă din cele mai vechi timpuri ale Bisericii și are sensul său mistic. Acest sens se menționează de către Valsamon la comentarul canonului 32 trulan. Latini și Armenii afirmă că nu trebuie să se toarne apă caldă în sfântul potir, deoarece aceasta nu se prescrie nici în Evanghelii, nici în instituțiile canonice ale Bisericii. Valsamon le răspunde următoarele: „apa caldă ce se pune nu schimbă împreunarea apei și a vinului în sfântul potir, și nu este ceva diferit de apă; ci se toarnă spre deplină încredințare că sângele și apa, care au curs din sfânta coastă a Domnului nostru Iisus Hristos sunt viuificatoare, iar nu moarte; căci sublimitatea m'nunli se manifestă și în aceea că deși dintr'un corp mort în chip firesc nu curge sânge cald, totuși din corpul Domnului, chiar după moarte, a curs sânge și apă caldă,

ca viu-făcătoare din corp viu-făcător¹⁾ Valsamon repetă acestea și în răspunsul său canonic al 19-lea, adăogând următoarele: „Deci ceice nu fac așa, și prin urmare nu proslăvesc și în chipul acesta sublimitatea minunii, ci prefacerea sfintelor taine o să-vârșesc cu apă rece și vin, aceia nu cred că dumnezeirea a rămas în sfântul corp al Domnului și după moartea lui cea mântuitoare, ci s'a îndepărtat dintr'insul, și că acela ar fi asemenea corpurilor noastre, ceeace este o vorbărie de mare eres... Deci ceice nu pun apă caldă (*διὰ ζέοντος ὕδατος*) în sfântul potir, ca niște eretici să se scoată dinre ortodocși (*ὡς ἀρρεσιῶται τῆς μερίδος τῶν ὀρθοδόξων ἐκκληρῶ χηθήσονται*).²⁾

Canonul 14.

Se cuvine ca monahul, care a lepădat schima, și iarăși a revenit, să îmbrace iarăși îmbrăcămintea monahală, ce a desbrăcat, dar fără [să se citească] rugăciunile orânduile.

(81, 83 ap.; 3, 4, 6, 7 sin. IV ec; 10 sin. VII ec.; 16 Cart.; 11 sin. I-II).

— Acelaș Nichifor desvoltă încă odată mai pe larg canonul prezent, și acolo el spune următoarele: „Pe călugărul, care a lepădat sfânta schimă, și iarăși a revenit, trebuie să-l învețe frajii despre cele de trebuință, dar nu din învățăturile [călugărești], ci din cuvintele rostițe de Domnul; și să cânte canonul de pocăință cu glas încet, și îmbrăcămintea lui să se pună în altar sub sfânta masă ca și la [întâia primire a] schimei, și după Evanghelia dela Liturghie igumenul să-l tundă, și să îmbrace schima fără să rostească ceva.³⁾

Canonul 15.

Se cuvine călugărițelor a intra în sfântul altar, și să aprindă lumânări și candelă, și să-l curețe și să-l măture.

[69 trul.; 19, 44 Laod.].

— Această traducere a noastră este făcută după textul din Sintagma Ateniană. În Cormciaia acest canon al lui Nichifor este

¹⁾ Sint. At II, 376-377.

²⁾ Sint. At. IV, 462-463. — Compară Vlastar, K, 8 (Sint. At. VI, 321).

³⁾ Sint. At. IV, 431, β.

redactat în sensul că chiar *se interzice* călugărițelor de a intra în altar: „Nu se cuvine călugărițelor a intra în sfântul altar și să aprindă lumânări..“¹⁾ În *επιτομή* canonică a lui Armenopol găsim la fel ca în Sintagma Ateniană.²⁾ Nu știm cum a ajuns în Cormciaia slavă acea traducere a acestui canon al lui Nichifor; la tot cazul ni se pare că oprirea călugărițelor de a intra în sfântul altar, după cum spune Cormciaia, corespunde mai bine doctrinei canonice a Bisericii ortodoxe, decât permisiunea dată de canonul prezent după textul din Sintagma Ateniană, din Armenopol, precum și din Pidalion.³⁾ Drept motivare pentru opinia noastră poate servi ceea ce am spus, urmând lui Zonara, la comentariul canonului 44 laodicean. Iar ca argument în privința această credem că servește și întrebarea călugăriților de pe muntele Ațos adresată sinodului din Constantinopol pe vremea patriarhului Nicolae, cu aproape trei sute de ani după patriarhul Nichifor, ori de are voie și *călugărul* de a intra în sfântul altar. După cum vom vedea mai târziu, sinodul a răspuns că călugărul (monahul) poate intra în altar. Prin urmare dacă în secolul al XII-lea a trebuit ca un sinod să decidă în privința întrebării ori de poate intra și călugărul în altar, apoi ni se pare că este de sine înțeles că *călugărițele nu pot intra*; apoi având în vedere dispoziția canonului 44 laodicean deasemenea ni se pare de neînțeles cum de a permis călugărițelor patriarhul constantinopolitan Nichifor în secolul al IX-lea un lucru, în privința căruia patriarhul constantinopolitan Nicolae abia în secolul al XII-lea a hotărât referitor la călugări. Din acest motiv noi credem că textul acestui canon (15) al lui Nichifor este mai corect în Cormciaia, respectiv în acel manuscris grecesc, după care s'a tradus în Cormciaia acest canon, decât textele din colecțiunile grecești menționate mai sus.

Canonul 16.

Nu se cuvine ca monahii în Vinerea mare să îndeplinească lucrări agricole, și sub pretextul acestora să se

¹⁾ Can. 11. Ed. cit. II, 275.

²⁾ Leunclav. I, 44. — Tot așa și în Nomocanonul din Moltitvelnicul cel mare, Ed. lui Pavlov, pag. 83.

³⁾ Editorii Pidalionului adaugă însă că aceasta li se îngăduie călugărițelor numai în mănăstirea lor și îndrumă pe cetitori la canonul 69 trulan, care însă foarte puțin se referă la chestiunea aceasta.

deslege la vin și untdelemn; fiindcă acestea sunt obiceiuri ale necumpătării.

— În Cormciaia în loc de „*Vinerea mare*“ stă: „*în Patruzecimea cea mare*“, iar în Pidalion: *εἰς τὴν μεγάλην Τεσσαρακοστήν* și referindu-se la canonul 69 ap., — deci conform acestora călugării nu au voie să se îndeletnicească cu agricultura în timpul întregel Patruzecimi (a postului celui mare). Nichifor în alt canon similar, în care se vorbește de Patruzecime, *iar nu* de Vinerea cea mare, arată însuș că redactarea din Pidalion și Cormciaia este cea corectă.¹⁾

Canonul 17.

Pentru trei cauze să iartă monahului să plece din monastirea sa: dacă egumenul este erelic; dacă intrarea femeilor în monastire devine [liberă]; dacă în cenovie învață copii mirenești.

Canonul 18.

Fiindcă nu este permis ca prin [copiii] aceștia să se divulge poporului cele ce se fac în mănăstire.

(4 sin. IV ec.; 21 sin. VII ec.; 80 Cart.; 4 sin. I-II).

— În Cormciaia, precum și în Pidalion, ambele aceste canoane (17 și 18) se găsesc sub un singur număr, — și aceasta este deplin corect, deoarece acest canon al 18-lea nu este altceva decât explicarea părții ultime din canonul al 17-lea, și anume că pentru *care motiv* se poate îndepărta călugărul din mănăstirea sa, dacă copii mireni învață în mănăstire (*ἐν τῷ κοινοβλίῳ*). — În a doua culegere de canoane a lui Nichifor aceste două canoane ale lui Nichifor se găsesc sub un singur număr, și acolo se spune că călugărul se poate îndepărta din mănăstire, dacă într'însa învață copiii mirenilor, din cauză că nu este corect a se duce în lume, ceea ce se lucrează *bine* (*καλῶς*) în mănăstire; pe lângă ceea ce se mai adaogă locul din Evanghelia lui Mateiu, unde (6,₂) se spune că nu trebuie să trâmbițați înaintea voastră, când faceți bine.²⁾

¹⁾ Vezi nota 1 dela pag. 431 β din vol. IV al Sint. At.

²⁾ Sint. At. IV, 431 β.

Canonul 19.

Se cuvine călugărilor, cari sunt supuși epitimii, să mănânce cu ceilalți și să se roage la olaltă; precum și să primească pâine binecuvântată adică anăforă, deodată cu mărturisirea lor.

— Despre pâinea binecuvântată, adică despre anăforă, am vorbit la comentarul canonului 14 laodiceian. Pâinea aceasta se numește și *κατακλαστόν* (frustum panis benedicti).¹⁾

Canonul 20.

În postul sfinților Apostoli și în cel al sfântului Filip, se cuvine călugărilor, cari sed în mănăstire, să mănânce odată [pe zi] spre seară, mercuria și vinerea; iar ceice lucrează, să guste după ceasul al șeselea și seara să mănânce.

— Despre posturile de peste an am vorbit la comentarul canonului 69 ap. Postul Sf.-lui Filip (*νηστεία τοῦ ἁγίου Φιλίππου*) este postul Nașterii Domnului (*τῶν Χριστουγέννων*), care se începe după ziua Sf.-lui Filip. Canonul prezent îl găsim și în a doua culegere de canoane a lui Nichifor.²⁾

Canonul 21.

Călugăriței, care se va necinsti de oameni barbari și necumpătați, și viața ei anterioară a fost curată, să i se dea epimie de patruzeci de zile; iar dacă viața ei anterioară a fost întinată, să îndeplinească epimie [prescrisă] pentru desfrâu.

(49 Vasile c. M.; 2 Grigorie Neoces.).

Canonul 22.

Celce de frica de oaste sau din altă oarecare vicleanie a îmbrăcat schima monahicească, firește ca unul ce-și

¹⁾ Suicer, s. v.

²⁾ Sint. At. IV, 431 β.

bate joc de dânsa, și după această nevoie neapărată și prefăcătorie a desbrăcat-o, să se epifimisească pe de trei ori patruzeci de zile, și apoi să se apropie de sfânta împărtășanie.

— În Cormciaia se spune: «pe patruzeci de zile»; iar în nomocanonul din Molitvelnicul cel mare (can. 83): „să se epifimisească pe de trei ori patruzeci de zile“. Textul nostru este corect, adică respectivul se va supune unei epifimii de una sută douăzeci de zile.¹⁾

Canonul 23.

Nu se cuvine călugărilor să se împărtășească dela călugărul presviter tânăr, când aceasta slujește și împărtășește.

(47 trul.; 18, 20, 22 sin. VII ec.).

Canonul 24.

Nu se cuvine ca egumenul să scoată cuculionul ucenicului, și să-l alunge pe acesta [din mănăstire].

— Sub ucenic (*μαθητής*) se înțelege aici toți călugării, cari în urma situației lor depind de igumen, fiind totdeauna ucenicii lui. Cuculionul (*κουκούλιον*) este acoperemântul, pe care în timpurile vechi toți călugării îl purtau pe cap. Corespunde la *καλυμμαύχιον* (colful nădejdi mântuirii) de astăzi al călugărilor obișnuiți (cei cu schima mică); astăzi cuculionul îl primesc numai călugării cu *schima mare și îngerească*. În ceremonialul respectiv citim că i se pune cuculionul lipsei de pismă (*ἐνδύεται τὸ κουκούλιον τῆς ἀκαχίας*).

Canonul 25.

Pe celce a lepădat sfânta schimă [călugărească] și nu se îndreptează, nu se cuvine a-l băga în casă, ci să se părăsască.

(81, 83 ap.; 3, 6, 7, 16 sin. IV ec.; 10 sin. VII ec.; 16 Cart.; 11 sin. I-II).

¹⁾ Vezi observația lui Pavlov la canonul menționat. Ed. cit. pag. 99.

— Un asemenea canon se găsește și în a doua culegere de canoane a lui Nichifor.¹⁾

Canonul 26.

De va fi cineva bolnav, și ar cere sfântul botez, sau sfânta schimă [călugărească], trebuie să i se dea fără întârziere, și să nu i-se denege harul.

(4 Timot. Alex.).

Canonul 27.

Nu se cuvine monahului presviter a sluji fără mantie.

— Mantie (*μανδύας*) primește fiecare călugăr chiar și după rânduiala schimei celei mici, care mantie se întrebuințează astăzi de călugări la toate slujbele dumnezeiești în toate mănăstirile, în cari canoanele se observă mai riguros.

Canonul 28.

[Duhovnicul], carele primește mărturisirea celor ce mărturisesc păcate ascunse, trebuie să-i oprească [pe aceștia] dela împărțășire; dar să nu-i oprească de a intra în biserică, nici să nu dea în vileag cele [ce le știe] despre ei, ci să-i sfătuiască cu blândețe ca să stăruiască ei întru pocăință și rugăciune, și să li administreze epitimii ce li se cuvin, potrivit dispoziției sufletești a fiecăruia.²⁾

(132 Cart.; 34 Vasile c. M.).

Canonul 29.

Adulterii, și ceice păcătuiesc cu dobitoace, și ucigașii, și alții de acest fel, de-și vor mărturisi din îndemn propriu nelegiuirea lor, care nu este cunoscută de către cei mulți, se opresc dela împărțășanie, și primesc epitimii,

¹⁾ Sint. At. IV, 431 β.

²⁾ Vezi în *Istina* (revista: Adevărul), I, 270, răspunsul la întrebarea: Poate preotul să descopere păcatul ce îl-a spus păcătosul la mărturisire?

dar intrând în biserică să stea [numai] până la rugăciunea catehumenilor. Iar dacă păcatele lor sunt vădite, atunci vor îndeplini epifimiile potrivit legiuirilor bisericești.

(34; 56, 58, 63, 74 Vasile c. M.).

Canonul 30.

Dacă un laic cu voia sa își va mărturisi păcatele sale, duhovnicul poate să procedeze după chibzuiala sa.

(12 sin. I ec.; 74 Vasile c. M.).

Canonul 31.

Cu voia episcopului și presviterul poate să facă înfigerea crucii.

(31 ap.; 18 sin. IV ec.; 31 trul.).

— Sub înfigerea crucii (*σταυροπήγιον*) de aici se înțelege acea înfigere de cruce, care se face când se pune temelia unei biserici noi, și care ceremonial se poate săvârși și de către preotul, pe care vrea să-l trimită episcopul, — după cum se spune aceasta în Molitvelnicul cel mare (cap. 105).

Canonul 32.

Ceice iau camătă nu se cuvine să se împărtășească sau să mănânce împreună, dacă stăruesc în nelegiuire.

(44 ap.; 17 sin. I ec.; 10 trul.; 4 Laod.; 5, 16 Cart.; 14 Vasile c. M.; 6 Grig. Nis.).

Canonul 33.

Se cuvine ca monahii să ajuneze mercuria și vineria din săptămâna brânzei; și după apolisul [liturghiei darurilor] celor înainte sfințite să mănânce brânză, ori unde ar petrece, spre surparea învățaturii lui Iacov și a eresului Tetradiților.

— Despre *tetradiți* s'a vorbit la comentarul canonului 7 al sinodului al II-lea ecumenic. Sub „învățătura lui Iacov“ se înțelege *iacovităii*, cu care numire se numesc toți aderenții mono-

fizitismului; Coptii și Armenii. Canonul 56 trulan ne spune că pe lângă tetradiși și Armenii, deci și iacovișii, aveau părere greșită despre brânză.

Canonul 34

Dacă celce are fiitoare nu voește nici să o lase, nici să se binecuvinteze [însoțirea lor], și să o aibă după binecuvântare, dela acela nu se cuvine a se primi celece le dăruiește bisericii, deoarece prin fapte hulește legile ei dumnezeiești disprefiindu-le.

(17 ap.; 3 trul.; 94 Vasile c. M.)

Canonul 35.

Dacă un monah, lepădând sfânta schimă, va mânca carne, și va lua femeie, acela trebuie să se supună anatemei, dacă nu se întoarce, și cu sila să se îmbrace în haine monahale, și să se închidă în mănăstire.

(81, 83 ap.; 7, 16 sin. IV ec.; 10 sin. VII ec.; 16 Cartag.; 11 sin. I-II).

Canonul 36.

Celce a desfrânat măcar odată nu se cuvine a se hirotonisi, chiar dacă s'a lăsat de acea patimă; căci Vasile cel Mare zice că: «Unul ca acesta chiar și morți de ar învia, nu se va face preot».

(18 ap.; 3, 26 trul.; 3, 12 Vasile c. M.).

Canonul 37.

Când Apostolul zice: „Dacă vreun frate va fi numit desfrânat, cu unul ca acesta nici să nu mânânce“ [I Cor. 5,11], se vede că nu zice; cu acela, pe care îl știe unul sau doi că este desfrânat, ci cu acela, pe care toți îl numesc desfrânat, și îl cunosc. Fiindcă păcatele comise în chip nerușinat, atrag mai mare pedeapsă.

(25 ap.; 1 Neoces.; 3, 32, 51, 59, 70 Vasile c. M.; 4 Grig. Nis.)-

Canonul 38.

De va naște femeia, și pruncul este în primejdie [de moarte] după trei sau cinci zile, să se boteze acel prunc, dar se cuvine ca altă femeie botezată și curată să-l alăpteze; iar mama lui nici să nu intre în dormitorul, unde este pruncul, și în general nici să nu se atingă de el, pânăce nu se va curăți deplin după patruzeci de zile și va primi dela preot rugăciunea.

(2 Dion. Al.; 7 Timof. Alex.).

Canonul 39.

Dumineca nu se cuvine a călători fără de nevoie și fără constrângere.

— Canonul prezent, precum și următoarele șase (până la al 45-lea), sunt luate din a doua culegere de canoane a lui Nichifor.

Canonul 40.

Nu se cuvine a se primi Apocalipsul lui Pavel, și cele ce se numesc brontologia, și selinodromia, și calandologia; fiindcă toate sunt necurate.

(60 ap.; 63 trul.; 9 sin. VII ec.; 59 Laod.).

— Întrē diversele cărți apocrife ale Testamentului Nou era și Apocalipsul lui Pavel. S'a compus în timpurile de mai târziu ale Bisericii și adică pe baza cuvintelor lui Pavel din a doua epistolă către Corinteni (12,1 și urm.), unde se spune că el va veni la vedenii și descoperiri ale Domnului.¹⁾ Brontologia este cartea, care vorbea despre trăsnete, selinodromia despre lună, iar calandologia despre timpul viitor.

Canonul 41.

Nu se cuvine a se primi Apocalipsul lui Esdra și Zosima, și cele două martirologii ale sfântului Gheorghe, și ale sfinților martiri Kiric și Iulita, nici cartea lui Marcu

¹⁾ Vezi nota 1 dela pag. 277, partea I, vol. I din lucrarea prezentă.

și a lui Diadoh; fiindcă sunt lepădate, și neprimite.
(60 ap.; 63 trul.; 9 sin. VII ec.; 59 Laod.).

Canonul 42.

Nu se cuvine a lucra în săptămâna luminată, nici în Sâmbăta [săptămânii] celei libere¹⁾ a se cânta «fericiți cei fără de prihană», nici a ținea Joile.

(66 trul.; 29 Laod.; 1 Teof. Alex.).

Canonul 43.

Celce bate pe tatăl său și dinadins îl omoară, să îndeplinească treizecișicinci de ani în epitimia uciderii.

(65 ap.; 91 trul.; 22 Ancira; 43, 56 Vas. I c. M.; 5 Grigorie Nis.).

Canonul 44.

La nevoie și monahul simplu să boteze. Asemenea și diaconul să boteze la nevoie.

(49, 50 ap.).

Canonul 45.

Dacă nu este de față preot, se cuvine ca pe pruncii cei nebotezați să-i boteze oricine s'ar găsi acolo. Dacă îi botează chiar și însuși tatăl lor, sau ori care altul, numai să fie creștin, nu este păcat.

(49, 50 ap.).

Canonul 46.

Vă sfătuim ca în bisericile luate în stăpânire de eretici să se intre ca într'o casă simplă și să se cânte [numai]

1) Pidalionul lămurește ce avem să înțelegem sub „Sâmbăta [săptămânii] celei libere” spunând următoarele: „Iară slobodă au zis despre săptămâna luminată, ori pentrucă este la toate de deslegat, ori pentrucă Sâmbăta aceasta este slobozitoare, adică cea mai de pe urmă zi a săptămânii, întru care zi se sloboade săptămâna”. Vezi Pidalionul, ed. rom. din 1844, pag. 479, nota 5 (Dr. N. P.).

din nevoie, așezându-se crucea la mijloc; iar în altar nici să nu se între, nici să se tămâieze, nici să se săvârșască rugăciune, nici să nu se aprindă candelă sau lumânare.

(10, 11, 45, 46, 64 ap.; 19 sin. I ec.; 7 sin. II ec.; 2, 4 sin. III ec.; 11, 95 trul.; 6, 7, 8, 10, 14, 31, 32, 33, 34, 37 Laod.; 1, 47 Vasile c. M.; 9 Timot. Al.).

Canonul 47.

Nu se cuvine a se împărtăși dela preotul, care nu postește mercuria și vinerea, chiar dacă pare a fi ortodox; căci nu este lucru sfânt a fi în unele privințe evlavios, iar în alte privințe a fi necurat.

(69 ap.; 29, 56, 89 trul.; 19 Gangra; 49, 50, 51, 52 Laod.; 1 Dion. Al.; 15 Petru Al.; 8, 10 Timot. Al.).

Canonul 48.

Călugării, cari muncesc în sfânta Patruzecime, se cuvine ca la ceasul al nouălea să mănânce puțină pâine, iar seara să cineze.

— Prin canonul său prezent Nichifor completează prescripțiunea similară dată în canonul său al 20-lea în privința postului Sf. Apostoli și al Nașterii Domnului.

Canonul 49.

Dacă presviterul, sau diaconul, sau citețul a fost căterisit, și se găsește un monah, [acela] să binecuvinteze masa.

(28 ap.; 5 sin. I ec.; 6 sin. II ec.; 29 sin. IV, ec.; 14 Sard.; 4, 12, 15 Antioh; 29, 65 Cart.; 88 Vasile c. M.).

— Aici sub cuvântul monah (*μοναχός*) se înțelege celce nu are nici o treaptă ierarhică. Potrivit canoanelor acești călugări în genere nu au dreptul să binecuvinteze; și când se spune în canonul prezent că acela „binecuvintează” (*εὐλογεῖ*), este a se înțelege rostirea rugăciunilor prescrise pentru înainte de mâncare, cari rugăciuni se pot citi și de către un laic evlavios, și cu atât mai vârtos de către celce a fost învrednicit de sfințitul cin călu-

găresc prin rugăciunile și binecuvântarea Bisericii.

Aceste ultime patru canoane (46-49) sunt luate tot din a doua culegere de canoane ale lui Nichifor, în care culegere, judecând după numărul, ce le au unele dintre aceste canoane în Sintagma Ateniană, au trebuit să se găsească multe canoane (la tot cazul cel mai puțin 66 canoane), dar cari totuși nu toate sunt lipărite.¹⁾

În *Sintagma Ateniană*, după canoanele înșirate până aici se găsește scrisoarea lui Nichifor, care cuprinde șaptesprezece întrebări și răspunsuri, titlul cărei scrisori l-am menționat deja (pag. 62, partea I, vol. I din lucrarea prezentă). Autorii mai vechi erau de părerea că această scrisoare este autentică, scrisă de Nichifor. Suntem nevoiți a crede că de aceeași părere au fost și editorii *Sintagmei Ateniene*, deoarece n'au făcut nici o observație asupra originii ei. Astăzi însă este dovedit că această scrisoare nu derivă dela Nichifor, ci dela contemporanul său *Teodor Studitul* (+ 826), și din cauza aceasta noi dăm traducerea acestei scrisori deosebit de celelalte canoane originale ale Sfinților Părinți.

În *Sintagma Ateniană* nu se spune, cui este adresată această scrisoare, se spune însă în ediția *Migne*, unde această scrisoare se găsește sub Nr. CCXV, și anume că este adresată de acelaș Teodor călugărului *Metodiu*. Aceasta trebuie să se știe, deoarece altfel nu s'ar putea înțelege nici introducerea, nici încheierea scrisorii acesteia.

Iată scrisoarea lui Teodor Studitul către călugărul Metodiu:

Precât venerabilitatea ta are dorința să vadă pe smerenia noastră, tot atât să crezi că este și [dorința] noastră după o întrevedere față în față. Dar după ce este scris că „Nu dela celce voește, nici dela celce aleargă, ci dela Dumnezeu, care miluește” [Rom. 9,16], într'însul să se pună dorința și lui să i se lase grija, și dânsul când va vrea, va îndeplini dorința celorce se tem de dânsul [Ps. 144,10]. Dar acum trebuie a se răspunde cele cuvenite la întrebările, cari s'au pus de frații noștri dubornicești, Ilayie și Eustratie, prin mijlocirea cucerniciei tale. Și pentru ca să fie mai ușoare de înțeles celece se vor spune, întâi se va pune fiecare întrebare, și apoi pe rând va urma răspunsul.

Întrebarea 1. Cuvine-se a primi pe presviterii hirotoniți în:

¹⁾ Sint. At. IV, 431.

Roma, Neapoli și Longobardia, fără să fi fost anunțați și demși, și a fi în comuniune și a mânca, și a cânta cu dânșii?

Răspuns. Pe vremea eresului, din cauza nevoiei constrângătoare, nu se pot îndeplini neîncetat numai decât cele stabilite în timp de pace; după cum se vede că a făcut atât preafericitul Atanasie, cât și preasfințitul Eusebiu, cari ambii au hirotonit [și] streini. Și se vede că acelaș lucru se întâmplă și acum pe vremea eresului de față; așadară cei, despre cari s'a vădit că au fost hirotoniți în chipul acesta, dar nu au fost osândiți în public, să nu se respingă, ci să se primească după patru prezentări (*κατὰ τὰς τέσσαρας προτάσεις*).

Intrebarea 2. Cuvine-se a se primi presviterii, cari au fost hirotoniți în străinătate, în Sicilia?

Răspuns. Intrebarea aceasta este asemenea celei premergătoare, deosebindu-se [numai] în privința localității; firește deci că i se cuvine și răspuns la fel.

Intrebarea 3. Cuvine-se a intra pentru rugăciune și cântare în bisericile pângărite și deținute de preoții, cari au fost părtași eresului?

Răspuns. Nicidecum nu se cuvine a intra în astfel de biserici, din motivele menționate; căci scris este: „Iată casa voastră rămâne pustie” [Mat. 23₃₈]; fiindcă îndatăce s'a introdus eresul, a dispărut superiorul celor de acolo, Ingerul, după cuvintele marelui Vasile [Scrisoarea 191] și acea biserică s'a prefăcut casă comună; și [regele David] zice: „Nu voi intra în biserică celor răi” [Ps. 25₁₆], și apostolul [întreabă]: „Ce unire are biserică lui Dumnezeu cu idolii?” [II Cor. 6₁₆].

Intrebarea 4. Cuvine-se a cânta și a se ruga în biserici pângărite de același preoți, dar cari nu le-au deținut?

Răspuns. Negreșit că se poate intra în astfel de biserici spre a cânta și a se ruga, anume dacă nu se mai pângăresc de acei [eretici], ci se dețin de ortodocși până acum. Și în privința aceasta s'a hotărât ca un episcop sau presviter, cari sunt de credința cea mântuitoare, să facă deschiderea bisericii, prin rugăciunea cuvenită; astfel că, dacă s'a făcut aceasta, [nimic] nu se opune ca într'ansa să se săvârșească chiar liturghie; drept pildă [servească împrejurarea] că sfântul Atanasie, rugat fiind de către împăratul Constantin ca să acorde o singură favoare, de a da Arienilor în Alexandria o biserică, în care să se adune [pentru

rugăciune], s'a învolf, numai dacă și lui i se va da în Constantinopol aceeași favoare; ca ortodocșii să se adune [la rugăciune] într'o biserică deținută mai înainte de Arieni.

Intrebarea 5. Cuvine-se a intra și a se ruga, și a se închina, în cimitirele, cari au fost deținute de preoți pătați unde odihnesc trupurile sfinților?

Răspuns. Precum s'a spus mai înainte, canonul nu îngăduie intrarea în cimitirele lor; căci scris este: „Pentruce să se osândească libertatea mea de către altă conștiință?“ [I Cor. 10.²⁹]; afară de cazul când din constrângere se intră, dar numai pentru cinstirea rămășițelor sfinților.

Intrebarea 6. În ce chip trebuie să se primească aceia, cari au primit schima monahală dela preoți pătați?

Răspuns. Se vor primi dacă mărturisesc că au păcătuit, și au fost supuși epitimiiilor un timp anumit, totuși [numai] dacă se primesc în acest fel de către un preot, care este de credința cea mântuitoare.

Intrebarea 7. Cum se cuvine a se primi monahii și clericii, cari s'au iscălit în eres, fără epitimie, sau cu epitimie, dacă declară că nu vor mai îndeplini lucrări în preoție? Și dacă putem da epitimie onora ca aceștia?

Răspuns. Firește că [dându-li-se] epitimiile cuvenite; căci astfel arătând rodirile pocăinței, să poată fi vrednici a se împreună cu trupul ortodox; și nu se poate denega să dați epitimie acestora; căci scris este: „Purtați sarcinile unii altora“ [Gal. 6.²].

Intrebarea 8. Cuvine-se a se primi la masa comună și la cântare monahii, cari comunică fără deosebire cu oricine, și se roagă, și mănâncă împreună cu aceștia?

Răspuns. Deoarece Apostolul zice: „Feriți-vă de oricare frate, care viețuește necumpătat iar nu potrivit predaniei primite dela noi“ [II Tes. 3.⁶]; astfel cum nu judecați înșivă ceea ce este bine? Deci dacă se vor despărți de obiceiul păcătoș, primind și epimiea cuvenită, se vor primi. Dar trebuie să se bage de seama că cine sunt acei „oricare“, despre cari vorbiți, ori de sunt erefici, sau osândiți lămurit după viața lor? Despre aceștia zice Apostolul: „Dacă vreunul, numindu-se frate, este desfrânat, sau lacom, sau idolatru, și așa mai departe, cu unul ca acesta nici să nu măncați împreună“. [I Cor. 5.¹¹].

Intrebarea 9. Ori de se cuvine a primi la masă împreună

și la cântare fără pecetluire, sau cu pecetluire, pe presviterii, cari au mâncat cu ereficii odată, sau de două ori, dar nu au stat în comuniune cu dânșii, nici n'au iscălit [eresul] ?

Răspuns. În privința acestora să se bage de seamă, dacă preoții, au mâncat cu preoții sau cu laicii eretici, recunoscându-se ori de [au mâncat] cu cei cu cuget drept, dar n'au stat în comuniune cu ereticii ; dar mai mare este pedeapsa în privința preoților. Însă fiecare trebuie să se primească cu epifimie potrivită. Și se cuvine a-i primi în comuniune atât la rugăciuni cât și la pecetluire.

Intrebarea 10. Ori de se cuvine ca acei laici, cari au iscălit pentru eres și au stat în comuniune [cu ereticii], să mănânce împreună cu laicii ortodocși ?

Răspuns. Indiferența este cauza relelor ; căci [Proorocul] zice : „N'a făcut deosebire între cel curat și cel pângărit“ [Ezechiel, 22,26]. Deci se cuvine ca ortodocșii, dacă sunt zeloși, să nu admită pe unii ca aceștia la masa comună, dacă mai înainte au îndeplinit epitimia pentru iscălirea păcătoasă, și dacă nu s'au îndepărtat de comuniunea eretică. Dar deoarece unii, din nevoie fugind de primejdii, s'au pângărit cu comuniunea eretică, se vor primi la masa comună dupăce-și vor mărturisi nechibzuința și se vor pocăi ; și aceasta să nu se facă fără discernământ, ci potrivit împrejurărilor aceluia caz, și să producă folos amândurora din aceasta, iar nu pagubă sufletească.

Intrebarea 11. Cuvine-se ca celce doresc să se boteze, mai ales dacă-i amenință moartea, să se boteze de către preoți pătași sau necunoscuți, dacă nu se găsește un presviter ortodox, sau neorihănit ?

Răspuns. Aici în privința acestora s'a pronunțat de către ierarhii mărturisitori și superiori norma aceasta : Se permite ca presviterii menționați, cari sunt oprii dela liturghisire din cauza comunicării cu ereticii, dacă nu se găsește preot [ortodox], atât să boteze, cât și să dea sfintele taine, sfințite mai înainte de către un preot necopleșit [de erezie], și să dea schima monahală, și să săvârșească rugăciunea la înmormântare, și să rostească Evanghelia la utrenie, și să binecuvinteze apa la Teofanie, [dar] precum s'a spus, [numai] în caz de primejdie, pentruca poporul să nu rămână cu totul fără de ascultarea Evangheliei, și neluminați [prin botez]. Și de sunteți și voi de acord, aceiași normă să fie în vigoare și acolo.

Intrebarea 12. Se poate da epitimie celor, cari s'au desbinat, și prin pocăință au revenit, sau a se primi aceștia?

Răspuns. Mai înainte s'a lămurit deja, că trebuie să li se dea [epitimie]; și este superfluu a repeși aceiași [chestiune].

Intrebarea 13. Dacă un episcop căzând în [vreo] infracțiune a fost caterisit de către sinod, apoi totuși ar sfinți vreun presviter, intrând în mănăstire, primește epitimie pentru un timp anumit dela părintele său, și după aceea săvârșește [lucrările] din preoție, rugăm [să se lămurească] ori de se cuvine a primi pe acest presviter, dacă este nepătat?

Răspuns. Deoarece incorectitudinea este clară, nici nu trebuia să ne întrebăm despre infracțiunea aceasta, căci Domnul a zis: „Pomul rău nu poate produce fructe bune“ [Luca, 6, 44]; nu numai că celce dela superiorul său propriu, dar nici chiar celce dela vreun sfânt de ar fi primit epitimie nu se admite să liturghisească; căci nici acela nu este preot, nici celce l-a deslegat nu este sfânt; căci în felul acesta s'ar răsturna și desfilința toate prescripțiunile canonice.

Intrebarea 14. În privința presviterilor, cari au fost hirotoniți de ortodocși, dar cari nici n'au iscălit, nici n'au intrat în comuniune, ci numai au mâncat împreună cu mitropolitul Constantin [cum să se procedeze]?

Răspuns. În privința acestei chestiuni s'a răspuns mai înainte. Prin urmare, ori de a fost masă comună cu Constantin, ori cu oricare dintre eterodocși, celce a mâncat împreună [cu aceștia] se va absolve de infracțiune numai prin pocăință cuvenită, nu numai pentruca [să poată] mânca laolaltă cu ceice s'au păstrat [curați], ci și pentruca [să poată participa] la preoția de care s'a învrednicit. Iar măsura epitimiei nu se poate hotări precis mai înainte, atât din cauza însușirilor persoanei, cât și a împrejurărilor, este suficient însă a se da epitimie de două ori sau de trei ori patruzeci [de zile].

Intrebarea 15 [Cum să se procedeze] în privința presviterilor, cari au fost hirotoniți deasemenea de către ortodocși, dar cari din neștiință au mâncat împreună cu presviterii, cari au mâncat împreună cu acelaș mitropolit?

Răspuns. Este scris: „Tot celce [va păcătui] din neștiință, se va curăți“ [III Moisi, 4, 2]; astfel că aceștia vor fi liberi de orice epitimie.

Intrebarea 16. Oare presviterii ortodocși, anume Ilariu și călugărul Eustratiu, au dreptul de a da epitimii?

Răspuns. Încă mai înainte s'a spus că trebuie să se dea [epitimii]. Dar deoarece s'a pus întrebarea ori de se cuvine să dea [epitimie] celor nu are preoția, în lipsă de presviter, se poate afirma că nu se cuvine ca și călugărul simplu să dea epitimie.

Intrebarea 17. [Cum să se procedeze] în privința monahului, care din neștiință a primit schima sfântă dela un presviter hirotonit de către un [episcop] caterisit?

Răspuns. În alt capitól s'a spus că orice [s'a pângărit] din neștiință se curățește; și nu se permite a se feri dea mânca împreună cu unul ca acesta; și tot așa cu alții, cari întrețin înțelegerea și prietenia.

Acestea ți le-am desfășurat după putință, ca unuia ce ești în armonie și împreună lucrător cu noi; iar tu transmite-le cu prudență fraților cari vor întreba. „Credința nu este a tuturor“ [II Tes. 3,2], și nici acestea nu se vor expune multora, nu numai din cauza nepriceperii călcătorilor de lege, cât și din cauza ispitirii celor cari dețin puterea. Iar pentru multele și frumoasele daruri trimise de cei preacucernici, să primească dela Dumnezeu răsplata meritată, și aici [dela noi] aceste două coșuri întru amintirea prieteniei. Rămâneți cu bine întru Domnul, preacinstiților, rugându-vă pentru noi păcătoșii [spre a ne învrednici de] cele mai bune și cari aduc mântuire.

Canoanele lui Nicolae al Constantinopolului.

Canonul I.

Intrebare. Cuvine-se monahului a intra în sfântul altar, căci aceasta se oprește de canonul 33 al sfântului sinod trulan, carele nu îngăduie celui ce nu este pecetluit [întru citeț] sau monahului a cânta sau citi de pe amvon; asemenea și canonul 15 dela Laodiceia, și al 14 [al sinodului] al doilea dela Niceia?

Răspuns. Este oprit ca monahul fără de hirotésie să îndeplinească de pe amvon ca citețul slujbele citețului; dar socotesc că pentru cinstea [cuvinită] schimei monahicești nu trebuie să se oprească monahul, carele nu s'a făcut vinovat de nici o infracțiune, de a intra în altar pentruca să aprindă lumânări și candel.

(33, 69 trul.; 14 sin. VII ec.; 15, 19, 21, 44 Laod.).

— Precum pe toate celelalte, așa și pe acest canon al patriarhului constantinopolitan Nicolae, l-am tradus din Sintagma Ateniană. În colecțiunea aceasta aceste canoane, sau răspunsuri canonice, precum am spus (pag. 62-63, partea I, vol. I din lucrarea prezentă), sunt citate în redactare diferită de celelalte colecțiuni, ba aici avem chiar mai puține răspunsuri, decât în alte colecțiuni. Este posibil ca numărul acestor răspunsuri să fie mai corect (17) în *Κανονικὰ διατάξεις* ale lui Ghedeon, cu care număr concordă și numărul din Cormciaia (dar nu și redactarea însăși a răspunsurilor). La tot cazul nouă ni s'a părut că este mai motivat să urmărim și aici colecțiunii ateniene, și adică cu atât mai vârtos, cu cât aceasta concordă și cu ediția lui Beveregiu, și în fond și cu Pidalionul. Cine dorește să vadă sub care număr se găsesc în Cormciaia aceste canoane ale lui Nicolae, poate compara locul unde am scris despre aceasta în lucrarea prezentă (nota 2, pag. 63, partea I, vol. I).

Despre canonul prezent al lui Nicolae am făcut amintire la comentarul canonului 69 trulan și la cel al canonului 15 al patriarhului Nichifor; dar spre a se înțelege și mai exact, să se compare și comentariile celorlalte canoane paralele.

Canonul 2.

Intreb. Se cuvine a nu pleca genunchii Sâmbăta, precum nici Dumineca, nici în Cincizecime?

Răsp. De canon nu s'a oprit; mulți însă nu pleacă genunchii din cauză că Sâmbăta nici nu ajunează.

(66 ap.; 20 sin. I ec.; 55, 66, 90 trul.; 18 Gangra; 29 Laod.; 15 Petru Alex; 91 Vasile c. M.; 1 Teofil Alex.).

— Din cauză că în canoane Sâmbăta este considerată la fel cu Dumineca în privința postului (66 ap.), mulți afirmă că dacă Sâmbăta este oprit postul, apoi în această zi nu se cuvine nici a îngenunchia în biserică, precum aceasta nici Dumineca nu se cuvine (20 sin. I ec.). În canonul prezent se spune că nu există nici o interdicție canonică în privința îngenunchierii în zi de Sâmbătă, și prin urmare nici nu păcătuiesc cei care fac aceasta.

Canonul 3.

Intreb. Trebuie să ținem postul [lunii] lui August?

Răspuns. Mai înainte postul a fost în acest timp; dar apoi s'a strămutat pentruca să nu cadă la olaltă cu posturile altor popoare, cari se țin în acest timp. Dealtfel mulți oameni țin și acum postul acesta.

— Valsamon s'a ocupat mai de multe ori de această chestiune. El vorbește despre aceasta în comentarul canonului prezent, apoi în răspunsul său canonic al 55-lea dat lui Marcu din Alexandria¹⁾ și în fine într'o scrisoare specială adresată Antiohenilor (*πρὸς τοὺς Ἀντιοχείης*) despre posturile, cari trebuiesc ținute în fiecare an.²⁾ Chestiunea postului Adormirii Născătoarei de Dumnezeu, precum se vede din canonul prezent, era o chestiune controversată. Valsamon menționează sinodul constantinopolitan ținut sub patriarhul Luca (1156-1169), și spune că la acest sinod unii au afir-

¹⁾ Sint. At. IV, 488.

²⁾ Sint. At. IV, 565 sq.

mat că acest post *nu trebuie* să se țină, din cauză că a fost strămutat (*διὰ μετάθεσιν*) pe alt timp, precum spune acest răspuns canonic al lui Nicolae; alții dimpotrivă afirmau că *trebuie* să se țină, fiindcă în însuș acest răspuns se spune că în timpurile anterioare acest post s'a ținut de către toți, și numai mai târziu s'a stămutat; dar răspunsul nu spune nimic, când și unde s'a făcut aceasta. Patriarhul Luca împreună cu ceilalți episcopi dela sinod au hotărît însă că acest post trebuie ținut fără nici o excepție (*ἀπαραίτητον εἶναι*), și drept argument s'au referit la cunoscutul *τόμος τῆς ἐνώσεως* din anul 921, în care se spune că ceice se căsătoresc a treia oră se pot apropia de sfintele taine de trei ori pe an, și adică la Paști, la Adormirea Maicei Domnului și la Nașterea Domnului, fiindcă înainte de aceste sărbători postesc regulat. Iar când opozații au afirmat că nici unde nu s'a orânduif câte zile să dureze acel post, patriarhul a accentuat, că deși despre acest post nu se găsește nimic scris, după cum nici despre postul Nașterii Domnului, totuși noi trebuie să urmăm predaniei bisericești nescrise (*τῆ ἀγράφῳ ἐκκλησιαστικῆ παραδόσει*), și postul Adormirii Maicei Domnului să-l începem la 1 August, iar cel al Nașterii Domnului la 1 Noemvrie. Și această dispoziție a patriarhului Luca a intrat în uz general în Biserica ortodoxă răsăriteană, și potrivit acestei dispoziții trebuie să se interpreteze și canonul prezent al lui Nicolae.

Canonul 4.

Intreb. Cuvine-se cel demonizat a se împărtăși cu sfintele taine? fiindcă sfântul Timotei la întrebarea în această privință a răspuns într'altfel, și sfinții Apostoli într'altfel, și urmașii[lor] într'altfel.

Răsp. Dacă cineva pătimește de veninul negru, încât se pare că este îndrăcit, nu se va opri; dar dacă cu adevărat este demonizat, nicidecum nu se va învrednici de cele sfinte, fiindcă lumina nu are nici o comuniune cu întunerecul.

(79 ap.; 60 trul.; 2, 3, 4, 14 Timot. Alex)

Canonul 5.

Intreb. Cuvine-se preotului să mănânce fără deosebire și cum voiește cele aduse în biserică, precum prescurele și vinul? și de se cuvine a le mânca ca pâinea

obișnuită? și ce trebuie să facă dacă s'ar aduna multe de acestea?

Răsp. Părțile din prescura, care s'a înălțat să nu se mânânce decât numai în biserică, pânăce nu se vor consuma toate; iar părțile din celelalte [prescuri se pot mânca și afară de biserică] însă separat și singure, iar nu cu lapte, și cu brânză, și cu ouă, și cu pești.

(3, 4, 38, 41 Ap.; 7, 8 Gang.; 37 Cart.; 8 Teof. Al.).

Canonul 6.

Dacă vreun călugăr, oriunde ar fi primit tunderea, se turbură suflătește de oarecare întâmplare, și voind să se îndepărteze [din mănăstire din cauza aceasta] ar primi legătură dela proestosul său, ce să facă [în acest caz călugărul acela]? să desconsidere turburarea sau legătura?

Răsp. Se cuvine să spună proestosului ceea ce îl turbură; și dacă din cauza aceasta se arată primejdie, să se îndepărteze de acolo, și să nu jină seama de legătura [impusă lui de proestos].

(4 sin. IV ec.; 19, 21 sin. VII ec.; 13 Cartag.; 2, 3, 4 sin. I-II)

— La interpretarea sensului canonului prezent trebuie să se compare mai ales dispoziția canoanelor 3 și 4 ale sinodului întâiul doilea în privința întrebării când se pot îndepărta călugării din mănăstirea lor. Iar ceea ce se spune în canonul prezent despre împrejurarea că călugărul poate să nu jină seama de pedeapsa dată lui de igumen, nu trebuie să se înțeleagă în sensul că respectivul călugăr s'ar putea singur absolve pe sine de pedeapsa, ce i s'a dat de starețul cu cădere al mănăstirii, ci acel călugăr în cazul menționat de canon, îndepărtându-se din mănăstire, este obligat să se prezinte la episcopul eparhial competent, carele va judeca chestiunea întreagă, și după a sa chibzuială îl va absolve de datoria de a rămânea și mai departe în mănăstire, — căci propriu zis în aceasta și consistă pedeapsa, căreia respectivul a fost supus de către igumen, și care pedeapsă în canon se indică prin cuvântul *δεσμός* (vinculum, legătură).

Canonul 7.

Intreb. Dacă igumenul, săvârșindu-se, a lăsat pe altul în locul său, dându-i legătura să nu se îndepărteze

[din acea monastire]; dar acesta, cunoscându-și neputința sa, s'ar îndepărta. Ce trebuie dar să facă în privința acelei legături?

Răspuns. Legătura este fără de temei, și din cauza aceasta este fără tărie, și cel legat, mergând la arhiereu, și informându-l despre cele privitoare la sine, se va deslega.

(32 ap.; 14 Sard.; 141 Cart.).

— Un igumen este pe moarte, și el vrea să lase moștenire puterea sa de igumen unui frate din mănăstire; și pentruca să întărească voința sa el obligă în scris sau prin jurământ (căci acest sens îl are cuvântul din canoan: *δεσμός*, vinculum) pe acel frate, ca într'adevăr să primească igumenia, dar dacă respectivul eventual ar denega, trebuia să fie supus pedepsei canonică. Dacă igumenul moare, și fratele desemnat de el primește igumenia conform legământului său, dar după un timp oarecare igumenul cel nou observă că nu este potrivit pentru conducere și demisionează din igumenat. Aceasta este întrebarea; și la această întrebare se răspunde în canoanul prezent în sensul că dispoziția fostului igumen este fără temei, și prin urmare și legământul, căruia i s'a supus noul igumen, este fără tărie. Deoarece însă legământul totuși ființează, probabil în scris sau prin jurământ, trebuie ca și formal să fie lipsit de tărie, și canoanul prezent supune chestiunea puterii episcopului eparhial competent, care să o și rezolve în urma dreptului ce-l deține.

Canoanul 8.

Intreb. Oare se cuvine preotului caterisit pentru vinovății, sau care a părăsit preoția de bună voie, conștient fiind [de vinovăția sa], să zică: „Bine este cuvântat Dumnezeu,” sau: „Dumnezeu ne milostivește pe noi”, sau „Adevăratul Hristos”, sau să tămâieze cu tămâitoarea, sau a se împărtăși în altar?

Răsp. Nu. Ci se va rânduie în locul mirenilor.

(5, 17, 62 ap.; 9, 12 sin. I ec.; 9 sin. III ec.; 7, 14 sin. IV ec.; 21, 26 trul.; 9 Neoces.; 36 Cart.; 16 sin I-II; 3, 27 Vasile c. M.; 3 Chiril Alex).

— Vezi comentarul canoanului 21 al sinodului trulan, care

servește drept comentariu și pentru canonul prezent; iar drept temelie pentru acest canon servește canonul 27 al lui Vasile cel Mare și canonul 9 al sinodului dela Neocezarea.

Canonul 9.

Intrebare. Ce însemnează ceea ce zice Sfântul Vasile în privința epifimiilor mici: Fie [înlăturat] dela binecuvântare potrivit măsurii greșelii?

Răspuns. Însemnează a se lipsi cineva de binecuvântarea care se dă în biserică.

— Binecuvântările bisericesti (*ἐκκλησιαστικαὶ εὐλογίαι*) menționate aici sunt acele binecuvântări, pe cari le dă episcopul sau presviterul pentru rugăciune, sau spre a întări poporul credincios cu ajutorul divin; și prin urmare de aceste binecuvântări se lipsește, mai mult sau mai puțin, respectivul păcătos, potrivit păcașului, în care a căzut¹⁾. *Epitimiile mici* se numesc cele prescrise de Vasile pentru păcate mai mici, și cari se găsesc între epitimiile prescrise de Vasile dela Nr. 11 până la 60 (după ediția lui Migne).

Canonul 10.

Intrebare. Se cuvine ca cei opriți dela sfintele daruri să mănânce prescurile înălțate?

Răspuns. Din viața Sfântului Teodor Sicheotul aflăm că ei se opresc [a mânca].

(3, 4, 38, 41 ap.; 7, 8 Gangra; 14 Laod.; 37 Cart.).

— *Sfântul Teodor Sicheotul*, a cărui biografie se menționează aici și în care biografie se spune că celce nu este vrednic de sfânta împărtășanie nici anafora nu poate să primească în biserică, — acest sfânt a fost arhimandrit al câtorva mănăstiri din Galatia și episcop în Anastasiopol. A devenit celebru prin mai multe minuni și a murit în anul 613²⁾.

¹⁾ Comentariul lui Valsamon, IV, 425.

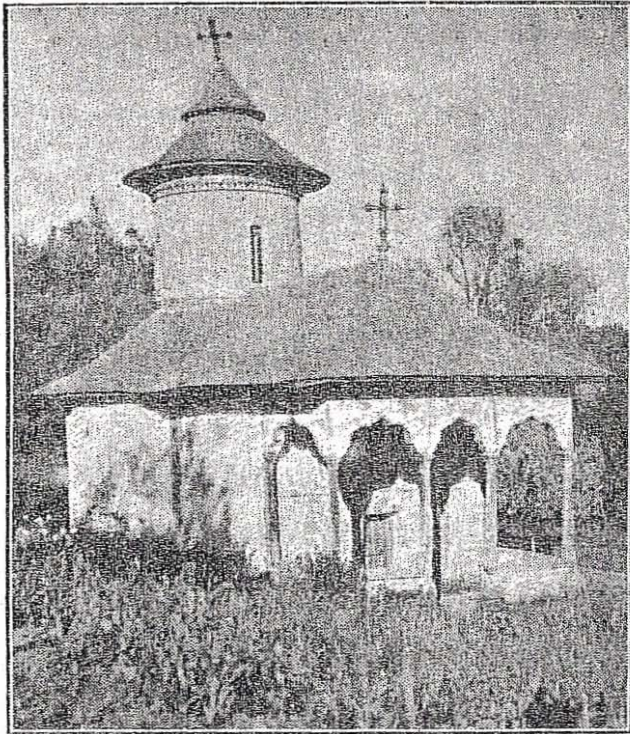
²⁾ În „Viețile Sfinților“ biografia acestui sfânt se găsește la 22 April (Ed. din Moscova, 1815, II, 82-93).

Canonul 11.

Intrebare. Cuvine-se a pedepsi pe cineva potrivit Canoniconului lui [Ioan] Ajunătorul?

Răspuns. Fiindcă acest Canonicon uzează de multă blândețe, pe mulți i-a pierdut; din cauza aceasta ceice cunosc binele, și se abat dela el, trebuiesc a se îndrepta.

— Despre canonul prezent am făcut amintire la comentarul canonului 3 al lui Ioan Ajunătorul, și am văzut că cu toată această apreciere severă despre canoniconul lui Ioan Ajunătorul, totuși acesta a intrat în uz general în întreaga Biserică răsăriteană, și nomocanonul din Molitvelnicul nostru cel mare s'a alcătuit în general pe baza acestui canonicon.

Biserica fostului schit Cârnu, jud Buzău.

Diferite prescripțiuni canonice.

1.

Ce lucru îngrozitor am suferit noi, decât poate că este dureros că nu am suferit nimic și că nu ne-am socotit [a fi] vrednici de patimile lui Hristos? [Fapt. Ap. 5,41]. Dacă sunteți îndurerați că voi sub cerul liber vă închinați creatorului cerului și al pământului, din cauză că casa de rugăciune a fost cuprinsă de primejdie, gândiți-vă că cei unsprezece ucenici erau închiși într'o cameră, iar ceice au răstignit pe Hristos săvârșeau serviciul divin iudaic în templul celebru. Dar poate că și Iuda, celce a preferat moartea prin spânzurare vieții rușinoase, s'a arătat mai ales decât ceice astăzi nu se rușinează de orice învinovățire a oamenilor, și astfel sunt gata în chip nerușinat pentru fapte imorale. Numai nu vă lăsați înșelați de vorbele lor mincinoase [când afirmă] că propoveduesc credința cea dreaptă. Căci aceia nu sunt creștini, ci de ceice fac comerț din creștinism, deoarece dânșii totdeauna preferă ceace li aduce lor folos în viață viețuirii după adevăr. Când au crezut că vor câștiga degeaba acea întâietate, atunci au consimțit cu vrăjmașii lui Dumnezeu, iar când au văzut că poporul se înfurie, iarăși fățarnicesc dreapta credință. Eu nu știu dacă aceia sunt episcopi, și nici odată nu voi socoti între preoții lui Hristos pe celce prin mâini murdare a fost așezat la conducere spre distrugerea credinței. Așa judec eu. Iar dacă voi sunteți ceva de partea noastră, firește că veți judeca așa ca noi; iar dacă veți judeca singuri, fiecare va fi stăpân asupra părerii sale; iar noi suntem nevinovați de sângele aceluia.

— Aceasta este un extract dintr'o epistolă (240 al. 192) a lui *Vasile cel mare*, adresată presviterilor din Nicopole în anul 376. Un oarecare Fronton fusese instituit ilegal episcop aici, și

încerca cu tot prețul, sau cu forța sau prin viclenie, să-și consolideze situația în Biserica din Nicopole, și din cauza aceasta persecuta pe presviterii, cari nu voiau să-l recunoască. Vasile îndeamnă pe acești presviteri să nu descurajeze sufletește, ci să nădărduiască în ajutorul lui Dumnezeu, care îi va scăpa de acel om, despre care Vasile zice că nu-l recunoaște a fi episcop.

2.

Este bine și folositor a se împărtăși în fiecare zi și a primi dumnezeieștile taine, căci însuși Hristos zice: „Celce mânâncă trupul meu și bea sângele meu, are viață vecinică“ [Ioan, 6,54]. Dar noi ne împărtășim de patru ori în fiecare săptămână: Dumineca, mercuria, vinerea și sâmbăta, și în alte zile, când se face pomenirea vreunui sfânt.

Este de prisos a dovedi că nicidecum nu greșește cineva dacă în vremuri de prigoană, în lipsă de preot sau de liturghisitor, este constrâns să primească împărtășania cu mâna sa proprie, deoarece aceasta se dovedește prin însăși faptele din obiceiul îndelungat. Căci toți cari viețuiesc în pustietăți, unde nu se găsește preot, păstrând cuminecătura acasă, se împărtășesc singuri. Iar în Alexandria, și în Egipt, foarte adeseori chiar fiecare dintre laici are în casa sa cuminecătură, și când dorește se împărtășește; căci după ce preotul a adus deja jertfa și a dat-o în primire, apoi celce o primește, trebuie să creadă că se împărtășește ca dela preot. Căci chiar și în biserică preotul dă pârlicica [din cuminecătură], și celce o primește o ține cu toată puterea, și apoi cu mâna sa proprie o duce la gură. Deci aceiași valoare are, ori de primește cineva o singură pârlicică [din cuminecătură] dela preot, ori dacă [primește] mai multe pârlicile deodată.

— Și aceasta este o epistolă 93 al. 289) a lui *Vasile cel mare*, scrisă de el pe la anul 372 unui oarecare Cesarie. Două chestiuni se cuprind într'însa, întâi: cât de des trebuie să ne împărtășim cu sfântul trup și sânge al lui Hristos, și a doua: în vreme de prigoană, și când nu se găsește nici un presviter, crești-

nul se poate cumineca cu mâna sa proprie. — La chestiunea a doua să se compare comentariile canoanelor 58 și 101 ale sinodului trulan.

3.

Străduiește-te, o preotule, să fii lucrător fără de rușine, drept îndreptând cuvântul adevărului. Niciodată să nu mergi la slujba sfântă având vrăjmășie împotriva cuiva, ca nu cumva să alungi pe Mângâietorul în ziua sfintei slujbe. Nu te judeca, nici nu te certă, ci stăruiind în biserică roagă-te, și citește până la ceasul, în care trebuie să săvârșești dumnezeiasca slujbă tainică, și astfel să pășești la sfântul altar cu pocăință și cu inimă curată, neprivind încoace și încolo, ci cu frică și cu cutremur să stai în fața împăratului ceriurilor. Nu grăbi ori scurta rugăciunile din cauza purtării de grijă omenești, și nu ținea seama de fața oamenilor, ci privește numai la împăratul celce stă de față și la puterile [cerești], cari stau împrejur. Fii vrednic îndeplinitor al sfintelor canoane. Nu liturghisi împreună cu ceice sunt opriți [de a liturghisi]. Bagă de seama înaintea cui stai, cum liturghisești, și pe cine împărtășești. Nu uita porunca Domnului și a Sfinților Apostoli, care zice: «Nu dați sfintele câinilor și nu aruncați mărgăritărele înaintea porcilor» [Mat. 7_a]. Păziți-vă de câini și de celelalte. Vezi să nu cazi de frica oamenilor; nu da pe Fiul lui Dumnezeu în mâinile nevrednicilor. Nu te teme în acel ceas de careva dintre cei slăviți ai pământului, nici de celce poartă coroană. Celor cari sunt vrednici de dumnezeiasca împărtășanie, să le o dai în dar, precum și tu însuși ai primit-o. Să nu o dai celor ce nu li se permite de dumnezeieștile canoane, căci ei se socotesc [a fi] ca păgânii; și dacă nu se convertesc, vai atât lor, cât și celor cari îi împărtășesc. Bagă de seama (nu mă privește pe mine, ci pe tine) ca nu cumva din neglijența ta șoarece sau altceva să atingă sfintele taine, nici să se umezească, sau să se afume, sau să umbe cu ele cei profani și nevrednici. Dacă vei ținea seama de acestea și de unele ca acestea, te vei mântui atât pe tine, cât și pe ceice ascultă de tine.

— Această îndrumare (*παράγγελμα*) pentru presbiteri a lui Vasile cel Mare, când au să săvârșască sfânta liturghie, în ediția *Migne* se numește *sermo ob sacerdotum instructionem*. Vasile cel Mare a alcătuit această îndrumare în anul 375, și o copie de pe această îndrumare o primea fiecare preot nou, când era hirotonit.

4.

Epitimia să nu se dea simplu după cantitatea păcatelor, ci să se aibă în vedere și intențiunea celor ce păcătuiesc, ca nu cumva, voind să cârpești ceea ce s'a rupt, mai mare să faci crăpătura, și străduindu-te să îndreptezi ceea ce a căzut, să faci căderea mai mare; căci cei bolnavi și cei distrați, dar mai ales cei dedați voluptății lumești, precum și cei ce se fălesc cu origina și puterea lor, cu încetul și puțină atențiune dau păcatelor lor, [toți aceștia] pot, deși nu deplin, ci numai în parte să se libereze de răutățile care îi cuprind. Iar dacă cineva dintr'odată provoacă îndreptarea, foarte ușor îi va lipsi de îndreptare. Căci sufletul, îndatăce este adus în stare de a fi fără de rușine, cade în disperare; și atunci nu mai ascultă nici de cuvinte blânde, nici prin amenințare nu se întoarce, nici prin binefacere nu se îmboldește; ci devine mult mai rău decât cea cetate, despre care Proorocul zice dojenindu-o: «Fața ta s'a făcut ca cea a desfrânației și de nimic nu te rușinezi». Din cauza aceasta păstorul trebuie să aibă multă pricepere ca să cerceteze din toate părțile starea sufletului. Căci precum mulți sunt cuprinși de nebunie, și cad în disperare cu privire la mântuirea lor, deoarece nu au putut să supoarte doctoriile amare, astfel sunt și de cei cari nu dau atenție [celor sufletești] din cauză că nu li s'a dat pedeapsă potrivit păcatelor, și devin mult mai răi, și mai mult păcătuiesc. Prin urmare nimic din acestea nu trebuie să rămână neexaminat, ci toate cercetându-se cu deamănuntul, preotul să aplice cele corespunzătoare, ca nu cumva străduința lui să fie zadarnică.

— Aceste îndrumări adresate duhovnicilor au fost emise de Ioan Gurădeaur. Despre aceste îndrumări am făcut amintire deja

(la pag. 63, partea I vol. I din lucrarea prezentă), și le-am citat la comentarul canonului 11 al primului sinod ecumenic.

5.

Văd că mulți se împărtășesc cu trupul lui Hristos în chip simplu și întâmplător, și se împărtășesc urmând mai mult obiceiului cât și legii, decât rațiunii și chibzuelii curate. Se spune că atunci când se apropie timpul sfintei Patruzecimi și al Paștilor, ori unde ar fi cineva, se împărtășește cu [sfintele] laine. Dar nu trebuie să se țină [numai] sărbătorile, ci să se curățe conștiința, și apoi să se împărtășască; căci cel necurat și cel nevrednic, nici la sărbătoare nu este îndreptățit a se împărtăși cu sfântul și preainfricoșatul trup. Căci gândește-te că ceice participau la jertfele [Testamentului] vechiu erau cu băgare de seamă; și mai înainte se curățau, și în toate privințele erau curați. Iar tu, când te apropii de jertfă, de care și îngerii tremură, hotărăști lucrarea potrivit împrejurărilor de timp, și cu mâini și buze murdare îndrăznești [să te apropii] de trupul și sângele lui Hristos? Căci nici pe împărat nu ai vrea să săruși când îți miroasă gura; iar pe împăratul ceriurilor îl săruși cu sufletul mirositor? Nelegiuit lucru este acesta. Prin urmare dacă nu ești vrednic de împărtășanie, nu ești dintre cei vrednici nici de rugăciune și de situația [ta]. Ascultă de Domnul, care zice: «Ceice se pocăesc, se apropie [de împărtășanie]; iar ceice nu se împărtășesc, nici nu se pocăesc».

— Această prescripțiune canonică asupra felului cum trebuie să se apropie cineva de sl. cuminecătură este luată dintr'o cuvântare a lui *Ioan Gurădeaur* despre epistola Ap.-lui Pavel către Efesen!

6.

Mulți se împărtășesc cu această [sfântă] jertfă odată pe an; alții de două ori; alții mai des; și către toți aceștia se îndreaptă cuvântul nostru. Dar nu numai către ceice sunt aici, ci și către ceice sunt în pustietăți; căci aceștia odată pe an fac acest lucru. Deci cari trebuiesc laudați, cei cari odată, sau cari adeseori, sau cari rare-

ori [se împărtășesc]? Nici pe ceice [se împărtășesc] odată, nici pe ceice de multe ori, nici pe ceice de puține ori, ci pe ceice cu conștiința curată [se împărtășesc], și a căror viață este ireproșabilă. Unii ca aceștia totdeauna, iar ceice nu sunt de acest fel, niciodată să nu se apropie [de cuminecătură]. Dar de ce? Fiindcă aceștia primesc asupra lor judecata și osânda, cât și pedepsirea și pedeapsa. Și nu te mira; căci precum hrana, care după firea sa este nutritivă, dacă ajunge în sucuri stricacioase, distruge și strică totul, și cauzează boală, tot astfel și sfintele taine. Tu te desfătezi la masă duhovnicească, și apoi iarăși îți întinezi gura cu noroi? Ungi cu mir bine-mirositor, și apoi iarăși umpli de putoare, împărtășindu-te după un an? Crezi că îți ajung patruzeci de zile spre a te curăți de păcatele [comise] în timp îndelungat, și după o săptămână iarăși te întorci la cele de mai înainte? Spune-mi, ori de vindecându-te în patruzeci de zile de boala îndelungată, și apoi iarăși înapoiindu-te la mâncările, cari au pricinuit boala, nu ai pierdut atât osteneala de mai înainte, cât ți-ai și stricat mai mult? Căci dacă cele firești se schimbă, cu atât mai mult [se schimbă] celele [depind] de voință. Tu dai patruzeci de zile pentru sănătatea sufletului, și oare să nu aștepti nici patruzeci pentruca Dumnezeu să ierte? Spune-mi, glumești? Pentru aceea și diaconul rostește zicând: „Sfintele sfinților“, adică celce nu este sfânt să nu se apropie. Nu zice numai: celce este curat de păcate, ci celce este sfânt.

— Aceasta încă este o prescripțiune canonică a lui *Ioan Gurădeaur*, și este luată dintr'o cuvântare a sa despre epistola lui Pavel către Evrei.

7.

Intrebare: Cum este mai bine a se împărtăși mai des, sau mai rar?

Răspuns: Apostolul zicând: «Fiecare să se examineze pe sine, și așa să mânânce din pâine, și să bea din pahar; fiindcă celce cu nevrednicie mânâncă și bea, acela mânâncă și bea spre osânda sa, nesocotind trupul Domnului. Pentru aceasta sunt între voi mulți neputin-

cioși și bolnavi, și mulți dorm; dacă însă ne-am examina pe noi înșine, nu am fi osândiți; iar judecându-ne de la Domnul ne certăm, ca să nu fim osândiți cu lumea laolaltă" [I Cor. 11,₂₈₋₃₂], este prea lămurit că mai înainte trebuie să ne curățim și să ne liberăm de toată fapta vrăjmașă, și astfel să ne apropiem de dumnezeiasca slujbă tainică, ca nu cumva să fie spre pieirea sufletului și a trupului. Căci Dumnezeu zice prin Moisi către Israil: „Fiecare om din seminția voastră, care se va apropia de cele sfinte, pe care fiii lui Israil le-au consacrat Domnului, și necurăția lor fiind asupra-le, Domnul va stârpi acel suflet" [III Moisi, 22,₃]. Și iarăși: «Curățiți pe fiii lui Israil de necurățeniile lor ca să nu întineze lăcașul meu» [III Moisi, 15,₃₁]. Din cauza aceasta Apostolul încă zice către ceice cu nevrednicie se împărtășesc, precum s'a zis [mai sus] că: „din cauza aceasta sunt între voi mulți neputincioși și bolnavi, și mulți dorm" [I Cor. 11,₃₀], adică sunt bolnavi și trag de moarte; din cauza aceasta atât dumnezeescul David, cât și ceice erau împreună cu dânsul, când au voit să mânânce pâinile punerii înainte, cari sunt prototipul trupului lui Hristos, arhierul îndată a întreat pe David ori de sunt curați de patul femeii, și atunci le-a dat lor pâinile [I Imp. 21,₄₋₅].

— Acest răspuns canonic a fost scris de *Sf. Anastasiu* patriarhul Antiohiei (dela an. 561). Precum se vede, acest răspuns canonic tratează despre aceiași chestiune ca și prescripțiunile canonice, ce le-am dat sub Nr. 2, 5 și 6, adică despre împrejurarea când și cum trebuie să se primească sfânta împărtășanie.

Sfârșitul Sfintelor Canoane.

INDEX

alfabetic despre materiile și numirile din volumul al II-lea.

(Cifra I indică partea primă din vol. II, cifra II partea a doua din acelaș volum, iar cifrele arabe arată numărul paginilor).

A.

Actele sinodului dela Niceia trimise lui Bonifaciu, episcopul Romei, I 295.

Acuzator (*κατηγορος*),

— împotriva episcopului și părinților, I 158–159, 284;

— cine nu poate fi acuzator? I 284, 285;

— și acuzat, I 187.

Acuze împotriva clericilor, I 158, 174–176, 187, 284, 285.

Adam, Dumnezeu nu l-a creiat muritor, I 270.

Adrian I, papa dela Roma (până la a. 795), I 274.

Aducerea jertfei, vezi jertfa.

Adulteri (*μοιχος, μοιχalis*), I 31–34, 41, 265, II 57, 58, 60–65, 73–74, 93, 95, 96, 113, 238.

Adulterul (*μοιχεια*) se deosebește de desfrâu și este mai grav decât acesta, II 72–75.

— pedepsele pentru adulter, I 23, 32–34, 265, II 73–74, 112, 121, 167–169.

— vezi: desfrâul, desfrânarea.

Aetiu episcopul Salonicului, I 120, 143, 144.

Adunări ilegale (*παρασυναγωγή*), II 39; 44–50.

— — ținute fără știrea episcopului, I 43–44, 67, 107–108, 159–161, II 39, 44–50.

Afaceri lumești, I 169–170, 318–319.

Afedron, II 7, 218.

Afurisire (*αφορισμός*), oprirea dela funcțiunile preoțești pentru un timp oarecare, I 140–142, 144–145, 116;

— pentru totdeauna, I 3–5, 32–35;

— cine poate absolve pe cel afurisit? I 87–288.

— vezi: comuniunea.

Afurisiți, I 64, 65, 67, 68, 139, 140, 159, 184–186, 266–267, 284.

Agape (*ἀγάπαι*) ospetele de dragoste să nu se țină in biserici, I 101;

— despre ceice defaimă pe ceice fac agape din credință, I, 45;

— să nu se ducă nimic dela agape, I 101.

Agapiu, presviter in Arabia (pela a. 394), I 148.

Ahar, II 11.

Ajunarea, vezi: postul.

- Akeldama* (*Ἀκελδαμᾶ*), prețul sângelui, II 138–139.
- Alegerea* (*ψηφοί*), de episcopi, I 75, 76, 77, 91, 120, 121, 130–132, 163, 209–211, 214–216;
- nu se pot ținea în prezența ascultătorilor, I 84–85;
 - episcopul, care își modifică convingerea exprimată la alegere, se caterisește I 163.
 - de preoți, I 84–85, 91–92, II 179.
- Alexandria*, disputa între Biserica Alexandria și Romei, I 264–265.
- Alexandru* II, papa Romei (până la a. 1073), I 332.
- III, papa Romei (până la a. 1164), I 235.
 - împăratul grecesc bizantin (până la a. 912), II 54.
- Alexiu* patriarhul Constantinopolului (până la a. 1043), II 68.
- Alipiu*, episcopul din Numidia, I 159.
- Altar* (*θυσιαστήριον*), se poate ridica numai cu binecuvântarea episcopului, I 67;
- celce ridică altar separat fără învoirea episcopului, I 67, 160, 247;
 - numai cei ierosiți pot intra în altar, I 96–97;
 - femeile nu pot intra în altar, I 111;
 - călugărița poate intra în sf. altar? II 233;
 - nimic să nu se aducă la altar, afară de pâine și vin amestecat cu apă, I 194–195;
 - ceice slujesc la altar trebuie să se rețină dela soții la timpuri anumite, I 153, 181, 233,
- Amalii* (filacterii), I 108–109.
- Ambrosiu*, episcopul Mediolanului (†397), I 47, 198, II 64.
- Amestecare de sânge*, vezi incest.
- Amfilobiu*, episcopul Iconiului (†395), II 33.
- despre cărțile Sfintei Scripturi, II 159–161;
 - Scrisoarea pastorală a lui Vasile cel Mare către Amfilobiu, II 41 etc., 71 etc., 108 etc.
- Anulete*, I 109.
- Anwon*, I 94–95.
- Anafora*, I 92–94, 106.
- Anatema*, I 243–246.
- Angelici*, I 107–108.
- Anicet*, papa Romei (până la a. 168), I 56.
- Animale*, raporturi nenaturale cu animale, vezi: pederastia.
- Antidor*, I 92–94, 106.
- Antimis*, II 227.
- Anul tropic sau ceresc, sideral, civil calendaristic, comun, bisect*, I 58–60.
- Apa* (*ὄδιον*) la sf. botez, II 140;
- să se amestece cu vin la sf. masă, I 194;
 - caldă la jertfa euharistică, II 232.
- Apărare* (*ἐκδίκησις*); celce apăra pe condamnați de judecătoria episcopilor, se pedepsește, I 226–227;
- Apeluri*. Despre apelurile clericilor la forurile judecătorești superioare I 122–130, 184–186, 259, 280, 289–299. Vezi judecătoria.
- Apiariu* presviterul din Sixus (pela a. 424); disputa în privința lui între Bisericile Cartaginei și Romei, I 129–130, 289–299.
- Apocalipsa*, I 199.

- Apocrife*, cărți, II 31, 32, 35, 241.
- Apolitiice*, scrisori (*Απολυτικά ἐπιστολά*). Episcopii primesc din prelejul instituirii gramate dela ceice i-au numit, in cari se arată data numirii și numele domnitorului, I 252–253;
- Apostasia* dela credință, I 3–12, II 118, 123, 124, 165, 205–208.
- Apostohul*, revistă din București, I 58.
- Apotactiși*, (*Αποτακῖται*), II 40, 45, 46, 105.
- Apsis*, I 200.
- Aravian*, episcopul Ancirei, I 147–148.
- Arătarea Domnului* când cade pe Duminecă, II 175.
- Argintul*, vezi: lăcomia, simonia.
- Ariani*, I 86, II 37, 38, 153, 175–176.
- Asceți*, vezi: monahi
- Asceza* (*Ἀσκησις*) sau infrânarea adevărată se găsește numai in Biserică, I 50–52.
- Ascultarea* (*ἄχρῳασις*), treaptă de penitență, II 13–14.
– canonică. I 116, 187–189, 320.
- Așezămintele apostolice*, I 12, II 34–35.
- Atanasiu cel Mare* († 373), I 60, 124, 144, II 26–38, 63–64.
- Atenagora* apologet din veacul al II-lea, I 83.
- Atic* episcopul Constantinopolului, scrisoarea către sinodul din Africa, I 294–295.
- Augustin*, episcopul Hioniei († 430), I 37, 92, 112, 159, 198, 199, 205, 213, 223, 241, 244, 249, 251, 252, II 50, 64.
- Aureliu*, episcopul Cartaginei († 425), I 150 etc.
- Aurul*, vezi: lăcomia, simonia.
- Autoritățile lumesti*, de Stat, (*αρχο-*
- τική εξουσία*);
- Biserica in caz de nevoie cere ajutorul autorităților lum., I 230;
- Când judecă autoritățile lum. in afacerile clericilor? I 67, 164–168, 315–316;
- raportul cu Biserica, I 225–226, 331–334.
- Averea* (*πράγμα*), episcopul se ingrijeste de averea bisericească, I 80–81, 189, II 188;
- bisericească trebuie să fie consemnată. I 191;
- bisericească să se păstreze cu grijă, I 79, II 181, 182, 188;
- episcopului, I 79, 177, 243–245, II 188;
- mănăstirilor să fie consemnată și păstrată in întregime cu grijă, I 300–304;
- vânzarea averii bisericești, I 18, 181–182, 191, II 181, 182;
- bisericească se poate întrebuința pentru trebuințele clerului, pentru săraci, văduve și ajutorarea fraților săraci, I 80–81;
- bisericească să se separe de averea episcopului I 18, 44, 79–81, 177, 181–182, 191, 316–318, II 186, 187;
- administrarea averii bisericești in Biserica ortodoxă română, I 81;
- casei episcopale și arhiepiscopale

copale să se păstreze de econom sau comisiunea specială pe timpul vacanței scaunului episcopesc, I 18.

Azimă dela Iudei să nu se primească, I 110.

B.

Bagadiu, episcop în Arabia (pela a. 394), I 148.

Baie, clericii să nu se scalde cu femei, I 105.

Bani, (*χρήματα*), ceice ilegal cer bani, II 164;

— vezi: simonia, lăcomia.

Barbarii, II 19, 102.

Bardenbwer O., I 60.

Bătaia, clericul, care bate pe cineva, I 315–316, II 102.

Bârfirea, vezi: clevertirea.

Beneficiile clericilor, I 190.

Beția, clericilor, I 99, 116, 197, 226;

Benedict, II 77.

Beveregiu, I 20, 46, 82, 92, 108, 113, 186, 198, 199, II 131, 133.

Binecuvântarea, (*εὐλογία*); cine are dreptul să dea binecuvântare? II 87, 88;

— să ne ferim de binecuvântarea ereticilor, I 106.

Binefacerea I 51.

Biserica (*οἶκος θεοῦ, ἐκκλησία*) trebuie cinstită I 50–52;

— să nu se disprețuiască, I 43;

—, cine intră în biserică să rămână până la sfârșitul slujbei I 64;

—, nu este îngăduit a poposi sau a ospăta în biserică I 101, 199;

—, ceice dieprețuiesc casa lui Dumnezeu, I 43;

— văduvitate, I 75–76, 154, 237–238, 240–241;

— împăcarea Bisericilor Constantinopolului și Romei, I 326–328;

— împăcarea Bisericilor Romei și Alexandriei, 264–265.

— Ortodoxă Română, revistă, I–IV.

Bogăția agonisită după dreptate și împreună cu caritate, I 51–52.

Bolnavi, I 201–202.

Bonifaciu I papa Romei (până la a. 422), I 151, 289–296.

Bostra, scaun episcopesc, I 147–149.

Botez, botezare (*βάπτισμα, ωστιαμός*), să se săvârșească în numele Tatălui, și al Fiului, și al Sfântului Duh, și cu trei afundări, II 140;

— valid, II 39–50;

— ritualul dela botez, II 140;

— ceice se botează mai întâi să se instruiască în credință, I 113;

— cei botezați să se ungă cu hrismă, I 114;

— copiii încă se botează spre iertarea păcatelor, I, 270–271;

— despre păcatele săvârșite înainte de botez I 13, II 191;

— cei botezați de eterodocși, II 39–50;

— cei botezați de eretici sau schizmatici I 220–222, 335–337;

— cei botezați în timp de boală, I 36–38,

- 113-114, 201, II 56;
- este oprită botezarea a doua oră, I 207-208;
 - când se repetă botezul? I 234-235;
 - femeia gravidă să se boteze, I 31;
 - să nu se boteze femeile cu menstruație, II 152;
 - să nu se săvârșească botezul în paraclisele din casele particulare, I 319;
 - să nu se boteze trupurile moarte. I 171-173;
 - ceice s'au botezat în timp de boală nu pot fi presviteri, I 36-38;
 - nașii dela botez, I 202;
 - să se boteze sau nu catehumenul demonizat? II 151;
 - monahul simplu și diaconul poate să boteze, II 242.
- Bufoni*, vezi: mimi.
Bunavestirea, II 230.

C.

- Cabassutius* J. († 1685), I 88, 93.
Calendarul, îndreptat, gregorian, I 57-60.
Camăta (τοκισμός), II 69.
Canoanele au valoare universală în Biserică, I 150;
- să nu se modifice sau să se calce, I 316-318;
 - sinodul ecumenic dela Niceia, I 291-295, 296, 297.
- Canonice cărți*, scrieri, vezi: cărți

- canonice.
- scrisori, vezi: scrisori canonice.
- Carne*, ceice se scârbesc de carne, I 17, 42, II 126;
- votul de a nu mânca carne de porc, I 17, II 89;
- Cartagina*, episcopul de acolo, I 217-219.
Casa de rugăciune, I 43, 67, 117, 319.
Casa lui Dumnezeu, (οἶκος θεοῦ), vezi: biserica.
vezi: paraclis.
Casian Ioan, II 77.
Castitatea: vezi: fecioria, înfrânarea.
Catalogul (ἑναρταζή, μάρτυς). Episcopul trebuie să aibă catalogul tuturor clericilor, II 136;
- episcopilor să se alcătuiască după ordinea vechimea hirotoniei episcopilor, I 249-251;
- Catari* (καθάρτοι), Novațieni, I 86, II 39-46, 105, 182.
Catedrală, vezi: scaun episcopesc.
Catebismul Bisericii creștine răsăritene, II 32.
Catehumenat, timpul necesar, I 111-113;
- păcatele săvârșite înainte de catehumenat nu cad sub pedepse bisericesti, II 77-78.
- Catehumenii* (κατηχούμενοι) dacă din întâmplare se cuminecă înainte de a se boteza, II 151;
- dacă păcătuiesc, I 31, II 191;
 - timpul necesar pentru catehumeni, I 111-113;
 - rugăciunea ce se rostește în biserică pentru catehumeni, I 96;

- nu pot avea parte din ră-
mășițele sfintei jertfe, II
181;
- hirotoniile să nu se fa-
că în prezența ascu-
tătorilor, I 84-85;
 - femeile catehumene nu se
pot boteza pe timpul
menstruației, II 152.
- Caterisirea** (*καθαίρεσις*),
- Episcopul numai de sino-
dul complet poate fi
caterisit, iar în lipsa si-
nodului de 12 episcopi,
presviterul de 6 epi-
scopi, diaconul de 3
episcopi, iar ceilalți cle-
rici de un episcop, I
147-149, 161-162,
176-177;
 - clericul caterisit legal nu
mai poate sluji, nici nu
poate apela contra sen-
tinței, I 65-67, 72-73,
75, 140-142; II 135;
 - celce comunică cu cel ca-
terisit se lapadă dela Bi-
serică, I 66;
 - căința celor caterisiți, I
183-184;
 - clericul caterisit de nimeni
nu poate fi apărat, I
226-227, II 254.
- Catisma**, I 96.
- Căderea** (*πτώσις*) este păcat, II 162;
- întâmplată în vreme de
prigoană (*παρουσιασμοί*),
vezi: lepădarea de
credință.
- Căința**, vezi: penitența.
- Călugări**, vezi: monahi.
- Călugărițe**, vezi: monahia.
- Cămătăria** practică de clerici, I
84, 154, 169, II 69, 171-
173, 183;
- vezi: lăcomia.
- Cărți apocrife** (*ἁπόκρυφου βιβλία*),
I 117-118, II 30-35, 241-242.
- Cărți canonice** (*κανονικαὶ γραφαί*),
I 117-119, 179,
II 30-35, 157-158,
159-161;
- - afară de cărțile ca-
nonice ale Sf.
Scripturi să nu se
primească altele,
I 117, 179, II
30-35;
 - - să nu se altereze
cărțile canonice,
II 30-35;
 - - traducerea cărților
Sf. Scripturi, II
69-70.
- Cărțile Macaveilor**, II 34.
- Căsătoria** să nu se defaime I 41,
42, 44, 47;
- nu se poate încheia fără
consimțământul celor
mai bătrâni, II 97, 98,
99, 101;
 - la timpuri anumite a se
reține dela împreunare,
II 7, 154;
 - ospetele și petrecerile dela
nunți, I 115;
 - ilegală, II 182-183;
 - cu ereticii, I 88, 105;
 - presviterul nu se poate
căsători, I 28;
 - cele s'a dedicat fecioriei
nu se poate căsători, II
57, 72-75;
 - soțul nu se poate căsători
până când trăește soția
sa II 120;
 - este interzisă cu mama vi-
tregă, cu mătușa, cu
cumnata, cu fiica un-
chiului, apoi tata și fiul
cu mama și cu fiica sau
cu două surori, doi

- frați cu mama și cu fiica sau două surori, I 29, II 82, 121 126–134, 154;
- să nu se facă în timpul Patruzecimii, I 115;
- «Căsătoria a doua ca remediu împotriva desfrâului, II 129;
- nu este permisă clericilor I 30, II 68;
 - clericii nu pot participa la ospetele dela a doua nuntă I 32;
 - epitimia referitoare la căsătoria a doua I 82, II 52–56, 227;
 - a treia nu este căsătorie, ci poligamie, II 52;
 - este întinarea Bisericii, dar nu cade sub osândă publică, II 107;
 - a patra nu este căsătorie I 30, II 52, 53;
- Cântarea; cine poate cânta în biserică, I 94;
- Cântărețul (*ωαλτήρς*); numai cântăreții canonicești pot cânta în biserică, I 94;
- nu are dreptul să poarte orar, I 99;
- Cărciumă (*καπηλείον*), clericii să nu intre în cărciumă, I 99.
- să nu se facă ospete în curtea bisericii, I 199–200,
- Cărciumăritul este simonie, II 137.
- Ceasul al nouălea, I 96.
- Cecilian, episcopul Cartaginei (pela a. 312), I 204.
- Celestin, papa Romei (până la a. 432), I 151, 296–299
- Celestiu ereticul, I 270–274.
- Celibatară, viața, I 83.
- Celibatul (*Ἀραμία*) când este sfânt? II 134.
- celce depune făgăduința de celibat, nu se poate căsători, II 57, 73–74.
 - preotimei, I 193.
- Cetate; în cetăți mici să nu se așeze episcopi, I 116.
- Chemași, vezi: catehumeni.
- Chiradia, condamnarea lui, II 183–184.
- Chiricescu, Dr. Const., I 64.
- Chiril, arhiepiscopul Alexandriei († 444), scrisoarea lui către sinodul din Africa despre canoanele sinodului dela Niceia I 37, 60, 62, 294; II 72, 185;
- Ierusalimului († 386), II 33, 45.
- Cichu, I 63,
- solar, I 63.
- Cimitire (*κοιμητήριον*), credincioșii să nu meargă la cimitirele ereticilor, I 87,
- Gincizecimea, II 141.
- Ciprian, episcopul Cartaginei († 258), I 4, 37, 47, 245, 334–337, II 49.
- Circumcellioni, sectă a donatiștilor, I 205.
- Citețul (*ἀναφώστης*), I 94;
- ajungând vârstă junetii, trebuie sau să se căsătorească, sau se facă vot de înfrânare, I 169–170;
 - celce desfrânează, II 116, 178;
 - nu are voie să poarte orar, I 99;
 - să nu se inchine spre popor, I 169–170;
 - să nu se promoveze de alt episcop, I 253.
- Clericul (*κληρικός*), I 98, 108;

- Clericul*, canon general referitor la toți clericii, II 135-137;
- cine nu poate fi cleric? I 44, 84, II 36-38, 68, 135-137, 177-178;
 - când poate deveni cleric cel decurând luminat și convertit? I 36;
 - care nu primește slujba încredințată lui sau care nu este primit, I 21-22, 76;
 - nu se poate muta dintr'o localitate într'alta, I 65, 78, 120-122, 142, 216-217, 253;
 - care săvârșește cele bisericesti indeosebi fără învoirea episcopului, I 43, 159-160, 319;
 - care și părăsește locul și se desparte de episcopul său, I 65, 67, 94, 143, 216-217, 253, 320-321;
 - să nu facă nimic fără de socotința episcopului, I 116;
 - care defaimă pe împărat, pe episcop, sau pe alt înaintător, I 331-334;
 - care merge la curtea imperială fără învoirea superiorului, I 71-73, 133-134, 146, 266, 267-268;
 - să nu comunice cu cei scoși din Biserică, I 64-65, 68;
 - care recunoaște botezul sau binecuvântarea ereticilor, I 106, 109;
 - care face daruri ereticilor sau îi lasă moștenitori, I 177, 243, 255-257;
 - nu are voie nici să propovăduiască, nici să petreacă în Biserică străine, I 21, 65, 73, 78, 110, 122-126, 137-140, 143, 178, 234, 324;
 - să nu aibă funcțiuni militare sau civile și să nu se îndeletnicească cu afaceri lumești, I 169, 318-319;
 - să nu fie pornit contra clericilor, I 140-141;
 - care părăsește Biserica și se îndeletnicește cu diferite vrăjitorii, I 13, 108-109, II 118;
 - care merge la cărciume, I 99, 197, 225-226;
 - care se găsește în desfrâu, jurământ mincinos, furt sau în alt păcat de moarte, II 57, 93, 108, 110-111;
 - acuze împotriva clericilor, II 185-187;
 - câte și ce fel de persoane pot fi martori împotriva clericilor, I 224, 284-286;
 - forurile judecătorești pentru clerici, I 161-162, 184-186, 268-269;
 - din cari cauze poate fi clericul afurisit sau caterisit, sau anatematizat, I 68, 108-109, 140-142;
 - excomunicat pe nedrept, I I 140-142, 144-145, 159 160, II 185;
 - nu poate fi primit nici unde fără de scrisoarea episcopului, I 68, 110, 267-268;
 - când să dea pacea? I 96;
 - cum să se întrețină? I 169;
 - care se căsătorește a doua oră se despoaie de preoție, I 30, II 68;
 - nu are voie să participe la ospetele dela a doua nuntă, I 32, 83;

Clericul când să se căsătorească ?
I 169-170.

- căsătorit este obligat a se reține dela soția sa la timpuri anumite, I 152, 181, 233, II 7, 134;
- nu poate ținea în casa sa femeii, afară de rude apropiate, II 134-135;
- eterodox, II 39-50;
- vezi: episcopi, presviteri, diaconi, hirotonie, afurisire, caterisire.

Clerul, intrarea în cler, I 6-7, 13, 34-35, 36, 84, 171-172, 193-194, II 189;

- vârsta necesară pentru deosebitele trepte, I 36, 136, 169-170;
- locul de serviciu, I 65, 142-143, 216-217;
- alegerea, I 84, 91, II 135, 179-80;
- raporturile canonice, I 159-160, 187-188, 281, 319-321;
- viețuirea, I 32-35, 84, 190,
- 195, 197, 241, 314-315, 38-39, II 93, 135, 259;
- întreținerea, I 44, 189-191, II 181;
- imunitatea, I 332-333;
- contactul cu eterodocșii și necredincioșii, I 85-88, 105-107, 109-110, II 153;
- excluderea, I 65, 71-72, 184, 186, 229, II 254.

Clevetiri împotriva clericilor, I 158, 174-176, 284;

- clericul să nu fie clevetitor, II 135.

Climent I, papa Romei († 100), I 15, II 48;

- XII, papa Romei (până la 1740), II 148;
- din Alexandria, I 118.

Clinicii, cei botezați în timp de boală, I 36-38, 113-114, 20-202, II 56.

Codex Iustin., II 92;

- Theodos., I 331, II 63, 92.

Comedianți, vezi: mimi.

Comuniunea (xoiwovla) la sfânta împărtășanie și rugăciune cu credincioșii, I 8-12;

- clericul de sub judecată este afară de comuniune, I 251-252;
- celce este pe moarte este vrednic de comuniune, II 165, 171;
- celce se roagă cu cei excomunicați, I 64;
- numai episcopul poate primi pe cel excomunicat, I 68, 140, 159, 186, II 177;
- celce primește sau ascunde pe cel excomunicat, I 281;
- cei scoși din comuniune nu pot fi acuzatori, I 284;
- excomunicatul, care tănuște condamnarea sa și trece în alt teritoriu bisericesc, I 266-267;
- celce comunică cu cel excomunicat înainte de condamnarea lui definitivă, I 140-142, 186, II 134;
- cel excomunicat de episcopul său se poate adresa sinodului episcopilor, dar după hotărârea sinodului nu mai poate apela, I 68, II 177.

- Comuniunea* vezi: afurisire.
- Concubinaj*, II 84, 228.
- Conferința interortodoxă din Constantinopol* din a. 1923, I 58–60.
- Congresul panortodox* din a. 1923, I 58–60.
- Consacrarea fecioarelor*, vezi: fecioară.
- Consemnarea averilor bisericești*, I 191, vezi: catalogul.
- Constant împăratul* (337–350), I 125.
- Constantin cel Mare*, împăratul († 337), I 224, 351;
- VII, împăratul (92–952), II 54,
- VIII, împăratul (979–1028), II 55.
- Constanțiu împăratul* (337–361), I 125, 144.
- Convertiți din nou*, I 36, 84.
- Copiii*; ceice nu se îngrijesc de copii I 47, 192;
- cari disprețuiesc pe părinți I 48;
- clericilor nu se pot căsători I 177;
- clericilor să nu meargă la teatre lumesti, I 165–168;
- botezarea copiilor. I 234–235;
- educația copiilor, I 47;
- ascultarea de părinți, I 48;
- emanciparea copiilor, I 192–193.
- Corneliu*, papa Romei (pană la a 253) I 37.
- Credincioșii* cum trebuie să trăiască, I 51;
- vezi: ortodocșii.
- Credința* (πίστες), vezi: mărturisirea de credință.
- Cresconiu*, episcopul din Recensa, I 207–208, 240.
- Creștinul* (χριστιανός);
- viața creștinească se primeste din voie liberă, I 269–270;
- Creștinul* care stă în contact cu Iudeii sau ereticii, I 87, 103–105;
- care bârfește numele lui Hristos, II 103.
- Critopol Mitrofan* (pela a. 1625), II 161.
- Cruce*, facerea semnului crucii derivă din Sf. Tradiție, II 139.
- Cător*, I 300–304.
- Cuminecătura*, nimeni să nu se lipsească de cuminecătură ca merindea cea din urmă pentru viața veșnică, I 157–158, II 57, 171;
- ceice nu primesc sf. cuminecătură dela preoți însurați, I 42;
- se poate da îndrăciților? II 151, 252;
- cum este a se proceda când se dă cuminecătura catehumenilor? II 151;
- se poate da celor ce au avut noaptea scurgere involuntară? II 7, 154;
- se poate da celor ce involuntar au beut puțină apă? II 155;
- se poate da femeiei, care are menstruație? II 6, 152;
- se poate da muribundilor, I 157–158;
- nu se poate da soțului sau soției dacă noaptea s'au împreunat, II 152, 154;
- să nu se dea trușilor.

- lor morților, I 171—173;
- Cuminecătura* nu se poate vinde, II 192—195;
- să nu se trimită în alte parohii la sărbătoarea Paștilor, I 92—94;
- cel necurat și nevrednic să nu se cuminece, II 261;
- de câte ori să se cuminece, credincioșii anual? II 262;
- când o poate lua cineva cu mâna proprie? II 262;
- vezi: liturghia, jertfa.
- Cununie*, I 115.
- Cuodvultdeu*. episcopul Centuriei, I 251.
- Curatorul* (*φροντιστής*) bisericesc, 1240—242.
- Cuvântul lui Dumnezeu* (*λόγος τοῦ Θεοῦ*); celce ascultă, dar nu îndeplinește cuvântul lui Dumnezeu, II 155.

D.

- Damaschinul*, Ioan, II 33.
- Dansul* (*δρχησις*), I 115, 225—226.
- Darul* (*δῶρον*) se dă în dar celui vrednic, II 195.
- Defăimarea* episcopilor se pedepsește, I 331—334.
- Degradarea*; vezi: depunerea.
- Delegat*, vezi: locțiitor.
- Delegații* eparhiilor (*τοποτηρησῆαι ἐπαρχιῶν*), I 259—260;
- — trebuie să fie liberi în activitatea lor, I 261.
- De Marca P.* († 1662), 126.
- Demisia* (*παραιτήσις*) episcopului, I 76, II 189.
- Demonizatul*, fiind catehumen sau credincios se poate cumineca, II 151;
- când poate fi botezat și primit în comuniune, II 151.
- Depunerea*; vezi: caterisire.
- Desbinare*, ceice produc desbinări în Biserică prin nesupunere față de autoritățile bisericești se vor preda autorităților lumesti, I 67, 316.
- Descântători*, vezi: vrăjitori.
- Desfacerea* căsătoriei, I 265, II 52, 60—63.
- Desfrânat* (*πόρνος*) cine este? II 97;
- când se consideră desfrânată o femeie? II 97, 98, 101;
- pedepse pentru desfrânați, I 28; II 51, 102, 112, 113, 116, 167, 213, 214;
- despre cei ce întrețin desfrânate, II 60—65;
- desfrânatul să nu se hironisească, II 240.
- Desfrâul*, *desfrânarea* (*πορνεία*), ce este? II 167—169.
- pedepse pentru desfrânare, I 28, II 80, 102, 113, 116, 167, 213;
- despre ceice păcătuiesc cu animale, bărbați și copii (*ἀρρενοφθορία, ζωοστυγία, παιδεραστία*) I 19, 20; II 57, 114, 115, 167, 214, 224—226;
- ceice violează votul de feciorie, I 22—23.
- Deslegarea* postului, I 114.
- Despărțirea*, vezi: divorțul.
- de Biserică, vezi: desbinare.
- Diaconicon*, I 97.
- Diaconisele*, 89—91.

Diaconisele pedepsele, ce se dau diaconiselor, cari desfrânează, II 102.

Diaconul; numărul diaconilor I 40;

— să nu șadă înainte presviterului I 97;

— la care vârstă să se sfințească; I 167;

— să rămână în treapta sa anumită vreme spre a se cunoaște credința și conduita lui I 134;

— toți casnicii diaconului să fie ortodocși, 193—194;

— care defaimă pe episcopul său I 67, 320—321;

— nu poate fi arendator sau administrator, I 169;

— celce păcătuiește I 35, 116, 183;

— care desfrânează se caterisește, II, 51—52, 116;

— se judecă de trei episcopi I 161;

— când se poate căsători, după hirotonie? I 12,

— nu se poate căsători a doua oră I 12, 30, II 68;

— văduv nu poate ținea în casa sa femeie străină, II 134;

— care-și părăsește parohia, se pedepsește, I 65;

— caterisit, care săvârșește slujbe preoțești, nu mai poate fi reintegrat, I 65—66;

— să nu se hirotonească înainte de 25 de ani, I 169—170.

Dieceza (*διοίκησις*). Episcopii, cari nu se îngrijesc de dieceza lor, I 280.

Dionisiu Areopagitul, I 111, 155, 156.

— arhiepiscop al Alexandriei

(† 265), I 60, II 3.

Dionisiu Exiguul, I 180, 184.

Diptice, I 245—246.

Divorțul (*δικάζεινξ, λύσις τοῦ γάμου*), motive de divorț. II 60—65, 155;

— cel divorțat nu poate încheia din nou căsătorie, I 265, II 52, 61, 106.

Dobândă, vezi: camătă.

Dognele (*δόγματα*) ce sunt? II 139;

— importanța lor II 139—149;

— unele sunt scrise, altele nu, II 139, 147;

Donat, episcop de Casis nigris (pela a. 312), I 204, 205,

— cel Mare (pela a. 315), I 205.

Donatiști, I 203—207, 220—222, 230—233, 253—258, 262, 275—279, 281.

Doxologia, II 147.

Dregătorii bisericești (*ὑποφίλια ἐκκλησιαστικά*) I 44,

66, 116—117,

238, 260, II

181;

— clericul nu poate renunța la slujba încredințată lui de episcop, I 187—188.

Dron, Pr. C. Canoanele, text și interpretare, I III.

Du Cange, Glossar. I 93, 94, 103, 109.

Dumineca (*κυριακή*), să se serbeze cu deosebire, I 103—105, II 175;

— să nu se plece genunchii în biserică, II 140, 175;

— să nu se ajuneze, I 50;

— ceice în trei Dumineci nu merg la Biserică, I 137—138;

Dumineca soțul și soția sunt obligați a se reține dela oltă Dumineca și în ziua înainte de Duminecă, II 7, 152, 154;
 — în timpul Patruzecimii pâinea să se jertfească numai Sâmbăta și Dumineca, I 114;
 — să se facă pomenirile sfinților mucenici, I 115.
Dumnezeu, unul este Dumnezeu, una este credința, unul este botzul, I 221.

E

Ebioniți, I 54.
Ecdic (ἐκδικος), avocat al afacerilor bisericești, I 238, 259.
Echinocțiu, I 62–63.
Ecytiu, I, 229, 240–241.
Econom (οἰκονομος), fiecare Biserica episcopoească să aibă econom pentru chivernisirea averilor bisericesti, II 181.
Ecrisis, II 8, 26–29, 154, 212.
Educația copiilor, I 47.
Egbibasti, I 269.
Egesip, iudeocreștin, II 48.
Egumen, vezi: igumen.
Emanciparea copiilor, I 191–193.
Enciclicele pentru sărbători ale patriarhilor din Alexandria, I 60.
Encratiți, II 40, 45–46, 105, 126.
Epacta lunii, I 63.
Eparhia, are un episcop, care este cel dintâiu între ceilalți episcopi ai eparhiei, I 69, 170.
 — trebuie să se viziteze, I 212–213,
Epiclesa, II 143–146.
Epifaniu, episcopul Ciprului († 403), I 41, II 45, 46.
Epigoniu episcopul, I 191.
Episcopia, I 314.
Episcopul; ce calități trebuie să aibă

candidatul de episcop I 91, 193–194;
Episcopul trebuie să treacă prin toate treptele inferioare ale preoției I 134, 325;
 — nu poate fi așezat în localități mici I 116, 131;
 — nu poate fi numit până ce este în funcțiune celalalt episcop, I 324;
 — nu se poate așeza într-o localitate, care n'a avut episcop, fără de invocarea episcopului circumscriptiei, I 214–216, 217–219, 262;
 — de cine se așază? I 91, 209;
 — fără episcopie, I 75;
 — alegerea episcopului I 77, 130, 163, 209–211;
 — așezarea episcopului să nu se amâne prea mult, I 240–241;
 — să nu se mute dela o parohie la alta, I 78;
 — care nu și poate ocupa scaunul I 76;
 — depinde de mitropolit, pe care trebuie să-l pomenască la slujbele dumnezeesti I 116, 321;
 — mai vechiu în hirotonie are întâietate I 249–251;
 — nu se face vinovat, dacă se desparte de patriarhul sau de mitropolitul, care a căzut în erezie, I 322–323;
 — care nu primește conducerea Bisericii, ce i s'a incredințat I 76;
 — demisia episcopului, II 189;
 — nu poate numi succesor

- Episcopul* înainte de moartea sa I 79.
- care are mulți clerici să cedeze dintr'înșii și altor episcopi, I 218-219;
 - celce se dedică vieții monahicești nu poate fi episcop, I 329-331;
 - nu se poate indeletnici cu afaceri lumești, I 318-319;
 - interimar să nu țină scaunul văduvit, I 237-238;
 - puterea lui asupra provinciei sale, I 155;
 - 200, 282, II 177;
 - toți casnicii episcopului să fie creștini, I 193-194;
 - ține consemnarea tuturor clericilor din Biserica sa, II 136;
 - are datoria să țină orânduiele, I 137, 171-174;
 - să fie blând, I 315-316;
 - să nu dea atenție bârfelelor, II 178;
 - căruia un cleric își mărturisește păcatele, I 286-287;
 - nu are voie să și părăsească locul și să meargă la altul, I 139, 234;
 - nu poate absenta mai mult de șase luni, I 324;
 - nu poate depăși hotarele teritorului său I 70, 73, 78, 120-126, 214-216, 219-220;
 - nu poate primi clerici sau călugări străini, mai ales dacă sunt afurisiți de alt episcop, I 65, 140, 142, 216-217, 242-243, 253;
- Episcopul* să nu se ocupe de afacerile proprii în dauna afacerilor bisericești, I 234;
- averea episcopului să fie separată de a Bisericii, I 79;
 - nimenea nu-și poate însuși averea personală a episcopului, ci dânsul o poate testa liber I 79, II 188;
 - nu are voie să dăruiască din averea sa eterodocșilor, I 177;
 - nu are voie să lase moștenitori pe eretici sau păgâni, I 243-245;
 - nu are voie să ridice mânăstiri în dauna averii episcopești, I 314;
 - dela cine și când se primesc acuze împotriva episcopului, I 158, 160, 161, 165, 187, 284;
 - forurile judecătorești, la cari se judecă episcopul, I 74, 75, 122-126, 128-130, 140-142, 161, 162, 165-168, 174-176, 184-186, 277-279;
 - din cari motive poate fi afurisit, I 21-22, 280;
 - din cari motive poate fi caterisit, I 73-74;
 - din care motive poate fi afurisit și caterisit I 54;
 - din cari motive poate fi anatematizat, II 134;
 - din cari motive se scoate definitiv din Biserică, I 65-66;
 - care bate pe cineva, I 315-316;
 - condamnat pe nedrept, I

- 143;
Episcopul poate fi judecat în caz de nevoie cel puțin de trei episcopi I 147-149;
 — mireanul, care bate sau internătează pe episcop se anatematizează, I 331-334;
 — cu demnitate și putere mai înaltă (mitropolit, patriarh), I 69-70, 122-130, 170-171, 196-197, 322-323;
 — vezi: clericii.
Epitimia, episcopul are dreptul să reducă sau să mărească pedepsele date pentru păcate, I 5, 8, 10, II 15, 22, 36-38, 50, 162-165, 167, 173, 209, 260,
 — la stabilirea epitimiei să se țină seama de intențiune, II 260.
Eresul (*ἑρέσεις*); ce este? II 39-50
Ereticul, cum condamnă Biserica pe eretici? I 51, 86, 88, II 39-50, 106;
 — acuza ereticului împotriva clericilor și credincioșilor ortodocși nu se primește, I 284;
 — nu se primește în Biserica până ce nu anatematizează toate eresurile, I 86;
 — ortodocșii să fie toleranți față de eretici, I 230;
 — ortodocșii să nu aibă comuniune cu ereticii, I 85-86, 106, 107, 109, II 153;
 — să nu se încheie căsătoriile cu ereticii, I 88-89, 105-106, 177;
 — bisericile luate de eretici, II 242, 245;
 — dacă este pe moarte și

face pocăință să se primească, II 56;

- Ereticul* dacă ereticii sunt intoleranți și teroriști trebuie să se ceară față de dânsii ajutorul autorității lumești, I 255-258;
 — vezi: necredincioșii.
Eterodocșii, (*ἑτεροδόξοι*), cum să se primească în biserică, I 86, II 39-50, 105,
 — 175.
Eudoxiani, II 37-38.
Eudoxiu, episcop al Constantinopolului (până la a. 370), II 38.
Eugenia, sfânta, I 47.
Eubaristia, vezi: liturghia, jertfa.
Eunubul, care se castrează pe sine, I 314-315,
 — care castrează pe altul, I 314-315.
Euseviu, al lui Pamfil (†338), I 15, 37, 57, 60, 87, 93, 104, 118, 331, II 49, 72.
 — episcopul Nicomediei, I 124.
Eustațieni, I 41-50.
Eustațiu, episcop al Sevastei (pela a. 350), I 41.
Eutibian, I 144.
Euzoiu, episcop al Antiohiei (până la a. 376), II 38.
Evangbelia; Celce lucrează împotriva Evangheliei I 154.
 — să se citească și Sămbăta I 95.
Exarh, acest titlu este interzis episcopilor scaunelor dintâi din Cartagina, I 196-197.
Excomunicare, vezi: afurisire, comuniunea.
Executori Bisericii, I 259-260.
Exorcist (*ἑξορκιστής*) I 71, 100.
F.
Faustin, episcopul Picenului, I 153.
Făgăduința, vezi: votul.

Fecioara (*κόρη*) logodită răpită de altul I 13;

— care se căsătorește fără învoirea celor mai bătrâni; comite desfrâu, II 97;

— care și calcă votul de feciorie, I 22–23.

— consacrarea fecioarelor să nu se facă de presviteri, I 155–157;

Fecioară afierosită (*ἑσρά παρθένοσ*) cine se numește, II 72–75.

— — la ce etate se primește făgăduința fecioarelor afierosite? I 282–283, II 72–75;

— — se sfințește de episcop, I 154;

— — sfințenia făgăduinței fecioarelor afierosite I 22, II 57, 72–75, 113;

— — Cine sugraveghează fecioarele afierosite? I 195–196, 201;

— — dacă păcătuesc, II 57, 72–75, 113;

— — clericii să nu intre la fecioare, I 195–196.

— — cui să se incredințeze, când se despart de părinți? I 201.

Fecioria (*παρθενία*) cu sfințenie, I 44, 45;

— cu smerenie, I 51;

— numai având minte matură este validă făgăduința de feciorie, II 72–75;

Fecioria celce și calcă făgăduința de feciorie, I 22, II 113;

— făgăduința de feciorie depusă afară de Biserica ortodoxă nu este validă, II 77;

— ceice violează votul de feciorie se pedepsesc ca ceice se căsătoresc a doua oră, I 22.

— vezi: înfrânarea.

Felix episcopul, I 161.

Felon, I 94.

Femeia, nu are voie să intre în altar, I 111;

— presviterii și diaconii au voie să viețuiască cu soțiile lor legitime, dar trebuie să se rețină de la dănselle la timpuri anumite, I 153, 181, 233;

— celce pofteste femeia altuia, I 30;

— care are menstruație să nu meargă la biserică, II 6, 152;

— dacă seara a fost cu bărbatul său, mâinezi nu se poate împărtăși, II 152;

— fiind catehumenă și având menstruație, să nu se boteze, II 152;

— care vrea să avorteze, I 24;

— care încearcă să-și omoară fătul, I 24;

— siluită de barbari, II 9–10;

— care comite adulter, I 23, II 60–65, 78, 93;

— care și părăsește soțul, I 47, 265, II 95;

— dacă soția unui laic a comis adulter, acela nu poate deveni cleric, iar dacă comite adulter

după hirotonie, trebuie să o dimită, I 32–33.

Filacterii, I 108–109.

Fleury Ab., *Histoire ecclésiastique*, I 205.

Fortunat episcopul, I 154, 155.

Foruri judecătorești, vezi: judecătorii.

Fotiniani, I 86.

Fotiu patriarhul Constantinopolului (până la a. 886) I 326–328; II 45.

Frigi, I 86.

Fronton, II 258.

Fulgentii Ferandi, *Breviatio canonum*, I 18'.

Funcțiuni bisericești, vezi: dregătorii bisericești.

Furtul, II 113, 173, 222.

Furul (*ληστῆς*) cum se judecă, II 172;

– ceice fură în timp de războiu, II 13.

G

Gaudențiu episcopul din Naissus, 120, 126, 144, 145.

Genețiu, episcopul, I 152.

Gemunchi, vezi: ingenuncherea.

Ghenadie, P. Sf. Episcop al Buzăului, I IV.

Ghenadiu, patriarhul Constantinopolului (până la a. 47), II 192.

Gheorghiu, Dr. Vasile, I 64.

Gherman, patriarhul Constantinopolului (până la a. 1240), II 218.

Gramata (*γράμμα*), vezi: scrisori.

Gratian, Decretele lui, I 90.

Gratu episcopul, I 154.

Grația (*χάρις*) divină, vezi: harul dumnezeesc.

Grigorie Teologul, din Nazianz († 389), I 6, 83, 111, 198, II 157, 180.

– Niseanul († 395), II 162.

– din Neocezarea, făcătorul de minuni, II 9.

Grigorie XIII, papa Romei I 57, 59, *Guettée w.*, *Histoire de l'église*, I 205.

II.

Haină (*εσθῆς στολή*), sunt interzise podoabele la haine, I 51;

– norme pentru purtarea hainelor, I 45, 46.

Haină învelitoare (*περιβόλαιον*) I 45, 46.

Harmenopuli, epit. can., I 162.

Harul (*Χάρις*) dumnezeesc. Importanța harului pentru mântuire, I 271–272;

– nu se poate vinde, II 192, 195.

Hefele C. J. (†1893) I IV, 14, 15, 58, 61, 89, 127, 130.

Hergenröther I., *Kirchengeschichte*, I 205.

Herzog, *Real-Encykl.*, I 103.

Hirotesia (*χειροθεσία*) în sens de hirotonie, I 77;

– la care vârstă se poate da? I 169–170;

Hirotonia (*χειροτονία*), I 73–74, 77, 91, 130–132, 163–164, 171–174, 207–211, 219–220, II 135;

– este predică pentru căsătorie, I 28;

– se dă numai celui care face vot de castitate, sau care s'a căsătorit cu o fecioară, II 68, 87;

– nu poate fi hirotonit cel care, a cărui soție a comis adulter, I 32–34;

– de episcop nu se poate da imediat unui laic, ci el trebuie să rămână vreme hotărâtă în fiicare treaptă clericală,

- I 325;
- Hirotonia* se dă la vârstă hotărîtă pentru fiecare treaptă, I 36, 143;
- se dă numai după examinare temeinică, I 91, II 189;
 - cel nevrednic fiind hirotonit, se depune, II 177;
 - nu se poate da de episcop afară de hotărele teritorului său, I 73, 78, 122-126, 137-140; nu se dă pentru bani, II 137-139, 192, 195;
 - nu se dă pănăce toți casnicii nu trec la ortodoxie, I 193-194;
 - nu se poate da celui care a fost botezat în timp de boală, sau celui care este suspect din cauza păcatelor mari, sau celui care a jurat, I 36-38, II 65, 114, 123;
 - se face în public, cu învoirea și în prezența clerului, II 179;
 - nu se îndeplinește în prezența celor excomunicați I 84-85;
 - cel hirotonit se instruește ca să observe orându-elile bisericești, I 171-174;
 - cel hirotonit primește gramata dela cel care l'a hirotonit, I 249-251, 252-253.
- Horepiscopul*, la cari trepte poate așeza singur pe clerici, I 71, II 136;
- pot aduce jertfă în bisericile din cetăți, I 39;
 - numai cu învoirea episcopului poate sfinți presviteri, I 14-17, 71.
- Horepiscopul* sunt așezați după chipul celor 70 de Ucenici, I 39;
- poate da scrisori de pace, I 68-69;
 - nu poate face nimic fără știrea episcopului din cetate, I 116-117, II 136.
- Hristos*, celce se lapadă de Hristos, I 3-5, II 118, 165;
- învierea lui Hristos, II 3-6.
- I.**
- Iacov* citețul, II 178-179.
- Idolatri*, II 57-58.
- Idolatria* I 107, 223, 247-248;
- este lăcomie, II 171.
- Idoli*, I 223-224, 248;
- jertfe aduse idolilor, I 3-5, 7-11;
 - darurile destinate lor, I 3-11, II 9;
- Idroparastați* (*ὀδροπαραστάται*) II 39, 46.
- Ierax*, II 181;
- Iereul* (*ἱερεύς, ἱερατικός, λειτουργός*), I 110;
- să nu se aleagă de plebe, I 91-92;
 - copiii iereilor, I 165-168;
 - cu păcate mari se caterisește, I 28, 34-35, 183-184.
 - Vezi și clericul, presviterul.
- Iernatici* (*χειμαζόμενοι*), I 20.
- Ierosilie* (*ἱεροσολῶνα*); se condamnă ceice pângăresc o biserică, I 317-318, II 172, 173-174.
- Ieronim* din Stridon († 420), I 60, 191, II 50, 64.
- Ignatii* Teoforul, I 104, 332.
- Igumenul* se numește de episcop, I 242-243, 300-304;
- supraveghează pe călugări,

- I 306–307;
- Igumenul* poate să sfințească citeți și ipodiaconi în mânăstirea sa, II 230;
- legătura dată de el, II 253–254.
- Iisus Hristos*, celce se leapădă de numele lui Iisus Hristos, II 118, 165.
- Imunitatea clerului*, I 331–334.
- Incest (αιμομιξία)* între frațini, cu frațini după tată sau mamă, cu cumnata sau mama vitregă, II 115, 119, 120, 121, 122, 216, 224, 225.
- Inocențiu I*, papa Romei (până la a. 417), I 261, 264, 265.
- Inovația (καινοτομία)* este interzisă în Biserică, I 151.
- Instanțe judecătorești*, I 74, 75, 161, 164, 184–186, 281, 289–299.
- Interstitium*, intervalul de timp între dobândirea treptelor ierarhice, I 136.
- Ioan VIII*, papa Romei (872–882), I 326–328;
- Gurădeaur, I 92, 97, 198, 265, II 64;
- Damaschinul, II 32;
- Postitorul (Ajunătorul), patriarhul Constantinopolului (până la a. 595, la a. 882), I 326, 327.
- episcopul din Amatus, I 162.
- Arhimandritul I 14, 21, 39, 47, 85, 88, 126, 167, 229.
- Ipodiaconul* (ὑποδιάκονος; ὑπηρέτης), nu are voie să atingă vasele sfinte și să poarte orarul I 97–98;
- nu poate da sfânta pâine, nici să binecuvînteze paharul I 100;
- Ipodiaconul* să nu părăsască ușile, I 111;
- poate fi sfințit de horepiscop, I 7;
- să nu se pună de episcopul din altă parohie, I 142;
- care are relații pe ascuns cu femei, II 116;
- nu are voie să intre în cârciumă, I 99;
- vezi: clericii.
- Irineu*, episcopul Lionului (Lugdunum-ului, † 202), I 41, 56, 57, 93, II 49.
- Ispitirea monahului*, I 309.
- Iuda*, simoniacul este ca și Iuda, care a vândut pe Hristos, II 138, 197.
- Iudei*, ceice observă obiceiurile iudeilor, I 103, 109, 110.
- Iulian* episcop, I 216.
- Iuliu*, papa Romei (până la a. 352), I 124–130.
- Caesar, I 59.
- I.
- Îmbrăcăminte*, vezi: haine.
- Împăratul*, nici un cleric nu are voie să meargă la împărat fără învoirea autorităților superioare, sau fără chemare specială, I 71–73, 267–268.
- Împreunare* cu animale, I 19–21 II 57, 114, 167, 225, 238
- Înaintestătător, înaintezător*, vezi: episcop.
- Înaintezătoare*, I 89–91.
- Înfrânarea (εγκρατεία)* I 44.
- clericilor, I 42, 152–153, 169–170, 181, 195–196, 233, II 7, 154, 155, 168.
- Ingenuncherea*, II 26, 141, 251.
- Ingeri*. Despre ceice invocă pe în-

- geri, părăsind Biserica, I 107-108.
- Întâi stătătoare, șezătoare*, I 89-91.
- Intemnițarea episcopilor, se pedepsește cu anatemă*, I 331-334.
- Învățătura*, I 234, 278-280.
- Învățătura Apostolilor (Αδαχή τῶν Ἀποστόλων)*, II 34-35.
- Învelitoare*, haină (περιβόλαιον) I 45-46.
- Învierea Domnului la care oră s'a făcut?* II 3;
- liberându-ne de păcate înviem cu sufletul, II 162.

J.

- Jefuirea mormintelor (τυμβωρυχία)*, II 115, 173.
- Jertfa (θυσία)*, aducerea jertfei este instituție divină, I 194-195;
- se aduce cu pâine și vin amestecat cu apă I 194-195;
- cu ce este oprit a se aduce? I 194-195;
- rămășițele jertfei se împart între clerici și credincioși, II 181;
- adusă idolilor I 9, 11, II 18, 25;
- sfânta jertfă (προσφορά)
- se aduce de ceice au ajuns, I 203-207;
- nu se poate face prin case, I 117;
- se face după ce se dă pacea, I 96;
- se poate face pentru sinucigași? II

- 154;
- sfânta jertfă cum să se facă, I 44;
- Jertfa (εὐχαριστία, μετάλχαις)*, să se dea muribunzilor, I 157-158; II 165-171;
- ceice se feresc de a participa la sf. euharistie, I 64;
- ceice părăsesc biserica în timpul, când se aduce sf. jertfă, I 64-65;
- cele sfinte să nu se trimită în alte parohii la Paști, I 92-94;
- să nu se dea euharistia trupurilor morților, I 171-173.
- *Vezi și*: cuminecătura, liturghia.
- Joia (πέμπτη)* cea mare, I 114;
- Judecătorie*, pentru clerici, I 161-162, 184-186, 268-269;
- competența judecătorilor bisericești, I 75, 122-126, 164-168, 259-260, 266, 280;
- la care se judecă episcopul, I 74, 147-149, 161-163, 174-176, II 185;
- la care se judecă ceilalți clerici, I 161-163, 176-177, 241-242, II 178;
- apel la judecătorie superioară, I 122-130, 160-161, 184-186, 226-227, 281;
- lumești, I 72-73, 164-168, 266;
- constituite prin judecători aleși, I 161, 164-168, 259, 280;
- pentru ceilalți clerici, I 160, 164, 176, 241-242, II 178.
- Jurământul (ὄρκος)* este oprit în

- genere și mai ales pentru cele rele, II 89-92;
Jurământul depus nu este permis a se călca, II 65;
 — celce călcă jurământul II 114, 123;
 — pilda episcopului Sevir și a presviterului Vianor, II 65, 70-72;
 — strâmb, II 223.
Justellus *Chr.*, I 82, 184.

K.

- Kraus*, Real — Enciklopădie, I 89, 93, 97, 99, 100, 103, 109, 200,
Kaulen, Dr. F. I 180.

L.

- Laicul* (*λαϊκός*) nu are voie să cânte în biserică, I 94,
 — nu are voie să se scalde cu femei, I 105,
 — se anatematizează dacă bate sau întemnițează pe episcopul său, I 331-334;
 — care nu merge la biserică trei săptămâni, I 137-138;
 — a cărui soție este adulte-ră nu poate fi primit în cler, iar dacă dânsa a comis adulterul după ce soțul său a fost primit în cler, trebuie să se despartă de dânsa, I 32-34.
Laptele se aduce spre taina pruncilor, I 194-195.
Laubert, Dr. Friedrich, I 3 (III).
Lăcomia (*πλεονεξία, αίσχροκερδία, ἀπληστία*) este rădăcina tuturor relelor, II 171;
 — se osândește atât la laici,

- cât și la clerici, I 84, 154, 169, II 171,
Lăcomia cel lacom să se scoată din Biserica II 171-173.
Legea clerului mirean, I 38;
 — pentru organizarea Bisericii ortodoxe române, I-38, 80.
Leon I (cel Mare), papa Romei (până la a. 401), I 61, 244;
 — IX. papa Romei (până la a. 1054), II 149.
Lepădarea (*ἄρνησις*) de credință, I 3-5, 11, 13, II 15-26, 118, 122, 165.
Leproși, I 28.
Libertini, I 284.
Lilio Luigi, I 59.
Literă duminicală, I 63.
Liturghia să nu se săvârșască în case particulare, I 319;
 — să nū se săvârșască în prezența ereticilor, I 85-88, 106, II 153;
 — să se săvârșască de ceice au ajunat, I 97-199, 203-206;
 — darurilor înainte sfințite să se săvârșască în timpul postului Invierii cu excepția Sâmbetelor, Duminecelor și a Bunevestiri, I 114;
 — la liturghie se rostesc rugăciunile pentru penitenți, catehumeni și credincioși, I 96.
 — vezi: jertfa.
Locuitor (*τοποτηρητής*) I 228, 248-249.
Logodnia cu o fecioară, după necinstirea surorii sale, I 26-27.
Logodnica (*μνηστευθεῖσα*) răpită de altul să se dea înapoi logodnicului, I 13.

Luca, patriarhul Constantinopolului (a. 1156–1169), I 162, 330, II 251.

Luigi Lilio, I 59.

Lumești, afaceri, I 169–170, 318–319;

– autorități, I 266;

– judecătoria, I 72–73, 165–168, 266.

Luminare. vezi: botez.

MA.

Maasen F., I 130.

Macarie, Dogmatica ortodoxă, I 114, 119, 155.

Macavei, cărțile Macaveilor, I 180.

Magnus, I 37.

Maiorin, episcop donatist, I 204.

Malachia, II 212, 213.

Manabei, II 38, 44, 165.

Mantie, II 238.

Mașul I, patriarhul Constantinopolului (până la a. 1222), I 98.

Marcial, episcop spaniol, I 4.

Marcian, împăratul, I 61.

Marcioniți, II 39, 45; 105.

Martiri (*μάρτυρες*), unde și când să se țină pomenirile martirilor, I 115, 247–248;

– ceice disprețuesc adunările în cinstea martirilor, I 50,

– ceice cinstesc pe martirii ereticilor, I 87, 107.

– falși, I 87, 107, 202, 247–248,

Martori împotriva clericilor, I 224–225, 284–286;

– cine poate fi martor? I 285–286, II 181;

– unul singur nu are valoare, I 285–287;

– nu pot mărturisi în fața forurilor judecătorești superioare ceice auju-

decat în afacerea respectivă, I 224–225.

Maurențiu, episcop în Numidia, I 263–264.

Mauritania Sitifensis, provincie în Africa, I 170, 171.

– *Caesariensis*, provincie în Africa, I 171.

Maxim cinicul (pela a. 375), I 45.

Maximian, episcopul Bagensiei, I 252.

Maximin, împăratul, I 3.

Maximineaști (*Μαξιμνεαῖ*), I 205, 230, 232.

Mărturisirea de credință (*ὁμολογία τῆς πίστεως*) delă Niceia să se păstreze cu strictețe, I 151–152, 295;

– ceice reneagă mărturisirea de credință, II 15–26, 122; în Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, derivă din Tradiție, II 141;

– să exprime prin voință liberă, I 31.

– secretul mărturisirii, I 286–287.

Mărturisitor (*ὁμολογητῆς*), II 25.

Măscărici, vezi: mimi.

Mâna anului, I 63.

Mănăstire (*μοναστήριον*), nu se poate întemeia fără binecuvântarea episcopului, I 300–304;

– averea mănăstirilor trebuie să fi consemnată și păstrată, I 300–304.

– călugarul venit din mână-

- stire străină nu poate fi pus egumen, nici cleric, I 242-243;
- Mănăstire* să nu se întemeieze distrugându-se episcopuile, I 314-315.
- Mâncări*, când se iartă creștinii, dacă au mâncat mâncări oprite? II 8;
- să nu se osândească cei ce mănâncă carne, I 42, II 89;
- să nu se mănânce în biserică, I 101, 199-200,
- clericii, cari se rețin dela cărnuri, I 17.
- Melania*, sfânta, I 47.
- Meliton*, episcop din Sardica (pela a. 190) I 56.
- Mensuriu*, episcop în Cartagina, I 204.
- Mercurea* (τερπύς) este zi de post, II 26.
- Merindea* (μερόδιον) cea din urmă, vezi: cuminecătura.
- Metodiu*, patriarhul Constantinopolului (până la a. 846), II 208.
- Mierea* se aduce spre taina prunilor, I 194-195.
- Mihail I*, patriarhul Constantinopolului (1043-1058), I 34;
- Anhialul Constantinopolului (până la a. 1177), I 330.
- Ataliatul, I 313.
- Duca, împărat (1071-1078), I 313.
- Mihălcescu I.*, II 35.
- Milaș N.*, I III. IV, V.
- Mimi*, I 201-202, 227-228, 284.
- Miniat Ilie*, I 327.
- Mireanul*, vezi: laicul.
- Mir urea*, I 86, 114.
- Mirul sfânt* (μύρον, χρίσμα), nu se pregătește de pre-
- sviteri, ci numai de episcop, I 154-156;
- Mirul sfânt* celce s'a botezat să se ungă cu sf. mir, I 114;
- Mitropolia* Tesalonicului, I 143.
- Mitropolitul*, este cel dintâiu episcop al respectivei provincii bisericești, I 69-70;
- convoacă prin scrisori sinodul provinciei, și-l prezidează, I 75, 77-78;
- supraveghează pe toți episcopii și toate afacerile din mitropolie, I 69-70;
- fără de mitropolit episcopii nu pot face nimic ce trece peste limitele drepturilor lor, I 69-70;
- nu-și poate extinde puterea peste hotarele circumscripției sale și nu poate îndeplini nimic mai important fără consimțământul episcopilor subordonați, I 69-70;
- drepturile mitropolitului la alegerea și sfințirea episcopului, I 77;
- are dreptul de a vizita teritoriile episcopești subordonate, I 212-213;
- episcopii nu au voie să plece din teritoriile lor fără gramata mitropolitului, 71, 178;
- poate lua în caz de nevoie un cleric din teritoriile episcopești subordonate, I 217-219;
- scrisorile sinodului se iscălesc de mitropolit,

Mitropolitul I 248–249;

- se așază de episcopii provinciei mitropolitane, I 130–132;
- episcopii sunt obligați să pomenească pe mitropolit la slujbele dumnezești, I 321;
- este obligat să pomenească pe patriarh la slujbele dumnezești, I 322–323;
- nu are voie să se numească exarhul iereilor sau iereul suprem, I 196–197.
- acordă invoire clericilor de a merge la curtea imperială, I 71–72;
- trebuie să participe la sinodul complet I 75–76.

Monahia, I 282, 311–312, II 233, 236, 237.

- necinstită de barbari II, 236.
- să nu se împărtașească dela călugărul presviter tânăr, II 237;
- poate intra în altar, II 233

Monahismul, II 233–240, 243.

Monahul (*μοναχός*), dedicarea la viața monahală se face spre mântuire, I 307–308;

- înainte de intrarea în monahism se cere un timp de încercare de 3 ani afară de cazul când respectivul ca laic a trăit viața monahicească, I 309–310;
- se cere ca voturile să se depună cu mîntea matură, II 75;
- care a lepădat schima, II

233;

Monahul intrarea în monahism trebuie să se facă în prezența celuice va fi părintele spiritual al noului monah, I 304–306;

- să nu îndeplinească lucrări agricole în Vinerea mare și Patruzecime, II 234–235, 243;
- care-și calcă votul, I 22–23, II 75, 113;
- care de frica de oaste a îmbrăcat schima, II 236;
- să nu aibă nimic al său, I 310–313;
- să nu intre în cărciumă, I 99;
- pentru cari cauze poate să plece din mănăstireasa? II 235;
- nu se poate muta în altă mănăstire fără invoirea igumenului, I 307–308;
- când poate mânca odată pe zi spre seară? II 236;
- episcopul are dreptul de a transfera pe monahi dintr'o mănăstire în alta, I 307–308;
- care a lepădat schima, II 137, 240.
- episcopul, care vrea să trăiască viața monahală nu poate exercita drepturile arhieresti, I 329–330;
- care fuge din mănăstire să fie constrâns a se înapoia acolo, I 306–308.
- Aceleași canoane sunt valabile și pentru călugărițe.
- Vezi și: fecioare afierosite.

Monstra, păcătuirca cu dobitoa cele, I 21.

Montaniști, II 40.

Moravuri, vezi: obiceiul.

Morinus, Ioh. oratorianul, II 14.

Morții, nu pot primi sf. cuminecătura, nici nu pot fi botezați, I 172-173.

Movilă Petru, I 235, 236.

Mucenici, vezi: martori.

Muribunzii; să li se dea sf. cuminecătura, I 9-10;

- să primească absolutia, I 157-158;

Museu, presviterul, I 144-145.

Mutare, vezi: transferare.

N.

Naștere, ziua nașterii, să nu se țină în Patruzecime I 115;

- praznicelē nașterii mucenicilor să nu se țină în Patruzecime, I 115.

Nașul dela botez, I 202.

Neander: Kirchengeschichte, I 89, 205.

Necinstire, vezi: siluire.

Necredincioșii (ἀπιστοε) cum se primesc în Biserică, I 86, II 39-50, 105;

- vezi: ereticii.

Nectariu, episcopul Constantinopolului, I 146-147.

Neeman, II 70.

Nichifor Mărturisitorul, patriarhul Constantinopolului, I 83, II 227.

Nichita din Eracleia, I 83, 109.

Nicolae Mysalon, episcopul Amiciei, I 330;

Nicolae I, patriarhul Constantinopolului (895-906, 911-925), II 54;

- papa Romei (858-867) I 130.

Nicolici Pavel, I 327.

Nisan, luna evreiască, I 62-63.

Nițu G. N., II 35.

Noel, Al. dominicanul, II 14.

Novat, presviter din Cartagina, I 37.

Novățieni, I 86, vezi: catari.

Novelele lui Iustinian (527-565):

a 123-a, I 312, II 92;

a 124-a, II 92;

a 137-a, I 136;

ale lui Ieon VI Filosoful:

a 5-a, I 312-313;

a 89-a, II 85;

a 90-a, II 53.

Numerotarea canoanelor, deosebirca între Pidalion și Sintagma Ateniană, I V.

Numidiu, episcopul Mazulitaniei, I 158.

Nunta, I 115-116.

- vezi: căsătoria.

O.

Obiceiul (ἔθος, συνήθεια), bisericesc are putere de lege, II 18, 139, 147;

- să ne ferim de obiceiurile necreștine, I 26.

Obiceiuri iudaice, I 96, 103, 109, 110;

- păgâne, I 26, II 124.

Ofenzarea episcopilor, I 331-334.

Omorul vezi: uciderea.

Onomat episcop în Africa, I 203.

Onoriu, împăratul (395-423), I 224, 269.

- papa Romei (până la a. 638), I 244.

Optat, episcopul Milevei (pela a. 395), I 197, 205.

Orarul (ὠράριον), dela diacon în jos nici un cleric să nu poarte orar, I 98-99.

Orândueli canonice; vezi: canoane.

Origen († 254), 244, II 35.

Ortodocșii să nu aibă comuniune cu eterodocșii, I 87, 103-104, 106, 109, 110, 225-226.

Osiu, episcopul Corduvei, I 120-145.

Ospățare (συμπόσιον). I 32, 115, 225-226.

Ospăț 116, 119-200, 225-226.

Ospețe să nu se țină în biserică, I 199-200,

— păgâne, I 225-226.

Ostiari, portari sau ușieri, I 98-99.

P.

Pabomie cel Mare, II 77.

Panuf diaconul, II 178.

Papa Romei, prerogativele confirmate la sinodul ținut în biserică Sf. Sofii, I 300-304;

— — puterea lui se întinde până la hotarele patriarhatului Romei I 296-299;

— — cei afurisiți, caterisiți sau anatematizați, se consideră afurisiți, caterisiți sau anatematizați și de patriarhul Constantinopolului și viceversa, I 300-304.

Paracelis (ἐὐχρησιον) numai cu învoirea episcopului, I 117, 319,

Parasinagogă, II 39, 44.

Parohie (παροικία) în sensul teritorului supus unui episcop. Episcopii să nu și însușească parohii noi, I 219-220.

Parohii urbane și rurale, I 38.

Paserile ceriului (πτερυγὰ τοῦ οὐρανοῦ), II 69.

Pasha vezi: Paștile.

Pashalie, I 61-64.

Paștile, să se serbeze potrivit hotărârii sinodului dela Niceia, I 54-64;

— să nu se serbeze înainte de echinocțiul de primăvară și odată cu Iudeii, I 54-64;

— Biserica Cartaginei era obligată să publice în fiecare an ziua, în care să se serbeze Paștile, I 192, 212, 236.

Patriarbul, raporturile față de preșviteri, episcopi și mitropoliți, I 322-323.

— vezi: episcopul.

Patruzecimea (εσσαρακοστή)

— în timpul patruzecimii se jertfește pâine numai Sâmbăta și Duminica, I 114;

— să se ajuneze cu mâncări uscate, I 114;

— să se facă praznicile nașterii mucenicilor Sâmbăta și Duminica, I 115;

— să nu se țină nunți sau zile de naștere, I 115;

— când se incheie postul? II 3-6.

— când se poate deslega postul? II 153.

Pavel din Samosata (pela a. 269), I 15, 118.

Păcatul (ἁμαρτία); diferite păcate, II 162 etc.;

— treptele din păcat, I 30;

— păcate de moarte comise de clerici, II 93;

— episcopul are dreptul să reducă pedepsele pentru păcate, II 167-169;

— celce se libetează de păcate invie sufletește, II 162-164.

Păcătoși; toți sunt păcătoși, I 270-271.

Păgân (ἐθνικός) I 10, 26, 88, 105, 177.

Pâine azimă să nu se primească dela Iudei, I 110.

Părinții (γονεῖς), cari negliă pe

- copiii lor, I 47;
 — neglijați de copiii lor, I 48;
 Părinții apostolici, scrierile lor, II 35.
 Părul capului să nu se tundă de femei sub pretextul ascezei, I 49.
 Păslaru M., II 35.
 Păstorul lui Herma, II 35.
 Pânză (*δρόνυ*), I 317–318.
 Pecetea mărturisirii, I 258.
 Pedepse bisericești, II 209–211.
 Pederastie, I 19–21, II 57, 114, 115, 117, 213, 219, 224, 225, 238.
 Pedobaptismul, I, 37, 220–222, 270–271.
 Pelaghieni, eretici, I 270–275.
 Pelagiu, sinodul ținut împotriva lui Pelagiu și Celestin, I 270.
 Penitența (*μετάνοια*); treptele de penitență, II 13–14, 120;
 — rugăciuni pentru penitenți, I 96;
 — când se primesc în comuniune ceice sunt sub penitență, I 83; 84, 200–202;
 — se va ținea seama mai ales de felul penitenții, decât de durata ei, II 124, 167–171;
 — vezi: epitimia.
 Penitenți, I 84–85, 96, 157, 158, 200.
 Pepuziani, II 39, 44.
 Perioadeși (*περιοδεύσις*), I 116–117, Persecuții; ceice au căzut în timp de persecuții, II 15–26.
 Peștii mării, II 69.
 Petru Apostolul a fost răstignit în Roma, II 20.
 Piatra Scandelei, I 327.
 Pidalion, I IV,
 Pitră, I, 14.
 Piu I, papa Romei (până la a. 157), I 93.
 — VII, papa Romei (până la a. 1823), II 148.
 Plângerea (*πρόσκλησις*) ca treaptă de penitență, II 13.
 Plăbea (*ὄχλος*) nu are voie să aleagă pe clerici, I 91–92.
 Pocăința, vezi: penitența, epitimia.
 Policarp, episcopul Smirnei (pela a. 152), I 56.
 Policrat, episcopul Efesului (pela a. 194), I 56.
 Poligamia, I 30, II 52, 121;
 — este lucru dobitocesc și mai rea decât desfrâul, II 121;
 — se condamnă, I 30, II 52, 107, 121.
 Popescu Haralambie, I IV,
 Poporul, dreptul poporului la alegerea episcopilor, I 210–211.
 Popovici C. I 64.
 Portari, vezi: ostiari.
 Postul, când se va încheia postul mare? II 3–6;
 — de Mercuri și Vineri, II 26;
 — să nu se ajuneze în zi de Duminică, I 50;
 — monahilor, I 50;
 — bolnavii și neputincioșii sunt absolvați dela post, II 153.
 Postumetian episcopul, I 218.
 Posturi anuale, I 50, II 251.
 Potirul sfânt, I 317–318.
 Predaniile din vechime să se țină, I 152–153.
 Predicare, vezi: propoveduire.
 Preotul, vezi: iereul și presbiterul.
 Prerogativele papei dela Roma, vezi: papa Romei.
 Preoți urbani și rurali, I 38.
 Preoțimea (*ιερατεῖον*) are influință asupra afacerilor bisericești din

- eparhia respectivă, II 179–181.
Prescripțiuni canonice, vezi: canoane.
Prescură, vezi: prosfora.
Presviter, *presvitide* (πρεσβύτερος) să nu se numească în Biserică, I 89–91.
Presviterie, I 21–22.
Presviterul (πρεσβύτερος) să aibă 30 de ani, I 36;
 – nu poate fi presviter ucigașul fără de voie, II 170;
 – care disprețuește pe episcop, I 43, 116, 159–161, I 320–321;
 – infidel slujbei sale, II, 16, 21;
 – să nu se îndeletnicească cu afaceri lumești, I 169;
 – care se reține dela carne, I 17–18;
 – care a păcătuit înainte de hirotonie și singur și-a mărturisit păcatul, I 34–35;
 – care se întinează cu gura, II 116;
 – rural nu are voie să slujască în biserică din cetate, I 38;
 – rural nu are voie să dea scrisori canonice, I 68–69;
 – să învețe și să îndrepte pe oameni, I 315–316;
 – trebuie să supravegheze pe ceice slujesc împreună cu el, II 135–136;
 – trebuie să pomenească pe episcop, mitropolit și patriarh la slujbele dumnezeiești, I 320–323;
 – nu are voie să alunge pe soția sa legitimă, I 41–42, 44;

- Presviterul* nu are voie să participe la ospetele celor ce se căsătoresc a doua oră, I 32,
 – nu poate ținea în casa sa femeii, I 22–23, 195, 196, II 134–135;
 – însurat poate da cuminecătura, I 42;
 – să nu meargă la sf. slujbă având vrăjmășie asupra cuiva, II 259;
 – să nu grăbească sau să scurteze rugăciunile, II 259;
 – cum să liturghisească și să dea sf. cuminecătura, II 259;
 – vezi: clericul, episcopul, diaconul.

Prezicători, I 26.

Prezicerea, I 26, 108.

Prietinie (φιλία); cei introduși în cler prin prietinie; II 136.

Prigoane, vezi: persecuții.

Primatele Africii, I 170–171, 196–197.

Primați (πρωτεύοντες), I 196–197.

Primiianiști, sectă a donatiștilor, I 205.

Primos, episcopul Mavritaniei, I 261.

Prochiron, II 86.

Profet, prooroc, I 154.

Promovările din Biserică, I 189.

Propoveduire (κήρυγμα), II 139.

Prosfora, I 93–94, 106, II 231, 252, 255.

Proșternere (ὀποπρωσις), treaptă de penitență, II 14.

Protecție (προσπαθεία); cei introduși în cler prin protecție, II 136.

Protodiaconise, I 89–91.

Protopop, I 69.

Psalmii (ψαλμοί), cum să se ci-

Psalmi tească în biserică? I 95-96;
 - să se citească în biserică
 numai dacă se găsesc
 în cărțile Sf. Scrituri,
 I 117-118.

Psalții, cântăreții, I 94, 99.

Pseudoisidor, I 93, 130.

Puiu Visarion, II 77.

Punerea mâinilor (ἐπιθέσις τῶν
 χειρῶν). asupra penitenților,
 cari se primesc în Biserică, I
 183-184.

Q.

Quartodecimani, I 55, 86.

Quodvultdeu, episcopul Centuriei,
 I 251.

R.

Răpirea (ῥαπή). Celce răpește
 pe o femeie, sau par-
 ticipă la răpire, se pe-
 depsește, II 92;

- căsătoria prin răpire este
 desfrânare, II 101;

- celce răpește pe o femeie
 trebuie să o restituie și
 apoi să se supună pe-
 nitenții, II 80-82;

- fecioarelor, II 80, 92;

- logodnicei altuia, I 13, II
 80-82;

- fecioara, care se căsăto-
 rește fără învoirea pă-
 rinților, II 97, 101;

- văduva, care prin răpire
 se căsătorește a doua
 oră, II 92, 96.

Răsărit, rugăciunea se face către
 răsărit, II 139.

Răsrătire, vezi: desbinare.

Rătăcirea (πλάνη) se anatema-
 tează, I 220-222.

Războiu (πόλεμος); uciderile din
 războiu nu se consideră ca uci-

derile ordinare, II 68.

Reforma calendarului, I 58-60.

Registru, vezi; consemnare.

Regulamentul pentru administrarea
 afacerilor epitropești, I 81.

Robul, vezi sclavul.

Roma veche, I 128-130.

- Disputa între Bisericile Ale-
 xandriei și Romei, I 264-
 265.

- vezi: papa Romei.

Roman, împăratul (917-944), II 54.

Romano catolicii, calendarul lor, I
 57-58.

Rudenția (συγγένεια)

- gradele de rudenie oprite
 la căsătorie, I 29-30,
 II 82, 85, 115, 126-
 134, 153-154;

- de sânge, I 29-30, II
 115, 126-134, 178.

Rufinian, episcop (pela a. 370),
 II 37.

Rugăciunea se face către răsărit
 II 139;

- ce fel de rugăciuni să se
 citească, I 96, 265-266;

- pentru păcătoși, II 22;

- soțul și soția să se rețină
 dela olaltă în timpul
 postului pentru rugă-
 ciune, II 7;

- domnească, Tatăl nostru,
 I 273-274.

S.

Sacofori (σακκοφοροί), II 46, 105;
Sacrilegiu, vezi: ierosilie.

Sanctip, primatele din Arica, I
 263-264.

Satul (χωρά). episcopul nu poate
 fi instituit la sate, I
 116-117;

- preoții dela sate nu au
 voie să slujască în bi-

- Satul* sericii din cetăți fără învoirea episcopului, I 38-39,
 — presviterii rurali nu pot da scrisori canonice, I 68-69.
- Saturnin*, gnosticul, I 41.
- Săracii* (πένητες)
 — trebuie ajutați, II 182.
- Sămbăta* (σάββατον) să nu se serbeze potrivit obiceiului iudaic, I 103-105,
 — ce să se citească din Sf. Scriptură? I 95,
 — cea mare când se încheie ajunarea? II 3;
 — soțul și soția să se rețină dela împreunare, II 7, 152, 155;
 — mare, I 112;
 — liberă, II 242.
- Sânge* de animal să nu se mănânce, I 42.
- Scaun* episcopesc, I 196-197, 234
- Schevofilachie*, I 98, II 232.
- Schizma* (σχίσμα), ce este? II 39, 43;
 — clericul, care se ridică împotriva episcopului său se anatematizează, I 159-161;
 — clericul schizmatic se caracterisește, I 67;
 — cea mare, I 330-331.
- Schizmatici*, I 106-107.
- Sclavul* (οἰκέτης, δούλος), I 42, 228, 246, II 98, 101, 107, 109.
- Scoaterea* din cler; vezi: caterisirea.
- Scrisori canonice* (κανονικά γράμματα)
 I 68, 110;
 — de pace (εἰρηνικά ἐπιστολά), I 68,
 — despre sfințire, I 252-253;
 — de dimitere (ἀπολυτικὴν ἐπιστολὴν), I 178, 243, 267-268;
- Scrisori* sinodale, I 248-253;
 — scrisoarea sinodului se iscălește de cel dintâiu episcop, I 248-251.
- Secretul mărturisirii*, I 286-287.
- Secund*, primatele Numidiei, I 204.
- Sergiu* III, papa Romei (până la a. 911), II 54.
- Servicii*, vezi: slujbe.
- Servitori bisericești*, vezi: clericii.
- Sfânta Scriptură*, I 117-118, 179, II 30-35, 157-158, 159-161.
 — — să se păstreze cu sfințenie, II 30, 155.
- Siluire* (φθορά) comisă contra fecioarelor sau văduvelor, I 26, II 72, 80, 84, 107, 167;
 — cine comite siluire contra unei femei, trebuie să trăiască cu dânsa, II 84, 92, 107, 214.
- Simeon*, arhiepiscopul Tesalonicur lui († 1430), II 144, 147.
- Simonia* (Εἰσωνος ἄρπαιε), traficul cu darurile sfinte se anatematizează, II 137-139, 192-195, 195-202.
- Simplician*, iereu, I 203.
- Sinoade* răsăritene și apusene, I 3 (III).
- Sinodul*, de peste mare (περσμανική σύνοδο-) din Italia nu are dreptul să hotărăască în afacerile Bisericii din Africa, I 231;
 — importanța hotărârilor sinodale, I 65-66, 77-78, 171-174;
 — episcopii, cari nu participă la sinod, I 77-78, 110, 130, 171-174, 238-239, 212, 258.
 — scrisorile sinodului se iscă-

- lesc de mitropolit, I 248-249;
- Sinodul*, mai mare al episcopilor, I 72-73,
- complet, I 75-76;
 - eparhial sau mitropolitan, I 75-76, 77;
 - participanții la sinoadele eparhiale, (mitropolitane), I 77-78, 110, 171-174, 238-239, 258-259;
 - termenul, la care se ține sinodul eparhial (mitropolitan), I 74 77-78, 258-259,
 - competența sinodului eparhial (mitropolitan), I 69-70, 75-79, 110, 122-126, 160, 163, 181-182, 191-192, 258, 262, 277-278, 321;
 - diecezan sau patriarhal, I 72-73, 171-174, 239;
 - local, ale căror hotărâri sunt universal obligatorii I 300-334;
 - Sfânt ortodox român, I 58.
 - general din Africa I 212, 236, 239, 258;
 - din Alexandria (a. 362), II 37;
 - - Ancira (a. 314), I III, 3;
 - - Antiohia (a. 269), I 15;
 - - - (a. 341), I III, 54;
 - - Arles (a. 314), I III.
 - - Całcedon (a. 451), I III,
 - - Capua (a. 391), I 207-208.
 - - Cartagina (a. 256), I V, 335-337.
 - - - (a. 345-348), I III,
 - - - (a. 387-390), I III,
 - - - (a. 397), I III,
- Sinodul*, din Cartagina (a. 398), I 91;
- - - (a. 419), I V, 130, 150, 289, 293, 294.
 - - - (a. 424), I 130, 296.
 - Constantinopol (a. 381), I III,
 - - - (a. 349), I V, 147;
 - - - (a. 691-692), I III,
 - - - (a. 861), I IV, 300;
 - - - (a. 879), I 326;
 - - Efes (a. 431), I III,
 - - Elvira (a. 307), I 138;
 - - Gangra (pela a. 340), I III,
 - - Iponia, I 164 și urm.
 - - Laodiceia (a. 343), I III,
 - - Lateran (a. 1139), I 332;
 - - Neocezareia (intre anii 314 și 325), I III, 28;
 - - Niceia (a. 787), I III,
 - - Nimes (a. 394), I III,
 - - Saragosa (a. 380), I III,
 - - Sardica (a. 343), I III, 120;
 - - Toledo (a. 400), I III,
 - - Turin (a. 401), I III,
 - - Valence (a. 374), I III,
- Sintagma* Ateniană, I V.
- Simucigaș* (*αὐτοφόντης*), II 154 155.
- Siriciu*, iereu, I 203.
- Sisiniu*, patriarhul Constantinopolului (până la a. 999), II 55, 228.
- Slujbe* bisericești, I 43,
- preoțești, I 66,
- Slujitori* bisericești (*δπερρηται*), vezi: clericii.
- sacramentali, I 153.

- Socrat*, istoricul (pela a. 439), I 213, II 180.
- Sodomia*, II 224, 226.
- Soția*, vezi: femeia,
— preotului, I 32–34.
- Sosigene*, I 59.
- Sozomen*, istoricul (pela a. 440), I 194, 331.
- Spectacole*, vezi: teatru.
- Starea împreună (σύστας)*, treaptă de penitență, II 14.
- Statutul pentru organizarea Bisericii ortodoxe române*, I 18, 80, 213, 237, 310, 312, 324.
- Stavropighie*, II 239.
- Stefan*, episcopul sau papa Romei (până la a. 257), I 4.
- Străinii (ξένοι)*, I 68, II 182.
- Stropire la botez*, I 37–38.
- Subordonarea femeilor*, I 49.
- Sucesiunea apostolică*, II 47.
- Sufletul (ψυχή)*. Trei sunt facultățile sufletului, după cari se judecă calitatea faptelor omenești, II 163.
- Sugrumat (πνιχτός)* animal să nu se mânânce, I 42.
- Suiceri Thesaurus* I 21, 93, 94, 103, 109, 200.
- Supunerea canonică*, I 116, 187–189, 320.
— femeilor, I 49.
- Sur*, presviterul, II 177–178.
- Surori*, cari trăesc cu bărbați străini, I 22–23.
- T.**
- Taine*, validitatea lor, I 220–222.
- Tarasii* al Constantinopolului; scrisoarea lui despre simonie, II 195.
- Tărălă Zosima*, I IV,
- Teatraliști*, I 201, 227–228, 284.
- Teatru (σκηνη)*, I 115, 165–168, 227,
- Temnita (φυλαχή)*. Clericii întemnițați ilegal, I 331–334,
— penitența pentru cei întemnițați, II 15–16.
- Teodor Studitul* († 826), II 244.
— Siceotul episcop († 613), II 255.
— din Mopsvestia (pela a. 429), I 244.
- Teodorit* din Cipru (pela a. 450), II 46.
- Teofan* episcop, II 76.
- Teofania* când cade pe Duminecă, II 175.
- Teofil* al Alexandriei, (385–412) I 62, 146, 155, 265, II 175.
- Termene canonice*, I 36, 134–136, 169–170.
- Tertulian* († pela a. 240), I 21, 47, 102, 104, 155, 156, 197, 198, II 45, 49, 63.
- Tesalonic*, mitropolia, I 143.
- Testament (διαθήκη)*, cărțile Testamentului vechiu și nou, I 118–119, 179–180, II 30–35, 157–158, 159–161.
- Testamentul clericilor*, I 177, 243–246.
- Timoteiu* al Alexandriei († 385), I 62, II 151.
- Tipicul mănăstirii*, I 303–304.
- Tiu Târgovișteanul*, P. Sf. Arhiepiscop, I IV.
- Tomescu Constantin N.*, II 77.
- Tradiție (παράδοσις)*. I 106–107, II 139–149.
— vezi: predanii.
- Transferare (μετάβασις)*; când se poate transfera un cleric dela un loc de serviciu la altul, I 65, 73–74, 78, 120–121, 143,

Treaptă bisericească (εκκλησιαστικός βαθμός) clericul să rămână un timp hotărât în fiecare treaptă, I 134-137, 325;

— — celce nu primește o treaptă superioară, nu poate sluji nici în cea inferioară, I 189-191;

Treimea Sfântă, 151-152.

U.

Uciderea, I 24, 25, II 50, 59, 67, 68, 102, 110, 111, 12, 219, 220, 221, 222 242;

— dușmanului în războiu II 28, 68, 220;

— fătului, I 24, 25, II 50, 220, 221;

— de voie, I 25, 111, 219;

— fără de voie, I 25, II 67, 110, 112, 219;

— soției, II 59;

— prin aruncarea copilului înaintea bisericii II 222;

— tatălui său, II 242.

Ucigașul (φονεύς)

— cine este? I 24-26, II 50, 59, 67, 68, 94, 102, 109, 110, 111, 112, 170;

— cu conștiință și voie se pedepsește, II 57, 59, 67, 170;

Ucigașul din întâmplare, II 59, 67;

— femeia care încearcă să omoare fătul, I 24, II 50, 60

— cleric, I 315, II 111.

Untul de lemn (ἐλαϊον)

— — — Ungerea credincioșilor cu unt de lemn derivă din Tradiție, II 140;

— — — se poate lua de bolnavi și în zilele de ajunare, II 153.

Urban, episcop în Africa, I 203.

Ușeri, vezi: ostiari.

Ușile bisericii să se păzească de ipodiaconi, I 98, 111.

V.

Valent, împăratul grecesc (364-378), II 37.

Valentinienii, II 38, 45.

Validitatea Tainelor, I 220-222.

Varnava, ucenicul Apostolilor, I 104.

Van Espen, I 10, 14, 21, 85, 88, 90, 123, 126, 199, 201, 223.

Vas sfințit (αετός ιερον) I 97, 317-318,

Vasile cel Mare († 379), II 39.

Vasilid, episcop din Spania în sec. III, I 4.

Văduva (χήρα), cine este? II 83.

— starea de văduvie este inferioară celei de fecioară, II 99;

— care se căsătorește din nou, II 83, 109;

Văduva se ajutoră de Biserică, II 182;

— case se poate căsători, II 99;

— clericii să nu intre la văduve, I 195–196.

Văduvită Biserică, vezi: biserică.

Vătămarea episcopilor se pedepsește, I 331–334.

Vecernia, I 96.

Vestminte, vezi: haine.

Vianor, presviter, II 70–71.

Victor, papa Romei (până la a. 199), I 56, 93.

Vinerea este post, II, 26.

Vinul se amestecă cu apă la sf. liturghie, I 194–195.

Viol, vezi: siluire.

Vist, presviter, II 177.

Vizitații canonice, I 213.

Votul (ἐπαγγελμο) atunci este valid, dacă se depune la vârstă matură, II 73;

Votul etatea, la care se depune votul, II 73;

— celce se face monah, trebuie să depună votul castității, II 73;

— călcarea votului, I 22, 23, II 73, 75, 113.

Vrăjitori, I 108, 201, II 57 59 114, 118, 123, 124, 166.

— vezi: prezicători.

W.

Walch, Istoria ereziilor, I 108, 205.

Z.

Zbishman J. († 1894), I 302.

Ziua nașterii, I 115.

Ziua cea mare (Paștile), I 9.

Zosim, papa Romei (până la a. 418), I 129–130, 293.

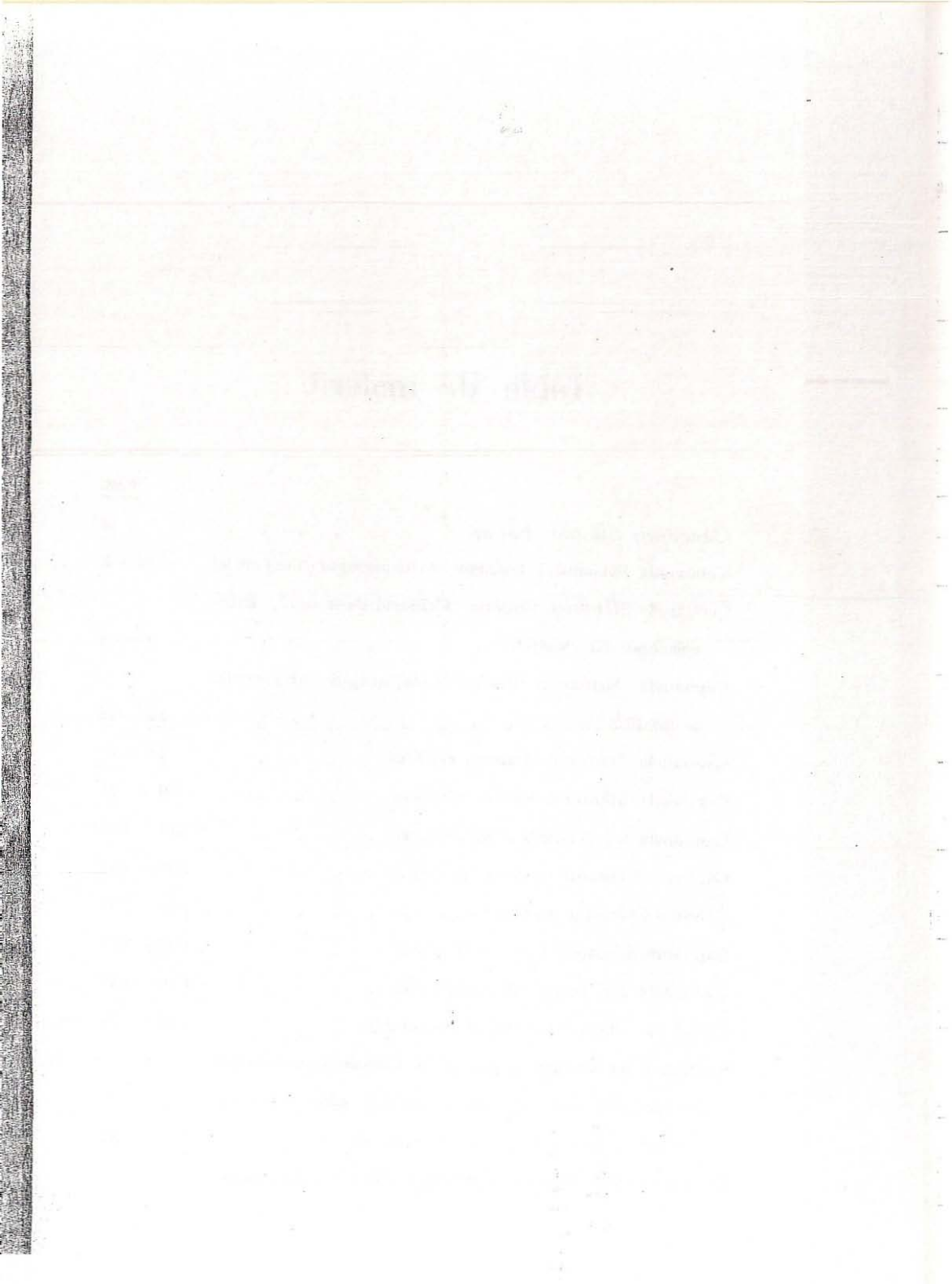
Tabla de materii.

	<u>Pag.</u>
<i>Canoanele Sfinților Părinți</i>	1
Canoanele Fericitului Dionisiu, Arhiepiscopul Alexandriei	3—8
Canoanele Sfântului Grigorie, făcătorul de minuni, Arhiepiscopul Neocezareiei	9—14
Canoanele fericitului Petru, Arhiepiscopul Alexandriei și martirul	15—26
Canoanele Sfântului Atanasie cel Mare	26—38
Canoanele Sfântului Vasile cel Mare	39—140
Canoanele lui Timoteiu al Alexandriei	151—156
Canonul Sfântului Grigorie Teologul	157—158
Canonul Sfântului Amfilochie	159—161
Canoanele Sfântului Grigorie Neoseanul	162—174
Canoanele lui Teofil al Alexandriei	175—184
Canoanele Sfântului Chiril al Alexandriei	185—191
Ereiclica lui Ghenadie, patriarhul Constantinopolului, și a sinodului, cel împreună cu dânsul, către toți precuvioșii Mitropoliți și către Papa Romei	192—195
Scrisoarea lui Tarasie, patriarhul Constantinopolului,	

Roma cea nouă, către Adrian, papa Romei celei vechi	195 - 202
<i>Canoanele întregitoare</i>	203
Canoanele Sfântului Ioan Ajunătorul	205 - 226
Canoanele lui Nichifor Mărturisitorul	227 - 249
Canoanele lui Nicolae al Constantinopolului	250 - 256
Diferite prescripțiuni canonice	257 - 263
Index alfabetic despre materiile și numirile din volumul al doilea	264 -

BIBLIOTECA M. M. B.	
PROVENIENȚĂ	PREȚ

**La TIPOGRAFIA DIECEZANĂ din Arad
au mai apărut:**

1. **Dr. Nicolae Popovici:** *Manual de drept bisericesc ortodox oriental* cu privire specială la dreptul particular al Bisericii ortodoxe române. Vol. I, Partea I și II. 1925. Prețul 80 Lei
2. **Dr. Nicolae Popovici:** *Primul sinod ecumenic* (ținut la Niceia în anul 325 d. Hr. (confirmați)), 1925. Prețul 10 Lei
3. **Dr. R. Kazimirovici:** *Situația actuală de drept bisericesc a Bisericilor ortodoxe răsăritene* (Supliment la ediția a III-a a Dreptului bisericesc oriental de Dr. N. Milas). Traducere făcută de *Uros Kovinaci* și *Dr. Nicolae Popovici*. 1927. Prețul 30 Lei
4. **Dr. Grigorie Gh. Comșa**, Episcopul Aradului, **Dr. Nicolae Popovici** și **Dr. Gh. Popovici:** *O mie de pilde* pentru viața creștină. Carte folositoare pentru preoți, profesori, învățatori, conferențieri și pentru toți iubitorii de educație creștină românească. 1929. Prețul 200 Lei
5. **Dr. Nicodim Milas:** *Canoanele Bisericii ortodoxe* însoțite de comentarii. Vol. I, Partea I. (Introducere, Nomocanonul în XIV titluri și canoanele apostolice). Traducere făcută de *Uros Kovinaci* și *Dr. Nicolae Popovici*. 1930. Prețul 120 Lei
6. **Dr. Nicodim Milas:** *Canoanele Bisericii ortodoxe* însoțite de comentarii. Vol. I, Partea II. (Canoanele Sinoadelor ecumenice). Traducerea făcută de *Uros Kovinaci* și *Dr. Nicolae Popovici*. 1931. Prețul 225 Lei
7. **Dr. Nicodim Milas:** *Canoanele Bisericii ortodoxe* însoțite de comentarii. Vol. II, partea I. (Canoanele Sinoadelor locale). Traducere făcută de *Dr. Nicolae Popovici* și *Uros Kovinaci*. 1934. Prețul 130 Lei